

Immigratie- en Naturalisatiedienst
Ministerie van Justitie

VERTROUWELIJK

Meerjarenprogramma Aardbevingsbestendig er
Kansrijk Groningen 2016 - 2020

Versie 0.085

Datum 13-10-2015
Status Concept

Colofon

Projectnaam	Meerjarenprogramma 2016-2020
Projectnummer	1
Versienummer	0.08
Locatie	[REDACTED] (10)(2e)
Projectleiders	Gert Jan Swaving — T [REDACTED] (10)(2e) Nationaal Coördinator Groningen, Waagstraat 1, Groningen (WIE??)
Contactpersoon	
Vrij	Optioneel
Vrij	Optioneel
Vrij	Optioneel
Bijlage(n)	
Auteurs	voorbeeld — T 070 123 45 67

Inhoud

	Colofon—3
	Voorwoord—9
	Toelichting bij het Meerjarenprogramma (leeswijzer)—11
1	Context en Opgave—13
1.1	Inleiding – De waarde van Groningen—13
1.2	De waarde van Groningen—13
2	Herijking van verantwoordelijkheden—18
2.1	Commissie Meijer, “Vertrouwen op Herstel” en Dialoogtafel—18
2.2	De urgentie voor publieke verantwoordelijkheid—20
2.3	De Nationaal Coördinator Groningen—20
2.3.1	Opdracht—20
2.3.2	Positionering en rol van de Nationaal Coördinator Groningen—20
2.3.3	Rolverdeling NCG, CVW, NAM—22
2.3.4	Rolverdeling NCG, Rijk, Provincie en Gemeenten—22
2.3.5	Werkwijze—24
3	Missie voor de toekomst—25
3.1	Uitgangspunten en kernwaarden—27
3.2	Missie—28
3.3	Visie—28
3.4	Doelen—29
4	Gaswinning en de gevolgen—32
4.1	Gaswinning en aardbevingen—32
4.2	Schademeldingen en schadeafhandeling—36
4.3	Fysieke, sociale en economische effecten van aardbevingen—37
5	Prioritering in de versterkingsopgave—41
5.1	Beschrijving pga, groene en witte NPR, zie Meijdam—44
5.2	Prioriteringsmethodiek—45
5.3	Werkwijze—51
5.3.1	Werkwijze—52
5.3.2	Fasering—53
5.3.3	Organisatie—54
5.3.4	Procedure gebiedsontwikkeling—55
5.4	Planning—58
6	Schets van het gebied—61
6.1	Het gebied—61
6.2	Wonen—64
6.2.1	Demografie—64
6.2.2	Woningvoorraad—68
6.3	Werk en inkomen—69
6.3.1	Economie—70
6.3.2	Arbeidsmarkt—73
6.4	Leefbaarheid en sociale cohesie—76
6.4.1	Zorg—79
6.4.2	Voorzieningen—83
6.4.3	Onderwijs—84

6.5	Gebieden: landschap en cultureel erfgoed—86
6.5.1	Het wierden- en dijkenlandschap—86
6.5.2	Wegdorpenlandschappen (Duurswold en Centrale Woldgebied) en Veenkoloniën—88
6.5.3	Parkachtig esdorpenlandschap Gorecht—89
6.6	Gebiedsbeschrijving—90
6.7	Typering van de vier clusters—90
6.8	Dragers van het gebied—90
7	Uitvoering thematisch—92
7.1	Algemeen—92
7.2	Gevallen—92
7.3	Instrumenten—94
7.3.1	Instituties—94
7.3.2	Regelingen—96
7.3.3	Protocollen—97
7.4	Loket—97
7.5	Schadeherstel—98
7.6	Algemeen—99
7.7	Complexe gevallen—101
7.8	9Commissie bijzonder situaties—101
7.9	Geschillencommissie—102
7.10	Onafhankelijke Raadsman—102
7.11	Één loket—102
8	Versterking—105
8.1	Woningen—105
8.2	Maatschappelijk vastgoed, voorzieningen—106
8.3	Scholen—106
8.4	Zorg—107
8.4.1	Fundamentele wijzigingen in het zorglandschap—107
8.4.2	Welke partijen zijn betrokken in deze context?—108
8.4.3	Aan welke doelen dragen de acties bij?—108
8.4.4	Wat doet de NCG in 2016?—109
8.5	Industrie—112
8.6	Agrarische sector—112
8.7	Bedrijven—114
8.8	Infrastructuur—114
8.9	Calamiteitenorganisatie—117
9	Verduurzaming—119
9.1	Energietransitie algemeen—119
9.2	Nul-op-de-meter in de particuliere woningvoorraad—120
9.3	Nul-op-de-meter in de huurvoorraad—123
9.4	Overig vastgoed—124
9.5	Energie-neutraal op gebiedsniveau—126
10	Economie/arbeidsmarkt/opleidingen—131
10.1	Inleiding/Samenvatting—131
10.2	Huidige situatie; analyse en conclusies—134
10.3	De opgave: werk en bedrijvigheid—137
10.4	Doelen en rollen NCG, EB en lokale overheden—138
10.5	Uitvoeringsprogramma—143
10.6	Koppelkansen en Crossovers.—145
10.7	Organisatie—147
10.8	Financiële paragraaf—148

10.9	Inleiding—153
10.10	Opdracht en rol NCG—154
10.11	Opgave op economie, arbeidsmarkt en opleidingen—155
10.12	Analyse huidige situatie, conclusies en "meetlat"—155
10.13	Gezamenlijke horizon—156
10.14	Sterke, kansrijke sectoren en prioritering NCG—157
10.15	Eigenaarschap en doelen per sector—158
10.16	Verbeteren investerings- en financieringsmogelijkheden—159
10.17	Inhoud en uitvoering—160
10.18	Koppelkansen en Crossovers.—160
10.19	Bijlage: Bedrijvigheid, Menselijk kapitaal, Vestigingsklimaat en financiering—161
11	Verbeteren leefbaarheid—165
12	Cultureel erfgoed—176
12.1	Aanleiding—176
12.2	Ambitie—176
12.3	Opgave—177
12.4	De identiteit van Groningen—178
12.5	Cultureel erfgoed als integraal onderdeel van de totale aanpak—179
12.6	Monumenten zijn maatwerk—179
12.7	Organiseren van het proces gericht op behoud van de kwaliteit—179
12.8	Ontzorgen van eigenaren / bewoners—180
12.9	Werkwijze—180
12.10	Inzet / Capaciteit—180
12.11	Planning—180
12.12	Budget—180
13	Uitvoering per gebied, Benadering per gebied—184
13.1	Werkwijze—184
13.2	MEDAL—184
13.3	BTW—186
13.4	HSSM—186
13.5	Groningen—187
13.6	Participatie/bewonersplatform—188
14	Uitvoering instrumenten—189
14.1	Ruimtelijke ordening—189
14.2	Bestemmingsplannen—189
14.3	Criteria waardestelling—190
14.4	Ruimtelijke kwaliteit—190
14.5	Experimenteergebied—191
14.6	Woningbedrijf—191
14.7	Ruimtelijke ordening—193
14.8	Bestemmingsplannen—193
14.9	Criteria waardestelling—193
14.10	Ruimtelijke kwaliteit—193
14.11	Experimenteergebied—193
14.12	Woningbedrijf—193
14.13	Vergunningverlening—194
15	Regelingen—202
15.1	Regeling waardevermeerdering—202
15.2	Garantie/Opkoopregeling (opkoopregeling)—202
15.3	Saneringsregeling—202

15.4	Garantiefonds achterstallig onderhoud—203
15.5	Meerkostenregeling nieuwbouw—203
15.6	Waardedalingsregeling—203
15.7	Regeling nieuwbouw innovatie—203
16	Onderzoeken—204
16.1	Woningmarktonderzoek—204
16.2	Onderzoek RuG Gezondheid—204
16.3	Participatief vraaggericht onderzoek ZIF over woon- en zorgwensen (zie onder zorg)—204
16.4	Onderzoek Buck—205
16.5	Kennisplatform ondergrond—205
16.6	Kennisplatform bovengrond—206
17	Monitoring & Rapportage—207
18	Communicatie en informatievoorziening—208
18.1	Communicatie—208
18.2	Informatieplatform—208
19	Organisatie en staf—209
20	Begroting—210
21	Bijlagen—212
21.1	Definities—212
21.2	Verzamelstaat "wat nog te doen"—212
21.3	Verantwoording/samenvatting verkenningen—212
21.4	Verantwoording/samenvatting werkconferenties—212
21.5	Advies Stuurgroep 25/11—212

VERTROUWELIJK | CONCEPT | Meerjarenprogramma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen 2016 - 2020 |
13 oktober 2015

Voorwoord

[Nicolette en Hans]

VERTROUWELIJK | CONCEPT | Meerjarenprogramma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen 2016 - 2020 |
13 oktober 2015

Toelichting bij het Meerjarenprogramma (leeswijzer)

[Gert-Jan]

VERTROUWELIJK | CONCEPT | Ontwerp rapportlayout voor Rijksoverheid en derden, inclusief extra ruimte voor langere zinsopbouw vanwege lange titels | 14 juli 2008

1 Context en Opgave

1.1 Inleiding – De waarde van Groningen

(10)(2e)

10 jaar is ambitieus
Veel nog niet bekend

1.2 De waarde van Groningen

De belangrijkste context voor het Meerjarenprogramma van de Nationaal Coördinator Groningen is de steeds dieper ingrijpende problematiek van de gasbevingen. Dit treft niet alleen vele individuele bewoners in de regio, maar ook de vitaliteit van Groningen als geheel. Daarmee is ook de waarde en waardering van Groningen en de Groningers aan de orde.

Tegen deze achtergrond willen we in deze inleiding beginnen met een schets van de context van de opgave waar de Nationaal Coördinator Groningen voor staat: De historische achtergrond van Groningen, de gaswinningen, en de discussie over de publieke verantwoordelijkheden. We eindigen deze inleiding met de opzet van deze allereerste versie van het Meerjarenprogramma. Op alle aspecten komen we in de latere hoofdstukken uitgebreider terug.

- Historische achtergrond

Groningen heeft een rijke geschiedenis. Een eeuwenoud zeelei gebied met verschillende landschappen, vruchtbaar, en al sinds de vroege ijzertijd bewoond op de hogere kwelderruggen en oeverwallen.

De Groningse wierden zijn tot 2500 jaar oud en zijn nog steeds in zeer karakteristieke rijen in het landschap te vinden langs de vroegere rivierlopen van onder meer de Hunze (Reitdiep), de Eems en de Fivel.

In 787 droeg Karel de Grote in de abdij van Monte Cassino aan priester Liudger op om als missionaris naar de Ommelanden en Oost Friesland te trekken. Het eerste kersteningsgebied van het huidige Nederland.

De kerken die we nu zien als de herkenningspunten in het landschap dateren van later tijd. In nogal wat kerken gaan de tufstenen delen van de constructie en de torens terug tot het midden van de 12e eeuw. Ook zijn er veel dorpen met prachtige Romaanse kerken uit de 13e eeuw. Het is oud landschap met een rijke geschiedenis rond de stad Groningen dat het centrum was voor de hele streek. Ook de wegdorpen van Slochteren en de veenkoloniën van Hoogezand en Menterwolde zijn prachtige stukjes Gronings erfgoed.

De Groningers brachten het gebied met vooral veeteelt en akkerbouw en aan de landbouw verbonden industriële bedrijvigheid door de eeuwen tot bloei, organisch en geleidelijk tot wat we nu zien. Een fijnzinnig en karakteristiek patroon van oude dorpen en stadjes rond vaak eeuwenoude kerken met prachtige velden en akkers waarop trotse en voor de streek zeer karakteristieke boerderijen staan, met vaak ook alle uitrusting die bij de moderne tijd hoort. (achterin: Belangrijkste bron: "Historie van Groningen Stad en Land" onder redactie van Formsa, W.J. e.a., Groningen 1976)

Los van de aan landbouw gerelateerde bedrijvigheid, die nog steeds de kern-identiteit vormt in de regio, zijn er diverse sterke economische en sectoren in de loop van de 20e eeuw ontwikkeld, die naast de stad Groningen ook in de regio kenbaar zijn. In de regio springt de Eemshaven, het havengebied bij Delfzijl met de daar aanwezige chemische bedrijvigheid en de bedrijvigheid rond Hoogezand eruit. Daarnaast gaat het vooral om veel ondernemingen in Het Midden en Kleinbedrijf.

- Gaswinning

De 'economische' waarde van Groningen voor Nederland als geheel, kreeg sinds de ontdekking van aardgas in 1959 een geheel andere dimensie. Dankzij het Groningse aardgas schoot het welvaartspeil van Nederland omhoog. De gehele infrastructuur in Nederland werd 'gasrijp' gemaakt. De negatieve gevolgen voor het gebied zelf waren toen nog niet in zicht.

Vanaf 1991 zijn er meer dan 850 aardbevingen door deze gaswinning. Op 16 augustus 2012 is er in Huizinge een zware aardbeving (schaal 3,6 op de schaal van Richter) die zeer veel schade veroorzaakt. In de 9 gemeenten in de kern van het aardbevingsgebied heeft 52,4% van de woningen schade. In Loppersum is dat 66,7%. De aardbevingen grijpen diep in het leven van de Groningers. Allereerst de onveilige en onzekere situatie voor de bewoners. Daarnaast is er een direct gevolg in de waardedaling van huizen en gebouwen, in aantasting van het eeuwenoude cultureel erfgoed en de dorpsgezichten en in het negatief imago vestigingsklimaat voor bedrijven.

Op 30 september 2014 treft een aardbeving (schaal 2,8 op de schaal van Richter) ook de steden Groningen en Hoogezand Sappemeer. Het aardbevingsgebied en de impact van de aardbevingen breiden zich daarmee enorm uit (in aantallen getroffen mensen, gebouwen en mogelijke veiligheidsrisico's).

De verwachting is dat bij voortzetting van de gaswinning de frequentie en de kracht van de aardbevingen zullen toenemen. (brief Min. EZ 16/12/2014 Winningsbesluit).

- Herijking verantwoordelijkheden

De aardbeving in Huizinge maakt in 2012 dat ook voor het eerst buiten Groningen het besef doordringt dat er een ernstige situatie aan de orde is. De commissie Duurzame Toekomst Noordoost Groningen (de commissie 'Meijer') wordt naar aanleiding hiervan ingesteld op 23 mei 2013 om het provinciebestuur te adviseren over de toekomst van het gaswinningsgebied. Opdracht: Beschrijf wat het nadeel in het gaswinningsgebied inhoudt en geef aan hoe dit kan worden hersteld. Hoe kan het toekomstperspectief, het imago, de vestigingsvoorwaarden en de belevingskwaliteit duurzaam worden verbeterd, en welke maatregelen zijn hierbij nodig en dragen daarnaast ook bij aan de gewenste energietransitie. Het gaat hierbij om de doelen:

- a) Herstel van gevoel van veiligheid en toekomstzekerheid bij de inwoners in het gebied
- b) Herstel van vertrouwen tussen enerzijds bewoners, ondernemers en bestuurders en anderzijds Rijksoverheid en NAM
- c) Verbeteren van de kwaliteit van de leefomgeving en daarmee de aantrekkelijkheid en belevingswaarde van het gebied
- d) Borgen van een duurzaam economisch toekomstperspectief voor het gebied

Op basis hiervan zijn door de commissie drie programmalijnen uitgewerkt. Als vierde lijn wordt ingegaan op de nieuwe verhouding tussen overheid en samenleving. Het programma wordt samen vanuit mede-eigenaarschap van alle partijen uitgewerkt. Dit gebeurt in de Dialoogtafel (noot met verwijzing).

Op 17 januari 2014 wordt een akkoord gesloten tussen de negen aardbevingsgemeenten, de provincie en het rijk. Er wordt 1,2 miljard euro beschikbaar gesteld om de adviezen van de commissie Meijer verder uit te werken. De op basis van het "Advies Aan Tafel" ingestelde Dialoogtafel is vervolgens in maart 2014 gestart en heeft de uitwerking van de drie programmalijnen van de commissie Meijer opgepakt. Als aardbevingsgebied werd op dat moment het gebied gedefinieerd dat behoort tot de volgende gemeenten: Delfzijl, Appingedam, Loppersum, Eemsum, Slochteren, De Marne, Bedum, Winsum, Uithuizen.

De beving in september 2014 vormt een tweede wake-up call. De ervaringen met de schadeafhandeling en de werkzaamheden van de Dialoogtafel brengen steeds nadrukkelijker de vraag op tafel hoe de publieke partijen adequaat hun gezamenlijke verantwoordelijkheid kunnen nemen. Inmiddels is het aardbevingsgebied her-gedefinieerd, en raken ook de gemeenten Menterwolde, Hoogezand –Sappemeer en Ten Boer als ook de stad Groningen betrokken. (zie elders kaartje provincie met omtrek gebieden.)

In het aanvullend bestuursakkoord over de aanpak van het aardbevingsgebied Groningen van 9 februari 2015 besluiten de gezamenlijke overheden tot het opzetten van een Overheidsdienst Groningen teneinde:

- Een publiek ontwikkelingsperspectief en kader te bieden voor de aanpak;
- De inzet van alle betrokken overheden te versnellen, verbreden en intensiveren;
- Prioritering en kaderstelling aan te geven naar CVW;
- Te zorgen voor bekostiging integrale en meerjarig programma (door NAM, en een deel van de kosten voor maatregelen voor leefbaarheid, duurzaamheid en economie door betrokken overheden van rijk en regio waar het hun reguliere programma's verantwoordelijkheden betreft);
- De publieke governance op orde te brengen;
- Het lokaal bestuur te ondersteunen en te faciliteren;
- De participatie en ondersteuning van bewoners, ondernemers en maatschappelijke partijen te regelen.

De dienst valt onder rijks verantwoordelijkheid en zal worden geleid door de Nationaal Coördinator Groningen (NCG). De dienst werkt op basis van een meerjarig programma "Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen 2015 – 2025" met een meerjarige begroting. Het programma wordt jaarlijks door de Minister van EZ vastgesteld en aan het parlement aangeboden. Een kwartiermakersteam start in april met diverse verkenningen met het doel al direct bij de benoeming van de Nationaal Coördinator inzicht kunnen opleveren voor het treffen van maatregelen.

- De Nationaal Coördinator Groningen en het eerste Meerjarenprogramma
Op 1 juni 2015 treedt Hans Alders aan als Nationaal Coördinator Groningen. Hij treft in de gesprekken en diverse verkenningsrapportages een hoge urgentie aan. Daarom wordt de aanvankelijke planning om per januari 2016 het eerste concept van het Meerjarenprogramma op te leveren, nog verder ingekort naar november 2015.

De belangrijkste vraag die wordt gesteld in de regio is een snellere, bredere en slagvaardige afhandeling van schadeherstel, de wens om sneller en beter te

versterken met behoud van waardevolle authenticiteit, én de wens tot het koppelen van diverse andere maatregelen met het oog op de noodzakelijke toekomstkwaliteit. Uit de verkenning blijkt eveneens dat er brede steun is om te werken aan een gezamenlijk toekomstperspectief voor 2025, maar dat allereerst de primaire overlast van de bevingen moet worden aangepakt: "Eerst de schadeafhandeling op orde, dan pas ruimte voor de toekomst" (Startnotitie Meerjarenprogramma, 24-7-2015). Een tweede belangrijke conclusie is : "Er is grote behoefte op alle niveau's aan eenduidige en transparante inzichten in feiten, impact en risico's van gaswinning en aan versnelling van het opleveren van alle relevante onderzoeksresultaten"(Startnotitie Meerjarenprogramma, 24-7-2015).

De eerste versie van het Meerjarenprogramma die u hier aantreft gaat daarmee nog steeds volledig uit van de ambitie naar een aardbevingsbestendig en kansrijk Groningen voor 2025, maar wil nu allereerst aan de twee bovengenoemde prioriteiten werken voor de korte termijn:

1. schadeherstel, versterking en koppeling aan toekomstopgaven
2. eenduidiger en beter inzicht in feiten en risico's

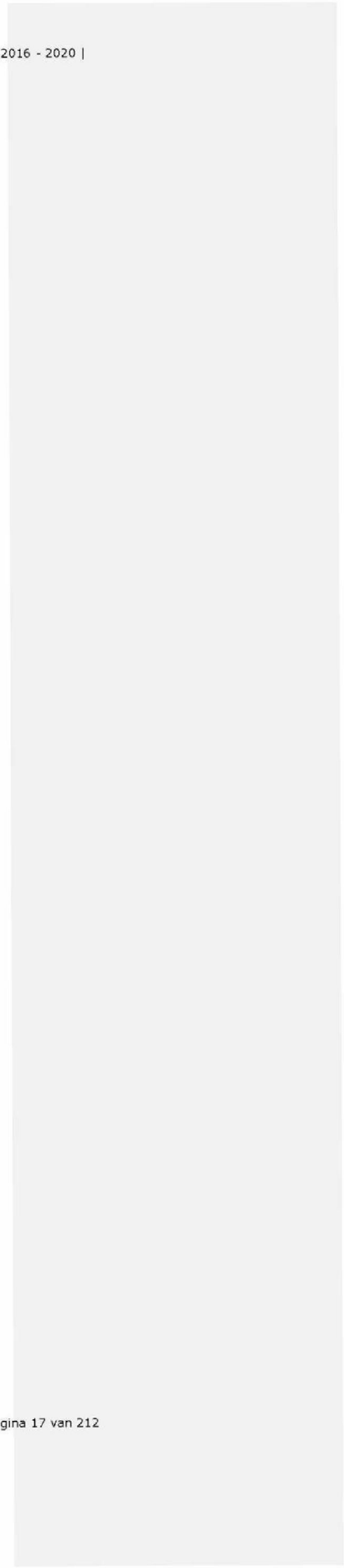
De scope van deze eerste versie van het meerjarenprogramma is gefocust op maatregelen die met prioriteit allereerst nodig zijn in 2016.

Daarmee hebben we heel veel van de voorstellen en ideeën die juist ook nodig zijn voor de toekomst nog niet kunnen behandelen en meenemen. Wij werken echter meteen vanaf januari 2016 graag met u allen door aan het vervolg.

Tenslotte: Dit programma kon nog niet volledig uitgaan van de nieuwste feiten en inzichten over de te verwachten omvang en impact van de gasbevingen, de onderzoeken hiernaar worden in het najaar 2015 opgeleverd.

Om die reden hebben wij in dit programma vooral ingezet op de "No Regret" maatregelen voor 2016: In ieder geval starten met die gebieden en maatregelen die in alle scenario's het grootste risico vormen en van daaruit de komende jaren hard doorwerken zodat we met elkaar in 2025 daadwerkelijk kunnen spreken van en Aardbevingsbestendig en kansrijk Groningen.

VERTROUWELIJK | CONCEPT | Meerjarenprogramma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen 2016 - 2020 |
13 oktober 2015

2 Herijking van verantwoordelijkheden

2.1 Commissie Meijer, "Vertrouwen op Herstel" en Dialoogtafel

Beving Huizinge aug 2012
 Brief SodM/TK januari 2013
 Commissie Meijer nov 2013
 VoHHvV januari 2014
 Aan Tafel! Jan 2014
 Oprichting Economic Board
 Oprichting NCG juli 2015
 (Einde Dialoogtafel en start Gasberaad okt 2015)

De aardbeving in Huizinge van 3,6 op de Schaal van Richter maakt in 2012 dat ook voor het eerst buiten Groningen het besef doordringt dat er een ernstige situatie aan de orde is. De commissie Duurzame Toekomst Noordoost Groningen (de commissie 'Meijer') wordt naar aanleiding hiervan ingesteld op 23 mei 2013 om het provinciebestuur te adviseren over de toekomst van het gaswinningsgebied. Opdracht: Beschrijf wat het nadeel in het gaswinningsgebied inhoudt en geef aan hoe dit kan worden hersteld. Hoe kan het toekomstperspectief, het imago, de vestigingsvoorwaarden en de belevingskwaliteit duurzaam worden verbeterd, en welke maatregelen zijn hierbij nodig en dragen daarnaast ook bij aan de gewenste energietransitie. Het gaat hierbij om:

- Herstel van gevoel van veiligheid en toekomstzekerheid bij de inwoners in het gebied;
- Herstel van vertrouwen tussen enerzijds bewoners, ondernemers en bestuurders en anderzijds Rijksoverheid en NAM;
- Verbeteren van de kwaliteit van de leefomgeving en daarmee de aantrekkelijkheid en belevingswaarde van het gebied;
- Borgen van een duurzaam economisch toekomstperspectief voor het gebied.

Op basis hiervan zijn door de commissie drie programmalijnen uitgewerkt. Als vierde lijn wordt ingegaan op de nieuwe verhouding tussen overheid en samenleving. Het programma wordt samen vanuit mede-eigenaarschap van alle partijen uitgewerkt. Dit gebeurt in de Dialoogtafel.

Op 17 januari 2014 wordt het akkoord "Vertrouwen op herstel, herstel van vertrouwen" gesloten tussen de 9 aardbevingsgemeenten, de provincie en het rijk. Er wordt 1,2 miljard euro beschikbaar gesteld in lijn met de adviezen van de commissie Meijer, voor circa driekwart bestaand uit een raming van kosten voor versterking/schadeherstel (met een pm-post voor de compensatie van de waardedaling), en voor circa een kwart van dat bedrag een budget voor flankerend beleid op gebied van onder meer waardevermeerdering woningen, leefbaarheidsprojecten en versterking van de economie. De op basis van het "Advies Aan Tafel!" (30 januari 2014) ingestelde Dialoogtafel is vervolgens in maart 2014 gestart en heeft de uitwerking van de drie programmalijnen van de commissie

Meijer opgepakt (of de vier sporen uit VoHHvV; daarover verschilden de inzichten). Als aardbevingsgebied werd op dat moment het gebied gedefinieerd dat behoort tot de volgende gemeenten: Delfzijl, Appingedam, Loppersum, Eemsmond, Slochteren, Ten Boer, De Marne, Bedum, Winsum.

De beving van 30 september 2014 bij Garmerwolde (2.8 SvR) vormt een tweede wake-up call. Dit heeft geleid tot de volgende constatering:

- Het impactgebied van de aardbevingen was aan verandering onderhevig, en strekte zich steeds meer uit buiten de negen gemeenten die het akkoord hadden ondertekend;
- Er werd een groot aantal knelpunten/dilemma's geïdentificeerd, waarvan oplossing, die veelal thuishoort in het publieke domein, voorwaardelijk was voor een voorspoedige uitvoering van het akkoord;
- De uitvoering van de versterkingsopgave kwam niet of nauwelijks op gang;
- Het beeld begon te ontstaan dat de omvang en de impact van de versterkingsopgave heel groot zou zijn.

Passende aanpak

Dit alles leidde tot het inzicht dat een passende aanpak de volgende zaken zou moeten omvatten:

- 1) Onderhoud aan het akkoord, op basis van de lijst met geïdentificeerde knelpunten/dilemma's en hiaten;
- 2) Het werkingsgebied van het akkoord in overeenstemming brengen met het impactgebied van de aardbevingen, waarbij een toegesneden aanpak voor de stad Groningen zou moeten worden gevolgd;
- 3) Inrichting van een publiek spoor, waarin de drie overheidslagen onder verantwoordelijkheid van het Rijk samenwerken;
- 4) Voor het publieke spoor een "Delta-achtige" aanpak kiezen, met voldoende slagkracht en flexibiliteit;

De aanpak heeft vorm gekregen in het aanvullend bestuursakkoord over de aanpak van het aardbevingsgebied Groningen van 9 februari 2015. Hiermee besluiten de gezamenlijke overheden tot het opzetten van een Overheidsdienst Groningen (later: Nationaal Coördinator Groningen) teneinde:

- Een publiek ontwikkelingsperspectief en kader te bieden voor de aanpak;
- De inzet van alle betrokken overheden te versnellen, verbreden en intensiveren;
- Prioritering en kaderstelling aan te geven naar CVW;
- Te zorgen voor bekostiging van een integrale en meerjarig programma (door NAM, en een deel van de kosten voor maatregelen voor leefbaarheid, duurzaamheid en economie door betrokken overheden van rijk en regio waar het hun reguliere programma's verantwoordelijkheden betreft);
- De publieke governance op orde te brengen;
- Het lokaal bestuur te ondersteunen en te faciliteren;
- De participatie en ondersteuning van bewoners, ondernemers en maatschappelijke partijen te regelen.

De NCG is van zowel Rijk, Provincie en Gemeenten in het gebied. De dienst valt formeel onder Rijks verantwoordelijkheid en zal worden geleid door de Nationaal Coördinator Groningen. De dienst werkt op basis van een meerjarig programma "Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen", met een meerjarige begroting.

2.2 De urgentie voor publieke verantwoordelijkheid

(10)(2e) Gert-Jan, gebruik teksten uit Startnotitie en Governance notitie]

Aanvullend maatregelenpakket februari 2015, met uitgewerkt de verantwoording van de keuze om tot oprichting van de NCG te komen

2.3 De Nationaal Coördinator Groningen

De Nationaal Coördinator Groningen heeft van het kabinet de opdracht gekregen om dit Meerjarenprogramma te maken en te bewaken dat het wordt uitgevoerd.

(10)(2e) Gert-Jan, gebruik teksten uit Startnotitie]

Kwartiermakersfase NCG
Start NCG 1/9/2015

2.3.1 Opdracht

De Nationaal Coördinator Groningen geeft leiding geeft aan de publieke regie. Deze regie is noodzakelijk om de aanpak van schadeherstel, versterking en verduurzaming (perspectief) te versnellen, verbreden en intensiveren. De NCG gaat niet over de gaswinning. Besluiten daarover worden door de minister van Economische Zaken genomen. Deze besluiten zijn uiteraard wel degelijk van grote betekenis voor de NCG en het MJP.

(10)(2e)

Beleidsvoorbereiding, toezicht, uitvoering?

2.3.2 Positionering en rol van de Nationaal Coördinator Groningen

De instelling van een Nationaal Coördinator Groningen beoogt een meer doeltreffende aanpak van schadeherstel, versterking en verduurzaming, door een doelmatige organisatie van beleid en uitvoering, bundeling van beschikbare menskracht en middelen en door besluitkracht met betrekking tot de noodzakelijke maatregelen.

In dit geval betreft het beleid, uitvoering en besluitvorming op zowel rijksniveau als op provinciaal en gemeentelijk niveau. Gezien

1. het karakter van de werkzaamheden (doorzettingsmacht in de uitvoering en voorstellen voor beleidskaders),

2. het in beginsel in stand houden van bestaande bevoegdheden bij bestuurlijke partijen en
3. het voorkomen van meer bestuurlijke drukte, gaat de voorkeur uit naar een nationaal coördinator: een meer ambtelijke figuur tussen/namens de betrokken partijen, in plaats van een politiek-bestuurlijke figuur 'boven de partijen'.

De Nationaal Coördinator Groningen behartigt aangelegenheden op terreinen van verschillende departementen. Bevoegdheden worden aan de Nationaal Coördinator Groningen toegekend via mandatering. De Nationaal Coördinator Groningen is beheersmatig ondergebracht bij het departement van de coördinerend minister, zijnde de minister van EZ. De NCG bestaat uit een directie Groningen en uit een directie Den Haag.

De Nationaal Coördinator Groningen heeft een rechtstreekse rapportagelij n richting de Tweede Kamer, middels het uitbrengen van een jaarlijkse rapportage, en krijgt de mogelijkheid die aan de Tweede Kamer toe te lichten. Verder heeft de Nationaal Coördinator Groningen rechtstreeks toegang tot de onderraden en de relevante leden van het kabinet. De Nationaal Coördinator Groningen heeft de positie om zelfstandig te communiceren in de media.

De NCG heeft een sleutelpositie in de richting van het kabinet bij de jaarlijkse vaststelling van integrale programma's inclusief de bekostiging. Vanuit de NCG worden betrokken publiek en private partijen gevraagd en ongevraagd geadviseerd over alle aspecten met betrekking tot de aanpak. Ten behoeve van met name de uitvoerende taken van NCG is doorzettingsmacht aanwezig op basis van mandatering van bevoegdheden door gemeenten, provincie en het Rijk indien nodig op basis van een nieuw te ontwerpen formeel instrumentarium.

Meer concreet gaat het om:

- Het (laten) ontwikkelen van integrale programma's en de bekostiging daarvan en, gehoord hebbende de provincie en gemeenten en na consultatie van uitvoeringsorganisaties als CVW, NAM en corporaties, het ter besluitvorming voorleggen hiervan aan de betrokken ministers (onderraad of Ministerraad);
- Discretionaire bevoegdheid om binnen de gestelde beleidskaders (bijvoorbeeld de door de onderraad/MR vastgestelde meerjarige integrale programmering, inclusief bekostiging) nader te prioriteren en middelen te bestemmen. Daarmee heeft de regieorganisatie de mogelijkheid om uitvoering door CVW te beïnvloeden;
- Het in individuele gevallen kunnen afwijken van (beleids)kaders als maatwerk en snelheid nodig is (bijvoorbeeld het uitkopen van individuele eigenaars als de situatie daar om vraagt), eventueel met een financieel maximum (doorzettingsmacht richting onder andere bewoners, NAM en CVW);
- Het doen van voorstellen voor het creëren van doorzettingsmacht en het toepassen daarvan als publieke belangen dat nodig maken;
- Ruimtelijke coördinatie: zowel vaststelling van bestemmings- of inpassingsplannen als gecoördineerde voorbereiding en bekendmaking van uitvoeringsbesluiten (op basis van de ruimtelijke coördinatie-regeling);

- Uitvoeringsbesluiten, zoals bouw- en sloopvergunningen, omgevingsvergunningen, eventuele ontheffingen van bestemmingsplannen;
- Aanwijzing gebieden voor modernisering en vervanging van gebouwen (in Wro, komt voort uit stads- en dorpsvernieuwing, daaruit mogelijk ook andere juridische instrumenten waarvoor de regieorganisatie bevoegd wordt);
- Aanschrijving in het kader van de Woningwet, onteigening;
- Inzet van capaciteit en middelen op bijvoorbeeld publiek casemanagement en gebiedsmanagement;

Het (laten) uitvoeren van een uitvoeringstoets voordat (beleids)kaders worden vastgesteld. In veel gevallen zal de regieorganisatie het initiatief nemen c.q. betrokken zijn bij de ontwikkeling van het kader. Als dat niet het geval is, heeft de regieorganisatie de mogelijkheid een oordeel te geven met betrekking tot o.a. de uitvoerbaarheid

(10)(2e)

(11)(1)

2.3.3 Rolverdeling NCG, CVW, NAM

PM, nog niet in te vullen gezien de lopende gesprekken

(10)(2e)

(10)(2e)

Nadere afspraken met NAM, CVW over werkwijze/rolverdeling

Op welke wijze NAM voldoende comfort te geven, kaders zodanig te stellen, dat NCG kan opereren in regierol richting CVW, waar NAM financiert

2.3.4 Rolverdeling NCG, Rijk, Provincie en Gemeenten

De NCG vult haar rol dusdanig in dat daar waar mogelijk bestaande verantwoordelijkheden en bevoegdheden in stand blijven.

Binnen de uitvoering van schadeherstel en versterking heeft de NCG de volgende rol:

- (Gelegitimeerde) besluiten over de afhandeling van complexe schadegevallen, condities/randvoorwaarden voor de integrale preventieve versterking en voor situaties waarbij het collectieve belang prevaleert boven het individueel belang (legitimatie nader te bepalen, analoog aan het juridisch instrumentarium bij de aanpak van de stads- en dorpsvernieuwing);
- Publiek casemanagement: ontzorgen van bewoners, vanuit de publieke verantwoordelijkheid, complementair aan de casemanagers van CVW (te denken valt aan individuele gevallen waarbij sprake is van complexe schade, situaties die diep ingrijpen in de levenssfeer en bij kwetsbare burgers). Ook is publiek casemanagement aan de orde in die gevallen waar publieke belangen aan de orde zijn, bijvoorbeeld de zorg voor monumenten. Vanuit publiek casemanagement kunnen faciliteiten worden toegewezen zoals bijvoorbeeld een bouwbegeleider;
- (Deel-)gebiedsmanagement, waarbij vertaling plaatsvindt van een integrale aanpak op gebiedsniveau (straat/buurt/dorp) naar individuele preventieve versterking (door CVW). Hierbij worden ook vraagstukken over leefbaarheid, krimp en duurzaamheid/energie meegenomen. Er dient zoveel mogelijk voorkomen te worden dat belanghebbenden zich moeten wenden tot meer dan één loket. Publiek casemanagement is daarom afgestemd zijn op de processen van CVW.
- Uitvoering geven aan gemandateerde taken/bevoegdheden van gemeenten naar publieke regie: coördinatie en versnelling van vergunningsprocedures en vergunningverlening.

Daarnaast zet de NCG zich in om nog ongeadresseerde vraagstukken en dilemma's die de (continuïteit) van de aanpak kunnen gaan belemmeren te signaleren en op te pakken. Ook richt de NCG zich op eenduidige informatievoorziening aan burgers door CVW, corporaties en gemeenten.

De NCG pakt in relatie tot gemeenten en provincie de volgende taken op:

- Voorbereiding/ontwikkeling van beleidskaders en spelregels voor de afhandelingen van complexe schadegevallen (door de CVW);
- Voorbereiding/ontwikkeling van beleidskaders en spelregels voor een integrale, preventieve versterkingsaanpak, inclusief prioriteitstelling en condities voor de uitvoering daarvan (in samenwerking met CVW, corporaties en gemeenten);
- Ontwikkelen en vormgeven van een gebiedsgerichte aanpak per gemeente en/of dorpskern (met gemeenten en burgers);
- Het borgen van de kwaliteit van de gebouwde omgeving en het cultureel erfgoed door het betrekken van deskundigen, onder meer middels de inzet van een kwaliteitsteam
- Ontwikkelen en vormgeven van een geïntegreerde regionale gebiedsaanpak door koppeling van alle hoofdpogaven in het gebied zodat de sociale, ruimtelijke, economische en

cultuurhistorische samenhang en kwaliteit wordt behouden en versterkt;

- Voorbereiding van de nieuwe vormgeving van mediation en arbitrage/geschilbeslechting, zodat stroomlijning plaatsvindt en eenduidigheid ontstaat.
- Overige beleidsvoorbereiding met betrekking tot bijvoorbeeld verduurzaming, veiligheid en woningmarkt (waaronder het voorbereiden van een te treffen voorziening voor het doen aankopen, beheren en herbestemmen van vastgoed dat zijn functie gaat verliezen);
- Onderzoek en monitoring van woningmarkteffecten.

In de richting van het Rijk speelt de NCG de volgende rol:

- Voorbereiding van kabinetsbesluitvorming (gelet op de verantwoordelijkheden van verschillende ministers) over langjarige programmering en bekostiging van de aanpak op basis van integrale jaarlijkse programma's;
- Bewerkstelligen van goede randvoorwaarden op het gebied van wet- en regelgeving; inzicht in en optimaal benutten van ruimte in bestaande wet- en regelgeving, alsmede – waar nodig – creëren van nieuwe instrumenten (zowel nationaal als regionaal/lokaal). Waar nodig voorbereiden van aangepaste of nieuwe wet- en regelgeving (bijvoorbeeld analoog aan de Crisis- en herstelwet en het juridische instrumentarium behorend bij de voormalige aanpak van de stads- en dorpsvernieuwing);
- Voorbereiding van andere trajecten zoals advisering inzake richtlijnen voor veiligheid-/bouwnormen en waardedaling;
- Voorbereiding van de toedeling/verdeling van verantwoordelijkheden, inclusief financiële consequenties van de te maken risicoafwegingen inzake lopende bouw- en nieuwbouwprojecten.

(10)(2e)

(10)(2e)

Wie is gezicht naar de burger: NCG, of gemeente (via gebiedsaanpak)?

Wie is gezicht naar de ondernemer: NCG, EB of gemeente?

2.3.5

Werkwijze

(10)(2e) Gert-Jan]

3 Missie voor de toekomst

3. Samen bouwen aan een kansrijk en aardbevingsbestendig Groningen

Samen bouwen aan een kansrijk en aardbevingsbestendig Groningen: dat is de missie die voor de NCG centraal staat.

(AANDACHTSPUNT: deze tekst wijkt af van de tekst zoals die in de brief aan de TK van 9 oktober jl. heeft gestaan. Hierin wordt de missie als volgt omschreven: "De Overheidsdienst Groningen zorgt in dialoog met alle maatschappelijke stakeholders voor een planmatige en daadkrachtige regie en sturing op een duurzame versterking en vernieuwing van het aardbevingsgebied opdat deze regio weer veilig en sterker dan ooit een nieuwe balans vindt tussen gaswinning en een versterkte gebiedsidentiteit en gebiedskwaliteit met nieuwe economische kansen en een leefbare en aantrekkelijke woon-, werk- en leefomgeving.")

Met deze missie wil de NCG samen met bewoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties, instellingen en overheden toewerken naar een veilig, leefbaar en duurzaam nieuw toekomstperspectief voor 2025 (de visie).

De visie voor het gebied is concreter uitgewerkt via de vier sporen die in het Bestuursakkoord zijn afgesproken, te weten (1) veiligheid en preventief versterken, (2) schadeafhandeling en waardevermeerdering, (3) verbetering van de leefbaarheid en (4) economische perspectief.

Dit zijn de overkoepelende doelstellingen van het programma die nader zijn nader uitgewerkt in de volgende pijlers:

1. (Basis) herstel en versterken;
2. sociaal
3. fysiek
4. economie
5. energietransitie

Basispijler Herstel en Versterken (sporen 1 en 2)

Visie: Bewoners, ondernemers en organisaties voelen zich veilig in de gebouwen en omgeving waar ze wonen, leven, werken. Indien er desondanks schade ontstaat wordt deze snel en afdoende verholpen en kunnen bewoners hierin een beroep doen op begeleiding en flankerende maatregelen teneinde hierin zelf een optimale keuze te maken.

Doelen:

- 1) Veilig, duurzaam en toekomstbestendig vastgoed infrastructuur en industriële complexen
- 2) Alle betrokkenen beschikken over adequate kennis, informatie en ondersteuning
- 3) Bij calamiteiten als gevolg van aardbevingen is de Veiligheidsregio goed voorbereid om adequate maatregelen te treffen.

Pijler Sociaal: (sporen 1 en 3)

Visie: Bewoners en organisaties ervaren een **gezonde en veilige leefomgeving**. Zij zijn **betrokken en actief** en herkennen zich over de volle breedte van het meerjarenprogramma in de maatregelen en in de vele innovatieve ontwikkelingen die de veerkracht, maatschappelijke participatie, culturele identiteit en sociale cohesie van de regio versterken.

Doelen:

- 1) Er bestaan goede en snelle regelingen voor eigenaren, bewoners en gebruikers. Er is een publiek toegankelijk en transparant aardbeving gerelateerd informatiesysteem met mogelijkheid voor persoonlijke begeleiding
- 2) Kwaliteit, kwantiteit en bereikbaarheid van de basisvoorzieningen zijn goed (voldoen aan de eisen van de toekomst) en zijn afgestemd op de demografische en sociaaleconomische prognoses.

Pijler Fysiek: (sporen 1 en 3)

Visie: Bewoners en ondernemers ervaren dat het goed wonen, leven en werken is in een veilige, duurzame en toekomstbestendige gebouwde omgeving.

Doelen:

- 1) |Vraag en aanbod op de regionale woningmarkt zijn in balans, inclusief voldoende sociale huur woningen en levensloopbestendige woningen.
- 2) Landbouw en landschap zijn als sterke pijlers van de Groningse identiteit herkenbaar en vitaal.
- 3) Maximaal behoud van het cultureel Gronings erfgoed op basis van gemeenschappelijke waarde kaarten
- 4) Normeringen voor aardbevingsbestendigheid van woningen, gebouwen, infrastructuur zijn adequaat en worden - evenals andere bouwnormen- gehandhaafd.

Pijler Economie: (spoor 4)

Visie: Bewoners en ondernemers in en buiten de regio (h)erkennen het **duurzaam economisch perspectief** en innovatieve karakter in een **gebalanceerde arbeidsmarkt**. Partners werken samen verder aan de ontwikkeling van de sterkste sectoren zoals Biobased business, Nieuwe Energie, Healthy Aging en aardbevingsbestendige bouw en technologie.

Doelen:

- 1) De bedrijvigheid rond aardbeving gerelateerde werkgelegenheid biedt de lokale bevolking werkgelegenheid en scholing
- 2) De arbeidsmarkt sluit goed aan bij de economische perspectieven in en buiten de regio en bij het aanwezige arbeidspotentieel.
- 3) De innovatiekracht van Groningen is verbeterd, en vertaalt zich in een significante bijdrage aan bedrijvigheid en werkgelegenheid

- 4) Er is ruimte en een podium om na te denken over nieuwe trends, kansen en transitie
- 5) Er is specifieke aandacht voor lokaal klein ondernemerschap die de leefbaarheid bevordert

Pijler Energietransitie: (sporen 2 en 3)

Visie: De regio staat internationaal bekend als **volledig energie neutrale koplopers-regio**, met een gebouwde omgeving die onafhankelijk is van het landelijk gas- en hoogspanningsnet en met **bewoners (coöperaties) als energieproducent**. Regionaal georganiseerde kennis, innovatiebeleid en productiecapaciteit zorgt hier voor economische dynamiek en werkgelegenheid.

Doelen:

- 1) De herstel- en versterkingsopgave is gecombineerd met energietransitie doelen en resulteert in een groeiende energie neutrale gebouwde omgeving. Het gebied fungeert als voorbeeld voor integrale, toekomstbestendige en energie neutrale gebiedsontwikkeling.
- 2) Groningen heeft een leidende positie op het gebied van kennisontwikkeling en onderwijs voor innovatieve bouw, smart grids en sociale aspecten van energietransitie.
- 3) In Groningen is een aantrekkelijk klimaat ontstaan voor innovatieve startups in de energiesector.

3.1 Uitgangspunten en kernwaarden

(10)(2e)

Wij gaan als uitgangspunten voor dit Meerjarenprogramma van de volgende kernwaarden uit:

- 1) **Veiligheid:** De Veiligheid in Groningen is even belangrijk als in de rest van Nederland
- 2) **Rechtvaardigheid:** De schade en preventie die direct of indirect met de bevingenverband houdt wordt zowel individueel als voor gebied als geheel, geheel vergoed door de veroorzaker
- 3) **Evenredigheid:** Gelijke situaties worden ook gelijk behandeld, dit betekent dat de schade en risico's die even groot zijn, ook hetzelfde worden behandeld.
- 4) **Samenwerken:** Het Meerjarenprogramma is het gezamenlijk programma van alle partijen, bewoners en ondernemers spreken nadrukkelijk mee bij de verdere ontwikkeling ervan
- 5) **Ieder neemt Verantwoordelijkheid:** De Nationaal Coördinator regisseert, verbindt en faciliteert, betrokken partijen blijven zoveel mogelijk zelf verantwoordelijk voor de uitvoering

3.2 Missie

De missie is de belangrijkste leidraad waarmee de Nationaal Coördinator Groningen samenwerkt met alle betrokken partners.

De missie die werd meegegeven door de kwartiermaker luidde:

"De Overheidsdienst Groningen zorgt in dialoog met alle maatschappelijke stakeholders voor een planmatige en daadkrachtige regie en sturing op een duurzame versterking en vernieuwing van het aardbevingsgebied opdat deze regio weer veilig en sterker dan ooit een nieuwe balans vindt tussen gaswinning en een versterkte gebiedsidentiteit en gebiedskwaliteit met nieuwe economische kansen en een leefbare en aantrekkelijke woon-, werk- en leefomgeving."

Voorstel is om de volgende verkorte missie te gebruiken:

MISSIE: SAMEN BOUWEN AAN EEN KANSRIJK EN AARDBEVINGSBESTENDIG GRONINGEN

Onder "samen" wordt verstaan de bewoners, de ondernemers, maatschappelijke organisaties, instellingen en overheden.

3.3 Visie

Als visie voor de gewenste eindsituatie 2025 (de 'outcome') wordt de volgende formulering voorgesteld:

VISIE: EEN VEILIG, DUURZAAM EN LEEFBAAR NIEUW TOEKOMSTPERSPECTIEF VOOR 2025

De visie is concreter uitgewerkt voor de gewenste situatie 2025 voor de basispijler en de andere vier pijlers:

Basispijler Herstel en Versterken:

Bewoners, ondernemers en organisaties voelen zich veilig in de gebouwen en omgeving waar ze wonen, leven, werken. Indien er desondanks schade ontstaat wordt deze snel en afdoende verholpen en kunnen bewoners hierin een beroep doen op begeleiding en flankerende maatregelen teneinde hierin zelf een optimale keuze te maken.

Sociaal:

Bewoners en organisaties ervaren een **gezonde en veilige leefomgeving**. Zij zijn **betrokken en actief** en herkennen zich over de volle breedte van het meerjarenprogramma in de maatregelen en in de vele innovatieve ontwikkelingen die de veerkracht, maatschappelijke participatie, culturele identiteit en sociale cohesie van de regio versterken.

Fysiek:

Bewoners en ondernemers ervaren dat het goed wonen, leven en werken is in een veilige, duurzame en toekomstbestendige gebouwde omgeving.

Economie:

Bewoners en ondernemers in en buiten de regio (h)erkennen het **duurzaam economisch perspectief** en innovatieve karakter in een **gebalanceerde arbeidsmarkt**. Partners werken samen verder aan de ontwikkeling van de sterkste sectoren zoals Biobased business, Nieuwe Energie, Healthy Aging en aardbevingsbestendige bouw en technologie.

Energietransitie:

De regio staat internationaal bekend als **volledig energie neutrale koplopers-regio**, met een gebouwde omgeving die onafhankelijk is van het landelijk gas- en hoogspanningsnet en met **bewoners (coöperaties) als energieproducent**. Regionaal georganiseerde kennis, innovatiebeleid en productiecapaciteit zorgt hier voor economische dynamiek en werkgelegenheid.

3.4 Doelen

(10)(2e)

7 oktober

missie: "samen bouwen aan trots en aardbevingsbestendig Groningen"
conclusie kort en bondig is goed, maar er mag nog wat aan getimmerd worden.

visie: "een veilig, duurzaam en leefbaar nieuw toekomstperspectief voor 2025"
conclusie herstel, versterken en verduurzamen = de drieslag.
rekening houden met de vier pijlers.

"van georganiseerde onverantwoordelijkheid naar gedefinieerde verantwoordelijkheid"

Eerder is al aangegeven dat gekozen is om te werken met MAGIE-doelen (meetbaar, acceptabel, gedragen, inspirerend en engagerend). Voor de volle breedte van het programma worden twee doelen als overkoepelend gezien:

Overkoepelende doelen:

- 1) **Het vertrouwen in de toekomst en het vertrouwen tussen bewoners, ondernemers en verantwoordelijke instanties is toegenomen.**
- 2) **Er is een nieuwe balans ontstaan waarbij de afhankelijkheid van gasw omgezet in nieuwe duurzame en economische kansen. word in klein o opnieuw opgeschreven.**

Basispijler herstel, versterken en verduurzamen

- 4) Veilig, duurzaam en toekomstbestendig vastgoed (incl. maatschappelijk vastgoed en bedrijfstvastgoed), infrastructuur, industriële complexen
- 5) Bewoners, ondernemers en organisaties beschikken over adequate kennis, informatie en ondersteuning
- 6) Bij calamiteiten als gevolg van gasbevingen is de Veiligheidsregio goed voorbereid om adequate maatregelen te treffen

Definities uitleggen in MJP,

hfdstk, historie en doelen, visie, missie integreren.

Sociale pijler:

- 3) Er zijn betere, ruimere en snellere regelingen voor eigenaren, bewoners en gebruikers. Er is een publiek toegankelijk en transparant aardbeving gerelateerd informatiesysteem met mogelijkheid voor persoonlijke begeleiding
- 4) De waardering m.b.t. wonen en leven in eigen kern/dorp/stad is na 2025 minimaal stabiel gebleven t.o.v. 2015. -intentionele bijdrage-
- 5) Kwaliteit, kwantiteit en bereikbaarheid van de basisvoorzieningen is in overeenstemming met de toekomstseisen en houdt rekening met demografische en sociaaleconomische prognoses.
- 6) Het zelf organiserend vermogen in kern/dorp en of stad is minimaal gelijk gebleven t.o.v. 2015. Er is een vangnet voor hen die niet op eigen kracht (meer) voor zichzelf kunnen zorgen. *weglaten.
- 7) Het culturele klimaat is minimaal op het zelfde niveau als 2015 gehandhaafd en er is een brede diversiteit van culturele uitingen en deelname, *weglaten

Fysieke pijler: (NB hier stonden in eerdere versie ook de versterkingsdoelen die nu in de basispijler staan)

- 5) Toekomstige vraag en aanbod op de regionale woningmarkt zijn in balans, dit is inclusief voldoende sociale huur woningen en levensloopbestendige woningen.
- 6) Landbouw en landschap zijn als sterke pijlers van de Groningse identiteit herkenbaar en vitaal.
- 7) Maximaal behoud van het cultureel Gronings erfgoed op basis van gemeenschappelijke waarde kaarten
- 8) Normeringen voor aardbevingsbestendigheid van woningen, gebouwen, infrastructuur zijn adequaat aangepast en worden - evenals andere bouwnormen- gehandhaafd.

Economische pijler:

- 6) De bedrijvigheid rond aardbeving gerelateerde werkgelegenheid biedt de lokale bevolking werkgelegenheid en scholing (blijft als doel staan en de rest bundelen aan de hand van meijer)
- 7) De innovatiekracht van Groningen is verbeterd, versneld en vertaalt zich in een significante bijdrage aan bedrijvigheid en werkgelegenheid
- 8) De arbeidsmarkt sluit aan bij de economische perspectieven in en buiten de regio en bij de mogelijkheden van de bevolking

- 9) Groningen is trots op haar kwaliteiten, draagt die gezamenlijk en consequent uit en trekt daarmee bedrijvigheid, bewoners en talent aan
- 10) Er is ruimte en een podium om na te denken over nieuwe trends, kansen en transitie
- 11) Er is specifieke aandacht voor lokaal klein ondernemerschap die de leefbaarheid bevordert

Energie Pijler:

- 4) De herstel- en versterkingsopgave is gecombineerd met energietransitie doelen en resulteert in een groeiende energie neutrale gebouwde omgeving. Het gebied fungeert als voorbeeld voor integrale, toekomstbestendige en energie neutrale gebiedsontwikkeling.
- 5) Groningen heeft een leidende positie op het gebied van kennisontwikkeling en onderwijs voor innovatieve bouw, smart grids en sociale aspecten van energietransitie.
- 6) In Groningen is een aantrekkelijk klimaat ontstaan voor innovatieve startups in de energiesector.

4 Gaswinning en de gevolgen

NB – Deze tekst via (10)(2e) afstemmen met Min EZ, DG ETM (gaan over gaswinning)

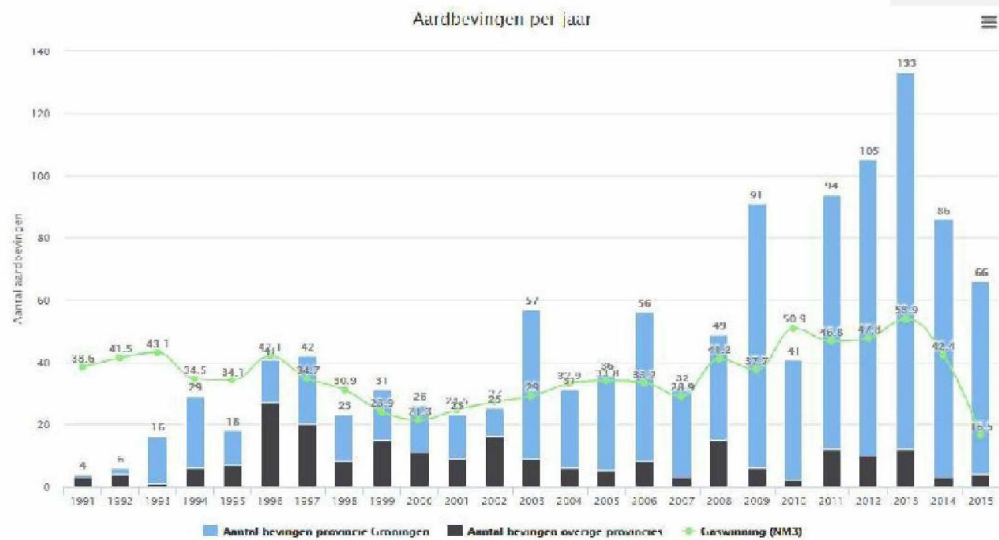
4.1 Gaswinning en aardbevingen

(10)(2e) back up van (10)(2e) Input van (10)(2e)

Hoe werkt een "Groningse aardbeving" en waarom is hij anders dan een tectonische?

In de provincie Groningen zijn circa veertig gasvelden aanwezig. Eén daarvan is het grootste gasveld van West-Europa, het Groningenveld. Sinds begin jaren zestig wordt gas gewonnen uit het Groningenveld. Het onttrekken van gas leidt tot compactie van het gesteente in de gasvoerende laag, met bodemdaling als gevolg. De bodem rond Loppersum is het verst gedaald, op dit moment zo'n 30 centimeter. Dit heeft gevolgen voor de infrastructuur, denk bijvoorbeeld aan bruggen die verhoogd moeten worden. Hierover zijn al in de jaren tachtig afspraken gemaakt met NAM. Naar verwachting zal de bodem in de loop van deze eeuw nog 18 tot 34 centimeter verder zakken.

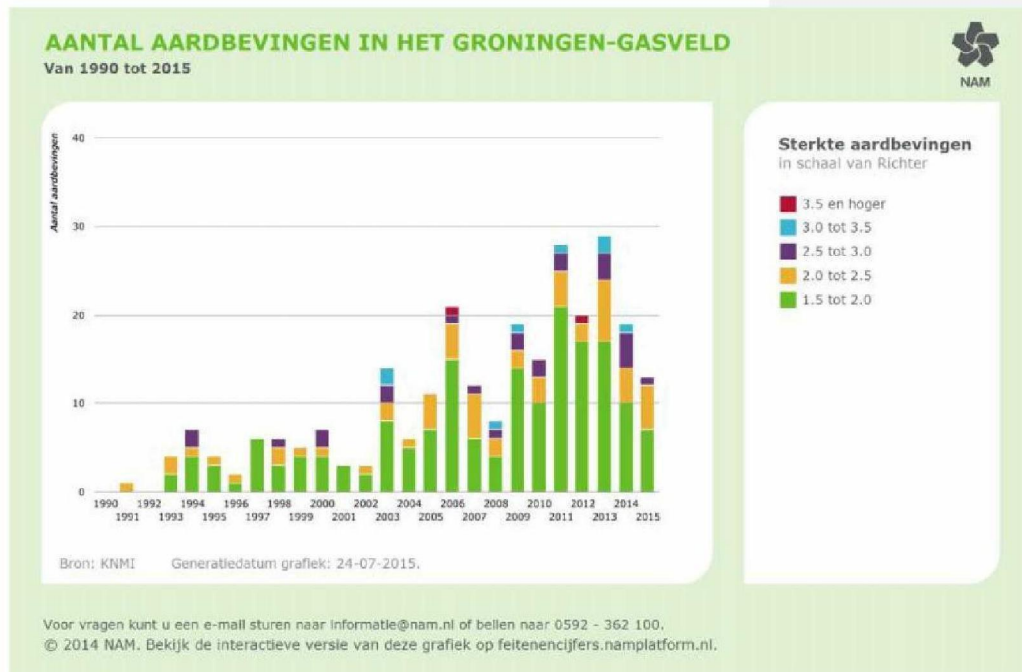
Sinds de jaren '90 vertaalt de compactie zich mede in aardbevingen. De klachten hierover zijn lang door NAM gebagatelliseerd, wat bij de bevolking veel kwaad bloed heeft gezet. Deze bevingen hebben schade aan huizen en andere bouwwerken tot gevolg. De beving bij Huizinge in augustus 2012 had een kracht van 3,6 op de Schaal van Richter (SvR). Dat benaderde het theoretisch voorspelde maximum van 3,9 SvR zodanig, dat Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) en het KNMI dit opnieuw zijn gaan berekenen. Dit resulteerde in de nieuwe verwachting dat de bevingen zouden kunnen oplopen tot 5 SvR. Dat had tot gevolg dat het risico verschoof van scheurvorming tot mogelijk instortingsgevaar. Figuur 1 geeft de ontwikkeling van het aantal bevingen van begin jaren '90 tot medio 2015, en de gaswinning door de jaren. Bij gaswinning uit de kleine velden blijft de compactie beperkt en worden nauwelijks aardbevingen gesignaleerd.

Figuur 1: Aantal bevingen en gaswinning

Uit de grafiek kan gelezen worden dat sinds 2009 het aantal bevingen is toegenomen. Ook de magnitude van de bevingen is toegenomen. Dit is het gevolg van de toenemende compactie.

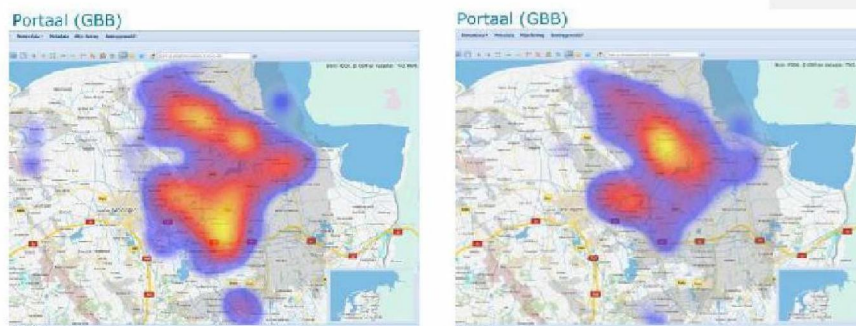
In 2014 heeft de minister van Economische Zaken besloten de winning terug te schroeven. Specifiek rond Loppersum is de winning fors teruggebracht, om de grootste risico's in ieder geval voor de korte termijn (naar schatting 3-5 jaar) weg te nemen. Dit resulteerde in 2014 in een kleiner aantal bevingen, zie figuur 2 waarin de bevingen zwaarder dan 1,5 SvR zijn weergegeven, verdeeld naar zwaarte. We zien ook, dat medio 2015 het aantal bevingen alweer toeneemt, een indicatie van het tijdelijke effect van deze maatregel.

Figuur 2: Aantal bevingen zwaarder dan 1.5 SvR, 1990 - medio 2015.

Bron: NAM.

Met het verminderen van de winning rond Loppersum, is in 2014 meer gas gewonnen aan de randen van het gasveld. De figuren 3 en 4 geven weer dat dit heeft geleid tot een verschuiving van de bevingen, van het centrum van het veld naar de randen van het veld. Begin 2015 is de winning aan de randen van het veld daarom weer teruggebracht tot het niveau van voor 2014. Dit gebeurde binnen het vastgestelde plafond voor de winning, op dat moment 39,4 mld m³.

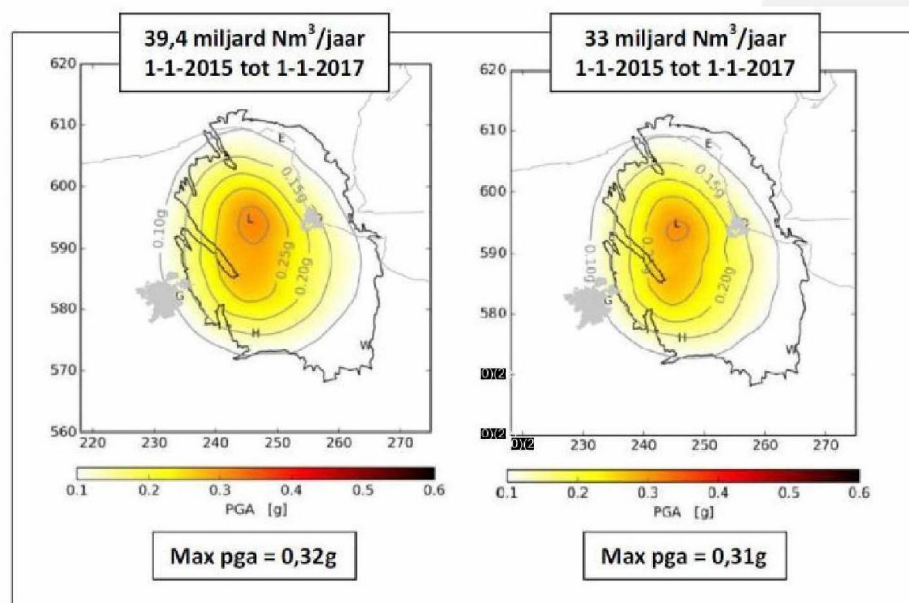

Figuren 3 en 4: Verschuiving bevingen als gevolg van ingreep, 2013 links en 2014 rechts

De bevingen die zich in de provincie Groningen voordoen lijken op basis van de schaal van Richter mee te vallen. Om een aantal redenen zorgen zij voor meer schade dan natuurlijke bevingen elders in Europa:

- de bevingen doen zich relatief ondiep voor: op een diepte van 2,5 tot 3 kilometer, t.o.v. meer dan 15 kilometer diepte bij natuurlijke bevingen;
- door de geringe diepte van het hypocentrum, is de kracht die aankomt aan oppervlakte minder uitgedempt en dus groter en concentreert de kracht van de beving zich op een klein oppervlakte op het maaiveld;
- de toplaag van de ondergrond in Groningen bestaat veelal uit veen en klei, dat gedraagt zich als versterker voor de trillingen.

Om de impact van de aardbevingen in kaart te brengen is het beter uit te gaan van de grondversnelling die zij veroorzaken. Hiervoor wordt de term Peak Ground Acceleration gebruikt, ofwel PGA. De PGA van de beving bij Huizinge bedroeg 0,085 (bron: Effecten geïnduceerde aardbevingen op kritische infrastructuur Groningen Quick Scan naar de sterkte van de infrastructuur, Deltares, 2013). De maximale PGA waar nu nog rekening mee wordt gehouden is 0,31, voor het centrum van het bevingsgebied. Zie ook figuur 5.

Figuur 5: Verwachte maximale Peak Ground Acceleration voor 2015 en 2016

Bron: NAM (26-5-2015) Hazard and Risk Assessment for Induced Seismicity Groningen, Study 1 Hazard Assessment; Additional scenario's integrated)

NAM heeft voor de winningsscenario's van 33 en 39,4 miljard m³ uitgerekend welke maximale PGA zou kunnen ontstaan. Het scenario van 33 miljard m³ is de beste benadering van de mogelijke maximale gevolgen behorende bij de 30 miljard m³ gas die volgens het besluit van de minister van Economische Zaken gewonnen mag worden (in geval van nood 32 miljard m³). Het scenario van 30 miljard m³ is (nog) niet doorgerekend.

Om deze PGA in context te plaatsen staan in figuur 6 de PGA's in Zuid-Europa weergegeven. Een belangrijk verschil hierbij is dat een groot deel van de hoge PGA's in Zuid-Europa het gevolg zijn van natuurlijke aardbevingen. In het geval van de

provincie Groningen zijn deze het directe gevolgen van menselijk handelen, namelijk de gaswinning.

AFBEELDING WEGGEVALLEN

Figuur 6: PGA Groningen (0,31, zie pijl bij balk) ten opzichte van Zuid-Europa.

4.2 Schademeldingen en schadeafhandeling

Het aantal schademeldingen als gevolg van de aardbevingen is sinds de beving bij Huizinge sterk opgelopen, zie tabel 1.

Jaar	Aantal schademeldingen
2012	2.485
2013	9.705
2014	18.044
2015 (t/m 13 sept)	18.905
totaal	49.139

Tabel 1: Jaarlijks aantal schademeldingen, 2012 - medio september 2015.

NAM is een joint venture tussen Shell en ExxonMobil, en als olie- en gasbedrijven zijn deze organisaties niet ingericht op het behandelen van (grote aantallen) schademeldingen. Daar komt bij kijken dat NAM doorgaans een strikte beoordeling van bevingsschade naleeft en niets compenseert dat niet aantoonbaar is veroorzaakt door aardbevingen. Dit heeft ertoe geleid dat tot op dit moment nog ongeveer 8.100 mensen wachten op een aanbod voor schadeherstel, zie ook figuur 7. Voor een deel van deze groep is de melding al wel in behandeling genomen.

Figuur 7: Aantal schademeldingen en voortgang van afhandeling.

Complexe schademeldingen, zoals die van mensen die in monumentale panden, woningen met achterstallig onderhoud wonen of van mensen die als gevolg van de schade in de problemen komen met hun bedrijfsvoering, zijn soms jaren met NAM in de slag om tot een acceptabele oplossing te komen. Dat trekt emotioneel (en soms ook financieel) een zware wissel op de bewoners.

Claimanten ervaren lange wachttijden, slechte communicatie, onrechtvaardige vergoedingen en een starre organisatie. De onvrede die hieruit voortkwam, heeft geresulteerd in twee veranderingen:

- 1) de schadeafhandeling in handen van het Centrum Veilig Wonen (CVW) gebracht. Hoewel er nog steeds wordt gesproken over verdere distantiëring van NAM, zijn de eerste signalen over het CVW positief.
- 2) in de Tweede Kamer een motie is aangenomen waarmee is opgeroepen tot het omdraaien van de bewijslast. Dat betekent dat NAM in de toekomst moet bewijzen dat een schade géén gevolg is van aardbevingen. In Duitsland is dit al langer het geval. Wat dit voor de praktijk in Groningen gaat betekenen moet nog blijken. De minister van Economische Zaken laat op dit moment uitzoeken hoe gevolg gegeven kan worden aan de motie.

4.3 Fysieke, sociale en economische effecten van aardbevingen

(10)(2e)

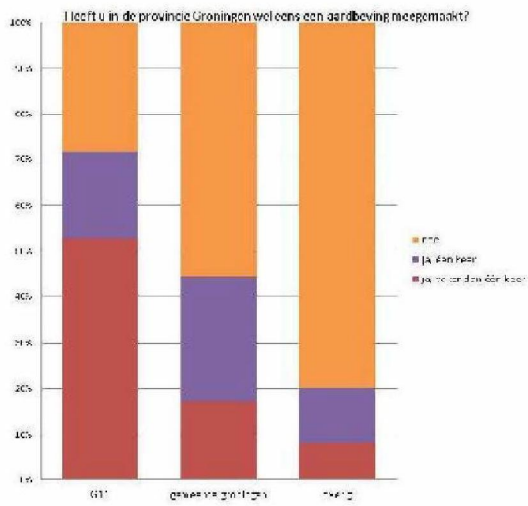
Onrust, gevoel van onveiligheid

Fysiek en sociaal: Veiligheid onder druk

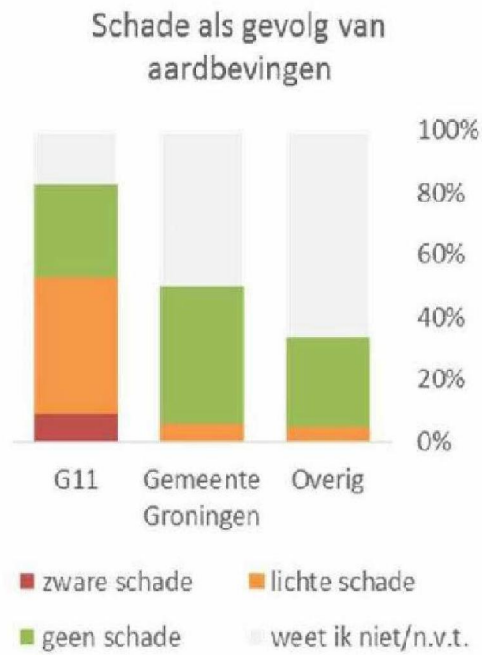
Daar waar de leefbaarheid tot nog toe goede cijfers krijgt binnen het aardbevingsgebied, staat het gevoel van veiligheid in de eigen woning onder druk. Groningers maken zich zorgen over de kracht van toekomstige bevingen. Meer dan de helft is onzeker over de kracht van volgende bevingen. En maar liefst tien procent van de inwoners in de G11-gemeenten voelt zich onveilig in zijn of haar eigen huis als gevolg van de aardbevingen.

Niet iedereen in de provincie heeft wel eens een aardbeving meegemaakt, maar in een panelonderzoek van 2014 door het Sociaal Planbureau Groningen gaf ongeveer de helft van de inwoners van de provincie aan minimaal één keer een beving te hebben gevoeld (figuur 8). Een verontrustend cijfer uit ditzelfde panelonderzoek is dat binnen de G11-gemeenten ongeveer de helft van de panelleden aangeeft schade als gevolg van de bevingen te hebben (figuur 9).

Van herstel van vertrouwen kan pas sprake zijn als de schadeafhandeling goed gaat verlopen. Op dit moment heeft een kwart van de inwoners echter het gevoel dat ze niet serieus genomen worden in hun zorgen en vragen rondom de bevingen. Belangrijk aandachtspunt hierbij is dat zelfs een perfect verlopen herstelprocedure voor de bewoner een ongevraagde overlast is geweest en dat dit mogelijk binnen afzienbare termijn weer aan de orde is.

Figuur 8. Heeft u wel eens een aardbeving meegemaakt?
Bron: Sociaal Planbureau Groningen

*Figuur 9. Schade als gevolg van de aardbevingen.
Bron: Sociaal Planbureau Groningen*

Sociale structuur:

Los van de onveiligheidsgevoelens maken mensen zich zorgen over de eventueel noodzakelijke grootschalige ingrepen in bepaalde gebieden in de regio, die nu allereerst dienen te worden versterkt.

De regio heeft te maken met een groot aantal kwetsbare ouderen, die afhankelijk zijn van hun directe en overzichtelijke leefomgeving.

Indien deze mensen moeten verhuizen of de omgeving verhuist, doet dit een forse aanslag op zelfredzaamheid.

Bovendien wordt het keuzeproces van diverse ouderen over hun eigen (zorgafhankelijker) toekomst versneld als men de eigen woning (definitief of tijdelijk) moet verlaten.

Kortom niet alleen de fysieke ingrepen bij de versterkingsoperatie zijn fors, maar ook de sociale structuur zal aanzienlijke risico's opleveren.

In de hoofdstukken hierboven geven we aandacht aan de maatregelen die hiervoor nodig zijn.

Economische effecten:

Uit de werkconferentie Economie en Arbeidsmarkt komt naar voren de onzekerheid over de toekomst. Het ontbreken van transparant inzicht in de risico's van de gasbevingen, het ontbreken van heldere en realistische bouwnormen. Maakt bedrijven die hier gevestigd zijn onzeker over de te nemen maatregelen, de benodigde investeringen en waar de rekening hiervoor kan worden neergelegd.

Uitbreiding van bestaande bedrijvigheid stopt en nieuwe bedrijven die overwegen zich hier te vestigen, aarzelen.

Tegelijkertijd zien verschillende bedrijven ook kansen, nieuwe innovaties en groeimogelijkheden (bouw).

Bij de bouw, met name de gasbevingsgespecialiseerde bouw, wordt echter een tekort aan opgeleide arbeidskrachten gesignaleerd.

(aanvullen met economische groeicijfers)
inleiding van hfdst 12 hier

5 Prioritering in de versterkingsopgave

5.1 Inleiding

Deltares is gevraagd door Overheidsdienst Groningen/ Nationaal Coördinator Groningen een gedragen methode te ontwikkelen om de versterking van panden mede te kunnen prioriteren op basis van de veiligheidsrisico's. Dit memo beschrijft de beoogde methode, de benodigde gegevens en de bronnen van deze gegevens

5.2 Prioriteren op basis van risico's

Prioriteren kan op basis van het pandgebonden individueel risico (PIR). Het gaat daarbij om de kans dat een hypothetisch persoon komt te overlijden als gevolg van het instorten van panden. Een aanvullende methode die tevens rekening houdt met de kans op grotere aantallen slachtoffers is gebaseerd op het pandgebonden slachtofferrisico (PSR). Hierin kan worden voorzien door de kans op overlijden van een individu in een pand te vermenigvuldigen met het naar verwachting aanwezige aantal personen.

5.3 Bouwstenen van de methode

Om PIR of PSR waarden per pand te kunnen berekenen zijn verschillende gegevens/bouwstenen nodig. Zo zijn gegevens nodig over:

- 1) Kans van voorkomen van verschillende trillingssterktes (bij een aardbeving).
- 2) Voor het pandgebonden risico is het van belang waar en in welke aantallen de verschillende te onderscheiden typen gebouwen zich in het gebied bevinden.
- 3) Hoe groot de kans is dat deze gebouwen instorten bij een aardbeving van een gegeven intensiteit.
- 4) Hoe groot de kans is dat een persoon komt te overlijden bij instorting van deze gebouwen.

Met deze gegevens kan PIR worden berekend. Om PSR te bepalen is daarbij nog informatie nodig over:

- 5) het naar verwachting aanwezige aantal personen in een gebouw.

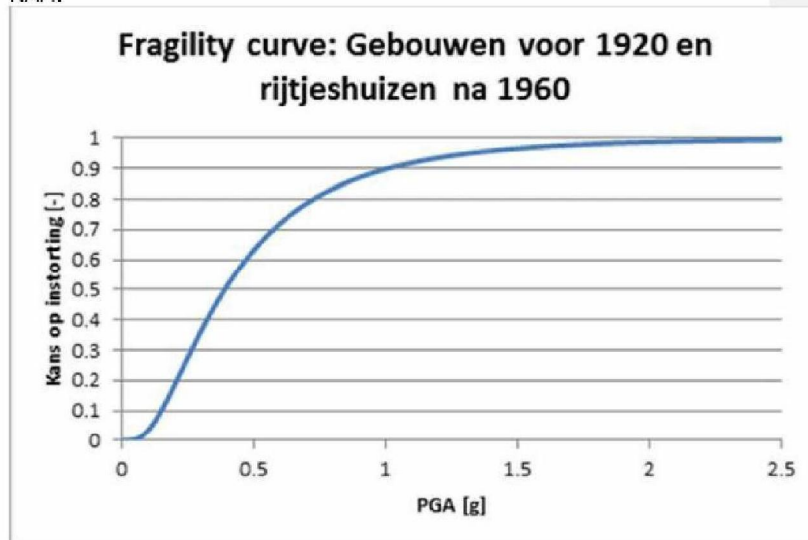
Om van invoerdata naar PIR en PSR waarden te komen is een aantal stappen nodig. De volgorde van deze stappen is nog te bepalen.

De eerste bouwsteen is de piekgrond versnelling (PGA). Deze geografische gegevens zeggen iets over de intensiteit (PGA waarden) bij een bepaalde kans. Dit type gegevens is beschikbaar voor piekgrond versnellingen met verschillende kansen op voorkomen. Deze gegevens zijn in een Geografische Informatie Systeem (GIS) ruimtelijk weer te geven en te analyseren in de vorm van een kaartbeeld. Het gegevensmateriaal voor Groningen is afkomstig uit de PGA kaart zoals deze zowel door de NAM als door het KNMI wordt samengesteld.

Omdat PGA's met verschillende intensiteiten kunnen optreden bij verschillende kansen is het nodig om bij het berekenen van de jaarlijkse kans op overlijden door instorting al deze mogelijke aardbevingen mee te nemen. Dit kan gedaan worden door voor elke locatie de kans op overlijden bij PGA's bij een verschillende kans van voorkomen te berekenen.

De locatie van panden is daarnaast van belang. Voor de locaties en het bouwjaar van de panden wordt gebruikt gemaakt van de Basisadministratie

Adressen&Gebouwen (BAG) data. BAG is een GIS bestand wat te koppelen is aan de kansen en bijbehorende PGA's. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van een categorisering in type panden zoals deze is opgesteld door ARUP in opdracht van de NAM.

Figuur 1. Illustratieve - Fragility (breekbaarheids)curve voor de kans op instorting door een bepaalde PGA (hieronder weergegeven voor gebouwen voor 1920 en na 1960)

De kans dat een gebouw instort afhankelijk van het type gebouw – en zelfs individuele eigenschappen. Dit kan worden weergegeven door zogenaamde fragility curves per type of per individueel gebouw. Een fragility curve beschrijft de relatie tussen de kans op instorting bij een gegeven piekgrondversnelling. Door in eerste instantie alle gebouwtypen aan een fragility curve te koppelen kan het risico op instorting voor het gros van de panden worden bepaald.

Wanneer de kans op instorting van de in het gebied aanwezige panden vastgesteld is kan deze worden gecombineerd met de mortaliteitsfractie. Zo is uit internationaal empirisch onderzoek gebleken dat een persoon in een laagbouwhuis een kans van 7-10% heeft te overlijden bij instorting van dat gebouw. Voor de voorlopige risicoschatting gaan we uit van 3 mortaliteitsfracties opgesteld door TNO: 10% voor CC1, 20% voor CC2 en 50% voor CC3. Hiermee is het Pandgebonden individueel risico vastgesteld.

Om ook het Pandgebonden slachtofferisico (PSR) te kunnen kwantificeren kijken we naar het naar verwachting aanwezige aantal personen in de geanalyseerde panden. Dit is de laatste analysestap voor het risicogebaseerd prioriteren.

Het voorziene eindresultaat zijn twee kaartbeelden 1 kaart met het met Pandgebonden individueel risico (PIR) voor de panden binnen het onderzoeksgebied – of een hoger schaalniveau, en 1 kaart met het Pandgebonden slachtofferisico (PSR) voor de panden binnen het onderzoeksgebied – of een hoger schaalniveau.

5.4 Communicatie

Ten aanzien van de communicatie/visualisatie van de uiteindelijke kaartbeelden: Pandgebonden slachtofferisico (PSR), Pandgebonden individueel risico (PIR) en de

Aarbevingsgevaar kaart (PGA). Is het belangrijk om aan te sluiten bij de adviezen zoals die al eerder zijn beschreven

- Streef naar convergentie van wijze van presentatie: de veelheid aan verschillende uitvoeren en kleuren bevordert het proces van joint fact finding niet.
- Streef naar een begrijpelijke wijze van presentatie, met (afhankelijk van de uitvoerschaal) vereenvoudigde tot zeer gedetailleerde topografische ondergrond.
- Stem terminologie, eenheden, kleuren (tinten) en resolutie op elkaar af; sluit daarbij beter aan bij wat gewone mensen kunnen begrijpen (maar gebruik in dit geval geen stoplichtkleuren).
- Maak bij wijze van proef een aantal verschillende kaarten en onderzoek of die het begrip vergroten; bijv. van de kans dat een bepaalde (relevante drempel-)waarde van grondversnelling (bijv. 0,2 g, 0,25 g, 0,3 g) wordt overschreden binnen een bepaalde periode (bijv. 1, 10 of 50 jaar).
- Overweeg een OG/NCG-huisstijl, waarin begrijpelijkheid als basis voor kennisdeling leidend is.

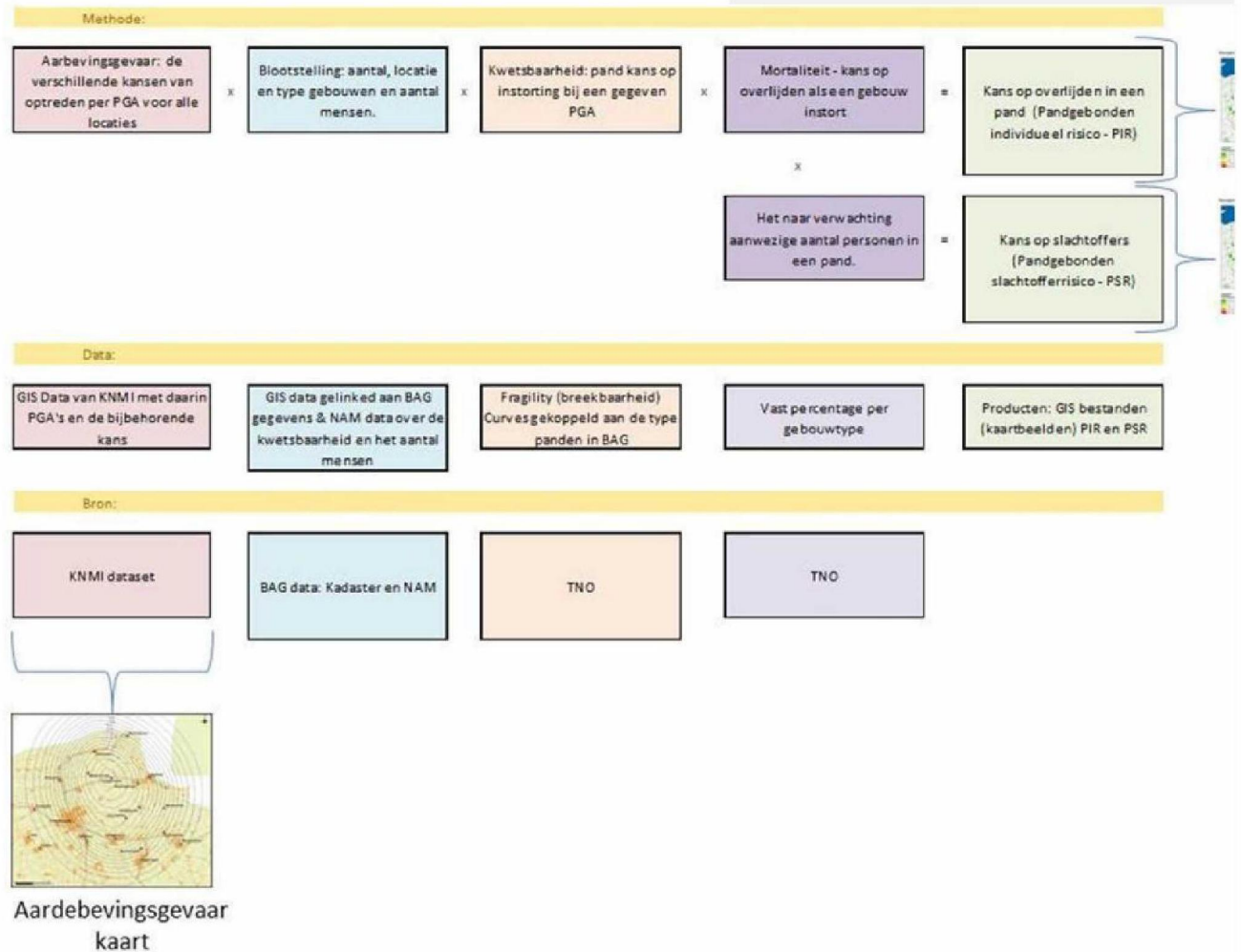
5.5 Uitdagingen

Uitdagingen die zijn geïdentificeerd voor het maken van de risicokaarten zijn met name:

- 1) Tijdige beschikbaarheid en bruikbaarheid van data
- 2) Het koppelen van gebouwgegevens aan fragility curves
- 3) onzekerheden in de beschikbare gegevens

Een schematische weergave van de analyse is hieronder bijgevoegd.

VERTROUWELIJK | CONCEPT | Ontwerp rapportlayout voor Rijksoverheid en derden, inclusief extra ruimte voor langere zinsopbouw vanwege lange titels | 14 juli 2008

Essentie: met prioriteringsaanpak het vertrouwen herstellen. Dat kan niet zonder een goede sociale begeleiding, hoe doe je dat en wie doet/betaalt dat?

5.6 Beschrijving pga, groene en witte NPR, zie Meijdam

(10)(2e)

Hier duiden betekenis van (groene) NPR, pga-kaarten, normering, sterke van de gebouwen, inclusief de daarvoor afgesproken cyclus.

Commissie Meijdam

Met welke dreiging houden we rekening?

Veel onzeker, schuivende panelen.

In de prioritering op zoek naar no-regret maatregelen. Hier ook aangeven hoe we er de komende jaren mee om wil gaan. (2x/jaar, NPR+ kaart+norm, me toplegger van betekenis ervan)

Helder over wanneer welke kaart, versie NPR van kracht is. Besluiten nemen met kader dat op dat moment van kracht is, niet met kader dat er wellicht binnenkort is.

5.7 Prioriteringsmethodiek

(10)(2e)

(10)(2e)

(10)(2e)

AFSPRAAK: (10)(2e) (NAM) en (10)(2e) (CVW) leveren tekst aan over de huidige prioriteringssystematiek.

Als Meijdam koerst op 10-4 als interventienorm, dan ook iets zeggen over het instrumentarium dat we dan nodig hebben. (Hier of in hoofdstuk ruimtelijke instrumentarium).

Verantwoording van de gekozen prioritering: hoe (en waarom zo) hebben we geselecteerd?

Presentatie op een dubbelpagina:

Links: de prioritering (keuze voor gebieden om aan te pakken) volgens groene NPR en pga-kaart 2013

Rechts: de prioritering volgens de witte NPR en de pga-kaart 2015. In de vorm van plaatjes, met het "rode" gebied telkens op dezelfde plaats.

⇒ Voor de prioritering van iig 2016, maar ook de (eerste) jaren daarna maakt dat geen verschil. (Het verschil komt in de "staart" van de opgave.)

⇒ Via berekening van NAM laten bepalen wat de omvang van de opgave is, voor beide modellen (wetende dat die voor de eerste volgens Stgr Impact Assessment 90k woningen is van laagbouw, incl hoogbouw volgens Van Rossum 170k adressen)

Dit is de eerste lijn van prioritering.

De tweede lijn is dat we, omdat we massa moeten maken, nadrukkelijk en vooral ook met woco's in gesprek gaan over aanpak van hun voorraad op net iets minder prioritaire locaties. En kijken of we aan kunnen sluiten bij al geplande renovaties. Daarnaast op zoek naar andere argumenten om bv de veelgewenste pilot in Onderdendam te faciliteren. Argumenten zijn dan: unieke afgebakende setting die heel geschikt is voor testen aanpak. Grote mate van georganiseerdheid en bereidheid bij de bewoners, etc.

NB: voor een echte prioritering is onderzoek per object nodig, dat kost teveel tijd, en kan in de eerste fase niet.

Berekeningen met de NAM-modellen (die zijn het meest betrouwbaar, daar is men het over eens). Moet gerealiseerd zijn uiterlijk begin okt).

Tekst HA 7/9/2015

Aanpak prioriteitsstelling.

- 1) Uitgangspunt voor de prioriteitsstelling wordt gevormd door de contourenkaart (pga). Een nieuwe kaart zal spoedig beschikbaar zijn. Deze kaart geeft geredeneerd vanuit de ondergrond de "risico's" aan. De studies van alle betrokkenen geven aan dat mogelijk (gegeven ook een verminderde winning) de contouren "kleiner" worden (commissie Meijdam geeft aan ca. 25%). Bestudering van alle prognoses laten zien dat de "kern" van het gebied (groot Loppersum) blijft bestaan. Voor een no regret benadering is dit derhalve het uitgangspunt.
- 2) Alleen de contourenkaart is echter onvoldoende om tot prioriteitstelling te komen. Daarbij is het van belang om kennis te dragen van de "kwaliteit" van het onroerend goed. In samenhang met de contouren is dit bepalend voor de prioriteitstelling. Op dit moment moet de kwaliteit nog in belangrijke mate worden beoordeeld aan de hand van het type woningen. Het aantal daadwerkelijke gemeenten woningen is nog relatief beperkt. Hoe verder we hierin komen, hoe meer precies prioriteiten kunnen worden bepaald.
- 3) Voor het eerste half jaar 2016 gaan we uit van:
 - a. de bestaande contourenkaart, de kennis van de woningen en de toepassing van de groene versie van de NPR en het daarbij behorende advies van de commissie NPR. Dit najaar zal de witte versie van de NPR beschikbaar zijn en zal de commissie Meijdam zich uitgesproken hebben over de normstelling.
 - b. de huidige gegevens over risico's op objectniveau van de NAM (CVW), die op dit moment voor de korte termijn op tafel komen voor de gebiedsmanagers
 - c. kwetsbaarheid bewoners/gebruikers (bijv. zorgafhankelijken)
- 4) Voor het vervolg is het van belang om de aanpak vast te stellen. Aan de hand van de gebiedsafbakening (contouren) en het inzicht in de kwaliteit van het onroerend goed zullen gebieden worden aangewezen die als eerste in beeld gebracht gaan worden. Naast het aanwijzen van grote pilots in het gebied van groot Loppersum, kunnen gebieden aangewezen worden op grond van de beoordeling van de kwaliteit van het onroerend goed (bv. hoogbouw).
- 5) De territoriaal afgebakende pilots zullen worden benut om als geheel in beeld gebracht te worden en te komen tot de vaststelling van de aanpak (regie CVW, versterken op bestelling en heft in eigen hand). Na het maken van afspraken zullen de betreffende woningen (en mogelijk andere gebouwen) opgenomen worden in het uitvoeringsplan van CVW.
- 6) Gegeven het feit dat 70% eigen woning bezit is, is er reden om na te gaan hoe de stand van zaken is van de corporatiewoningen. Om te komen tot een voldoende productie lijkt het noodzakelijk om ook voor het tweede half jaar 2016 te komen tot afspraken over de aanpak van de corporatiewoningen, teneinde te voorzien in voldoende omvang van de versterking.

Interne schrijfsessie 5/10/15 (10)(2e)

(10)(2e) (Deltares)

(sheets) Structuur - elementen van de methode (Deltaresrapport (10)(2e) inzake prioritering)

bouwsteen 1 : methode : contourenkaart PGA
 bouwsteen 2 : aard, type gebouwen (BAG)
 bouwsteen 3: PGA-kaart combineren met type gebouw: kwetsbaarheid
 bouwsteen 4: mortaliteitsfractie dus kans dat iemand komt te overlijden als gebouw instort; daarvoor gebruik consequence classes (CC) van TNO (klasse 1: laagbouw, 2 : meerlaags en 3: ??)
 Eindresultaat (8.5 en 8.6 Deltares): aanbevelingen databestand en uitvoer (22, 23, 25) en cartografische weergave (30 en 32)

Wie doet dit: Deltares wil daartoe wel een voorstel doen

Afgestemd dat allen van dezelfde databestanden gebruik maken. Wel vraag hoe om te gaan met nieuwe gegevens.

Kaartbeeld is 16 oktober beschikbaar en ook dan moet blijken waar prioriteit ligt.

Dilemma: welke PGA waarden en kansen gaan we van uit?

- ARUP- reconstructie KNMI
- KNMI
- 33 BCM - NAM

Vraag: maar wat stoppen we er aan gegevens in? Antw: dus belangrijk is aan voorkant om te bepalen welke dataset beste kwaliteit heeft om in te stoppen. Dus keuzemogelijkheid. **Maar als Minister straks de nieuwe KNMI-kaart naar buiten brengt dan gaan we daar mee rekenen.** Dan dus ook bepalen op welke wijze deze gegevens voor de komende periode worden toegepast; tussentijds geen andere onderzoeken gebruiken.

Voor nieuwbouwwoningen zijn kaders gesteld, maar voor bestaande bebouwing niet in huidig Bouwbesluit, maar ook voor vele andere bouwwerken zijn nog geen normen. Dat is nu het probleem.

Deltares stelt kaart beschikbaar aan NCG. Goede uitleg hierbij is onontbeerlijk: wat betekent groen, rood of geel gekleurde pand op de kaart? Dit om te voorkomen dat er onrust enz ontstaat. Tegelijk ook afspreken wie contactpersoon is (Gert Jan Swaving). Kan ook zijn dat iemand zich meldt omdat hij eerder "geholpen" wil worden dan ovg kaart zou gebeuren.

Voorlopige conclusies:

Prioriteit 1 2015 -2018:

- van rij(tjeswoning) naar vrij
- van binnen naar buiten (PGA-kaart)
- beperkt van buiten naar binnen

Civiel:

gebied A : PGA> 0,30) (Cluster MEDAL (Eemsmond, Delfzijl, Appingedam en Loppersum), BTW, Bedum, Ten Boer), HSSM, Slochteren)

- zoveel als mogelijk rijwoningen verbeteren en verduurzamen;
- kies aantal projecten (minimaal 1) waarvan je kunt leren voor gebruik in vervolgproces
- noodzakelijke leer-pilot's projecten cultureel erfgoed/overige projecten

Gebied B : $PGA > 0,25 < 0,3$ (Cluster MEDAL (Eemsmond, Delfzijl, Appingedam en Loppersum), BTW, Bedum, Ten Boer), HSSM, Hoogezand- Sappemeer, Slochteren), cluster Groningen

- minimaal noodzakelijke pilot project van "alle" typologieën

Civilgebieds onafhankelijk

- noodzakelijke niet gebiedsgebonden projecten (infra, gebouwen hulpdiensten, nutsvoorzieningen en opvangvoorzieningen)

Beleidsmatig:

- mjp
- gebiedsgericht ontwikkelingsplan(nen). (Grootste fout die gemaakt kan worden is dat ontwikkelingskeuzes niet goed voorbereid zijn en dat er te snel keuzes worden gemaakt.

Aandachtpunten:

- onzekerheden wegnemen en definitief programma bepalen tijdens verbeterproces (werkwijze)
- prioritering projecten maar ook proberen gebiedsonafh.(tekst sheet opvragen)

NCG: In MJP: op dit moment is het zo dat er volgend jaar 1500 woningen aangepakt worden. Werk wat wij gaan doen eerste helft 2016 is gericht op uitvoering eerste helft 2017.

NCG: Als wij stadsvernieuwingsachtige aanpak doen: is dat publieke zaak; pas als deze aanpak succesvol is schuift het door naar CVW.

Monitoring is ook belangrijk: resultaten (getallen) laten zien achteraf en niet van te voren getallen noemen.

Pilotprojecten: vooral ook kijken naar "werk met werk".

Voor scholen afspraak dat versterking obv groene PGA-kaart plaatsvindt; voor rest van omgeving zal gebruik van de nieuwe kaart worden gemaakt. In omgeving heb je dan wel wat uit te leggen.

Nu op punt, wat wordt mjp:

- of soort lobbydocument voor regio,
- of document waarmee uitvoering daadwerkelijk kan starten.

Regio en Rijk zullen zich moeten realiseren dat zij ook moeten bijdragen. Daar zijn zij op dit moment nog niet van overtuigd. Houding van de regio moet veranderen: van "actievoeren" naar "uitvoeren".

Voorstel: beginnen met benadering van binnen naar buiten enz, en kaart van Deltares jaar laten liggen.

NCG: maar we gaan starten met coöperatiewoningen en die liggen niet allemaal in centrum van PGA-kaart; dus van binnen naar buiten speelt hier niet. Daarnaast: je moet ook uitleg geven van waar je mee bezig bent.

Versterking ivm opvang calamiteiten

(10)(2e)

Wat moet bij een grote beving overeind blijven voor de hulpverlening? Gebouwen, voorzieningen, infrastructuur... Input van VRG nodig. Zie ook plan stad over bereikbaarheid van het UMCG. Waar en hoe adresseren we dit?

(NB Onderscheid maken onder deze paragraaf in :

- a) Goede calamiteitenorganisatie die zicht heeft op risico's en maatregelen (nog kiezen of dit hier onder a moet worden uitgewerkt of helemaal achteraan in dit hoofdstuk, er staat ook stukje tekst nu achteraan onder 9.10)
- b) Versterking van vitale infrastructuur en voldoende opvangcapaciteit op veilige plekken bij rampen

Voor a zijn conclusies werkconferenties van belang, b is daarbij niet aan de orde geweest dus dit apart onderzoeken:)

- a) Maatregelen die noodzakelijk zijn voor goede calamiteitenorganisatie
 - a. Informatie uitwisseling en Communicatie meer gezamenlijk
 - i. Behoeft aan heldere en door alle partijen gedragen communicatie over feiten en risico's
 - ii. Meer specifiek: Crisisinformatie moet in gezamenlijkheid worden opgezet
 - iii. Zolang de informatie over risico's en met name domino-effecten niet of onvolledig op tafel ligt is het nog belangrijker de communicatie af te stemmen
 - iv. Zolang partijen niet over hun eigen belang heenstappen komt gezamenlijke risicoanalyse en gezamenlijke informatieverstrekking naar publiek en andere betrokkenen niet op gang
 - v. Hans Alders zet in op halfjaarlijks herijking van de op dat moment beschikbare informatie en het gezamenlijk 'vastklikken' van de stand van zaken, inclusief een ronde van 'critical review'. Dat is dan de informatie waarmee ieder de volgende halfjaarlijkse periode aan het werk gaat.
- b) Collectief inzicht krijgen in de reële veiligheidsrisico's en de domino-effecten is belangrijk
 - a. Er is bij de afzonderlijke partijen over de eigen risico's wel veel bekend, elke partij redeneert nu vanuit eigen verantwoordelijkheid en deelt dit niet/onvoldoende
 - b. Het collectieve inzicht is onvoldoende aanwezig en de gezamenlijke verantwoordelijkheid en daarop gebaseerde preventieve acties ontbreekt
 - c. Met name de cumulatieve cq domino-effecten bij een grote aardbeving ontbreken, dat kan alleen ontstaan door goede gestructureerde uitwisseling van risico's
 - d. Als het betrokken gebied dusdanig groot is of wordt, dat er op meerdere plekken hulpverlening en coördinatie nodig zijn, zijn er ook meer middelen nodig

- e. Er was een structurele werkgroep gevormd met naast de industrie in het aardbevingsgebied ook EZ, de NAM, TNO, het KNMI, de Veiligheidsregio en de gemeenten als leden. Gaandeweg echter hebben de gemeenten en de Veiligheidsregio zich teruggetrokken
 - f. Het bedrijfsleven moet weten hoe de overheid gaat reageren en vice versa. Het delen van gevoelige informatie is een kwestie van vertrouwen: de partijen moeten elkaar er niet mee om de oren gaan slaan
 - g. De heer Alders heeft geen bezwaar om het initiatief te nemen om partijen bij elkaar te brengen. Dan is ook een preciezere invulling te maken inclusief de daaraan verbonden voorwaarden. Maar de Nationaal Coördinator is en blijft de facilitator.
- c) Realistisch risicoscenario is nodig
- a. Met een gedeeld inzicht in de risico's en een goed inzicht in cumulatieve effecten kan er gedegen model komen en een aantal scenario's worden ontwikkeld wat zou kunnen gebeuren bij een grotere aardbeving
 - b. Dit moet gelegd worden naast wettelijke normen, maar de maatschappelijke vraag welk risico verantwoord is, speelt ook
 - c. SBE en chemiepark maken zich zorgen over a) ontbreken normering industrie, b) straks te hoge normering voor industrie
 - d. In de regio Delfzijl zijn al veel scenario's uitgeschreven, maar kijkend naar wat er allemaal aan domino-effecten kan gebeuren, is daar nog te weinig over bekend
 - e. Voorstel om eerst de 'grip' domino-effecten uit te diepen voor de 12 in de presentatie opgesomde Groningse risico's voordat er bepaalde conclusies worden getrokken
 - f. Er moet niet worden uitgegaan van worstcase- maar realistische scenario's
 - g. Als meer inzicht is in het realistische scenario moet ook opnieuw bepaald worden welk materieel er bij rampen binnen welk tijdsbestek in de regio moet kunnen worden ingezet
 - h. Er is een verplichting om informatie te geven via de wettelijke Risicokaart; deze is voor deze regio verouderd, zij dateert nog van medio 2014. Een actualisatie is dus hard nodig, en zou één van de concrete acties moeten zijn
Op landelijk niveau (Ministerie van Veiligheid en Justitie) is weinig aandacht voor de specifieke aardbevingsrisico's in de regio Groningen, op basis daarvan is zwaarder materieel ook niet aanwezig in de regio.
- d) Afspraken werkconferentie:
- a. Partijen zijn het er over eens dat de handen ineen geslagen moeten worden om op een open wijze de risico's te delen en te komen tot een gezamenlijke en gestructureerde aanpak om tot een diepgaand gezamenlijk risico-beeld en kansberekening te komen; de NCG wil hier als facilitator de eerste stap voor zetten door partijen bij elkaar te roepen
 - b. In het bijzonder zal moeten worden onderzocht welke domino-effecten er kunnen optreden bij een zwaardere aardbeving; dit moet op basis van een realistisch scenario gebeuren. Dit is een coproductie tussen de betrokken bedrijven, overheden en veiligheidsregio

- c. (afwijkend op centrale conclusie dat 2x per jaar wordt geactualiseerd)
Twee keer per jaar actualisatie van gegevens mbt risico's is voor veiligheidsregio niet voldoende; permanent van nieuwste gegevens voorzien

5.8 Werkwijze

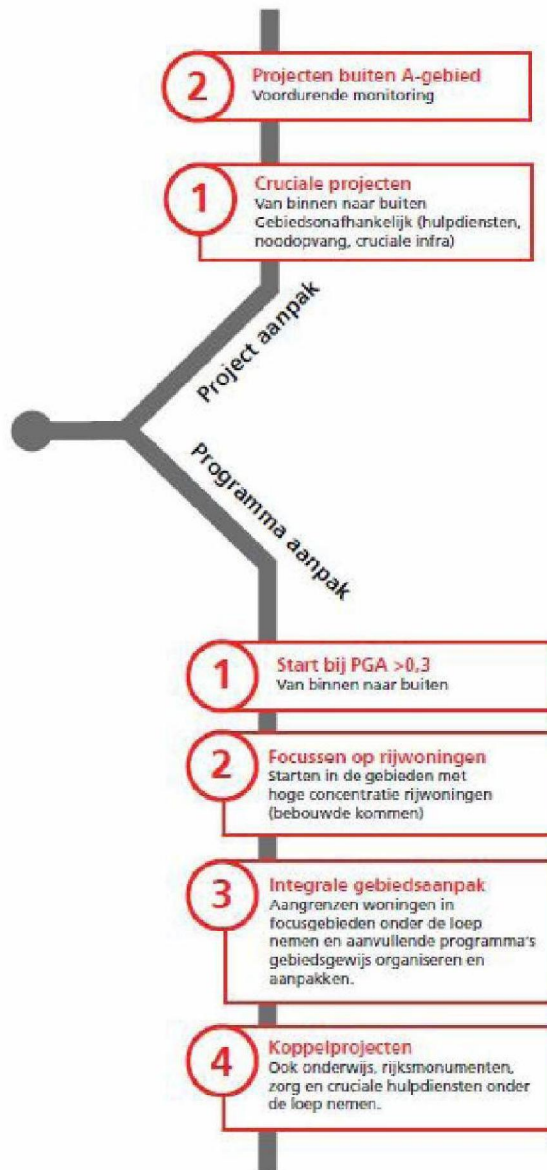
Inleiding

Op grond van de tot nu beschikbare gegevens van het onderzoeksprogramma is een voorlopige prioriteitsrichtlijn voor het versterkingsprogramma vastgesteld dat aansluit op het NPR Stuurgroep advies. De prioriteit wordt gestuurd door het veiligheidsrisico en deze richtlijn is de basis voor de volgorde van de versterkingsopgave.

De versterkingsopgave kent vier belangrijk uitgangspunten:

- **Werken van binnen naar buiten:**
Start met versterken in gebied met $PGA > 0,3$ (A-gebied). Werk vanuit de kern van het aardbevingsgebied naar buiten in lijn met de afname van de verwachte aardbevingsintensiteit.
- **Starten met versterken van relatief kwetsbare woningen en/of risicovolle gebouwen:**
Op grond van de kwetsbaarheidsresultaten voor verschillende typen woningen/gebouwen starten met:
 - Rijwoningen, dan twee-onder-een kap woningen, dan vrijstaande woningen en dan appartementen (volgorde van afnemende kwetsbaarheid),
 - Parallel scholen, dan zorgcentra (intensief gebruikte of hoge consequentie gebouwen in volgorde van afnemende kwetsbaarheid) en rijksmonumenten.
- **Risico's van mogelijk vallende objecten aanpakken:**
Het gaat hierbij om plekken met risicovolle gebouwonderdelen (mogelijk vallende objecten, b.v. schoorstenen) waar relatief veel mensen langs- of samenkomen. Op de aanpak van mogelijk vallende objecten wordt hier verder ingegaan.
- **Beperkt van buiten naar binnen:**
Ook buiten het A-gebied wordt aan enkele projecten een hoge prioriteit toegekend. Deze prioriteiten worden toegekend omdat ook in dit gebied op de korte termijn verdere zekerheden verkregen dienen te

worden. Deze projecten worden vooralsnog projectmatig aangepakt.

5.8.1 Werkwijze

Integrale gebiedsaanpak

Pagina 52 van 212

De versterkingsopgave omvat een diverse hoeveelheid aan verschillende soorten versterkingsingrepen voor allerlei verschillende soorten gebouwen. Daarnaast zijn voor de verbetering van de leefbaarheid ook andere programma's essentieel. Dit betekent dat een integrale gebiedsaanpak noodzakelijk is om de versterkingsgebieden zowel functioneel als sociaal beter te laten functioneren.

In de versterkingsgebieden bevinden vele verschillende soorten partijen zoals overheid, bewoners, corporaties, verhuurders, eigenaar bewoners, bedrijven, etc.. Het is noodzakelijk dat er met al deze partijen over de werkwijze goede afspraken worden gemaakt. Er wordt de komende tijd nog veel nader onderzoek uitgezet om de exacte omvang van deze verschillende noodzakelijke ingrepen/ afspraken te traceren.

De NCG kiest voor een integrale gebiedsaanpak zoals dat wordt toegepast bij eerdere gebiedsontwikkelingen (stads- en dorpsherstel). Hierdoor kunnen maatregelen worden genomen waardoor Groningen er in de toekomst weer beter voor komt te staan.

5.8.2 *Fasering*

Focus op rijwoningen door het hele A-gebied

Op basis van de uitgangspunten en conclusies uit diverse onderzoeken (zie par. 6.1/6.2) is ervoor gekozen om als eerste te focussen op de versterking van de rijwoningen in het A-gebied (PGA >0,3). Er wordt door het gehele gebied begonnen met de versterking van de rijwoningen in de bebouwde kommen. Deze aanpak is erop gericht om onze organisatie en de bewoners zo snel mogelijk verdere zekerheden te geven.

Er wordt dus gelijktijdig begonnen in de bebouwde kommen met concentratie rijwoningen: Loppersum, Zeerijp, 't Zandt, Zijldijk, Stedum, Middelstum, Appingedam, Garrelswaer, Ten Post, Ten Boer en Wirdum.

Tegelijkertijd worden bij de voorbereiding en uitvoering van deze versterking de aangrenzende woningen, infrastructuur, scholen, zorgcomplexen, rijksmonumenten, gebouwen hulpdienst, opvangvoorzieningen, hulpvoorzieningen, nutsvoorzieningen en overige programma's onder de loep genomen.

De focusgebieden in het A-gebied zijn op kaart 1 aangegeven.

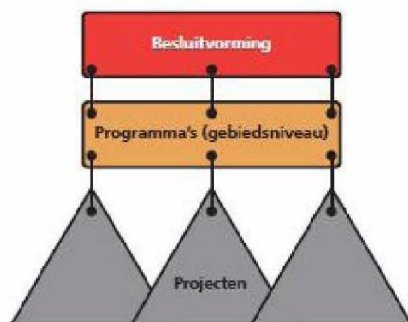
5.8.3 Organisatie

Organisatie voorbereiding en uitvoering versterking

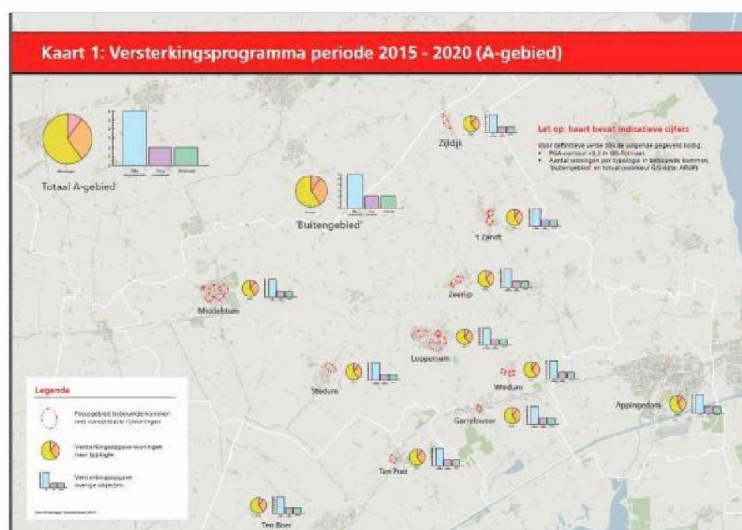
In dit A-gebied bevinden zich acht gemeenten die door drie gemeentelijke organisaties (gebiedsclusters: MEDAL, HSSM, BTW) worden aangestuurd.

Om te komen tot besluitvorming en de uitvoering over de programma's worden zorgvuldige procedures doorlopen met alle betrokken partijen. Hierover worden op de korte termijn verdere afspraken gemaakt.

Voor de organisatie onderscheiden we drie niveaus:

Figuur 5.2 - Organisatieniveau's integrale gebiedsaanpak

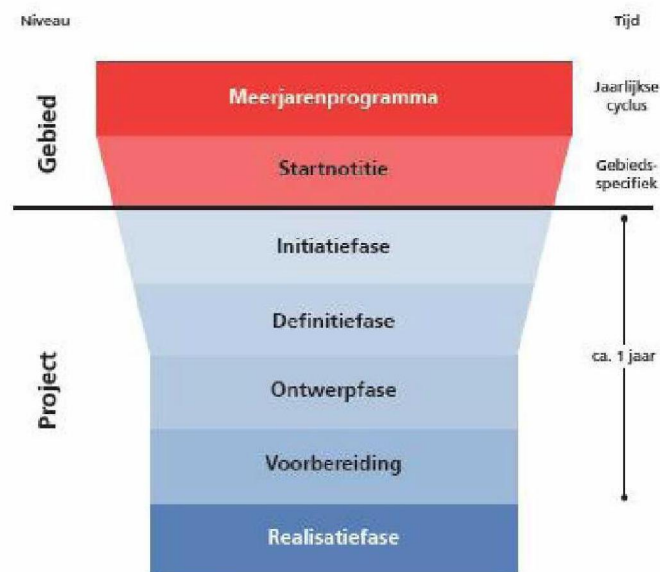

5.8.4

Procedure gebiedsontwikkeling

Op hoofdlijnen bestaat de procedure uit de volgende fasen: initiatiefase (programma bepalen), definitiefase (definitief uitvoeringsprogramma bepalen), ontwerpfase, voorbereiding en uitvoering met duidelijke tussentijdse overeengekomen besluitvormingsmomenten. De totale procedure heeft een doorlooptijd (initiatiefase tot start realisatie) van ongeveer een jaar.

Schematisch dienen hiervoor de volgende fasen te worden doorlopen:

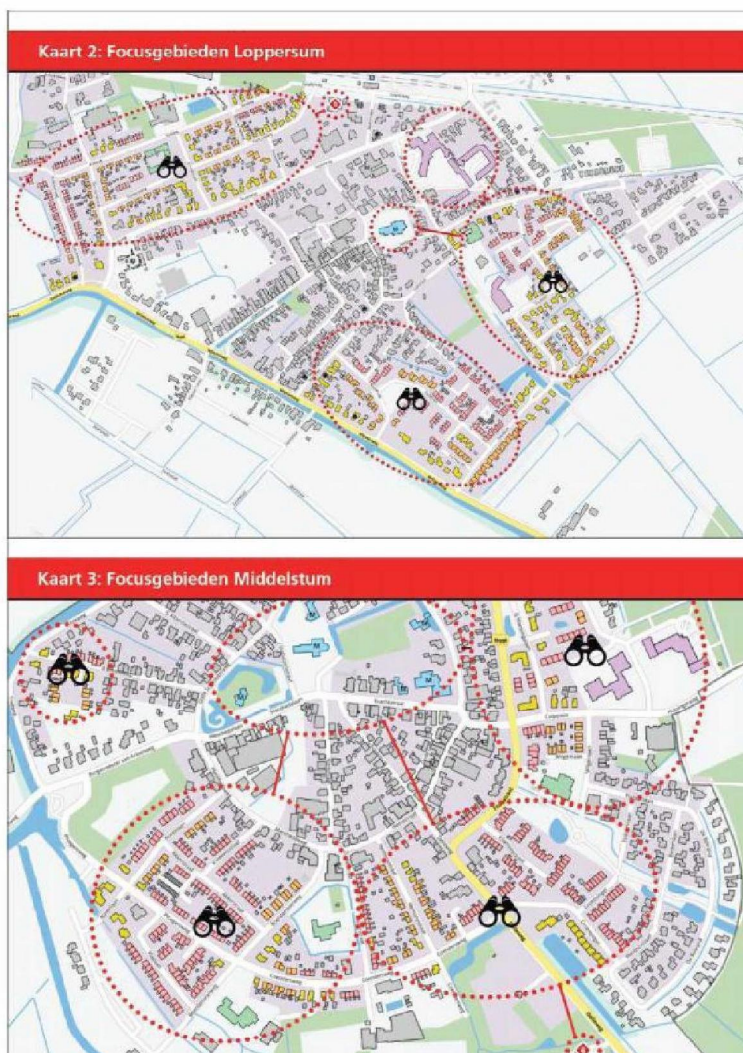

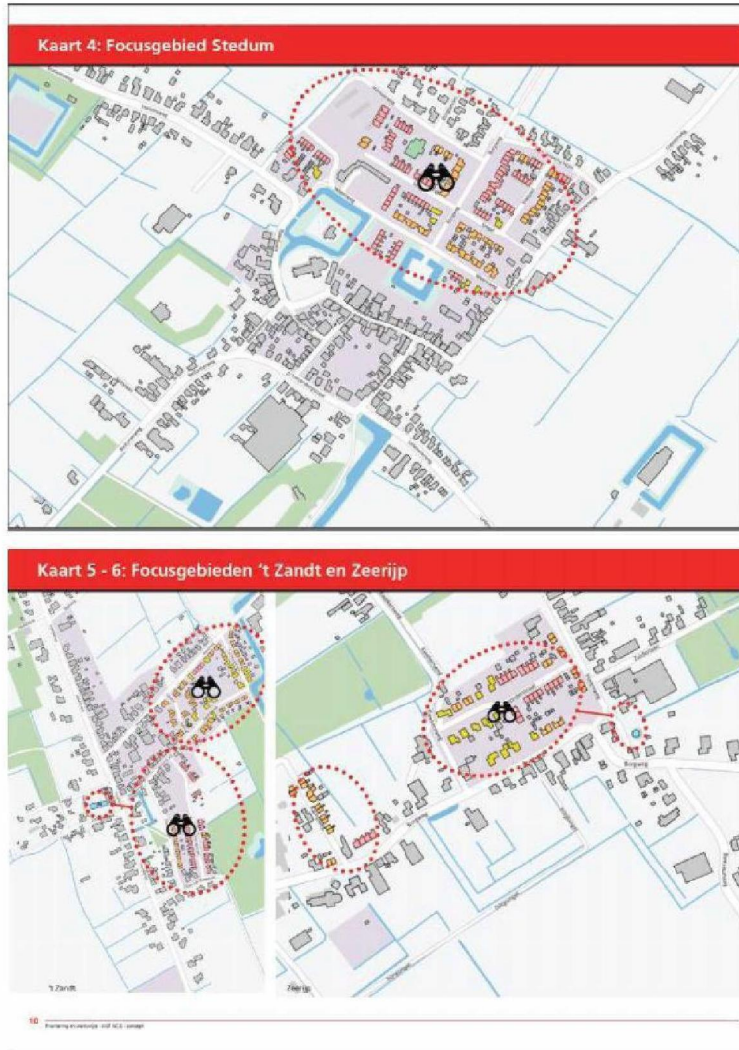
Figuur 6.2 - Procedure gebiedsontwikkeling

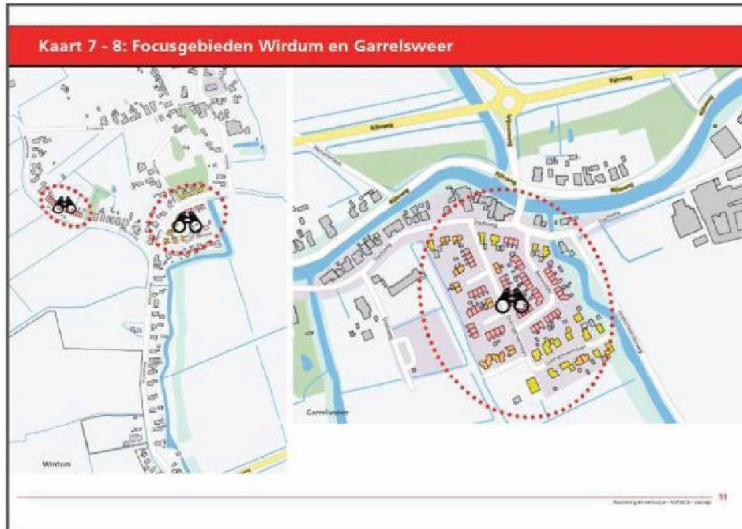
Het eerste programma's van de focusgebieden zullen binnen nu en twee maanden door middel van startnotities door het management van de clustergebieden ter besluitvorming voorgelegd.

Opdracht aan gebiedsmanagers om binnen 2 maanden voor de clustergebieden aanvullende programmaopdrachten vast te stellen.

VERTROUWELIJK | CONCEPT | Ontwerp rapportlayout voor Rijksoverheid en derden, inclusief extra ruimte voor langere zinsopbouw vanwege lange titels | 14 juli 2008

5.9 Planning

De planning hiernaast geeft een overzicht van de projecten vanaf de initiatieffase. Projecten waarvan de initiatieffase nog niet is opgestart zijn niet meegenomen in het overzicht.

Indicatieve planning op hoofdlijnen (vanaf initiatieffase)

*Lijst op: planning bevat indicatieve cijfers:
 Voor actieve fase van alle lopende projecten rood:
 - Niet
 - Niet
 - Niet*

Projectnaam	Status	Type	Financiering								Planning & Uitvoering																																						
			2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027																																		
Wirdum & Garreleweer																																																	
Wirdum																																																	
Garreleweer																																																	

Lijst op de belangrijkste projecten en activiteiten

Projectnaam	Type	Status	Financiering								Planning & Uitvoering																																		
			2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027																														
...

De doelstelling is om het totale programma in het A-gebied in vijf jaar uit te voeren (2015-2020). Voor de overige gebieden geldt een doorlooptijd tot 2025.

(10)(2e) Gert-Jan, met input van Jan Kleine, (10)(2e)

Duiding van de werkwijze (gebiedsgerichte aanpak, stappen, beschrijving aanpak cf Stads- en dorpsherstel), continue proces dat start met "werving" en eindigt met "oplevering", waarbij heel duidelijk is wie wat doet: gaat NCG gebied in levert het "uitvoeringsgerede" objecten aan bij CVW, of speelt CVW juist een grote rol in de acquisitiefase? En wie betaalt wat? (uit budget NCG of op rekening NAM?)
Bewonersparticipatie is rol gemeenten, maar die kunnen dat niet waarmaken.

Aanpak conform de dorps- en stadsvernieuwingsaanpak: beschrijven hoe dat werkt, en wat daarvoor nodig is (ook bij ons).

Dilemma's gebiedsaanpak (met daarin alles):

- We versterken dan mogelijk objecten die uiteindelijk niet versterkt hadden hoeven worden
- We zetten uitvoeringscapaciteit in op niet of minder prioritaire versterkingsopgaven
- Wat is de juiste rolverdeling als het gaat om versterking en aanpak van niet gebouwgebonden zaken (CVW versus anderen)

Gebiedsaanpak helpt bij het een buurt niet te vaak in overlast brengen.

Gebiedsaanpak is duwende kracht (versterking moet ivm veiligheid) en trekkende kracht (om het aantrekkelijk te maken voor bewoners/eigenaren om ook mee te doen). Dat laatste komt vooral uit de koppelkansen, zoals NoM. Deze moeten dus duidelijk uitgewerkt zijn w.b. de faciliteiten, en onderdeel zijn van de aanpak.

Het programma AKG heeft een tijdshorizon van 10 jaar, het MJP kijkt telkens 5 jaar vooruit. Elk jaar wordt het MJP opnieuw vastgesteld, dus het 2e MJP gaat over de jaren 2017-2021, etc.

VERTROUWELIJK | CONCEPT | Ontwerp rapportlayout voor Rijksoverheid en derden, inclusief extra ruimte voor langere zinsopbouw vanwege lange titels | 14 juli 2008

6 Schets van het gebied

8. Het gebied: feiten en trends

6.1 Het gebied

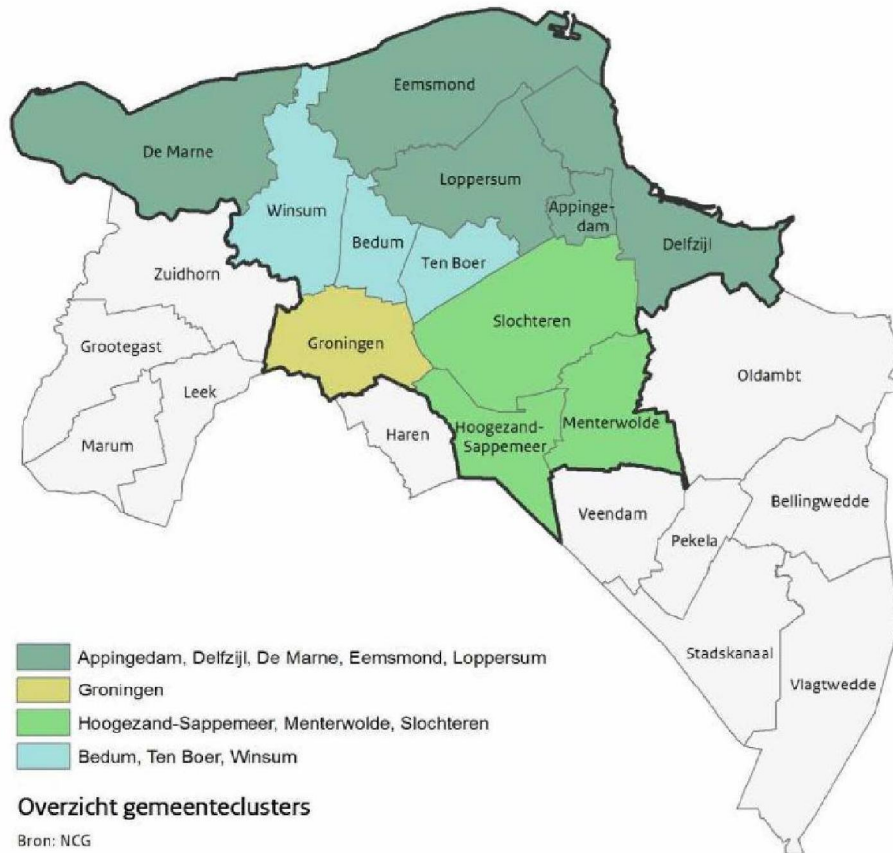
Deze gebiedsbeschrijving brengt op hoofdlijnen in kaart wat de stand van zaken is op het gebied van wonen, werken en voorzieningen binnen het gaswinningsgebied. Daar waar mogelijk kijken we vooruit naar te verwachten ontwikkelingen tot 2025.

Het gaswinningsgebied ligt in de provincie Groningen en bestaat uit twaalf gemeenten. Binnen het gaswinningsgebied wordt gewerkt in vier gemeenteklusters:

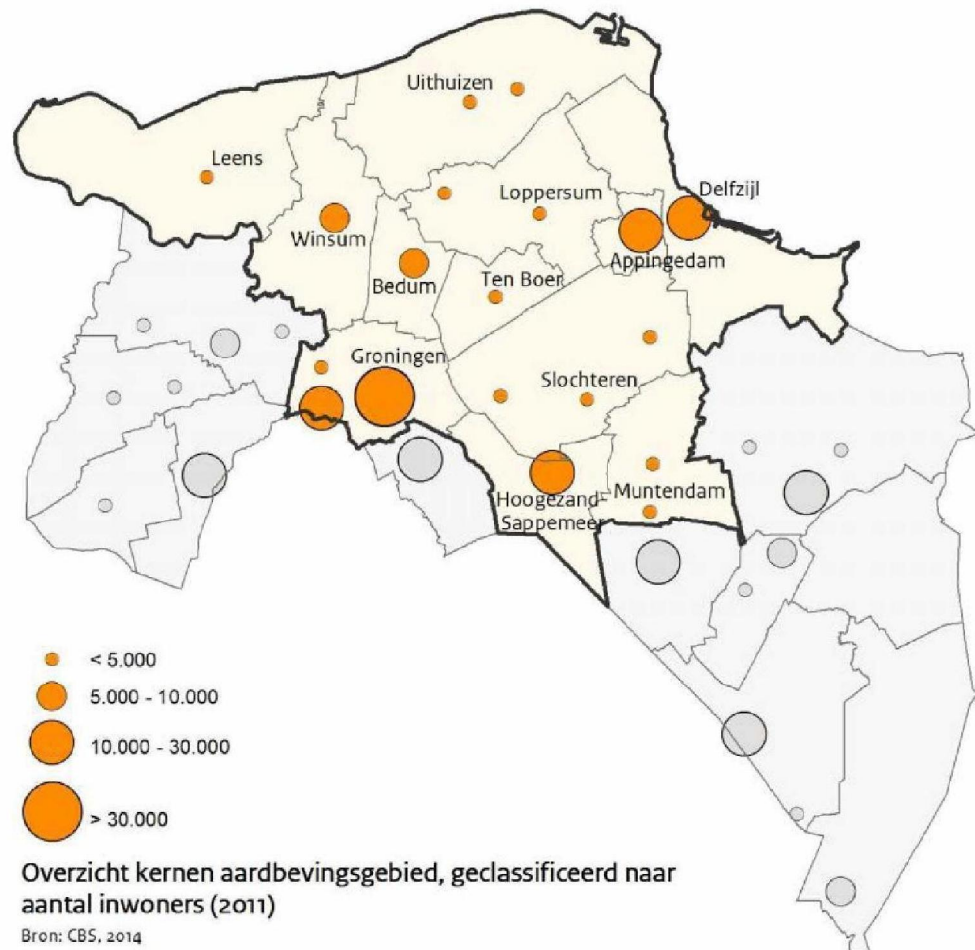
- de gemeente Groningen;
- de gemeentes Appingedam, Delfzijl, De Marne, Eemsum en Loppersum (MEDAL);
- de gemeentes Hoogezand-Sappemeer, Slochteren, Menterwolde (HSSM);
- de gemeentes Bedum, Ten Boer en Winsum (BTW).

Deze vier clusters zijn in figuur 10 aangeduid. In figuur 11 staat de spreiding van de grootste dorpen en steden van het gebied.

VERTROUWELIJK | CONCEPT | Ontwerp rapportlayout voor Rijksoverheid en derden, inclusief extra ruimte voor langere zinsopbouw vanwege lange titels | 14 juli 2008

Figuur 10. Overzicht gemeenten en clusters gemeenten in gaswinningsgebied.
Bron: NCG

Figuur 11. Overzicht kernen geclassificeerd naar aantal inwoners in 2011.
Bron: CBS (2014)

Wat opvalt, is dat de regio duidelijke contrasten kent. Tussen de elf plattelandsgemeenten (de G11) en de gemeente Groningen zien we aanzienlijke verschillen, maar ook binnen de G11 zien we onderscheid.

De aardbevingen vinden plaats in een regio die op zichzelf al geconfronteerd wordt met grote opgaven zoals krimp en het overeind houden van de leefbaarheid. De uitdagingen en problemen die de aardbevingen met zich meenemen, raken daardoor een kwetsbaar gebied. Een regio waar het wonen en leven momenteel een ruime voldoende krijgt, maar die wel onder druk staat en waar zorgen zijn over de toekomst.

6.2 Wonen

6.2.1 Demografie

De demografische ontwikkelingen zijn een belangrijk puzzelstuk voor het bepalen van de gewenste woningvoorraad. Door de veranderende samenstelling van de bevolking wijzigt de vraag naar woningen.

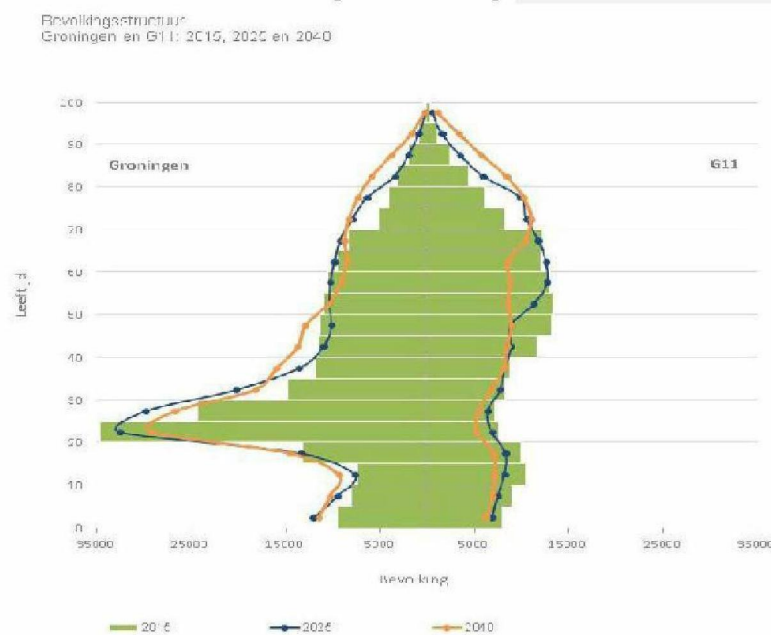
Bevolkingssamenstelling

In het gaswinningsgebied wonen 367.604 mensen (peildatum 1 januari 2015). Een groot aandeel van de inwoners woont in de gemeente Groningen (circa 200.000 inwoners).

Gemeentecusters	Aantal inwoners (1 januari 2015)
Bedum, Winsum, Ten Boer	31.667
Delfzijl, Eemsum, Appingedam, Loppersum, De Ma	73.487
Hoogezand-Sappemeer, Slochteren, Menterwolde	62.114
Groningen	200.336
Totaal	367.604

Tabel 2. Aantal inwoners in gemeentecusters.

In de figuur 12 wordt de structuur van de bevolking in zowel de gemeente Groningen als in de G11- gemeenten geïllustreerd.

Figuur 12.
Bevolkingsstructuur
2015, 2025 en 2040
gemeente Groningen

VERTROUWELIJK | CONCEPT | Meerjarenprogramma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen 2016 - 2020 |
13 oktober 2015

en G11-gemeenten.
Bron: Primos prognoses

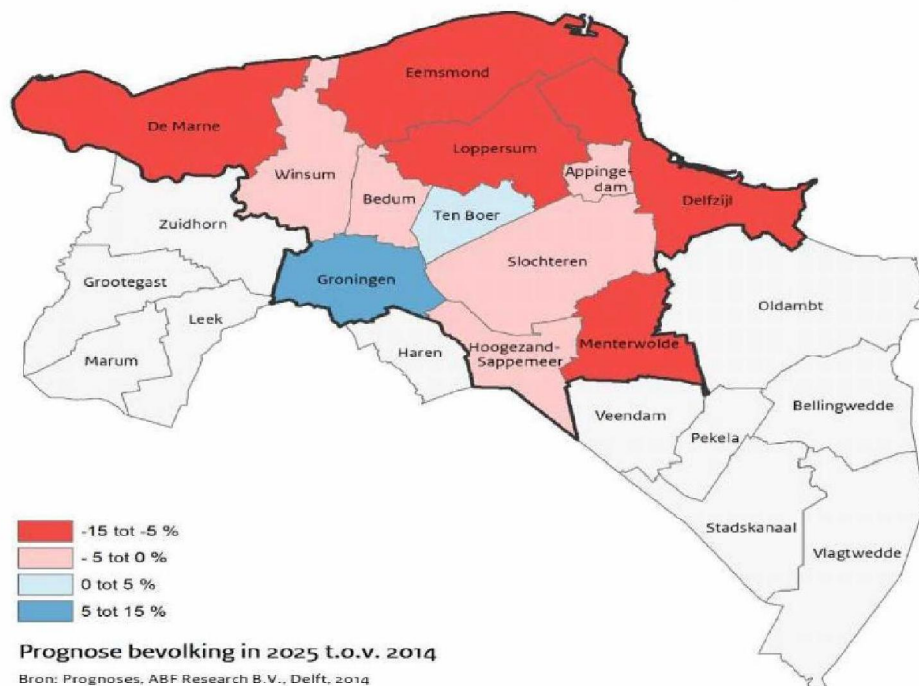
Deze bevolkingspiramide laat in het groen de stand van zaken zien in 2015; de blauwe lijn is de prognose voor 2025 en de oranje lijn voor 2040.

Zoals de bevolkingspiramide laat zien, verandert in 2025 de bevolking overal van samenstelling. Het aantal geboren kinderen neemt af en het aantal ouderen neemt toe. De verwachte ontgroening voor het totale gebied houdt daarbij gelijke tred met de landelijke ontwikkelingen. De verschillen tussen de gemeente Groningen en de G11-gemeenten zijn echter groot. In de G11-gemeenten is de verwachte afname van het aantal kinderen tot 2025 t.o.v. 2015 17%, terwijl door de groeiende populariteit van de stad Groningen voor jonge gezinnen hier het aantal kinderen naar verwachting toeneemt met 12%.

Kenmerkend voor de krimpgemeenten is dat niet alleen het aantal inwoners afneemt, maar tevens het aantal huishoudens. In de gemeenten Groningen, Bedum, Ten Boer, Winsum, Hoogezand-Sappemeer en Slochteren is geen sprake van huishoudenskrimpt, wel van vergrijzing.

Krimp versus groei

Het gaswinningsgebied omvat zowel één van de sterkst groeiende steden van Nederland (Groningen) als de meest krimpende gemeente van Nederland (Delfzijl). Dit geeft een bijzondere dynamiek in het gebied. De verwachte krimp en groei in 2025 staat weergegeven in figuur 13.

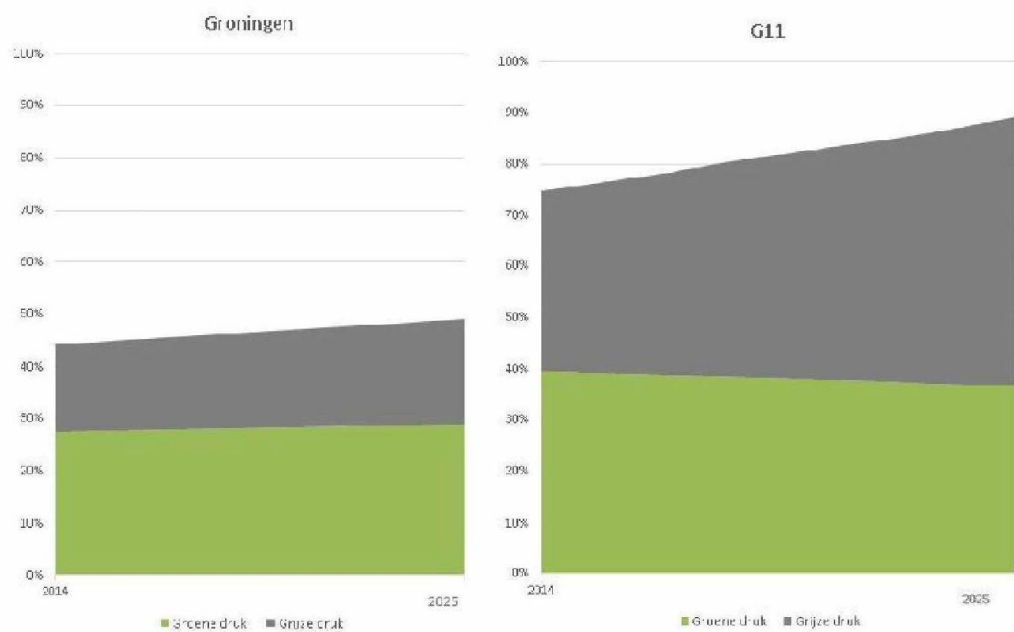

Figuur 13. Prognose bevolking per gemeente in 2025 t.o.v. 2014.
Bron: Prognoses, ABF Research B.V., Delft, 2014

De stad Groningen heeft een regionale uitstraling naar de omliggende gemeenten. Als we kijken naar de bevolkingsprognoses voor 2025, neemt het gebied direct liggend rondom de stad enigszins af qua bevolking, maar krimpen de verder van de stad af liggende gemeenten sterk. Deze trend zet zich zeker tot 2040 onverminderd voort in de Eemsdelta en in de gemeente De Marne. De gemeente Groningen daarentegen groeit naar verwachting in 2025 met 14%.

Beroepsbevolking

De verhouding van het aandeel jongeren (groen) en ouderen (grijs) ten opzichte van de potentiële beroepsbevolking wordt de demografische druk genoemd. In de figuur 14 wordt de ontwikkeling hiervan getoond in 2014 t/m 2025.

*Figuur 14. Ontwikkeling demografische druk 2014-2025.
Prognoses, ABF Research B.V., Delft, 2014*

In 2025 is de demografische druk in Nederland gegroeid van 53 naar 60 jongeren en ouderen voor iedere 100 volwassenen. Dit betekent dat 100 volwassenen economisch moeten 'zorgen' voor 60 jongeren en ouderen. In de gemeente Groningen ligt in 2025 de druk aanzienlijk lager met 49 jongeren en ouderen voor iedere 100 volwassenen. De G11-gemeenten

kennen waarschijnlijk een grote toename van de demografische druk die vooral veroorzaakt wordt door een toename van het aantal ouderen. In 2025 gaat het zelfs om 89 jongeren en ouderen per 100 volwassenen.¹

6.2.2 Woningvoorraad

Situatie 2015

In het gaswinningsgebied staan ruim 170.000 woningen. In de tabellen hieronder staat de opbouw en de verdeling van de woningvoorraad per cluster weergegeven. Met een onderverdeling naar particulier bezit en corporatiebezit, naar grondgebonden eengezinswoningen en meerlaagse- en hoogbouw. En tot slot naar het bouwjaar van de woningen. Dit geeft een eerste blik op de woningvoorraad in het gebied.

Gemeentelclusters	Particulier bezit		Corporatiebezit		Totaal
	aan	aan	aan	aan	
Bedum, Winsum, Ten Boer	7	10.3	2	2.9	13.3
Delfzijl, Eemsmond, Appingedam, Loppersum, De Marne	7	24.4	3	10.4	34.8
Hoogezand-Sappemeer, Slochteren, Menterwolde	7	19.5	3	8.3	27.8
Groningen	6	59.0	3	36.1	95.2
Totaal	6	113.4	3	57.4	171.3

Tabel 3. Woningvoorraad naar particulier- en corporatiebezit (peildatum: 1 januari 2013).

Gemeentelclusters	Eengezinswoningen		Meerlaagse- en hoogbouw		Totaal
	aan	aan	aan	aan	
Bedum, Winsum, Ten Boer	9	12.2	8	1.0	13.3
Delfzijl, Eemsmond, Appingedam, Loppersum, De Marne	8	29.5	1	5.3	34.8
Hoogezand-Sappemeer, Slochteren, Menterwolde	8	22.4	1	5.4	27.8
Groningen	3	34.9	6	60.1	95.2
Totaal	5	99.1	4	72.1	171.3

Tabel 4. Woningvoorraad naar eengezinswoningen en meerlaagse- en hoogbouw (peildatum: 1 januari 2013).

Gemeentelclusters	Bouwjaar				Totaal
	tot 19	19	19	19	
	aa	aa	aa	aa	
Bedum, Winsum, Ten Boer	3	2	6	1	13
Delfzijl, Eemsmond, Appingedam, Loppersum, De Marne	10	8	13	2	34
Hoogezand-Sappemeer, Slochteren, Menterwolde	6	6	11	3	27
Groningen	28	24	33	9	95

¹ Het gaat hier om het aandeel 65+ ten opzichte van de rest van de bevolking. De verhoging van de pensioenleeftijd is hierin niet verwerkt.

Totaal		48	42	64	14	171
---------------	--	-----------	-----------	-----------	-----------	------------

Tabel 5. Woningvoorraad naar bouwjaar (peildatum: 1 januari 2013).

Onderzoek woningmarkt: trends en prognoses

Voor de DEAL-gemeenten en de gemeente De Marne is in 2012 een woon- en leefbaarheidsplan opgesteld met als onderdeel een woningmarktanalyse, een onderzoek naar de kwaliteit van de woningvoorraad en een huishoudenprognose. Dit plan houdt rekening met de sterke vergrijzing van de regio. Het programma speelt daarop in met projecten op het gebied van zorg-wonen en levensloopbestendige nieuwbouw/verbouwing. Onderdeel van het woon- en leefbaarheidsplan is tevens een gedegen onderzoek naar de kwaliteit van de woningvoorraad, zowel van koop- als huurwoningen. Op basis van deze onderzoeken is door de gemeenten en corporaties een woningbouw-/sloop- / verbeterprogramma opgesteld, met onder andere een fors sloopprogramma van ca. 3.000 woningen voor de periode 2012-2021. Door gebrek aan middelen is dit programma slechts in beperkte mate ten uitvoer gebracht. Vooral de sloop van de slechte particuliere voorraad heeft nog geen inhoud gekregen.

De aardbevingen vereisen een ingrijpende aanpassing van deze programma's. Daarom wordt een groot gedeelte van het gaswinningsgebied een regionaal woningmarktonderzoek uitgevoerd, dat in samenhang met de regionale huishoudenprognose kan worden vertaald in een regionale woningmarktanalyse. Dit onderzoek wordt uitgevoerd door OTB/TU Delft in opdracht van de Dialoogtafel. Resultaat wordt verwacht in het najaar van 2015. Het onderzoek moet inzicht geven in het gewenste woningmarktbeleid op basis van krimp, woonvoorkeuren, verhuiscapaciteit, sloop/nieuwbouw, verhouding koop/huur, etc. De gemeenten Groningen, Hogeveen-Sappemeer en Menterwolde worden niet meegenomen in dit onderzoek.

Voor de gemeenten die deel uitmaken van de Regio Groningen-Assen (Groningen, Bedum, Ten Boer, Winsum, Hogeveen-Sappemeer en Slochteren) wordt door Companen een regionale woningmarktanalyse uitgevoerd. Deze is in concept gereed. Voor deze zes gemeenten geldt dat geen sprake is van huishoudenskrimp, wel van vergrijzing. De woningbouwopgave is hier vooral gericht op beperkte uitbreiding en een kwalitatieve verbetering van de voorraad.

6.3 Werk en inkomen

De gemeente Groningen en de regio zijn qua economie en arbeidsmarkt enerzijds verschillend (denk aan sectoren, samenstelling beroepsbevolking, krimp versus groei), aan de andere kant is er een grote onderlinge verwevenheid, zowel in de economische sfeer als in de woon-werkrelatie. In 2009 werd bijvoorbeeld van alle banen in de gemeente Groningen ongeveer de helft ingenomen door personen die buiten de gemeente Groningen woonden.²

² 'Interacties van de gemeente Groningen met de omgeving', Quick scan daily urban system (gemeente Groningen).

6.3.1 Economie

Werkgelegenheid per branche

De provincie Groningen, en de G11-gemeenten in het bijzonder, is grotendeels een landbouwgebied. Ongeveer 80% van het landoppervlak is agrarische grond. De landbouwsector heeft voor een groot deel de karakteristieke landschappen gevormd en is van groot belang voor de plattelandseconomie. De Noord-Nederlandse agro & foodsector weet zich ook in de huidige economische crisis staande te houden: het is één van de weinige sectoren waarin nog sprake is van groei, zowel binnen de landbouw zelf als in de toelevering en verwerking.

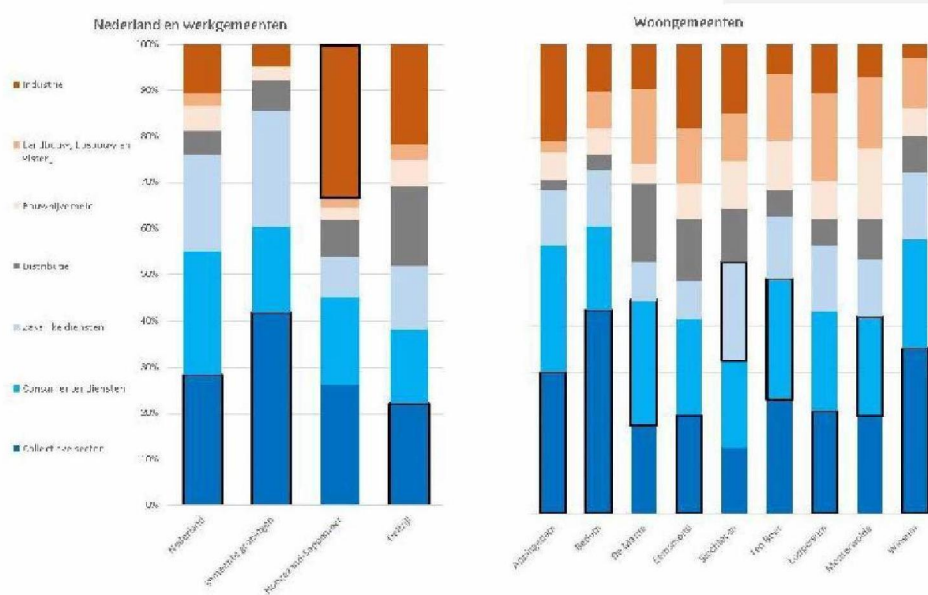
In de regio is het MKB de motor van onze economie, die zorgt voor werkgelegenheid en inkomen. Grootste uitdagingen in het MKB zijn op dit moment het verkrijgen van voldoende krediet (terughoudendheid banken), de aansluiting bij innovatie en het verkrijgen van goed geschoold personeel.

Noord-Nederland en specifiek de verbanden in de provincie Groningen voeren een consistent beleid wat betreft speerpuntsectoren. Op Noord-Nederlands niveau is de keuze gemaakt om specifiek in te zetten op vier topsectoren die op nationaal niveau ook als zodanig aangemerkt staan:

- energie (inclusief datacenters);
- Life Sciences & Health (waaronder Healthy Ageing);
- Agribusiness & Food (waaronder ook Biobased Economy);
- water (met name Fryslân).

Specifieke gebieden binnen de regio zetten daarnaast lokaal in op enkele andere sectoren, meestal vanwege aanwezige structuren en economische kansen, zoals de creatieve industrie / ICT in de gemeente Groningen en de chemie in Delfzijl.

Een totaaloverzicht van de spreiding van werkgelegenheid over de branches wordt gegeven in figuur 15. De gemeente Groningen heeft vooral veel banen in de collectieve sector, terwijl de gemeenten Delfzijl en Hoogezand-

Sappemeer naar verhouding veel banen in de industrie hebben.

Figuur 15. Spreiding werkgelegenheid over branches.

Bron: PWR, LISA, bewerking Sociaal Planbureau Groningen, 2015.

In het gebied zijn een aantal geografische, economische clusters te onderscheiden. In de stad Groningen zijn dit het UMCG met haar aanpalende Healthy Ageing Cluster (gezamenlijk circa 13.500 medewerkers) en de Zernike Campus, met haar twee kennisinstellingen en het bijbehorende bedrijventerrein gericht op de kenniseconomie. Ook de binnenstad van Groningen kan met circa 20.000 banen gezien worden als een economisch cluster, vooral in de voorzieningen- en dienstverlenende sfeer.

In de regio zijn uiteraard de havens van Eemshaven en van Delfzijl clusters van formaat (circa 15.000 directe en indirecte banen), met een focus op Energy, Chemicals en Recycling en het Chemiecluster Delfzijl. Het Chemiecluster Delfzijl is met circa 1.100 banen het derde chemiecluster van Nederland. Daarnaast zijn er nog enkele clusters en locaties van economisch belang, zoals de scheepsgerelateerde bedrijvigheid en glasvezelindustrie in Hoogezand-Sappemeer en Delfzijl, de Cosun-Suikerunie-vestiging in Hoogkerk, de AVEBE in Veendam en de Friesland Campina-vestiging in Bedum.

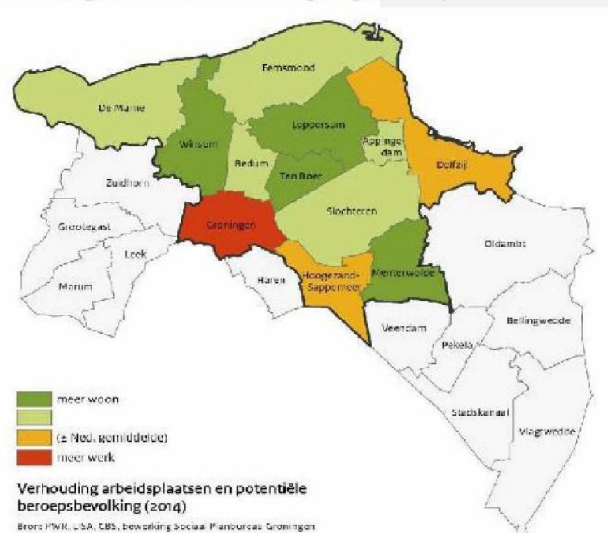
Ook de clusters van zich snel ontwikkelende IT-bedrijven en start-ups in de stad Groningen moeten meer en meer als volwassen clusters met economische importantie worden gezien. De digitale revolutie (locatie-onafhankelijk werken) en de economische crisis hebben de afgelopen jaren geleid tot een enorme groei van het aantal ZZP'ers. Het werken aan en vanuit huis vormt hierin een belangrijk aandeel en biedt een groeiende groep inwoners een nieuw perspectief, onafhankelijk van beschikbare banen in de omgeving. Dit neemt overigens niet weg dat een grote groep ZZP'ers zeer kwetsbaar is, vanwege hun beperkte inkomsten of afhankelijkheid van een beperkt aantal opdrachtgevers. Een steeds grotere groep ZZP'ers ziet meerwaarde in het werken in zogenaamde 'broedplaatsen', 'incubators' of 'hotspots'. Niet alleen is er het sociaal element, ook draagt het voor individuele ZZP'ers bij aan het opdoen van nieuwe ideeën, het smeden van allianties en het creëren van nieuwe business-to-business mogelijkheden. Incubators vormen dan ook een belangrijk en relatief nieuw onderdeel van de economische infrastructuur.

Krimp, vergrijzing, schaalvergroting en de opkomst van internetwinkelen leiden er tot slot toe dat winkels zich steeds meer concentreren in grotere kernen. Met name de stad Groningen heeft baat bij deze clusterbeweging, maar het dalend aantal winkels is een bron van zorg met name ook voor de leefbaarheid van de kleinere centra. Leegstand zorgt voor waardedaling en verloedering. Door consequent te kiezen voor het clusteren van voorzieningen in centrumgemeente proberen gemeenten te voorkomen dat het voorzieningenniveau beneden een acceptabel niveau zakt. Anderzijds leiden de mogelijkheden van online shoppen ertoe dat er ook in kleine kernen meer (vooral niet-dagelijkse) producten binnen handbereik zijn.

Werkgelegenheid per gemeente

De verhouding van het aantal mensen uit de potentiële arbeidsbevolking in een gemeente ten opzichte van het aantal arbeidsplaatsen in die gemeente geeft een indruk van de lokale werkgelegenheid. Als een gemeente relatief meer arbeidsplaatsen heeft dan gemiddeld in Nederland, spreken we van een werkgemeente. Telt een gemeente relatief weinig arbeidsplaatsen, dan is het een gemeente waar meer gewoond dan gewerkt wordt. Figuur 16 'Verhouding arbeidsplaatsen en potentiële beroepsbevolking' geeft dit weer voor het gebied. De gemeente Groningen is voor arbeid een centrumgemeente in de regio. Delfzijl en Hoogezand – Sappemeer liggen qua verhouding woon-werk dicht bij het Nederlandse gemiddelde. De overige gemeenten in het gaswinningsgebied zijn meer woongemeenten.

Een wezenlijk verschil tussen de stad Groningen en de regio is het verschil tussen de sterke bevolkingsgroei in de stad en de krimp gecombineerd met minder jongeren en meer ouderen in een groot aantal van de G11-gemeenten. Dit gegeven betekent dat de werkgelegenheidsopgave verschilt. In de stad gaat het om het vergroten van de werkgelegenheid, al is het behoud van de werkgelegenheid ook hier op zich al een opgave. In de krimpgebieden gaat het meer om voldoende banen behouden die aansluiten bij de kwaliteiten van de inwoners. Bezuinigingen en automatisering leiden daar tot meer werkloosheid in de dienstensector, met name voor opleidingsniveaus MBO 2/3. Ook jeugdwerkloosheid, vooral onder schoolverlaters, is een groot probleem.

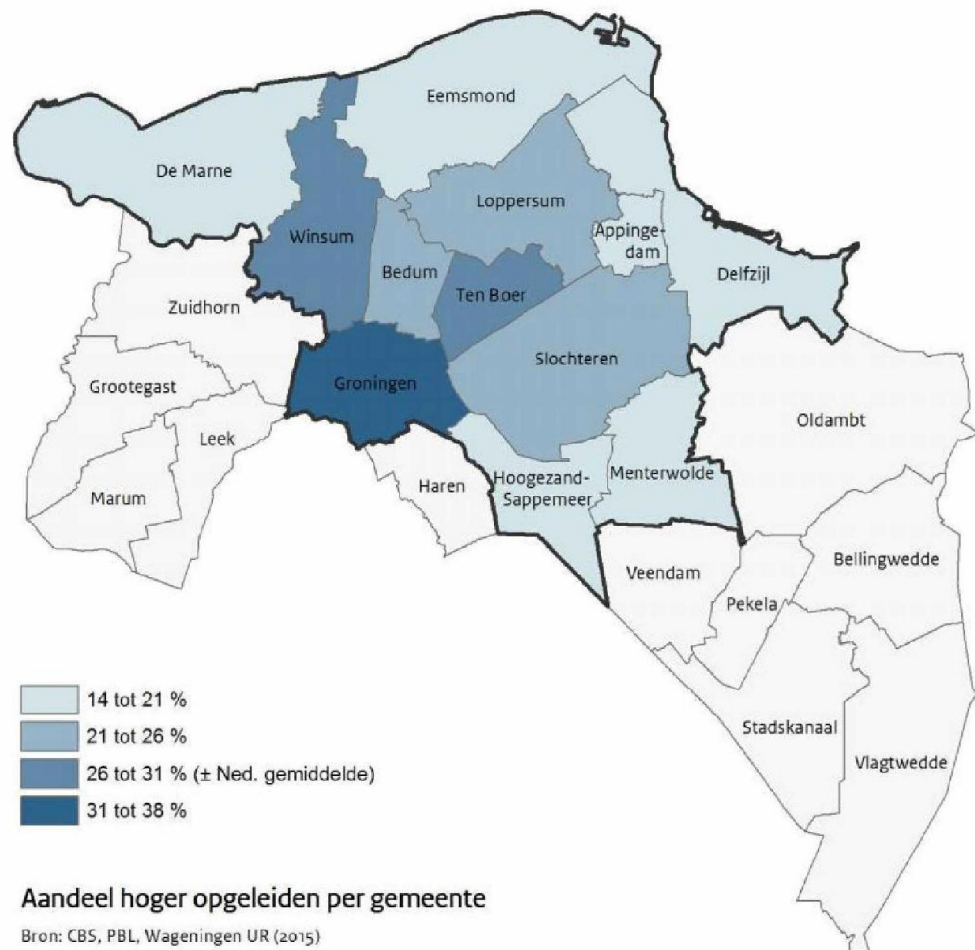

Figuur 16. Verhouding arbeidsplaatsen en potentiële beroepsbevolking in 2014.
Bron: PWR, LISA, CBS, bewerking Sociaal Planbureau Groningen.

6.3.2 Arbeidsmarkt

Opleidingsniveau

De regionale arbeidsmarkt is er één met een zon- en een schaduwzijde: er bestaat een jonge, hoogopgeleide bevolking in met name de stad Groningen, die afkomt op en profiteert van de aanwezigheid van innovatieve stuwende sectoren. Dit is ook te zien in figuur 17. De gemeente Groningen heeft een hoger dan gemiddeld aandeel hoger opgeleiden. Een wellicht voor de hand liggend kenmerk van een studentenstad, maar ook de omliggende gemeenten kenmerken zich door een relatief hoog aandeel hoger opgeleiden.

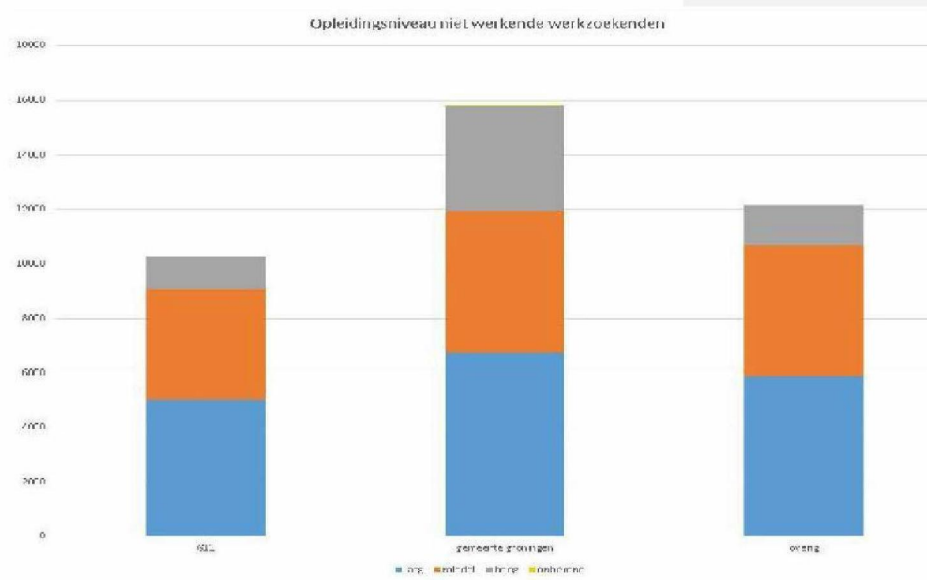

Figuur 17. Aandeel hoger opgeleiden per gemeente.

Bron: CBS, PBL, Wageningen UR (2015).

Anderzijds wordt de regio (maar ook een deel van de stad) gekenmerkt door een vergrijzende, laagopgeleide beroepsbevolking met weinig

perspectief op de arbeidsmarkt. Figuur 18 'Opleidingsniveau niet werkende werkzoekenden' toont dat het gemiddelde opleidingsniveau van werkloze inwoners van het gaswinningsgebied laag is. In de provincie Groningen zijn in totaal een kleine 40.000 geregistreerde werklozen, waarvan ruim 17.000 laagopgeleiden.

*Figuur 18. Opleidingsniveau niet werkende werkzoekenden.
Bron: UWV, 2015.*

Werkloosheid

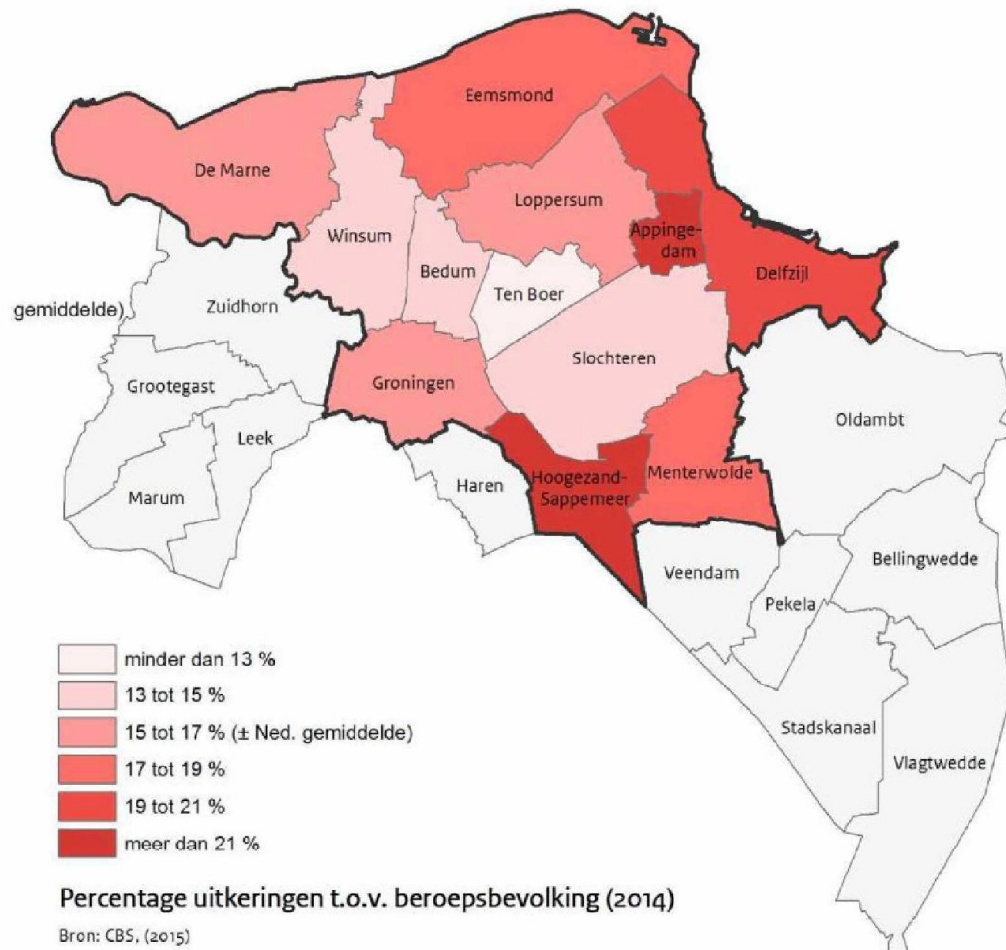
De werkloosheid is in het gaswinningsgebied relatief hoog. Voor de gehele provincie Groningen ligt dit op 9% van de beroepsbevolking (t.o.v. 7,3% als landelijk gemiddelde). Met name in de randen van het gaswinningsgebied is de werkloosheid hoger dan het Nederlandse gemiddelde. In tabel 6 is een overzicht opgenomen van het percentage werkloosheid en de absolute aantallen werklozen voor de gemeenten in het gaswinningsgebied.

	Werkloosheid (NWW- van bevolking 15-64)	NWW-ers totaal	Aantal personen 15-6
Appingedam		839	7506
Bedum	6,4	428	6698
De Marne	8,9	569	6399
Delfzijl	11,5	1840	15982
Eemsmond	8,3	844	10145
Hoogezand-Sappemeer	13,0	2812	21694
Loppersum	8,2	539	6534
Menterwolde	8,5	695	8159
Slochteren	7,5	761	10085
Ten Boer	6,1	283	4673
Totaal G 11	9,8	9610	97875
Groningen	10,5	15809	150386
Overig	8,9	12816	143598
Totaal provincie Groningen	9,8	38235	391859
G11 + Groningen	10,2	25419	248261
G11	9,8	9610	97875

Tabel 6. Werkloosheid en aantal niet-werkende werkelozen (2015.)

Bron: UWV Werkbedrijf, bewerking ABF en Sociaal Planbureau Groningen, mei 2015.

In figuur 19 staat het percentage uitkeringen (werkloosheid, bijstand en arbeidsongeschiktheid) t.o.v. de potentiële beroepsbevolking. In de gemeente Hoogezand-Sappemeer is dat percentage het hoogst (23%), in de gemeente Ten Boer het laagst (10%). Het landelijke gemiddelde is 16%.

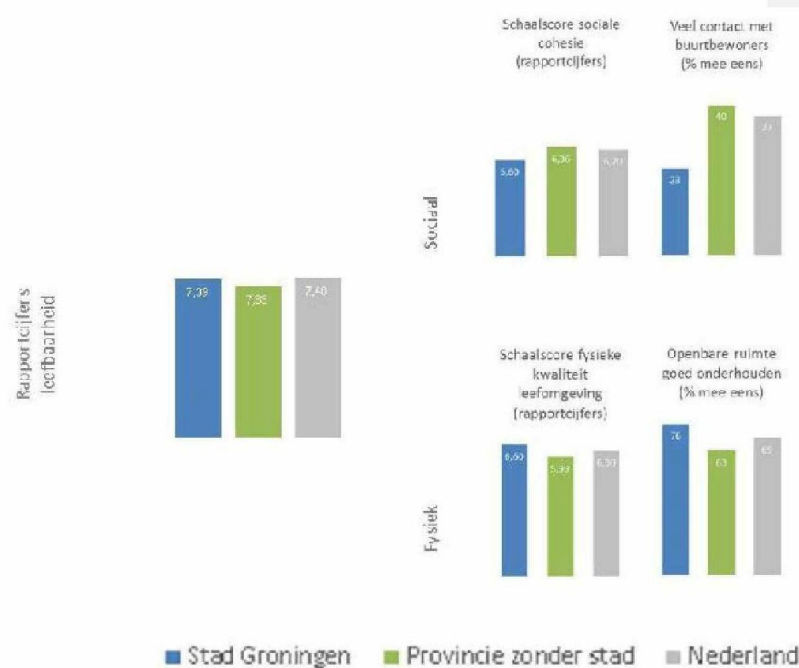

Figuur 19. Percentage uitkeringen t.o.v. de beroepsbevolking (2014).
Bron: CBS (2015).

6.4 Leefbaarheid en sociale cohesie

Het zelf/organiserend vermogen van inwoners is, weliswaar verschillend per gemeente en per dorp, ruimschoots aanwezig. Het grote aantal aanvragen die zijn ingediend bij het Loket Leefbaarheid van de Dialoogtafel is hier een mooie illustratie van.

Ook met de leefbaarheid is het prima gesteld. De rapportcijfers liggen rond het landelijk gemiddelde (een ruime 7 op een schaal van 10) en de overgrote meerderheid van de bevolking voelt zich thuis (figuur 20).

Figuur 20. Rapportcijfers leefbaarheid.
Bron: Sociaal Planbureau Groningen, 2015.

Er is echter wel een verschil te zien tussen de gemeente Groningen en de rest van de provincie als we verder inzoomen. Het rapportcijfer leefbaarheid wordt samengesteld uit een score voor sociale cohesie en een cijfer voor de fysieke kwaliteit van de leefomgeving. De gemeenten Groningen scoort gemiddeld hoger op de fysieke kwaliteit van de leefomgeving dan het omliggende platteland, al zijn er binnen de stad grote verschillen tussen de diverse wijken. Dit komt mede omdat hier het aanbod van voorzieningen in meegeteld wordt. De rest van de provincie scoort beter op het sociale vlak, zoals het contact met buurtbewoners. Dit is een herkenbaar beeld, waarbij de sociale cohesie in de dorpsgemeenschappen hoger is en het voorzieningenniveau in de stad Groningen hoger.

Het woninggenot daalt wel als gevolg van de onzekerheid over de gaswinning, de aardbevingen en het nog niet in orde zijn van de schadeafhandeling en -herstel en de versterking van woningen. Binnen de G11-gemeenten geeft een kwart van de inwoners aan dat het woongenot verminderd is als gevolg van de aardbevingen.

Er is grote zorg in het gebied als het gaat om de gevolgen die de werkzaamheden rond de versterkingsopgave van de woningen voor de verbindingen in de (dorps)gemeenschappen zullen hebben. Wat gebeurt er met de sociale cohesie als mensen gedwongen worden (tijdelijk) elders te gaan wonen? Kan de onderlinge hulp en zorg overeind blijven als men moet verhuizen? Hoe brengen we de kinderen naar school? Blijft de sportclub nog wel bestaan? En hoe blijft de gehele sociale cohesie in dorp, buurt of wijk

VERTROUWELIJK | CONCEPT | Ontwerp rapportlayout voor Rijksoverheid en derden, inclusief extra ruimte voor langere zinsopbouw vanwege lange titels | 14 juli 2008

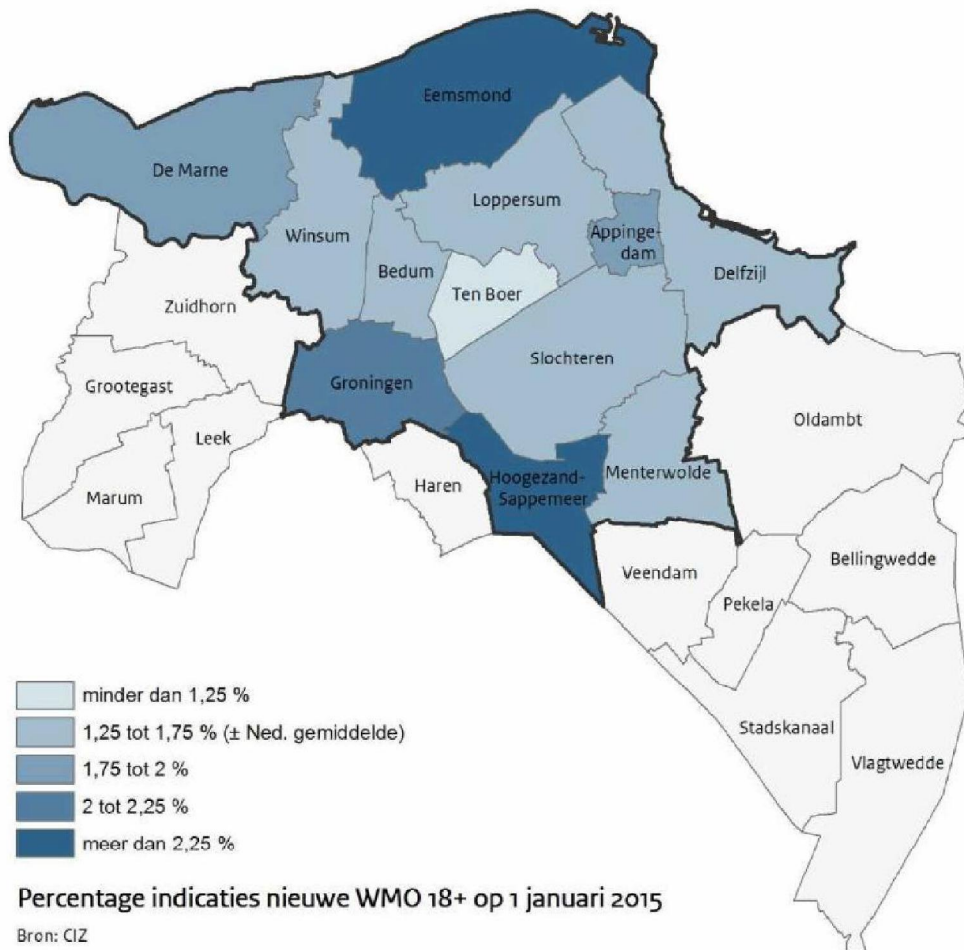
intact? De krimpproblematiek die op zichzelf al een bepalende kracht vormt in dit gebied, wordt hierdoor versterkt door de gevolgen van de aardbevingen.

6.4.1 Zorg

Langdurige zorg

De verandering in de AWBZ en in de financiering van de zorg hebben directe gevolgen voor het zorgvastgoed en voor de woningen in het gebied. De bestaande verzorgings- en verpleeghuizen verliezen geleidelijk hun functie. En er is de laatste jaren in het gaswinningsgebied al sprake van leegstand en sluiting van huizen. Die trend zal zich voortzetten en naar verwachting versnellen. De wens c.q. noodzaak van langer thuis wonen, stelt daarnaast ook eisen aan de woningen.

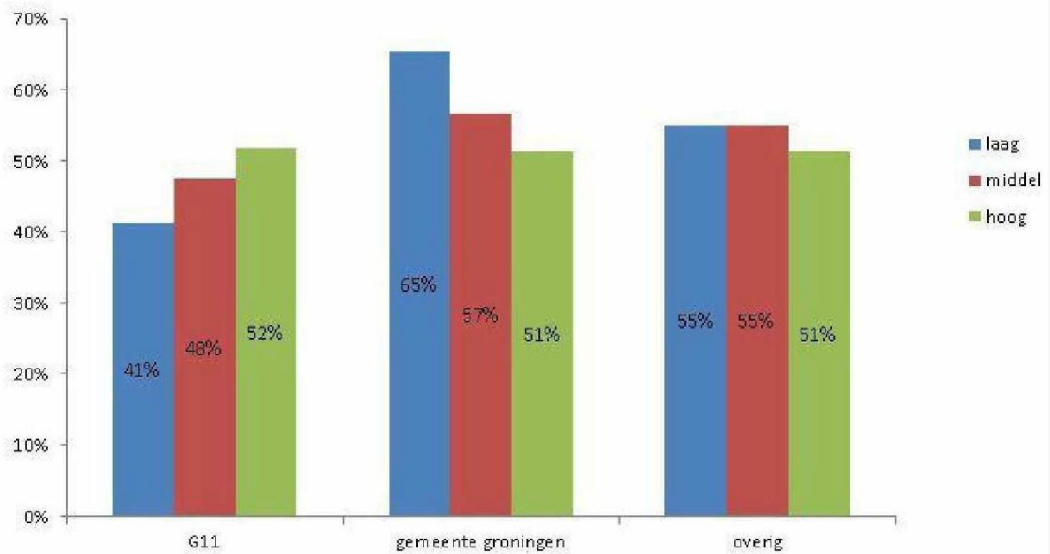
Figuur 21 geeft aan dat voor een aantal gemeenten (Hoogezand-Sappemeer, Eemsmond, Appingedam, Groningen en De Marne,) er een relatief grote doelgroep aanspraak zal maken op begeleiding en woningaanpassingen. Voor deze gemeenten ligt het aantal indicaties boven het landelijk gemiddelde.

Figuur 21. Percentages indicaties nieuwe WMO 18+ (1 januari 2015.)
Bron: CIZ.

Naast het aanpassen van het vastgoed, vraagt langer thuis wonen een goede zorginfrastructuur en informele zorgnetwerken: thuiszorg, mantelzorg en wijkverpleging. Het organiseren van zorg in het eigen netwerk wordt vaak als een lastige opgave ervaren. Zie hiervoor ook onderstaande figuur.

In figuur 22 staat het aandeel mensen dat aangeeft zorg niet in hun netwerk te kunnen organiseren.

Figuur 22. Aandeel mensen dat aangeeft zorg niet in hun netwerk te kunnen organiseren G11-gemeenten, gemeente Groningen en overige gemeenten naar inkomensgroep

In het gebied geeft de helft van de mensen (en in de gemeente Groningen zelfs nog meer) aan zelf niet de zorg te kunnen organiseren in het eigen netwerk. Opvallend is dat in de G11-gemeenten de inwoners met een laag inkomen aangeven zich beter te redden dan mensen met een hoger inkomen. Dit kan verklaard worden door het feit dat mensen met een laag inkomen vaak minder mobiel zijn / verhuizen en daardoor een groter netwerk opbouwen waarop ze kunnen terugvallen. In de gemeente Groningen is het juist de lagere inkomensgroep die moeite heeft om zelf zorg te organiseren.

Bij een grootschalige herstructurering van de woningvoorraad of ingrijpende versterkingsmaatregelen waarbij mensen uit hun huis moeten, is de impact hiervan op het sociale netwerk een belangrijk aandachtspunt.

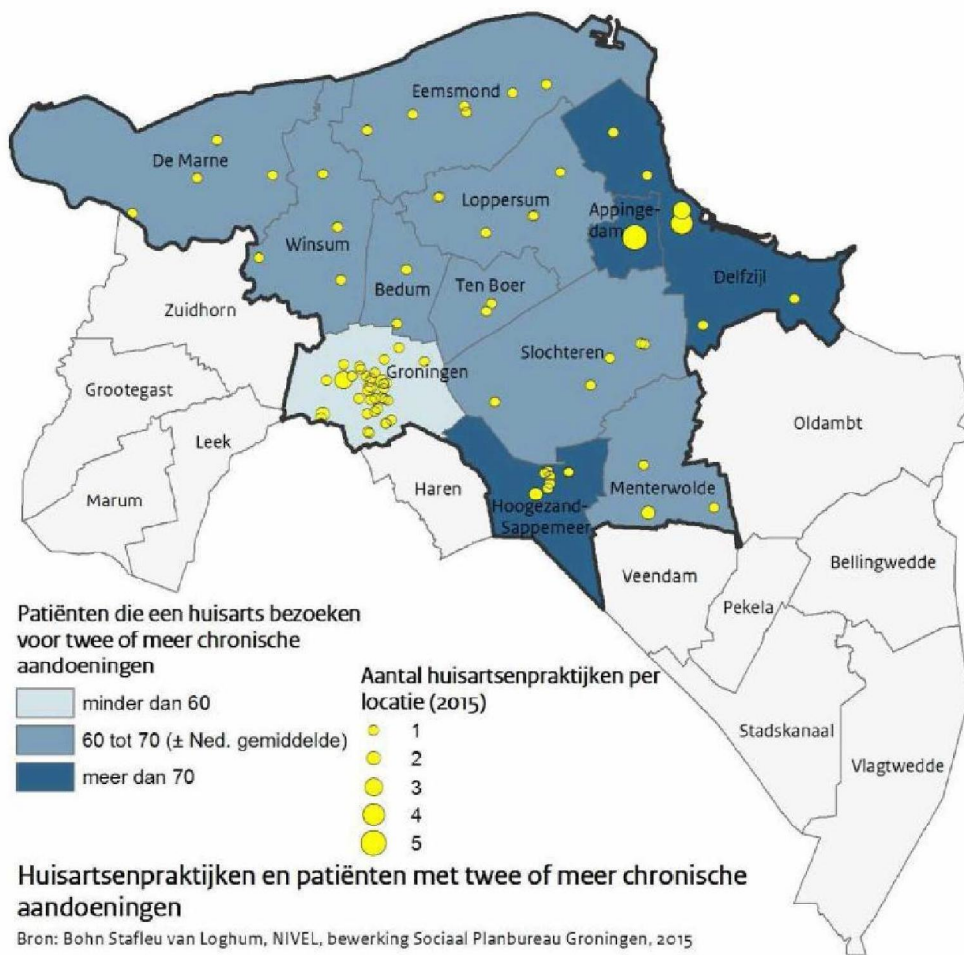
Medische zorg

Ook de medische zorg verandert. In de provincie Groningen zijn momenteel vijf ziekenhuizen (twee in Groningen en verder in Winschoten, Stadskanaal en Delfzijl). De ziekenhuislocaties Winschoten en Delfzijl worden in 2016/2017 gesloten. Er komt een nieuw ziekenhuis bij Scheemda.

De zelfstandige huisarts zal geleidelijk verdwijnen en opgaan in integrale eerste of anderhalvelijns zorgvoorzieningen. Dit zijn gezondheidscentra waar meerdere huisartsen, verpleegkundigen en mogelijk ook medisch-specialisten hun praktijk hebben. Hierdoor wordt expertise van specialisten ('de tweede lijn') geïntegreerd met eerstelijnsfuncties. Dat betekent dat patiënten minder snel naar het ziekenhuis gaan voor bijvoorbeeld röntgenonderzoek, echografie of laboratoriumonderzoek. Het betekent ook

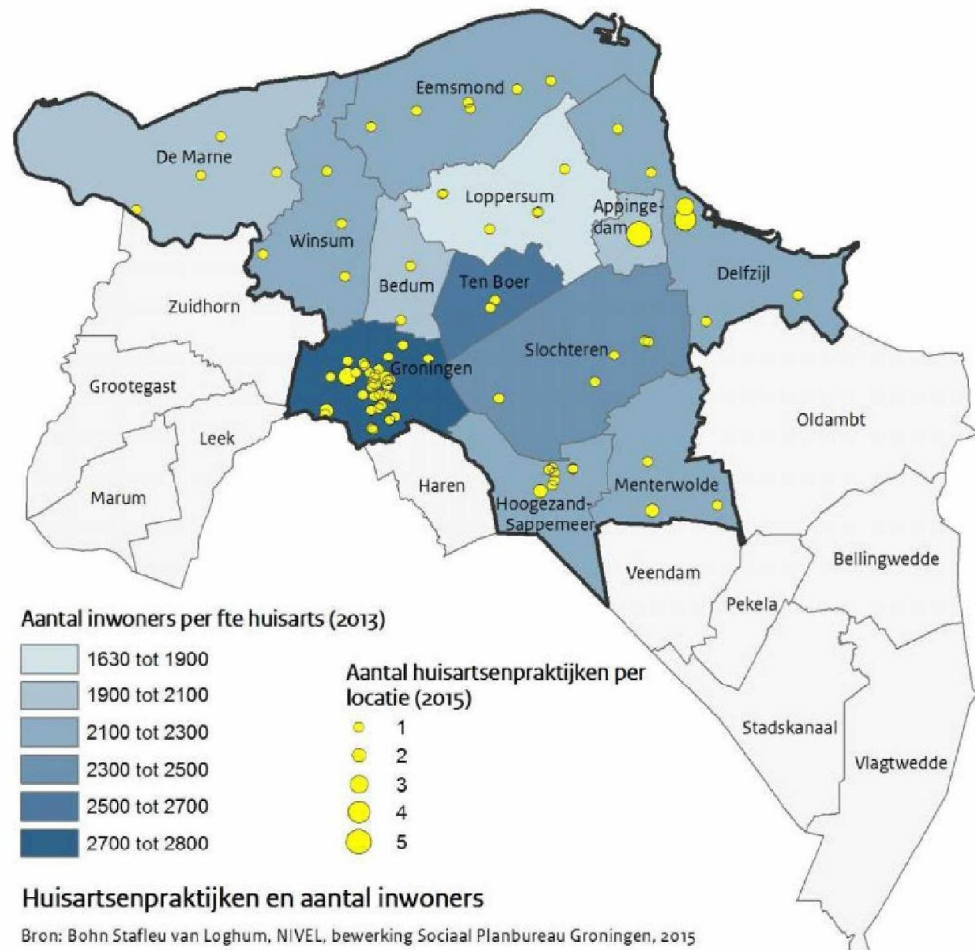
dat patiënten sneller vanuit het ziekenhuis naar huis kunnen. Het is dus belangrijk dat ouderen en kwetsbare inwoners van het gebied in hun eigen huis uit de voeten kunnen en dat een anderhalvelijns zorgvoorziening of huisartsenpraktijk goed bereikbaar is.

In de figuren 23 en 24 staan gegevens over het aantal huisartsenpraktijken en de zorg voor patiënten met chronische aandoeningen.

Figuur 23. Huisartsenpraktijken en patiënten met twee of meer chronische aandoeningen.

Bron: Bohn Stafleu van Loghum, NIVEL, bewerking Sociaal Planbureau Groningen, 2015.

Figuur 24. Huisartsenpraktijken (2015) en aantal inwoners per fte huisarts (2013).
Bron: Bohn Stafleu van Loghum, NIVEL, bewerking Sociaal Planbureau Groningen, 2015.

6.4.2 Voorzieningen

De verandering van de bevolkingssamenstelling leidt tot een concentratie van voorzieningen in de stad Groningen, de regionale centra Delfzijl, Appingedam en Hoogezand en de centrumdorpen Uithuizen, Winsum en Bedum. Het belang van voorzieningen in de stad Groningen voor de regio neemt steeds verder toe.

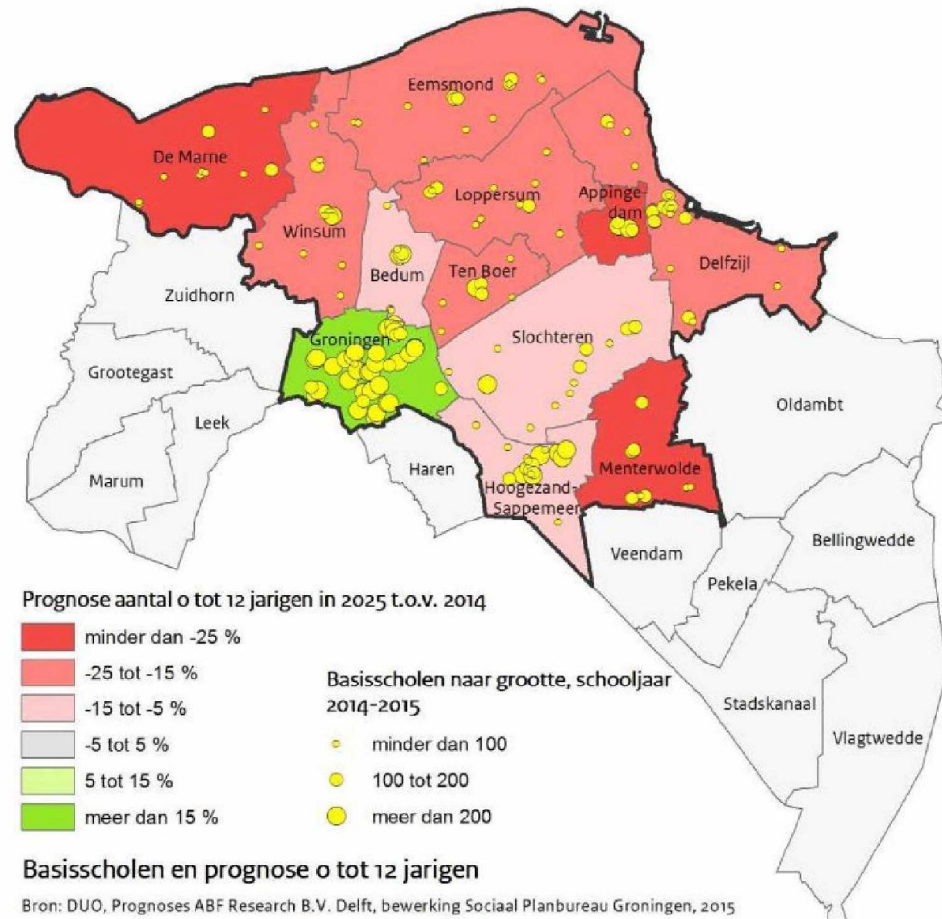
Deze concentratieontwikkeling is enerzijds organisch, anderzijds wordt er actief beleidsmatig op gestuurd om kwalitatief goede en robuuste voorzieningen in het gebied vast te houden. In alle G11-gemeenten is deze trend terug te vinden. De kleinere kernen worden in toenemende mate

woondorpen, waar geen voorzieningen aanwezig zijn, behalve een sportveld of dorpshuis.

Maatschappelijke veranderingen, vergrijzing en ontgroening zorgen er voor dat het gebruik van en de vraag naar maatschappelijke voorzieningen, zoals sportaccommodaties en buurthuizen, verandert. Er zijn in de toekomst minder sport- en onderwijsvoorzieningen nodig i.v.m. het dalende aantal kinderen, maar juist meer (dag)voorzieningen voor ouderen. Daar komt bij dat er steeds minder winkels komen met als gevolg leegstand in de centrumgebieden, met uitzondering van de stad.

6.4.3 *Onderwijs*

Binnen het basisonderwijs speelt, vanwege de sterke ontgroening in het gebied, een grootschalige herstructurering. In alle gemeenten, behalve in de gemeente Groningen, neemt het aantal 0-12-jarigen af. Veel kleine scholen moeten sluiten en het beleid in de meeste gemeenten is om te investeren in grote(re) integrale kindcentra in grotere dorpen en regionale centra. In deze kindcentra vinden naast de basisschool ook de peuteropvang, de buitenschoolse opvang, de sport- en spelvoorzieningen, de bibliotheek, het muziekonderwijs en dans en toneel een plek.

Figuur 25. Basisscholen (2014/2015) en prognose 0-12-jarigen (2025)
Bron: DUO, Prognoses ABF Research B.V. Delft, bewerking Sociaal Planbureau Groningen, 2015

In figuur 25 staan het aantal basisscholen per gemeente in 2014/2015 en de prognose van het aantal 0-12-jarigen in 2025. Een projectorganisatie onder regie van de G11-gemeenten onderzoekt samen met de NAM alle schoolgebouwen op hun belevingsbestendigheid. Het is de bedoeling dat alle schoolgebouwen die voldoende toekomstperspectief hebben, worden versterkt en verduurzaamd. Dat moet in 2016-2017 gebeuren. Indien gekozen wordt voor nieuwbouw, dan zullen op korte termijn plannen worden ontwikkeld. Uitvoering zal plaatsvinden in de periode 2017-2025. In vrijwel alle gevallen zal moeten worden geïnvesteerd in tijdelijke huisvesting van de scholen. Door de urgentie om schoolgebouwen te versterken, versnelt de herstructurering van scholen.

6.5 Gebieden: landschap en cultureel erfgoed

<BIJ DEZE GEBIEDSBESCHRIJVING ZIJN KENMERKENDE FOTO'S VAN HET GEBIED BESCHIKBAAR. VANWEG DE OMVANG ZIJN DEZE SEPARAAT BESCHIKBAAR GESTELD)

Het gaswinningsgebied beslaat een groot deel van Noordoost-Groningen. In dit deel van de provincie vinden we verschillende landschappen, zoals het wierdenlandschap en dijkenlandschap in het noordelijk deel en het wegdorpenlandschap en veenkoloniaal landschap in het zuidelijk deel. Belangrijk onderdeel van de landschappen zijn de karakteristieke kernen en het gebouwde erfgoed. Hieronder volgt een korte karakterisering van de landschappen en het gebouwde erfgoed van het gebied.

6.5.1 *Het wierden- en dijkenlandschap*

De gemeenten Delfzijl, Eemsum, Appingedam en Loppersum, De Marne en Winsum worden gekenmerkt door een wierden- en dijkenlandschap. Al eeuwenlang wonen mensen op de kwelders ten noorden van Winsum. Toen er nog geen dijken het vruchtbare land beschermden, woonden mensen op wierden. Door de regelmatige overstromingen bleef iedere keer een laagje vruchtbare klei achter, waardoor het land door de eeuwen steeds wat hoger kwam te liggen. In dit landschap liggen wierden en wierdendorpen langs natuurlijke waterlopen (maren) en in reeksen samenvallend met oude kustlijnen. Zo is er bijvoorbeeld de reeks van wierdendorpen van Ulrum, Leens en Wehe en de reeks met dijkdorpen Hornhuizen, Kloosterburen en Molenrij. En oostelijker de reeks van wierdendorpen Warffum,

Usquert en Uithuizen en de noord-zuid georiënteerde reeks van Middelstum, Kantens en Rottum. De dorpenreeks van Adorp, Sauwerd en Winsum ligt op een oeverwal van het Reitdiep en vormt een sterke structuur in het landschap.

Het kustgebied heeft een grootschalig open dijkenlandschap van parallelle dijken met boerderijreeksen langs slaperdijken. De kenmerkende opstreckende verkaveling vertelt het verhaal van de systematische landaanwinning en het recht van opstrek waarbij de landeigenaar het recht had om al het land aangewonnen in het verlengde van een boerenbedrijf eigendom werd van de desbetreffende boer. Ook de Fivelboezem heeft een dijkenlandschap, maar dit is van kleinschaliger aard dan het landschap van het kustgebied.

Natuurlijke en gegraven waterlopen zoals het Reitdiep en het Boterdiep zijn heel karakteristiek in het landschap en waren belangrijke transportaders. Ook de maren zijn belangrijke structuurdragers van het landschap.

De karakteristieke beeldbepalende (monumentale) bebouwing is cruciaal voor het karakter van het landschap, zowel door de typerende bebouwingsstructuren als door de uitstraling van individuele panden en objecten en ensembles. Het gaat onder andere om kerken, borgen, molens, kloosterterreinen, reeksen van boerderijen, verspreid liggende boerderijen, oude dorpskernen met kenmerkende silhouetten en het historische centrum van de stad Appingedam. Als gevolg van de bloeiende akkerbouw werden in de 19^e eeuw grote boerderijen gebouwd en reeksen van arbeiderswoningen. Beide zijn typerend voor de dorpen en het landschap van Groningen.

Het Nationaal Park Lauwersmeer, het Werelderfgoed de Waddenzee en het Nationaal Landschap Middag-Humsterland zijn belangrijke gebieden voor de natuur en recreatie in onze provincie.

Het gebied heeft een voornamelijk agrarisch karakter, met kleinschalige landbouw langs het Reitdiep en in Middag-Humsterland en grootschalige (voornamelijk) akkerbouw in de noordelijke kustpolders.

De karakteristieke kernen hebben een belangrijke woonfunctie en zijn aantrekkelijk voor cultuurtoerisme. In het noordoosten vormt de Eemshaven met het aangrenzende windpark een sterk contrast met het open agrarische landschap.

6.5.2 *Wegdorpenlandschappen (Duurswold en Centrale Woldgebied) en Veenkoloniën*

In de gemeenten Bedum, Slochteren, Menterwolde, Ten Boer, Appingedam en Delfzijl liggen wegdorpenlandschappen. Dit landschap wordt gekenmerkt door (groene) bebouwingslinten of boerderijreeksen op hoger gelegen ruggen in een verder open landschap. Het gebied ten noordoosten van de stad Groningen is een voormalige kweldervlakte die met veen bedekt is geweest. Het hoogveengebied werd vanaf de wierden op de omringende oeverwallen en kwelderwallen in cultuur gebracht. In het gebied liggen wierden in rijen op natuurlijke hoogtes zoals kleine kwelderwallen en kreekresten.

Door voortschrijdende ontginningen met als gevolg daarvan daling van het maaiveld en toenemende wateroverlast verplaatsten de woonplaatsen steeds verder landinwaarts. In het landschap zien we nog steeds de vier verschillende opeenvolgende bewoningsreeksen Sint Annen-Ten Boer-Woltersum, Lutjewolde-Achter Thesinge-Bovenrijge, de bewoningsas van Thesinge en tot slot Steerwolde – Garmerwolde. De dorpen hebben markante dorpsilhouetten met kerken en korenmolens. Ook de opstreckende verkaveling met langgerekte, smalle percelen is een overblijfsel van de veenontginningen. De aanleg van de Wolddijk diende ter bescherming van door ontginning ontstane laagte binnen de dijk. Het Damsterdiep vertelt het verhaal van de ontginning van laaggelegen veengebieden en afwateringsproblemen, van middeleeuwse waterhuishoudkundige oplossingen met dijken en sluizen, van handel en nijverheid rond Appingedam en de ontwikkeling van Delfzijl tot havenstad. Buitenhuizen, steenfabrieken en de koopmanshuizen van Appingedam herinneren aan economische bedrijvigheid en neergang in deze regio.

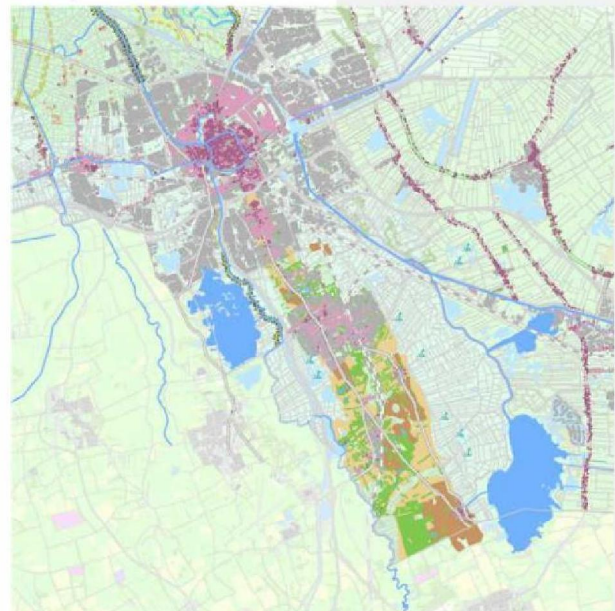
Ten zuiden van het Eemskanaal ligt een weids laagveenlandschap met enkele verspreid liggende buurtschappen. Ook vinden we reeksen van boerderijen deels huiswierden en/of inversieruggen. In dit drassige middengebied van de provincie is ruimte voor grootschalige natuur. Zuidelijker wordt de landschappelijke openheid onderbroken door een bewoningsreeks die zich van Harkstede in het westen tot aan Siddeburen in het oosten uitstrekt; dit is de cultuur-as van de gemeente Slochteren. Deze dorpen liggen op een glaciale zandrug en vallen van verre op door hun beplanting. De bebouwing van de dorpslinten is afwisselend met rentenierswoningen, landarbeidershuizen, (voormalige) winkeltjes, ambachtelijke werkplaatsen en enkele kerken. De dorpen worden vaak gekenmerkt door zware wegbeplanting en verspreid in het lint liggen monumentale boerderijen van het Oldambtster type, veelal met slingertuinen, open veldschuren, grachten en zware erfbeplanting.

De gemeente Hoogezand-Sappemeer heeft grotendeels een veenkoloniaal landschap. Dit landschap is grootschalig open en heel rationeel verkaveld. Het is ontstaan als gevolg van de verving van het grote Bourtanger Moor in de 17e en 18e eeuw. Kenmerkend zijn de langgerektheid van de bebouwingslinten en de strikte ordening en samenhang van de bebouwing met het ontginningsstelsel van kanalen en wijken. De kanalen zijn lang en recht en vinden hun oorsprong in een planmatige opzet. Langs de kanalen staan boerderijen op regelmatige afstand van elkaar met daartussen op sommige plaatsen niet agrarische bebouwing of sluizen. De bebouwing reflecteert bloeiperioden van verschillende bedrijfstakken van de afgelopen 400 jaar: de verving, de scheepvaart, de akkerbouw en de industrie.

6.5.3 *Parkachtig esdorpenlandschap Gorecht*

Het Gorecht ligt ten zuidoosten van de stad Groningen en bestaat uit de noordelijkste punt van de Hondsrug, met aan de westzijde het beekdal van de Drentsche Aa en aan de oostzijde het beekdal van de Hunze met een laaggelegen veengebied bij Engelbert, Middelbert en Westerbroek. De stad Groningen ligt op de noordelijkste punt van de Hondsrug. De landschappelijke verschillen tussen de hooggelegen Hondsrug en de aangrenzende laaggelegen natte beekdalen en veengebieden zijn groot. Door het verschil in hoogte, ondergrond en hydrologie zijn de gebieden vanuit het verleden op zeer verschillende wijze gebruikt en in cultuur gebracht.

Het hedendaagse landschap laat dit nog heel duidelijk zien. De Hondsrug is een keileemrug die tijdens de voorlaatste ijstijd als gevolg van de landijsbedekking is ontstaan. Na de ijstijden ontstonden aan beide zijden van de

Hondsrug grote veenmoerassen. In het Gorecht vormt de Hondsrug een duidelijke noord-zuidstructuur met een besloten karakter. Het landschap van de Hondsrug laat zich typeren als parkachtig esdorpenlandschap, een soort lappendeken van essen, bossen, graslanden en bebouwing. Aan weerszijden liggen beekdalen waarin de beken bepalend zijn voor het karakter van het landschap maar ook de aangrenzende natte hooilanden, die de beekdalen een heel open karakter geven.

De bebouwing concentreert zich op de Hondsrug in de vorm van een reeks van esdorpen (waaronder Noordlaren, Onnen en Haren). De stad Groningen ligt op het noordelijkste puntje van de Hondsrug en is oorspronkelijk ontstaan als esdorp. In de tweede helft van de 19e eeuw is dit langs de Rijkstraatweg uitgegroeid met prestigieuze landhuizen met parkachtige tuinen gebouwd door welvarende burgers. Kenmerkend voor esdorpen zijn de ligging aan de rand van een beekdal en het meanderende beloop van wegen en paden. Langs deze wegen is bebouwing ontstaan. De bebouwing is niet planmatig, maar is verspreid, organisch gegroeid en heeft een zeer groen karakter. Op de Hondsrug hebben de esdorpen dwarswegen (soms nog steeds in de vorm van zandwegen aanwezig) en een brink, een groot groen plein centraal in het dorp. In de laaggelegen veengebieden aan weerszijden bevinden zich maar zeer beperkt dorpen, zoals Engelbert en Middelbert.

8.1 en 8.2 wellicht samen nemen als dat zo uitkomt.

6.6 Gebiedsbeschrijving

(10)(2e)

Kenmerken & Gebiedsidentiteit

Trends, zoals Krimp – vergrijzing en ontgroening (tbv scholen, woningvoorraad), waar wel en waar niet? maar ook maatschappelijke veranderingen zoals in de zorg (verschuiving naar extramurale zorg), digitalisering

6.7 Typering van de vier clusters

(10)(2e) 4 gebiedsmanagers]

6.8 Dragere van het gebied

(10)(2e)

Gebruik hiervoor elementen uit de strategische agenda van de G7 (opgesteld door

(10)(2e)

VERTROUWELIJK | CONCEPT | Meerjarenprogramma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen 2016 - 2020 |
13 oktober 2015

7 Uitvoering thematisch

Vooraf: De omvang van de operatie schadeherstel hangt nauw samen met de omvang van de gaswinning. Dit betreft zowel de te verwachten aantallen schademeldingen als de ernst ervan. De omvang van de gaswinning valt buiten onze opdracht en is voor de aanpak een gegeven waarbinnen wordt gewerkt. **Advies om dit voor in de nota mee te nemen.**

7.1 Algemeen

Schade die ontstaat als gevolg van gaswinning moeten op grond van de Mijnbouwwet door NAM worden vergoed. In de periode van augustus 2012 tot en met medio september 2015 zijn ruim 49000 schademeldingen gedaan bij NAM. In 63% van de gevallen had NAM in mei 2015 een aanbod tot schadeherstel gedaan. 85% daarvan is door de eigenaren geaccepteerd. In circa 800 gevallen is het tot een contra-expertise gekomen. Tot mei 2015 is het in 50 gevallen gekomen tot inschakeling van een derde deskundige.

Jaar	Aantal schademeldinge
2012	2.485
2013	9.705
2014	18.044
2015 (t/m 13 september)	18.905
Totaal	49.139

Tabel 1: Jaarlijks aantal schademeldingen, 2012 - medio september 2015.

Over de afhandeling van de schademeldingen zijn er door verschillende partijen een aantal pijnpunten benoemd die in de toekomst beter opgepakt moeten worden. Een belangrijk verschil is dat met de benoeming van de Nationaal Coördinator de zaken van het private naar het publieke domein zullen verschuiven. Voor de schademelder is het belangrijk dat er zorgvuldig wordt omgegaan met de persoonsgegevens, dit met het oog op de privacywet. De NCG valt onder de wet openbaarheid van bestuur, dus dit betekent dat er indien gewenst altijd gehoor aan deze transparantie wordt gegeven.

De Nationaal Coördinator heeft zichzelf ten doel gesteld om snel, zorgvuldig en transparant te handelen, altijd met de gedachte dat de schadelijder centraal staat. We geven de schademelder inzicht in onze processen zodat altijd duidelijk is waar mensen zich in het opgestarte traject bevinden.

Er wordt verder gekeken dan alleen aardbevingsschade, we zullen spreken van gaswinningschade zodat ook problematiek over de funderingen en de zetting hierin meegenomen kunnen worden.

De Commissie Bodemdaling (**wat is de koppeling tussen NCG en cie bodemdaling, moet nog worden beschreven**) maakt hierin een onderscheid tussen zetting door daling van de bodem en daarnaast zetting door daling en daarnaast de aardbevingen.

7.2 Gevallen

Wat betreft schadegevallen met betrekking tot de gaswinning, bestaat er een indeling in twee groepen. De reguliere gevallen, hierbij stellen wij de vraag is er sprake van gaswinningschade ja of nee. Wanneer er sprake is van gaswinningschade dan wordt de omvang hiervan bepaald. Wanneer de schademelder het oneens is met de uitspraak, dan kan hier tegen in beroep worden gegaan.

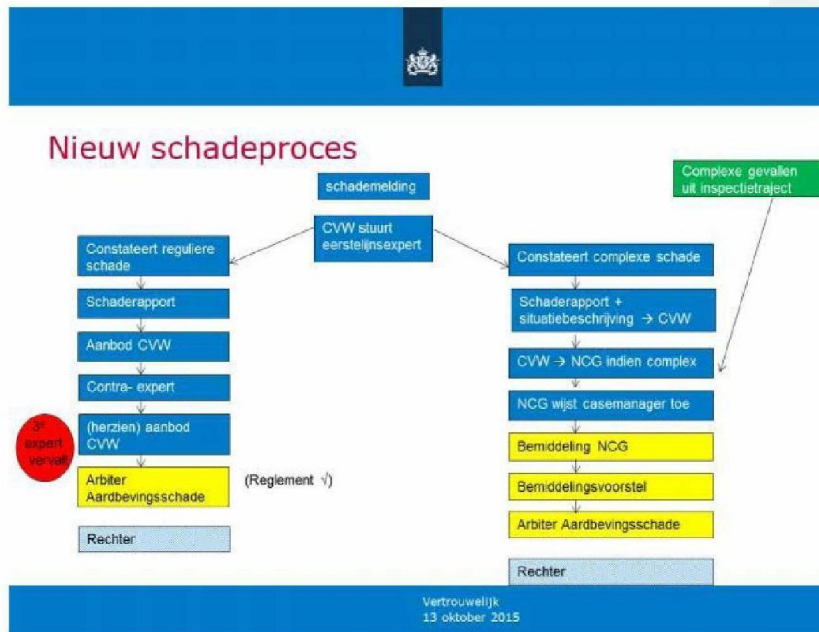
Daarnaast kan er ook sprake zijn van een complex schadegeval. Bij deze gevallen is er sprake van gaswinningschade in combinatie met andere schade al dan niet door eigen gebrek.

Binnen de categorie complexe schadegevallen kan er ook sprake zijn van een schrijnend geval. In deze gevallen is er naar gaswinningschade ook sprake van financiële en medisch/psychische problematiek.

De werkprocessen bij de reguliere en complexe schade zijn verschillend.

Bij het reguliere proces kan schade worden gemeld bij het CVW. Een onafhankelijk schade-expert stelt de schade op kosten van de NAM vast en CVW doet op basis daarvan aan aanbod om de schade te herstellen. Als degene die schade heeft het daar niet mee eens is kan deze op komen van de NAM een contraexpert opnieuw de schade laten beoordelen. Het CVW doet dan opnieuw een aanbod om de schade te herstellen. Als de eigenaar het daar niet mee eens kan deze de zaak binnen 6 weken voorleggen aan de arbiter aardbevingsschade. Daarna kan het CVW dat alsnog binnen 2 weken doen als de eigenaar het daarmee eens is. De arbiter aardbevingsschade komt bij de woning langs. Als het kan doet hij ter plekke uitspraak en anders uiterlijk na 6 weken. CVW/NAM is gebonden aan deze uitspraak. De eigenaar niet. Die kan zijn geschil daarna voorleggen aan de aardbevingskamer van de rechtbank Groningen.

Bij de complexe gevallen is het werkproces op een andere manier ingericht. De eigenaar maakt ook hier een melding bij het CVW. Na deze melding wordt tijdens de intake door het CVW vastgesteld dat het hier om een complex geval gaat. Daarna wordt de behandeling overgenomen door de NCG. De NCG wijst een casemanager toe. De bemiddeling vindt ook plaats door de NCG, er volgt een bemiddelingsvoorstel. Mocht de bewoner hier niet mee akkoord gaan, dat kan er melding gemaakt worden bij de arbiter aardbevingsschade (moeten we dit niet ook gaswinningschade noemen??) Hoe doen we dit met dossiers delen, ivm privacy gegevens.

Het werkproces van de schrijvende gevallen is in beheer bij de Commissie Bijzondere Situaties. Daar worden de volgende stappen van het proces doorlopen. De aanvraag komt binnen via de burgemeester of de onafhankelijk raadsman. Vervolgens wordt deze aanvraag overgedragen aan een casemanager. De casemanager gaat op huisbezoek voor een intake (bieden van luisterend oor en daarnaast toetsing van de criteria). Er volgt een inventarisatie van de situatie en de informatie wordt opgevraagd. Er komt een toestemmingsverklaring en een deskundigenonderzoek. Hieruit volgt een adviesrapportage door de casemanagers aan de commissie. De commissie neemt een besluit (en indien nodig tussenbesluiten). Mocht er sprake zijn van een tussenbesluit, kan er ondersteuning voor verder onderzoek komen, en er kunnen eventueel acties door derden worden uitgevoerd. Als laatste stap in het proces kunnen betrokkenen op eigen kracht verder, het dossier wordt gesloten.

De CBS blijft onafhankelijk, maar wel onderdeel van het NCG. **Als actie moet er een juridisch voorstel komen over de inbedding van het CBS binnen de NCG.**

7.3 Instrumenten

7.3.1 Instituties

Onafhankelijke Raadsman

De Onafhankelijke Raadsman is sinds april 2013 het centrale meldpunt voor klachten over de afhandeling van schadeclaims door de NAM, de Nederlandse Aardolie Maatschappij. Ook voor klachten over het Centrum Veilig Wonen (CVW) dat de schade-afhandeling sinds januari van de NAM heeft overgenomen, kunt u bij de Raadsman terecht. Het gaat bij die claims

uitsluitend om schade door aardbevingen als gevolg van gaswinning in Groningen.

De Onafhankelijke Raadsman is een persoon én een instantie, vergelijkbaar met de Nationale Ombudsman. De minister van Economische Zaken heeft de Onafhankelijke Raadsman benoemd: **Mr. Leendert Klaassen (Bron: www.onafhankelijkeraadsman.nl)**.

Ook in de nieuwe situatie is de OR geen onderdeel van de NCG, maar blijft een onafhankelijk orgaan.

Commissie Bijzondere Situaties

De CBS komt voor in de schrijnende gevallen waar er sprake is van multi problematiek. In deze gevallen is er gaswinningsschade, daarnaast is er financiële en medische/psychische problematiek. De CBS in de huidige vorm komt te vervallen per 1 januari 2016. Maar de voorziening moet wel blijven, via een formele inbedding bij de NCG. Zoals in paragraaf 9.2 beschreven, moet er een juridisch voorstel komen over de manier waarop. De NCG faciliteert dat de commissie sneller gaat werken en laagdrempeliger wordt. De bewoner staat centraal, er is een minder technocratische benadering.

Geschillencommissie

Als de eigenaar het niet eens is met het aanbod van schadeherstel na de contraexpertise kan deze de zaak binnen 6 weken voorleggen aan de arbiter aardbevingsschade. Daarna kan het CVW dat alsnog binnen 2 weken doen als de eigenaar het daarmee eens is. De arbiter aardbevingsschade komt bij de woning langs. Als het kan doet hij ter plekke uitspraak en anders uiterlijk na 6 weken. CVW/NAM is gebonden aan deze uitspraak. De eigenaar niet. Die kan zijn geschil daarna voorleggen aan de aardbevingskamer van de rechtbank Groningen. **De geschillencommissie blijft een onafhankelijk orgaan. Moet deze juridisch nog een connectie hebben met de NCG?**

Centrum Veilig Wonen

Centrum Veilig Wonen is in het leven geroepen om de schademeldingen in het aardbevingsgebied in de provincie Groningen af te handelen. Eerder was dit één van de taken van NAM. Centrum Veilig Wonen heeft de schadeafhandeling vanaf 2015 overgenomen. Veel van onze medewerkers komen zelf ook uit Groningen. We begrijpen hoe vervelend de situatie is en willen u een passende oplossing bieden en begeleiden in de wereld van regels, procedures, formulieren, expertises en dergelijke. Uw welzijn en veiligheid zijn belangrijk voor ons. Ons doel is om een verschil maken in het leven van de mensen in Groningen (Bron: www.centrumveiligwonen.nl). NCG krijgt een sturende rol ten opzichte van het CVW. **Actie: vastleggen afspraken en verantwoordelijkheden**

NAM

Onbetwist is, dat de NAM als veroorzaker volledig aansprakelijk is en moet blijven om door haar veroorzaakte schade te vergoeden. Er is veel kritiek op het gegeven dat de NAM als private partij en als veroorzaker van de schade een zo bepalende rol heeft bij het bepalen wat wel of niet onder de vergoedingsplicht valt en bij de afhandeling van de schades. Ook is er veel kritiek op de wijze, waarop bewoners worden bejegend. Die wordt soms als te technocratisch en onvoldoende inlevend ervaren. Niet degene die schade heeft staat centraal, maar het inzicht van NAM en CVW over de claim. Mensen voelen zich aangetast in hun privéleven en in hun woongenot en in veel gevallen niet fair behandeld.

Omdat de NCG vanaf januari 2016 de rol van het behandelen van de complexe schadegevallen overneemt van de NAM, moeten hier duidelijke afspraken over worden gemaakt. **Het proces en de afhandeling komen onder regie van de NCG. Hoe gaat we dat met de administratie doen?**

TCBB

De Technische commissie bodembeweging (Tcbb) is een onafhankelijke commissie die adviseert over het verband tussen opsporing, winning van delfstoffen en bodembeweging. De commissie bestaat uit deskundigen op vele gebieden, zoals delfstofwinning, geologie, seismologie, grondmechanica, hydrologie, constructieleer en juridische aangelegenheden (Bron: www.tcbb.nl).

Actie/uitzoeken: Nemen we de rol van de Tcbb op in het MJP en zo ja, wat schrijven we erover?

Gemeenten

De rol van de gemeenten is meervoudig. Ten eerste worden de burgemeesters meegenomen omdat zij zorgen voor de toegeleiding van de gevallen voor de CBS. Ten tweede spelen de gemeenten ook een rol op het gebied van de wetgeving bouw- en woningtoezicht. Zij zullen inspecties uitvoeren met het oog op bouwkundig versterken.

7.3.2

Regelingen

NB Onderstaand overzicht dateert grotendeels van medio augustus. Nog te actualiseren en inhoudelijk informatie van NCG Den Haag verwerken. Presentatie van 5-10 verwerken!

Er komt een aantal regelingen als ondersteunende instrumenten voor de operatie. Indien mogelijk worden deze regelingen ingevoerd per 1-1-2016, anders zo spoedig mogelijk daarna.

Het betreft de volgende regelingen:

- Geschillenregeling. Doel is een snelle en laagdrempelige regeling voor gedupeerden, waarbij gerechtelijke procedures zoveel mogelijk kunnen worden voorkomen. NAM komt hierbij op afstand.
- Opkoopregeling. Doel is om als onderdeel van een palet van maatregelen gericht op versterking en vergroting van de leefbaarheid aanvullend en selectief een regeling te bieden voor bewoners, die geen andere oplossing zien dan vertrek uit het gebied, zonder dat daarmee de leegloop uit het gebied wordt gestimuleerd. De woningmarkt in het gebied moet vergelijkbaar kunnen functioneren als referentiegebieden. Gedacht wordt aan een garantieregeling.
Nieuwbouwregeling. Er zijn nu twee nieuwbouwregelingen. Een voor de stad en een voor de region. Doel is één herijkte regeling die voor het gehele gebied gaat geldt (eveneens op basis van percentages en contouren).
- Waardedalingsregeling. PM
- Waardevermeerderingsregeling. PM
- Regeling achterstallig onderhoud/ garantiefonds. In het aanvullend akkoord is afgesproken om een garantstellingfonds in te stellen waarmee herstel van achterstallig onderhoud, indien nodig, kan worden gefinancierd. PM

7.3.3 Protocollen

In de huidige uitvoeringspraktijk wordt gewerkt met door de NAM gemaakte protocollen voor NAM en CVW en met een handboek aardbevingsschade. Als gevolg van de overgang van verantwoordelijkheid van het private domein (NAM) naar het publieke domein (NCG) dienen deze documenten te worden bezien op bruikbaarheid door de Nationaal Coördinator. Er zijn al enkele evaluaties geweest. De vereniging Eigen Huis heeft aangegeven dat het onvoldoende basis is voor het ontzorgen van de burger. De NAM en niet de bewoner staat centraal. Ook mist men goede bewaking en afspraken over doorlooptijden, die nu vaak veel te lang zijn.

*(NB Nog inkorten)*De RuG heeft onderzoek uitgevoerd en op basis daarvan aangegeven wat de inwoners belangrijk vinden:

- Eerlijkheid en effectiviteit staat voorop bij de procedures, daarna komt pas snelheid.
- Er is vaak sprake van meer dan alleen schade, ook daaruit volgende ongemakken en immateriële schade moeten worden gezien en gehoord.
- Burgers zoeken erkenning van het probleem, en willen in de oplossing hiervan graag keuzevrijheid en zekerheid.
- Meeste bewoners willen een lange termijn oplossing, en niet korte termijn oplossingen die maar half werken.
- Bewoners willen betere en transparantere communicatie.
- Bewoners willen een eerlijke procedure.
- Zoek ook naar positieve energie bij bewoners, innovatie ideeën zeker meenemen.

Tot slot is op verzoek van de Dialoogtafel een uitvoerige evaluatie gemaakt van de huidige werkprocessen en is een programma van eisen geformuleerd.

Doel van de NCG is, dat de werkprocessen en protocollen aansluiten bij de hiervoor genoemde uitgangspunten van dit programma. Waar dat nu niet zo is moeten deze processen en protocollen worden aangepast. Veel van de ook door anderen genoemde aandachtspunten zijn in het programma verwerkt. We gaan in het eerste kwartaal van 2016 deze aanpassingen doorvoeren. Het resultaat laten we extern beoordelen, zodat draagvlak kan ontstaan voor de nieuwe aanpak.

7.4 Loket

Bewoners en bedrijven kunnen terecht op één plek voor alle informatie, kennis en expertise over:

- Risico's en impact aardbevingen
- Hoe te handelen na een aardbeving (instructies voor veiligheid)
- Schadeafhandeling (type en processen)
- Versterkingsmaatregelen en verduurzaming
- Versterkingsaanpakken (Versterken op bestellen, Heft in eigen Hand)
- Regelingen

Dit vanwege de kern dat informatie over risico's eenduidig en goed op orde moet zijn. Het kan daarmee de uitvalsbasis zijn voor samenwerking met de specifieke

doelgroep organisaties, die als deelteams goed hun werk kunnen doen (bijv. LTO, ondernemersloket, maar vanuit 1 regie). Een informatieadviescentrum zoals in Enschede en Volendam kan DEELS model staan, omdat ook hier de kennis en accounthouders van individuele klanten gekoppeld wordt aan goede feitelijke informatie en breed scala van regelingen, waar bovendien gemonitord wordt wat de stand van zaken is in afhandeling en keuzes die gemaakt worden.

Keuze is of dit een eigenstandige organisatie is op afstand (al dan niet publiek) of onder de vleugels van NCG of CVW moet.

Herstel van vertrouwen begint hier met de aanwezigheid van de cruciale informatie over risico's en impact. Ieder kan hier informatie halen (bewoner, organisatie, bedrijf, agrariër). Hier wordt gemonitord of de schadeafhandeling goed en snel verloopt. Er is begeleiding en advies mogelijk én juiste info over mogelijkheden en regelingen. Digitaal en 'fysiek' is begeleiding mogelijk. Het verdient aanbeveling de keukentafelgesprekken hieronder te laten vallen, met in de backoffice tal van deskundigen die al naar gelang de noodzaak uit het eerste gesprek kunnen worden ingezet (met andere woorden of je nu kiest voor heft in eigen hand of versterken op bestelling, bouwkundig hulp nodig hebt of bij energiemaatregelen, dit wordt vanuit dit loket geregeld.) Het loket is ook verantwoordelijk voor de monitor en adviseert diverse organisaties op basis van de ervaringen en feiten.

Samenwerkingspartners: Veiligheidsregio; LTO, Ondernemersorganisaties (VNO-NCW; MKBNoord); CVW; KUUB; NAM; woningcorporaties;

Acties:

- De NCG faciliteert/regelt in het eerste kwartaal van 2016 de oprichting van een centraal loket voor bewoners en ondernemers in het gebied.

(10)(2e) voorziet maken voor format voor uitvoering, op basis van bestaande indeling (zoals aan externen is gestuurd) en voorbeelden vanuit project/prgmatisch werken, van bv provincie. Inclusief rol andere partijen en koppelkansen.

7.5 Schadeherstel

Drieslag werkt niet voor schade, want schade laat zich niet plannen.

Overlast van herhaalde schades is het grootste probleem, versterking helpt hier maar heel beperkt bij.

Hier ook specifiek over de objecten spreken, net als in h versterking?

NB relevant citaat uit reactie Maatschappelijke organisaties op Startnotitie:

"Het beeld dat ontstaat uit de startnotitie is er één van een alles omvattend, integraal totaalprogramma. De vraag is of die ambitie, zeker gezien de tijd waarin dit tot stand moet komen, niet teveel gevraagd is. En of bij de grote complexe dossiers die spelen voldoende duidelijk wordt wie daarover de regie voert. Ervaringen aan de dialoogtafel hebben helaas duidelijk gemaakt dat regie door de NAM niet in voldoende mate leidt tot noodzakelijke veranderingen. Met de komst

van het CVW zijn weliswaar enige positieve stappen gezet, maar het is de vraag of dit voldoende is. Het is nog steeds de NAM die de dienst uitmaakt. Er is geen inzicht in het contract tussen NAM en CVW. Transparantie ontbreekt en dat maakt het lastig om te beoordelen in hoeverre het CVW de vrijheid heeft om werkelijk goede stappen te zetten in verbetering van de schade-affhandeling. Directe aansturing door de NCG van het CVW is noodzakelijk, waarbij inzicht wordt gegeven in de opdracht aan het CVW. Transparantie bij aanbestedingen in het publieke domein is een groot goed en dat zou ook hier moeten gelden. De maatregelen die de commissie Meijer al heeft geformuleerd, verbetering schade afhandeling en professionele uitvoeringsorganisatie met onafhankelijk toezicht (maatregelen 5 en 6) kunnen pas echt op hun merites worden beoordeeld als wij zicht hebben op de opdracht aan het CVW. In uw programma zou hierover duidelijkheid moeten worden gegeven. Daarin zou ook duidelijk moeten worden dat het niet de NAM of het CVW is die met een individuele eigenaar gaat onderhandelen over de te verrichten werkzaamheden en vergoeding voor de versterkingsopdracht van het betreffende pand. "

7.6 Algemeen

Schade die ontstaat als gevolg van aardbevingen moeten op grond van de Mijnbouwwet door NAM worden vergoed. In de periode van augustus 2012 tot mei 2015 zijn 42000 schademeldingen gedaan bij NAM. In 63% van de gevallen had NAM in mei 2015 een aanbod tot schadeherstel gedaan. 85% daarvan is door de eigenaren geaccepteerd. In ca. 800 gevallen is het tot een contra-expertise gekomen. Tot mei 2015 is het in 50 gevallen gekomen tot inschakeling van een derde deskundige.

Als er schade is moet het snel duidelijk zijn waardoor het komt en wie de kosten voor herstel betaald en wanneer de schade is hersteld. Daarom wordt de manier waarop met een schadeafhandeling wordt omgegaan aangepast.

Het proces voor eenvoudige schade ziet er als volgt uit. Schade kan worden gemeld bij het CVW. Een onafhankelijk schade-expert stelt de schade op kosten van de NAM vast en CVW doet op basis daarvan aan aanbod om de schade te herstellen. Als degene die schade heeft het daar niet mee eens is kan deze op komen van de NAM een contra-expert opnieuw de schade laten beoordelen. Het CVW doet dan opnieuw een aanbod om de schade te herstellen. Als de eigenaar het daar niet mee eens kan deze de zaak binnen 6 weken voorleggen aan de arbiter aardbevingsschade. Daarna kan het CVW dat alsnog binnen 2 weken doen als de eigenaar het daarmee eens is. De arbiter aardbevingsschade komt bij de woning langs. Als het kan doet hij ter plekke uitspraak en anders uiterlijk na 6 weken. CVW/NAM is gebonden aan deze uitspraak. De eigenaar niet. Die kan zijn geschil daarna voorleggen aan de aarbevingskamer van de rechtbank Groningen.

(10)(2e)

Sheets (10)(2e)

Reacties:

GBB:

4 uitgangspunten overnemen met opmerkingen

We zeggen niets van de winning! Wegblijven bij zorgplicht gerelateerd aan de winning

Relatie met zettingsproblematiek

Snelheid belangrijk. Stappen in proces die vertraging opleveren aanpakken.

Complex-regulier

Fonds achterstallig onderhoud: (10)(2a) denkt mee.

Kun je alleen relevante achterstallige onderhoud definiëren?

Verwijtbaar achterstallig onderhoud in beeld brengen, definitie nodig.

Schadelijder centraal

Kritiek op schadeprotocol. Gebruik wat er ligt, verbeteren. er moet goed mee te werken zijn. Let op dat NCG niet de boeman wordt in de beeldvorming. Herstel van vertrouwen centraal, dat niet belemmeren door gebruik NAM protocollen.

IN programma aangeven wat publieke en wat private regelingen zijn. Aangeven wie waar verantwoordelijk voor is en waar verbeteringen nodig zijn.

Waardeverminderingregeling als slecht voorbeeld. Niet alles overnemen vanwege aansprakelijkheid.

Publiek-privaat

Rol casemanager? Aspect organisatie.

Twee keer audit schadeprotocol

Procesbegeleiding: IAC aparte organisatie in Enschede (vb), niet op afstand zetten als je het doet. Duidelijkheid hierover, en of het publiek of privaat is.

Uitgangspunt: CVW is er. Kan CVW overal voor worden in gezet? Voor HIH bijvoorbeeld. Procesbegeleiders moeten er zijn, nadenken over waar onder te brengen. Waar omstandigheden om die functie tot uitdrukking te brengen. HIH pilot: kijken hoe het werkt. Op basis daarvan besluiten.

Voorziening voor schrijnende gevallen blijft nodig.

Actiever BWT: hoe dat in programma rol geven? Op welk nivo aanpakken?

Gemeente meer aan het stuur, in actie. Wat mag je van de gemeente verwachten?

Waar moet die acteren? Benoemen. Hier ook kans voor versterken bestuurskracht

Landelijk: tendens is verantwoordelijkheid bij bewoner neerleggen. IN heel

Nederland schuift BWT naar achtergrond. Maar kunnen we het ons hier permitteren?

Benaderen vanuit inhoudelijke kant. Verder met minister Blok verkennen.

Omgevingswet: reacties op AmvBs linken aan behoefte hier in gebied.

NAM helemaal mee in proces.

Vertrouwen centraal, geen technocratische benadering.

Helderheid over rollen.

Evaluatiepunten Cie bijzondere gevallen

Geschillencie: sneller werken en laagdrempelig.

Uit eerste discussie:

- Ondernemersloket opzetten

- er blijven bijzondere situaties dus voorziening behouden
- Onafhankelijk raadsman behouden
- Schadeprotocol bekijken, fundament meenemen

Schadeprotocol is door dialoogtafel veel werk aan gedaan. VEH heeft er advies over gegeven. Wat is stand van zaken, en wat vereist dit vanuit de rol van NCG?

(zie boven visie maatschappelijke organisaties)

Kernvraag:

- Blijft de schadeafhandeling bij het CVW en komt daarbij een bredere begeleidings- en ondersteuningstaak met keukentafelgesprekken?
- Gaat het CVW –zoals Dialoogtafel wilde- onder verantwoordelijkheid van de NCG vallen
- Komt er een begeleidings- en ondersteuningsorganisatie los van CVW en NCG op afstand, of moet vanwege herstel van vertrouwen dit een publieke verantwoordelijkheid zijn
- Hoe dan ook is het verstandig om 1 loket te hebben wat op klantniveau alle expertise kan inzetten die nodig is
- Zie ook 1 loketgedachte:
- Herstel van vertrouwen begint hier met de aanwezigheid van de kritieke informatie over risico's en impact. Ieder kan hier informatie halen (bewoner, organisatie, bedrijf, agrariër). Hier wordt gemonitord of de schadeafhandeling goed en snel verloopt. Er is begeleiding en advies mogelijk én juiste info over mogelijkheden en regelingen. Digitaal en 'fysiek' is begeleiding mogelijk. Het verdient aanbeveling de keukentafelgesprekken hieronder te laten vallen, met in de back-office tal van deskundigen die al naar gelang de noodzaak uit het eerste gesprek kunnen worden ingezet (maw of je nu kiest voor heft in eigen hand of versterken op bestelling, bouwkundig hulp nodig hebt of bij energiemaatregelen, dit wordt vanuit dit loket geregeld.) Het loket is ook verantwoordelijk voor de monitor en adviseert diverse organisaties op basis van de ervaringen en feiten.

7.7 Complexe gevallen

(10)(2e)

Aanstellen mediator (team) vanuit NCG.

7.8 Commissie bijzonder situaties

(10)(2e)

Komt binnen de NCG, andere samenstelling van de cie gewenst. Aandachtspunten 1e causaliteit aardbevingen, 2e vastgoed, 3e sociaal

7.9 Geschillencommissie

Als de eigenaar het niet mee eens is met het aanbod van schadeherstel na de contraexpertise kan deze de zaak binnen 6 weken voorleggen aan de arbiter aardbevingsschade. Daarna kan het CVW dat alsnog binnen 2 weken doen als de eigenaar het daarmee eens is. De arbiter aardbevingsschade komt bij de woning langs. Als het kan doet hij ter plekke uitspraak en anders uiterlijk na 6 weken. CVW/NAM is gebonden aan deze uitspraak. De eigenaar niet. Die kan zijn geschil daarna voorleggen aan de aarbevingskamer van de rechtbank Groningen.

(10)(2e) (10)(2e)

Let op positie aardbevingskamer van de rechtbank, deze kan het mogelijk sneller (max 18 weken..)

7.10 Onafhankelijke Raadsman

(10)(2e) (10)(2e)

Niet alleen voor schade, maar ook voor cie bijz situaties

7.11 Één loket

(10)(2e)

voor schade gaswinning: burger moet geen last hebben van de vraag of het schade is door bodemdaling of bevingsschade. En hoe gaan we om met zettingsschade? Nemen we daar positie op in?

Ook één loket voor de ondernemers.

Pleit voor echt 1 loket voor diverse doelgroepen. Dit vanwege de kern dat informatie over risico's eenduidig en goed op orde moet zijn. Het kan daarmee de uitvalsbasis zijn voor samenwerking met de specifieke doelgroep organisaties, die als deelteams goed werk kunnen doen (bijv. LTO, ondernemersloket, maar vanuit 1 regie).

Een informatieadviescentrum zoals in Enschede en Volendam kan DEELS model staan, omdat ook hier de kennis en accounthouders van individuele klanten gekoppeld wordt aan goede feitelijke informatie en breed scala van regelingen, waar bovendien gemonitord wordt wat de stand van zaken is in afhandeling, keuzes. Gebruik van regelingen etc.

Leuze is of dit een eigenstandige organisatie is op afstand (al dan niet publiek) of onder de vleugels van NCG of CVW moet.

Herstel van vertrouwen begint hier met de aanwezigheid van de kritieke informatie over risico's en impact. Ieder kan hier informatie halen (bewoner, organisatie, bedrijf, agrariër). Hier wordt gemonitord of de schadeafhandeling goed en snel verloopt. Er is begeleiding en advies mogelijk én juiste info over mogelijkheden en regelingen. Digitaal en 'fysiek' is begeleiding mogelijk. Het verdient aanbeveling de keukentafelgesprekken hieronder te laten vallen, met in de back-office tal van

deskundigen die al naar gelang de noodzaak uit het eerste gesprek kunnen worden ingezet (maw of je nu kiest voor heft in eigen hand of versterken op bestelling, bouwkundig hulp nodig hebt of bij energiemaatregelen, dit wordt vanuit dit loket geregeld.) Het loket is ook verantwoordelijk voor de monitor en adviseert diverse organisaties op basis van de ervaringen en feiten.

VERTROUWELIJK | CONCEPT | Ontwerp rapportlayout voor Rijksoverheid en derden, inclusief extra ruimte voor langere zinsopbouw vanwege lange titels | 14 juli 2008

8 Versterking

(10)(2e)

Versterkingsopgave kan niet worden gerealiseerd zonder bewonersbegeleiding, dat moet je gelijk op laten lopen. De extra tijdsinvestering up front verdient je in tijd en kwaliteit terug later in het proces.

Reële planning maken, op basis van akkoord door bewoners/eigenaren.

Hoofdlijn: schadeherstel en versterking. Onthaasten kan vanuit het perspectief van koppelkansen en het voorkomen van overlast.

Veiliger maken, de screening op HRBE, en het wegnemen van deze risico's: spelen we daar een rol in, en waar plaatsen we dat? Is bv van heel groot belang in de binnenstad van Groningen

Moeten we in het MJP een uitspraak doen over de omvang van de opgave als geheel? NEE

Welke keuze heeft een eigenaar in de versterking, mn in de mate van versterking? Tot 10-4, 10-5?

Overigens: los van onze prioritering kan iedereen die dat wil aanpak afdwingen in rechte, op basis van aansprakelijkheid/verantwoordelijkheid van de NAM

Benoemen en beschrijven opgave voor (1e helft) van 2016 (= aanpak CVW/NAM) Pilots: Onderdendam, Muntendam, hoogbouw HS; pilot starten vanuit een visie op het gebied. Nog aan de orde?

Waar is veel schade? Versterken we daar ook? Van beland ivm perceptie in het gebied.

Afstemming tussen gebiedsaanpak en sectorale aanpak is aandachtspunt.

Niet meer beloven dan we waar kunnen maken.

8.1 Woningen

(10)(2e)

Verbinding leggen vanuit de prioritering met bestaande plannen van de woco's, etc. om zoveel mogelijk van werk werk te maken.

Omvang van de opgave (5000, waarvan 3000 bouwkundig (of preventief?) versterken), NB let op dat het restant van de doelstelling van 2015 (700) doorgeschoven wordt naar 2016, dus daar bij op komt.

Koppeling met verduurzaming, levensloopbestendigheid: wanneer en hoe kan dat?

Pilot HIH (waar dat verder uit te werken? Hier, of in hoofdstuk regelingen bv?) – eerst in aangewezen gebied om te zien of het werkt, later (in een bepaalde volgorde) vrijgeven voor hele gebied, voor zover daar uiteraard een versterkingsopgave aan de hand is. Hierop moet ook het no regret- principe worden toegepast, vandaar vrijgeven in een bepaalde volgorde. AFSpraak: ruimte voor 50 x HIH in 2016.

Hoe en waar benoemen dat **bouw- en woningtoezicht** de afgelopen jaren op veel locaties misstanden heeft gemist? Of: (waar) nemen we de aanbeveling op dat de gemeenten juist vanwege de aardbevingen wel handhaven op het “gewone” bouwbesluit?

Aanpak Hoogbouw

8.2 Maatschappelijk vastgoed, voorzieningen

(10)(2e)

Rijksvastgoed wil zelf afspraken maken met de NAM, moet dat ook in dit MJP?

(Overwegingen:

Vanuit de missie en aard van programmatisch werken, is het van belang er één regie namens de NCG op na te houden (ieder partij doet zoveel mogelijk vanuit eigen verantwoordelijkheid maar de kracht zit hem in de verbinding van onderlinge afhankelijkheden en ook vanuit het gezamenlijk optrekken naar bijvoorbeeld NAM of anderen.

Dilemma hier is dat iedereen eigen verantwoordelijkheid moet nemen maar dat het vanuit schaarste van middelen belangrijk is om gezamenlijk te prioriteren en elkaar ook kritisch te bevragen of alle investeringen noodzakelijk zijn met het oog op de toekomstkwaliteit.

Dit speelt bij :

- 1) Scholen: De krimp en ontgroening is zo groot dat er niet voor leegstand moet worden gebouwd of gerenoveerd. Doorinhoudelijke veranderingen in het onderwijs, de ontwikkeling van kindcentra en afname van welzijns- en sport voorzieningen is de vraag naar multifunctioneel gebruik scholen bovendien aan de orde, dat levert bij onderwijs zelf nooit zo'n enthousiasme op, maar betekent wel veel beter gebruik van publiek gefinancierde voorzieningen)
- 2) Zorg, waar dit nog veel aanzienlijker is, weliswaar toename zorgafhankelijken, maar stelselwijziging waarbij de huidige verzorgingshuizen(combi wonen/zorg) zo goed als verdwijnen)

8.3 Scholen

(10)(2e)

OCW]

Duiding van het lopende scholenproject olv bureau Weusthuis; toekomstig gebruik voldoende doorgerekend

(Probleem is dat het scholenplan pas eind oktober is, en het niet inzichtelijk is waarmee men komt.)

8.4 Zorg

8.4.1 Fundamentele wijzigingen in het zorglandschap

Binnen het zorglandschap vinden ingrijpende veranderingen plaats. Zo zijn er aanpassingen in wet- en regelgeving, de WMO 2015 en de Participatiewet 2015, die bepalen dat mensen zo lang mogelijk thuis moeten kunnen blijven wonen met woningaanpassing, thuiszorg, dagbesteding, mantelzorg en wijkverpleging. Pas als mensen 24 uur per dag (verpleeg-) zorg nodig hebben, is opname in een intramurale instelling mogelijk. Zorgtaken verschuiven daarmee steeds meer in de keten van de zogenaamde 2e lijn (ziekenhuiszorg) naar 1e (huisarts en paramedische zorg) en 1,5 lijn (gezondheidscentra met ook specialistische zorg) en nulde lijn (de thuissituatie). Deze veranderingen in de financiering van de zorg hebben grote gevolgen voor het zorgvastgoed en voor de woningen. De bestaande verzorgingshuizen verliezen geleidelijk hun functie. Er is de laatste jaren al sprake van leegstand en sluiting van huizen, zoals bijvoorbeeld recent aangekondigd door Zonnehuisgroep. Die trend zal zich voortzetten. In sommige gevallen kan een verzorgingshuis worden omgebouwd tot verpleeghuis. Door de vergrijzing zal het aantal verpleeghuisplaatsen sterk toenemen.

Voor het zorgvastgoed geldt dat er een transitieplan is gemaakt voor de DEAL en BMW gemeenten: Masterplan 3.1., onder regie van InVoorZorg. Het Masterplan stelt dat gezien het specifieke karakter van de regio het wenselijk is om leefbaarheid en kwaliteit van leven en inrichtings- en vastgoedvraagstukken met elkaar te verbinden. De gegeven demografische ontwikkelingen maken het voor de regio noodzakelijk te komen tot vergaande samenwerkingsafspraken. Een verdiepingsslag is gemaakt via een Maatschappelijk Businessplan. Het komen tot een gemeenschappelijke samenhangende agenda bleek een stap te ver. Daarbij is echter nog geen rekening gehouden met de aardbevingsproblematiek. Ook in het cluster HSSM is bovengenoemde transitie aan de orde en is er sprake van transitie, tevens hebben verschillende verzorgingshuizen te maken met leegstand. Voor dit cluster is er nog geen transitieplan beschikbaar.

Ook de medische zorg in Noord-Groningen verandert. De ziekenhuislocaties Winschoten en Delfzijl worden in 2016/2017 gesloten en er komt een nieuw ziekenhuis bij Scheemda. De zelfstandige huisarts zal geleidelijk verdwijnen en opgaan in integrale eerste of anderhalve lijnsvoorzieningen. Dit zijn gezondheidscentra waar meerdere huisartsen, verpleegkundigen en mogelijk ook medisch-specialisten hun praktijk hebben. Deze "anderhalvelijnszorg" houdt het platteland leefbaar: expertise van specialisten (de "tweede lijn") wordt geïntegreerd met eerstelijnsfuncties. Dat betekent dat patiënten minder snel naar het ziekenhuis gaan voor bijvoorbeeld röntgenonderzoek, echografie of laboratoriumonderzoek. Het betekent ook dat patiënten sneller vanuit het ziekenhuis naar huis kunnen. Het is dus belangrijk dat ouderen en kwetsbare inwoners van het gebied in hun eigen huis uit de voeten kunnen.

Ook als het om zorgvastgoed gaat is het van groot belang om inzicht te krijgen in de bouwkundige staat van de instellingen in relatie tot de aardbevingsbestendigheid. De NAM en CVW inspecteren het zorgvastgoed in het aardbevingsgebied. Aan de hand van deze inspectierapporten wordt inzichtelijk welk vastgoed op korte termijn zou moeten worden versterkt en waar bouwkundige aanpassingen nodig zijn.

8.4.2 *Welke partijen zijn betrokken in deze context?*

De NCG wil dat de zorgsector en andere betrokkenen aan de slag gaan om er voor te zorgen dat de regio de versterkingsopgave aanpakt om die keuzes te maken die nodig zijn voor de toekomst in de zorg. Het huidige zorgvastgoed past (deels) niet in het toekomstige zorglandschap. Dat betekent dat er niet vanuit moet worden gegaan dat al het huidige zorgvastgoed, dat momenteel door de NAM wordt geïnspecteerd, versterkt zou moeten worden. Bovendien is het noodzakelijk de voorzieningen te herstructureren vanwege de demografische ontwikkelingen. Er ligt hier een koppelingskans tussen de versterkingsopgave en de zorg voor de toekomst. Zorg voor de toekomst betekent dat burgers moeten worden gestimuleerd om hun woning aan te passen/levensloopbestendig te maken want zij zullen langer zelfstandig thuis blijven wonen; dat investeringen in kleinschalig zorgvastgoed moeten worden bevorderd (nieuwe zorgconcepten) en dat het bestaande zorgvastgoed wordt omgezet naar verpleeghuis of naar een andere functie (woonfunctie of tijdelijke opvang voor bewoners van te versterken woningen) en dat kansarm vastgoed wordt gesloopt.

Relevante partijen zijn: NAM, CVW, zorginstellingen, verzekeraars, zorgkantoor, woningbouwcorporaties, overheden (Rijk, provincie en gemeenten), CMO-Stamm, NCG, instituties als bv. het ZorgInnovatie Forum.

Van belang zijn de volgende acties, uit te voeren in de eerste helft van 2016:

- 1) De betrokkenen in de zorg/welzijn/medische zorg bereiden zich voor op de toekomst, daar waar dit traject nog niet gestart is. Voor het gehele gebied wordt een plan van aanpak opgesteld om de koppelkansen tussen de versterkingsopgave en de toekomstige zorg(vastgoed) concreet te maken.
- 2) Er moet een ontheffing komen van de ACM voor (een deel van) de regio om ondanks de marktwerking als betrokken en verantwoordelijke partijen samen dit perspectief op de toekomst te kunnen opstellen.
- 3) Er is nog onvoldoende zicht op de behoeften van ouderen en kwetsbare doelgroepen als het gaat om woonvormen en voorzieningen. Deze behoeften moeten snel inzichtelijk worden gemaakt, aangezien deze ook een sterke relatie hebben met de gewenste situatie in de toekomst.

8.4.3 *Aan welke doelen dragen de acties bij?*

Sociale pijler (Let op > tekst nog niet aangepast aan nieuwe omschrijving doelen nav discussie 7 oktober):

- Kwaliteit, kwantiteit en bereikbaarheid van de basisvoorzieningen in relatie tot zorg is in overeenstemming met de toekomstseisen en houdt rekening met demografische en sociaaleconomische prognoses.

Fysieke pijler:

- Een veilige, duurzame en toekomstbestendige regionale woningvoorraad.
- Het duurzaam fysiek versterken van maatschappelijke voorzieningen waaronder ook voorzieningen voor zorg.

8.4.4 Wat doet de NCG in 2016?

- 1) De NCG stelt een verkenner aan die zo snel mogelijk met de relevante partijen in het zorglandschap in contact treedt en het plan van aanpak opstelt. Voor het gehele gebied is een strategische beleidsagenda en uitvoeringsprogramma beschikbaar op 1 juli 2016.
- 2) De NCG regelt een overleg tussen de NAM en eigenaren van zorgvastgoed over de versterkingsopgave van het zorgvastgoed met als doel overeenstemming te bereiken over de aanpak en inzet van middelen.
- 3) De NCG treedt zo snel mogelijk in overleg met de ACM om de gewenste ontheffing ten aanzien van marktwerking te bepleiten. Daar waar nodig zal de NCG ook ruimte vragen voor experimenteerruimte vanuit overige wet- en regelgeving (zoals de Crisis- en Herstelwet).
- 4) De NCG stelt een onderzoek in naar de behoeften van ouderen en kwetsbare doelgroepen ten aanzien van woonvormen en gewenste leefomgeving. Hiervoor dient een geschikte partij te worden gevonden. Deze dient tevens de verbinding te leggen naar onderzoeksinstituten die op dit vlak al (deels) relevant onderzoek doen.

Resumerend komen we op een aantal ontwikkelingen die vragen om regie en verbinding vanuit de NCG:

	Aanbod	Aanbod	Vraag	Vraag	Vraag
Wat	Inspecties Intramurale instellingen (verpleeghuizen, verzorgingshuizen GGZ instellingen)	Plannen en inzicht Afbouw plekken in verzorgingshuizen & cijfers spreiding	Wat willen mensen zelf? In kaart brengen behoeften ouderen en kwetsbaren	Versterking sociaal, rol wijkteams, wat leeft er?	Keukentafelgesprekken
Wie	NAM	Zorg en zorgkantoor	Nog te bepalen	WMO, gemeenten	CVW/ Heft in Eigen Hand
Rol NCG	Koppelen inzichten > Wat is veilig en wat is nodig om te behouden? Afscheid nemen van kansarm vastgoed		Onderzoek	Via gemeenten (sociale wijkteams) en gebiedsteams opzet uitzetten	
Waar	GEHELE gebied			Prioritaire gebieden	

Nog doen:

Acties op geld en capaciteit zetten:

- Verkennen
- Ondersteunen Plan van Aanpak?
- Onderzoek
- PM

(10)(2e) [Min Volksgezh]

Dilemma: NAM wil inspectierapport opleveren aan instelling voor er een overall aanpak is bepaald (ca 25 gereed van de 250 die voor 1/1/'16 geïnspecteerd moeten zijn). Gevolg is dan dat er een versterkingsoperatie op gang komt voor gebouwen die we op korte termijn niet meer nodig hebben... HA: NAM gevraagd om de rapporten nog even vast te houden, dat geeft voldoende speelruimte

Platform zorg voor aardbevingsgemeenten bestaat. Er is onderzoek "in de zorg" voor de 9 aardbevingsgemeenten.

HA wil op korte termijn verkenning laten doen (rondje langs besturen en gemeenten) om tot een voorstel van aanpak te komen.
Regelgeving van ACM ivm concurrentie maakt samenwerking moeilijker – hier ligt mogelijk een rol voor de NCG

Concreet projectvoorstel Zorg Innovatie Forum

Positief advies over opname van dit participatieve onderzoek onder de kwetsbare ouderen in het aardbevingsgebied om 2 redenen:

- Door de grote aanpak van het vastgoed als gevolg van aardbevingen worden ouderen en kwetsbare mensen versneld gedwongen te kiezen hoe men in de toekomst moet gaan wonen, hen een directe stem geven en dit naar alle "aanbieders" meegeven (woco's, zorgaanbieders, gemeenten) is een goede investering om nu snel als eerste te doen
- In de zorgsector is het aanbodgericht denken en de onderlinge instellingsbelangen zo sterk dat men vaak over de concrete behoefte van de ouderen zelf heenstapt, deze kwetsbare mensen komen in de 'normale' participatietrajecten bij het ontwikkelen van bijvoorbeeld een zorgperspectief (andere actie) niet makkelijk naar boven; kan goed parallel traject zijn om deze bottom-up benadering te honoreren.

De aanvraag van ZIF komt op een bedrag van 200.000,- euro uit. (zie aanvraag). Hieruit onderstaand citaat:

"Nodig is te starten met **onderzoek onder de bevolking** zelf naar wat wonen/thuis voor hen betekent; wanneer voelt men zich thuis en veilig; wat is de betekenis van de sociale en fysieke omgeving daarbij; wat vraagt dat van aanpassing van wonen en woonomgeving wat het thuisgevoel hindert. Dat kan te maken hebben met gevoel van onveiligheid maar ook door niet sociaal maatschappelijk te participeren of verminderd dagelijks functioneren.

Naast ervaringen en wensen van kwetsbare burgers, worden ook hun naasten(n,) vrijwilligers en professionals geraadpleegd, evenals mensen die maatschappelijk actief zijn in bv. WMOadviesraden. Want zelfredzaamheid heeft niet alleen met persoonlijke competenties, maar ook met draagkracht vanuit de context te maken ('Capabilityapproach'/ Sen en Nussbaum). Denk daarbij aan aanwezigheid van partners, mantelzorgers, vrienden, vrijwilligers en de betekenis van het sociaal en/of economisch actief zijn voor het welzijn van mensen.

Dit onderzoek zal op vele manieren gebeuren; rode draad is steeds een **participatieve, kwalitatieve manier**. Expertise vanuit Noord Nederland wordt hiervoor aangewend. Het onderzoek gebeurt samen met inwoners uit het gebied die daarvoor **getraind** worden. Tevens worden kunstenaars erbij betrokken.

Na het optekenen van verhalen, gevoelens, uitingen, moet er geanalyseerd en geïnterpreteerd worden; patronen worden herkend, wat leidt tot **concrete thema's met oplossingsrichtingen** onderscheiden naar **lange en korte termijn (laaghangend fruit)**.

Uitkomsten worden op **interactieve wijze** met elkaar gedeeld

Ze staan van te voren niet vast; anders neem je de inbreng van burgers niet serieus. Wel leert ervaring dat het tot heel verrassende en vaak ook eenvoudige oplossingsrichtingen leidt.

Communicatie over de aanpak, het proces en de (tussen)resultaten is een belangrijk aandachtspunt, waaraan op verschillende wijzen vorm zal worden gegeven.

ZIF is als onafhankelijke en niet belanghebbende netwerkorganisatie een **verbindende schakel** tussen de burgers en uitvoerende partijen en in dit kader verantwoordelijk voor de **proces coördinatie**.

Voor implementatie van aangereikte oplossingsrichtingen zal waar mogelijk gebruik gemaakt worden van bestaande oplossingen en expertise. Er is heel veel expertise beschikbaar. ZIF heeft hier zicht op. Zowel binnen de regio, als daarbuiten heeft zij contacten die zullen worden aangeboord. Dat geldt ook voor toepassingen op het gebied van thuiszorg technologie, domotica en eHealth.

De doorlooptijd is afhankelijk van de gehanteerde onderzoeksmethoden en het aantal mensen dat je wilt bereiken.

Voorstel is te starten met een **experiment**; met een relatief korte doorlooptijd van ca. **3/4 jaar**.

Vanwege het kwalitatieve karakter is het aantal mensen dat bevroegd en benaderd wordt beperkt (ca. 100-150), maar betreft wel een representatieve afspiegeling van de bevolking."

8.5 Industrie

(10)(2e), IenM, (10)(2e)

wat kan de NCG daar nu in betekenen, uitzoeken waarom dit in de regio niet wordt gedeeld.

verantwoordelijkheid ncg is de regie houden op d/e veiligheid van verschillende bedrijven.18/10

NCG organiseert gesprek en heeft de regie daarin.

30/9 vergadering bij SBE (10)(2e)

NCG DH levert hier input op, betrekken (10)(2e)

(Delfzijl&VRG)

NCG trekt de vergunningsverlening-route van BRZO bedrijven (ism SBE en Hoogezand-Sappemeer)

8.6 Agrarische sector

(10)(2e)

LTO spreekt over afspraken uit de concessie van 1963, waarin iets is geregeld voor het gebruik van de landbouwgronden voor winning (of winning onder de landbouwgronden).

Koppelkansen asbestsanering voor pv, kan van pas komen voor NoM op gebiedsniveau

Waarde van identiteit van schuren voor gebied, versus economische kansen nieuwe bedrijfsvoering met nieuwe schuren.

(Selectie van conclusies en bouwstenen uit de discussie werkconferentie landbouw, daarnaast verwachten we van (10)(2e) een projectvoorstel, is nog niet binnen)

Maatregel 1: Koppelkansen vragen om actief faciliteren van agrariërs en experimenteerruimte

- a. Het Agroteam van LTO en NAM zou kunnen worden versterkt door de NCG als publieke partner hieraan toe te voegen, dit om enerzijds gebrekkige capaciteit bij de gemeenten en de vele naast elkaar lopende regelingen te helpen stroomlijnen en bespoedigen en ook experimenteerruimte te bepleiten. Mogelijk is creatieve ruimte te vinden voor aardbevingsbestendig bouwen binnen de kaders van de Crisis- en Herstelwet.
- b. Versnellen: Suggestie is dat de twaalf gemeenten inventariseren welke infrastructureel onderhoud en plannen nu naar voren moeten worden gehaald.
- c. Wat wordt de referentie voor aardbevingsbestendig bouwen? Als de vergoeding wordt gebaseerd op een bepaalde norm, dan is te overwegen om die op te hogen met een additionele investering
- d. Het is belangrijk pro-actief als gemeenten/overheden te faciliteren dat agrarische bedrijven ook de toekomstkansen kunnen oppakken. De menkracht bij kleinere gemeenten om hiervoor goede regelingen te

maken is beperkt. Voorbeeld zijn initiatieven voor zonnepanelen op bedrijfsdaken of akkers. LTO roept op tot durf en experimenteerruimte in procedures: daar is echt behoefte aan.

- e. Er lijken vooralsnog wel verschillende stimuleringsmaatregelen te zijn. Er zijn pot 3-subsidies beschikbaar uit het agrarische Deltaprogramma. Een deel van de projecten betreft erfverduurzaming. Die regeling zou januari 2014 ingaan, maar dat wordt waarschijnlijk 2016. (10)(2e) vult aan dat de eerste tender bij de provincie voor landbouwprojecten eind dit jaar afloopt, voor leefbaarheidsprojecten wellicht al in oktober. De heer Alders zegt dat de grote kunst is om alle (begrijpelijke) tijdslijnen bij elkaar te brengen.
- f. Er wordt gepleit om alle regelingen die er nu al zijn en de voorwaarden daarbij te inventariseren, LTO neemt hiervoor initiatief (NOG NIET ONTVANGEN)

Maatregel 2: Koppelen visies publiek en privaat

- a. De eigen ruimte voor agrariërs om te vernieuwen wordt beperkt door een gereserveerde houding van de banken.
- b. Een aantal verzekeraars en banken heeft een stuurgroep opgericht om te kijken naar de impact op gebied, regelingen, eigen portefeuille en verantwoordelijkheden; binnenkort komt deze met een uitgebreide studie. Betrokkenheid van de NCG is hierbij gewenst.
- c. De kwaliteit en identiteit van de landschappen in het winningsgebied kunnen een impuls gebruiken. Daar is visie voor nodig: dit wordt door vele partijen via het landschapsconvenant ondersteund. Zo is het waterschap bezig met innovatieve ontwikkelingen van dijken (brakwatergebieden vs. landbouw). (10)(2e) zal voor input zorgen (NOG NIET GEBEURT).
- d. Koppeling van kansen betreft veel maatregelen tegelijkertijd waar verschillende partijen deelverantwoordelijkheid voor dragen, dit maakt dat de NCG op dit onderdeel een rol kan spelen.
- e. Asbestproblematiek raakt niet alleen de gezamenlijke gezondheid, maar ook met imagoverlies van de regio gepaard gaat. Het zal nog een immense investering vergen om al die boerenschuren aan te pakken waarvan de helft al geen feitelijke agrarische functie meer heeft: daar wil geen bank of eigenaar nog in investeren. Zij is bereid een notitie hierover te sturen naar de Nationaal Coördinator
- f. LTO is er al mee bezig om de asbestsanering naar voren te halen en de ondernemers een stimuleringsregeling aan te bieden richting de deadline van 2024. Ter stimulering is het subsidiebedrag het eerste jaar het hoogst en neemt jaarlijks verder af. Volgens (10)(2e) is de regeling erg urgent omdat de saneringscapaciteit te krap is.
- g. Zowel energiemaatregelen als snel internet (breedband) zijn nodig om de concurrentiepositie van de agrarische sector overeind te houden.
- h. Het programma Leader bij de provincie en gemeenten zelf hebben al diverse inventarisaties naar behoefte breedband gedaan. De EB kijkt bij de planontwikkeling echter volgens aanwezigen niet naar agrarische bedrijven. Ook 5G is hier niet persé nodig, glasvezel is al voldoende. Gepleit wordt om de planontwikkeling uit het kader van de provider te trekken en er een publieke structuur op te zetten.
- i. De huidige inrichting en kwaliteit van het landschap zijn matig; dit vraagt om een gezamenlijke visie tussen publieke en private partijen, er

zijn wel veel deelvisies (landshapsconvenant, waardkaart ed.) maar NCG zou moeten faciliteren om deze bij elkaar te brengen.

- j. Er staan nu veel niet gebruikte landbouwgebouwen leeg van zeer slechte kwaliteit; er is een stimuleringsregeling nodig om deze op grote schaal op te ruimen, dit betreft niet alleen asbest problematiek, maar ook algemeen verval.

Afspraken

- a. verbinding privaat-publiek moet op zeer korte termijn gelegd worden, wat kan NCG hierin betekenen, om de grote hoeveelheid diverse belangen te integreren
- b. Het Lto neemt initiatief tot inventarisatie van bestaande regelingen en voorstellen voor aanvullende maatregelen

provincie:

Landbouw

In de landbouw wordt spanning geconstateerd wordt tussen erfgoed, karakteristieke bebouwing en de versterkingsopgave. Hier is regie en een integrale aanpak nodig van waaruit verschillende financieringsbronnen worden samengebracht. Hierin participeert LTO.

Punten voor het meerjarenplan

- 1 Regie op een integrale aanpak.

8.7 **Bedrijven**

(10)(2e)

8.8 **Infrastructuur**

(10)(2e) IenM, (10)(2e)

Nat en droog – hier een een grote kennislacune. NAM zegt dat er niet veel aan de hand is, rol NCG om een en ander inzichtelijk te maken.

Zijn alle kunstwerken al onderzocht?

Gasunie heeft hoofdgasinfra goed in beeld, en is klaar voor 2020.

NCG: doorbreek dilemma “wachten op norm – uitvoering – financiering”

Hoe afstemming met wts en rws ter organiseren?

Conclusies uit de discussie op de werkconferentie:

- Overall inzicht op risico's infra ontbreekt en moet gezamenlijk worden opgepakt

- Er wordt afzonderlijk door alle betrokkenen enorm veel onderzoek gedaan, maar de mate waarin de aanwezigen al compleet beeld hebben van de risico's verschilt
- I.t.t. de woningen is geen duidelijke normering voor infrastructuur
- Veel organisaties concentreren zich op hun eigen taken. Het ministerie van I en M pleit voor het gemeenschappelijk doel. Dit kan de komende jaren door een gezamenlijk programma te ontwikkelen.
- Het pleidooi om meer samen te doen en kennis gezamenlijk te delen en te ontsluiten wordt door veel aanwezigen omarmd. De kennis blijft nu bij alle afzonderlijke onderzoeksinstituten en worden vooral onderzoeksbureaus er beter van. Voorbeeld is de mate van verweking die voor de infrastructuur en de aardbevingsbestendigheid een belangrijke factor zijn.
- Gezamenlijk kennisplatform organiseren met bijdrage van ieder
 - Er wordt de behoefte uitgesproken van een gezamenlijk platform waarbij de partijen gezamenlijk kennisontwikkeling op doen over de mate van verweking die door aardbevingen aan de orde is. Hieraan is mogelijk een "dedicated project" te koppelen waarvan geleerd kan worden. Provincie is bereid initiatief te nemen.
 - Start met Uitleijnen van de informatie over onderzoeken. Partijen variëren in de mate waarin al eigen onderzoeken zijn gehouden
 - De NAM geeft aan dat er heel veel bilaterale gesprekken plaatsvinden met de Nam. Hij zegt toe dat de NAM betaalt maar niet als een onafhankelijke partij bepaalt hoeveel. De NAM wil meekijken en meedenken en uiteindelijk vergoeden. Elk geval is weer anders.
 - DGRW/WenB) geeft aan al langere tijd met EZ in gesprek te zijn maar de NAM wil zelf de toets doen. Er zijn verschillen van inzicht. De keuze daarvoor of voor een onafhankelijke partij is een principiële. Maar de tijd ontbreekt voor een bureaucratische aanpak. (10)(2e) licht toe hoe onafhankelijk de commissie is. De NAM heeft zes stemmen en de provincie, Rijkswaterstaat en het waterschap elk twee. Bij een stemming moet honderd procent voor zijn.
- Ontbrekend inzicht en ontbreken van normering mag geen stagnatie betekenen
 - In sommige gemeenten is sprake van samenloop van damwanden met woningfundering (Appingedam!). Is het mogelijk aan te sluiten bij de prioritering van de woningaanpak en het in die projecten meenemen.
 - De aansluiting van gas, electra en water op woningen moet deel uitmaken van de risicoanalyse van de woningen en als zodanig onderdeel uitmaken van het onderzoek naar de bouwkundige staat.
 - Gasunie heeft actie ondernomen zonder af te wachten tot er duidelijkheid is over bepaalde zaken. Uit dat onderzoek is gebleken dat de meeste leidingen aardbevingbestendig zijn, uitgaande van de gegevens en aannames van dit moment. Voor een deel van de leidingen is dat niet zeker. Die zijn van voor 1964 en er ontbreken specificaties. Daarom daar de Gasunie Enexis 80 kilometer leiding vervangen door 40 à 50 kilometer nieuwe. De Gasunie verwacht in 2020 aardbeving bestendig te zijn.
 - Waterleidingen: Er is zo'n vijfduizend kilometer transport- en distributieleiding, grotendeels binnen het aardbevingsgebied. De oudste leidingen zijn van 1880 en er is een grote variatie aan materialen. In tegenstelling tot de Gasunie heeft het Waterbedrijf weinig inzicht in de

aardbevingsbestendigheid van het leidingennet. Er loopt een kwetsbaarheid onderzoek, enkele leidingen worden versterkt omdat duidelijk is dat ze bij lekkage niet binnen 24 uur te repareren zijn en er wordt voor een deel redundantie ingebouwd.

- Veiligheidsregio concludeert dat de norm nog niet zo duidelijk is, dat er sprake is van een stapeling van effecten en dat er nog erg veel aannames zijn. Houvast is waarnaar wordt gezocht.
- ProRail: werkt aan verschillende projecten in de regio. Het zijn de lopende zaken, die in ieder geval bij nieuwe projecten worden opgepakt en bij de drukke plekken zoals stations. Een totaal planning voor onderzoek en maatregelen voor alle bevingsgerelateerde activiteiten is er nog niet. Samenwerking is er met Rijkswaterstaat. De effecten van maatgevende aardbevingen voor de veiligheid worden getoetst op de bestaande infra. Locaties die worden bekeken zijn 30 stations en 160 km baanlichaam waar het spoor op ligt. Bij een maatgevende beving kan het spoor verzakken. Rekening wordt gehouden met onderzoek naar de schadelijke effecten van lichtere bevingen. Hierbij kunnen schade en cumulatieve effecten optreden.
- Normeren en monitoren nodig
 - De gemeentelijke en verschillende andere vertegenwoordigers die aanwezig zijn, zijn voorstander van Normen voor bevingsbestendiger infra
 - De faalmechanismen bij liquefaction moeten bekend zijn voor de bestaande infrastructuur. Hiervoor dient een monitoring te worden opgezet, zodat in praktijk kan worden geleerd
 - De vraag is niet alleen welke normering er moet zijn en welke risico's betrokkenen aanvaardbaar achten, maar ook wie er bepaalt welke risico's aanvaardbaar zijn? Deelnemers zijn overwegend van mening dat dat een politiek/bestuurlijke en maatschappelijke afweging is.
- a. Afspraken
 - Voor wat betreft de uitwisseling van kennis neemt de Provincie het voortouw. Waterschappen, Seaports, het Waterbedrijf en de NAM (zie www.feitenencijfers.namplatform.nl) haken aan
 - Het Hoogwaterbeschermingsprogramma biedt ervaringen waarmee de NCG iets kan. NCG en (10)(2e) leggen contact
 - De organisaties moeten niet wachten maar zelf zaken oppakken. Het accent ligt op versterking

Reactie provincie Groningen:
Infrastructuur (nat en droog)

De provinciale infrastructuur vervult een belangrijke rol in de regionale bereikbaarheid en veiligheid. De provincie ziet zich geconfronteerd met extra risico's als gevolg van de aardbevingen die boven de reguliere taak uitstijgen. Ook andere infrabeheerders kampen met dezelfde toename van risico's. Als regionale regisseur wil de provincie daarom een gezamenlijke aanpak faciliteren, zodat regionale samenwerking op gang komt en het aardbevingsbestendig en toekomstbestendig maken van de regionale infra ook als regionale opgave wordt aangepakt en afgestemd, waarbij iedere organisatie wel haar eigen verantwoordelijkheid behoudt. De provincie vindt het belangrijk dat hierbij de gezamenlijke additionele opgave, die is ontstaan als gevolg van de aardbevingen en het aardbevingsrisico, helder in beeld komt. Voor wat betreft de bereikbaarheid bij calamiteiten ligt er een belangrijke link naar en taak voor de veiligheidsregio.

Tijdens de werkconferenties Natte Infra en Droge Infra van de NCG bleek bij de deelnemers een duidelijke behoefte te bestaan kennis uit te wisselen en veel intensiever samen op te trekken in het kader van de gezamenlijke aardbevingsproblematiek. Provincie Groningen heeft aangeboden het initiatief te nemen om een Platform Infra te faciliteren. Daarbij heeft zij het volgende voor ogen.

Het Platform Infra zal de volgende zaken oppakken:

- 1) inventariseren, afstemmen en initiëren van onderzoek op het gebied van infrastructuur;
- 2) het ontwikkelen van een adequaat monitoringsysteem voor de staat van de infrastructuur;
- 3) kennis delen en totaaloverzicht genereren (staat van de infrastructuur, risico's, onderzoeken, projecten, pilot projecten);
- 4) kennis ontwikkelen, in het bijzonder het samen ontwikkelen van uitgangspunten en normen bij herstel-, versterkings- en nieuwbouwopgaven in de infrastructuur in relatie tot aardbevingen;
- 5) het gezamenlijk formuleren van maatregelen in de infrastructuur, zodat een voldoende robuust en toekomstbestendig netwerk ontstaat, waardoor bereikbaarheid en veiligheid in voldoende mate worden gegarandeerd.

Punten voor het meerjarenplan

1. Onderschrijf het belang van het platform en de op te pakken zaken
2. Geef het platform een plaats in de gezamenlijke aanpak.

Waterveiligheid

Waterschappen moeten adequaat uitvoering kunnen geven aan hun zorg voor de waterveiligheid. Uiterlijk 1 januari 2020 moeten de regionale waterkeringen aan de door Provinciale Staten vastgestelde veiligheidsnormen voldoen hetgeen betekent dat ze per die datum ook aardbevingsbestendig moeten zijn. Om in 2020 over aardbevingsbestendige waterkeringen te kunnen beschikken is het noodzakelijk dat op korte termijn de gevolgen van aardbevingen op het waterkerend vermogen van de regionale waterkeringen in beeld worden gebracht en de hierbij geldende technische uitgangspunten. Dit geldt niet alleen voor de regionale waterkeringen, maar ook voor de primaire waterkeringen. Daarnaast is het noodzakelijk dat ook de risico's van aardbevingen voor kunstwerken in de waterhuishoudkundige infrastructuur worden gekwantificeerd.

Punten voor het meerjarenprogramma

1. Bevorder een interactief proces tussen provincie, waterschappen, KNMI en NAM waarin voor een nader te bepalen periode wordt vastgelegd welke technische (ontwerp)uitgangspunten worden gehanteerd voor het bepalen van de aardbevingsbelasting;
2. Spreek af dat gewijzigde technische uitgangspunten in een latere fase opnieuw vastgesteld ('vastgeklikt') kunnen worden alsmede de bijbehorende financiering.

8.9 Calamiteitenorganisatie

De veiligheidsregio (VRG) is in 2012 net als alle andere partijen geconfronteerd met het toegenomen risico van gasbevingen. Conform de criteria van de landelijke handleiding wordt de kans op een zware aardbeving als 'waarschijnlijk' ingeschat en de impact als zeer ernstig. De VRG is niet ingespeeld op een dergelijk risico en heeft om die reden vanuit het Ministerie EZ van 2014 tot 2017 zowel een programmamanager als een communicatiefunctaris gefinancierd gekregen. Deze zijn aan de slag om inzicht en maatregelen te verbeteren.

Omdat aardbevingen geen factor zijn in de landelijke BDUR (regeling voor financiering) is het geen automatische factor in de versleuteling van inzet. Reden waarom de VRG allereerst pleit voor verlenging van deze functies tot 2019.

Belangrijke actie is het IBP (Incidentsbestrijdingplan). Dit beoogt een realistisch scenario te schetsen van de samenwerking tussen de diverse crisispartners, hetgeen zeer wordt bemoeilijkt door de telkens wijzigende feitelijke gegevens over omvang en impact van de te verwachten gasbevingen. Eén van de eerste behoeften van de VRG is daarom altijd meteen te worden geïnformeerd over wijzigende risico's en de onderliggende onderzoeken. Slechts 2 keer per jaar hernieuwd inzicht is te weinig voor de VRG. De taken van de VRG maken het noodzakelijk om direct geïnformeerd te worden over nieuwe inzichten ook als dit nog niet gevalideerd mocht zijn.

De VRG heeft daarnaast vooral grote behoefte aan meer inzicht in domino- en simultane effecten bij gasbevingen en in inzicht in opeenvolging van telkens kleinere schades. Daarnaast is nog veel onbekend over de maatschappelijke consequenties bij een grotere calamiteit. Dit betekent dat het nodig is dat alle partijen openheid van zaken geven en gezamenlijk werken aan inzicht in mogelijke domino effecten. Aan de NCG is verzocht dit te faciliteren en bevorderen dmv initiatief om partijen bij elkaar te brengen indien dit niet in voldoende mate vanzelf gebeurt.

De veiligheidsregio signaleert de volgende extra maatregelen die nodig zijn om de risico's te kunnen inschatten en beheersen:

Crisisbeheersing:

- Aanstelling extra vakspecialist voor deskundighedsbvoording en organisatie operationele ondersteuning
- Extra financiële middelen, waarvan de omvang nog wordt onderzocht
- Extra middelen voor het Rode Kruis om hen voor te bereiden bij hun opvang en ondersteuningstaak
- Meer middelen om in te zetten bij voorbereidende oefeningen met maatschappelijke organisaties
- Risicobeheersing:
- Tijdelijk extra toezichthoudende capaciteit tbv BRZO bedrijven en maatschappelijke organisaties
- Tijdelijk extra capaciteit voor opstellen van alle benodigde omgevingsadviezen
- Extra maatregelen voor preventie
- Risico communicatie en informatieverstrekking:
- Instellen digitaal platform voor crisiscommunicatie
- Lesprogramma's en modules voor basisonderwijs
- Samenwerking met klankbordgroepen bewoners om onderlinge hulp te trainen

9 Verduurzaming

9.1 Energietransitie algemeen

Het advies "Vertrouwen in een duurzame toekomst" van de Commissie Meijer heeft energietransitie als een verbindend en centraal thema in de aardbevingsregio gepositioneerd. Het advies behandelt in dat verband verschillende thema's waarvan het belang ook op verschillende wijze wordt beargumenteerd. Door de woningen in het gebied energiezuiniger te maken kan de waardedaling worden gedempt en kan er worden bespaard op de energierekening, zodat eigenaar-bewoners ook enig (financieel) voordeel kunnen ervaren van schadeherstel en bouwkundig versterken. Door te investeren in decentrale opwekcapaciteit kan de economische- en sociale dynamiek in het gebied worden versterkt, als dit er toe leidt dat een lokaal duurzaam energiesysteem wordt gebouwd waarin de inwoners participeren en er ruimte wordt geschapen voor de ontwikkeling van smart grids en energieopslag. De kennis en ervaring die daarmee wordt opgebouwd kan er toe leiden dat Noordoost Groningen nationaal en internationaal een leidende positie krijgt in het transitieproces in de gebouwde omgeving.

Voor behoud van werkgelegenheid vond de commissie het tot slot van groot belang dat de bestaande sterke economische sectoren -chemie, agro en de gasgerelateerde energiesector- in samenwerking tot een nieuw, toekomstbestendig, ontwikkelperspectief komen onder de noemer Gas 2.0. Basisgedachte is daarbij dat de regio afdoende economisch perspectief behoudt als de gaswinning vroeger of later wordt beëindigd.

De gedachte, dat een ambitieus energietransitie-programma nodig is om enerzijds tot een nieuwe balans tussen lusten en lasten van gaswinning te komen en anderzijds om de regio nieuw economisch perspectief te bieden, leeft breed in Groningen. Zowel lokale overheden, als bedrijven en maatschappelijke organisaties wijzen er op dat het combineren van bouwkundig versterken met energietransitie kansen biedt die niet verloren mogen gaan. Daarbij wordt, in verschillende verschijningsvormen, aangedrongen op de doelstelling van een energie-neutrale gebouwde omgeving in 2025.

De NCG steunt deze doelstelling en zal daarvoor als eerste aanzet in het Meerjarenprogramma de gedachtenlijn van het advies van de commissie Meijer uitwerken voor de eerste jaren van het programma en voor zover deze logisch samenhangt met de primaire opgaven van schadeherstel en bouwkundig versterken. De NCG richt zich daarom op de zogenaamde drieslag: het zoveel mogelijk geïntegreerd uitvoeren van schadeherstel, bouwkundig versterken en verduurzamen van de gebouwde omgeving. Het CVW is daarbij de uitvoeringsorganisatie die verantwoordelijk is voor de integratie en coördinatie van bouwactiviteiten en het is de verantwoordelijkheid van de NCG de beleidskaders vast te stellen waarbinnen het CVW invulling kan geven aan de drieslag.

De onderdelen van het advies "Vertrouwen in een duurzame toekomst" die betrekking hebben op Gas 2.0 zijn vooral gemotiveerd tegen de achtergrond van economische structuurversterking en zullen in het hoofdstuk Economie worden uitgewerkt.

9.2 Nul-op-de-meter in de particuliere woningvoorraad

Energieprestatie conform bouwbesluit

Een belangrijk deel van de verbetering van de energieprestatie van gebouwen komt tot stand door te streven naar een zo groot mogelijke synergie tussen versterken en verduurzamen. Eén van de centrale vragen daarbij is welke energieprestatie bij bouwkundig versterken moet worden voorgeschreven. Het huidige bouwbesluit brengt met zich mee dat de energieprestatie voor nieuwbouw woningen (EPC 0,4) bij bouwkundig versterken in de bestaande bouw in veel gevallen niet wordt bereikt. Dat levert een ongewenste onevenwichtigheid op in waardevermeerdering en besparing op de energierekening tussen situaties waar sloop en nieuwbouw aan de orde is en situaties waar bestaande woningen worden versterkt. Ook ontstaan onevenwichtigheid in energieprestatie (en dus voordelen) bij versterken in de bestaande bouw afhankelijk van welke onderdelen van de schil van de woning worden meegenomen in de versterkingsoperatie. Tot slot kan onevenwichtigheid ontstaan doordat normen die aan het begin van de versterkingsoperatie van toepassing zijn (EPC 0,4) na verloop van tijd worden aangescherpt (EPC 0 in 2020).

De NCG is van mening dat het gerechtvaardigd is tot een norm te komen voor de energieprestatie van woningen in het aardbevingsgebied, ongeacht de vraag of het nieuwbouw of een ingrijpende renovatie betreft, ongeacht de wijze van versterken en ongeacht het moment waarop de versterking plaatsvindt.

De NCG zal om die reden de Minister verzoeken een afwijkend territoriaal bouwbesluit vast te stellen vanaf 1 januari 2016 voor het gebied binnen de PGA contour < 0,3 (?) waarin een EPC van 0,4 is voorgeschreven bij het op NPR-norm versterken van woningen, ongeacht of het om nieuwbouw of bestaande bouw gaat en ongeacht de omvang en aard van de versterking. (zie discussiestuk 1)

Daarnaast zal de NCG de Minister verzoeken de te verwachten energieprestatie-norm voor 2020 op een vergelijkbare wijze in dit territoriale bouwbesluit op te nemen vanaf 2017 met als uitgangspunt dat de energieprestatie tussen EPC 0,4 en de norm voor 2020 wordt bekostigd door de Rijksoverheid. (zie discussiestuk 2)

Extra stappen in energieprestatie

In het gesprek met de eigenaar-bewoner over het versterken van de woning zal een aanbod worden gedaan om een extra stap in energieprestatie mogelijk te maken tot EPC 0 of nul-op-de-meter (NoM). Bij EPC 0 wordt het gebouwgebonden energiegebruik opgewekt met eigen opwekkingsinstallaties voor duurzame energie, bij nul-op-de-meter zowel het gebouwgebonden als huishoudelijk energiegebruik.

Ongeveer de helft van de woningen in de aardbevingsregio zijn geschikt voor een nul-op-de-meter aanpak. De andere helft kan alleen energieneutraal worden als de benodigde duurzame opwekcapaciteit niet-gebouwgebonden (d.w.z. buiten de eigen woning) wordt gerealiseerd.

Dit leidt tot de volgende "menu-keuzes" voor de eigenaar bewoner:

- 1) Van EPC 0,4 naar EPC 0 door middel van gebouwgebonden installaties
- 2) Van EPC 0,4 naar EPC 0 door middel van niet-gebouwgebonden installaties in eigendom van de eigenaar-bewoner

- 3) Van EPC 0,4 naar NoM door middel van gebouwgebonden installaties
- 4) Van EPC 0,4 naar NoM door middel van niet-gebouwgebonden installaties in eigendom van de eigenaar-bewoner

Niet-gebouwgebonden duurzame opwekcapaciteit

Eigenaar-bewoners waarvan de woning minder geschikt is om voldoende duurzame opwekcapaciteit voor het eigen energiegebruik te plaatsen, kunnen duurzame energie betrekken die buiten de eigen woning wordt opgewekt. Het gaat er in dat geval om dat het aandeel dat de eigenaar-bewoner heeft in zijn of haar eigendom is. Binnen de huidige regelgeving wordt energie die gebouw-gebonden wordt opgewekt (salderen) anders behandeld dan de energie die buiten de eigen woning wordt opgewekt, ook al is de opwekcapaciteit deels in eigendom. Het prijsverschil kan enigszins worden gedempt door gebruik te maken van de regeling verlaagd tarief, die van toepassing is als de opwekcapaciteit coöperatief en in de nabijheid (binnen de zogenaamde postcoderoos) wordt gerealiseerd, maar zorgt ook dan nog voor een groot verschil in revenuen voor eigenaar-bewoners van te versterken woningen. Om die reden zal de NCG de Minister verzoeken de aardbevingsregio aan te wijzen als experimenteelgebied voor een toekomstbestendige fiscale belasting van zelf opgewekte duurzame energie, waarin het verschil tussen zelflevering en lokale coöperatieve opwekking wordt opgeheven. (zie 11.5)

Communicatie en informatie

Voor het ondersteunen van de keuze van de eigenaar-bewoner zal in het gebied een onafhankelijk informatiecentrum worden ingericht onder verantwoordelijkheid van de NCG. In dit informatiecentrum kan de eigenaar-bewoner inzicht krijgen in de kosten en opbrengsten van menukeuzes, de technische maatregelen en ingrepen die daarvoor nodig zijn en de effecten daarvan op het woonklimaat. Voor dat doel zijn tevens voorbeeldwoningen beschikbaar. In het informatiecentrum kan ook inzicht worden verkregen in lokaal georganiseerde coöperatieve projecten voor duurzame energie, de wijze waarop- en de condities waaronder eigenaar-bewoners daarop kunnen aansluiten. Onafhankelijke, eenduidige en geïntegreerde informatievoorziening is van evident belang. Om die reden zal het informatiecentrum aansluiten bij de gemeentelijke energieloketten die tot stand zijn gekomen onder de noemer 'Groningen woont Slim!'. Om kwaliteitswaarborgen en overzicht in de markt van aanbieders te scheppen krijgen alleen 'aanbieders van nul-op-de-meter concepten die binnen de erkenningsregeling van het CVW vallen de mogelijkheid zich te presenteren in het informatiecentrum. In de eerste helft van 2016 zal de opzet en organisatie van het informatiecentrum nader worden uitgewerkt, waarbij het streven is dat deze op 1 juli 2016 kan worden geopend.

(vraagt budget NCG voor opstart en exploitatie)

Financiering en waardevermeerdering

De NCG streeft er naar dat de menustappen in energieprestatie boven het niveau dat met versterking wordt gerealiseerd een rendabele investering zijn voor de eigenaar-bewoner.

Dit streven leidt er toe dat de helft van de benodigde investering voor de menustappen zal worden gesubsidieerd en de andere helft op grond van de keuze van de eigenaar-bewoner kan worden gefinancierd op basis van gebouwgebonden financiering.

(discussiestuk 3)

Voor subsidiëring wordt in de eerste plaats de waardevermeerderingsregeling ingezet (zie 18.1). De overige benodigde subsidie zal binnen de aardbevingsregio beschikbaar worden gesteld door de Rijksoverheid en de Provincie Groningen. (zie discussiestuk 4)

Indien de eigenaar-bewoner de keuze maakt voor menu-opties waarbij de benodigde duurzame opwekcapaciteit niet-gebouwwaarde gebonden wordt gerealiseerd, kan wel aanspraak worden gemaakt op de beschikbare subsidies, maar niet op de (gebouwwaarde gebonden) financieringsmogelijkheden.

Voor de stap van EPC 0,4 naar EPC 0 wordt een maximum normbedrag aangehouden van € 15.000,- voor de stap van EPC 0,4 naar EPC 0 een maximum normbedrag van € 30.000,-
De regelingen worden zo ingericht dat de verhouding tussen subsidie en financiering ten allen tijde 50% is.

Om een investeringsbasis te vormen voor extra stappen in energieprestatie boven het niveau dat met het versterken van de woning wordt bereikt, is het nodig zowel de waarde van de eigen woning als de waarde van de investering te garanderen. De waarde van de woning wordt gegarandeerd door middel van de opkoop- cq. garantieregeling (zie 18.2), met als taxatiedatum
Het getaxeerde waarde wordt verhoogd met 3% als EPC 0 wordt bereikt na versterking en verduurzaming en met 6% als de woning NoM bereikt na het uitvoeren van versterking en verduurzaming.

Uitvoering en garanties

Voor zover de gecombineerde versterking en verduurzaming onder verantwoordelijkheid van het CVW wordt uitgevoerd, kunnen garanties worden verstrekt over de kwaliteit van het uitgevoerde werk en de energieprestatie daarvan.

Het CVW zal ruimte scheppen in de erkenningsregeling om de bedrijven te contracteren voor de verduurzaming van gebouwen die voldoen aan de volgende condities:

- in staat zijn een energieprestatiegarantie af te geven voor 10 jaar op de uitgevoerde werkzaamheden en installaties
- die voor- en nameting en het inregelen van installaties onderdeel hebben gemaakt van de dienstverlening
- in staat zijn een totaal-concept voor EPC 0 of NoM te ontwerpen en uit te voeren
- die kennis van, en ervaring hebben met uitvoering van NoM renovaties
- regionale betrokkenheid hebben
- in staat zijn wensen en eisen met betrekking tot architectonische kwaliteit en levensloopbestendigheid mee te nemen in het ontwerp
- in staat zijn de logistiek af te stemmen op de uitvoering en het tempo van versterkende maatregelen.
- Waarbij de voorkeur uitgaat naar partijen die in staat zijn regionale productie- en ontwikkelcapaciteit voor bouwmaterialen en installaties te organiseren

Prioritering, tijdspad en ontwikkeling

De regelingen en faciliteiten zullen beschikbaar zijn vanaf juli 2016 en lopen vanaf dat moment mee in de prioritering van de versterkingsopgave (zie hoofdstuk 6).

Ook eigenaar-bewoners die gebruik willen maken van de mogelijkheden het heft in eigen hand te nemen (zie hoofdstuk....) kunnen vanaf dat moment aanspraak maken op de subsidie en financieringsmogelijkheden voor verduurzaming. In dat geval is bouw- en woningtoezicht van de betreffende gemeente verantwoordelijk voor toezicht op de vraag of de financiering inderdaad gebruikt is voor de beoogde verduurzamingsmaatregelen, analoog aan het toezicht op uitvoering van versterkingsmaatregelen (ik neem aan dat dit zo geregeld wordt).

Het is wenselijk als de bouwsector en de installatiebranche nieuwbouw- en renovatieconcepten ontwikkelt voor het gecombineerd versterken en verduurzamen van woningen met maximale synergie in ontwerp en uitvoering, die daarnaast gecombineerd kunnen worden met het levensloopbestendig maken van woningen en ruimte bieden voor behoud van de architectonische en esthetische waarde van panden. Om die conceptontwikkeling te stimuleren, zal de NCG deze opdracht incorporeren in de uitvraag van Internationale Bouwtentoonstelling (zie hoofdstuk....)

EnTranCe heeft (als samenwerkingsverband tussen Energy Academy Europe, Hanzehogeschool en Energy College) inmiddels stappen gezet om de conceptontwikkeling en technologische ontwikkeling van het gecombineerd versterken en verduurzamen van woningen te ondersteunen. De NCG zal het initiatief nemen om met EnTranCe, EPI-kenniscentrum en gelieerde partijen tot een onderzoek- en ontwikkelprogramma te komen waarin de leereffecten van projecten voor NoM bouwen en wonen worden vastgelegd en beschikbaar worden gemaakt voor de opgave in de aardbevingsregio.

9.3 Nul-op-de-meter in de huurvoorraad

De woningcorporaties in de aardbevingsregio hebben zich op het standpunt gesteld dat bij hun woningbezit tegelijk met versterking ook een nul-op-de-meter energieprestatie moet worden gerealiseerd.

Inmiddels zijn daarvoor twee projecten in voorbereiding. Een project van 100 corporatiewoningen op te starten in 2015 en een project van 1500 corporatiewoningen op te starten in 2016. In beide projecten worden verschillende aannemers en NoM concepten betrokken bij de uitvoering om optimaal te kunnen leren hoe het gecombineerd versterken en verduurzamen van woningen kan worden uitgevoerd.

In de eerste helft van 2016 zal met EnTranCe, EPI-kenniscentrum en Rijksuniversiteit Groningen worden overlegd met als doel tot een gestructureerde monitoring te komen van projecten voor het gecombineerd versterken en verduurzamen van woningen. De NCG hecht er aan dat er onafhankelijk wordt gemonitord, dat de leereffecten van worden projecten vastgelegd en kunnen worden ontsloten. De opzet zal worden betrokken bij de monitoring & rapportage van de NCG (zie hoofdstuk 20) (budget NCG)

De projecten met sociale huurwoningen zijn opgezet op basis van het uitgangspunt dat met de versterkingsoperatie EPC 0,4 wordt bereikt (**dat uitgangspunt kan worden herijkt als een specifiek territoriaal bouwbesluit tot stand komt, zie 11.2 en discussiestuk 1**).

De overige verbetering van energieprestatie naar EPC 0 en vervolgens naar NoM is gefinancierd door het inzetten van de waardevermeerderingsregeling, de landelijke STEP bijdrage en door eigen financiering van de woningcorporaties, welke door middel van een energieprestatievergoeding van maximaal € 1,40 per m² (€ 112,- per maand bij 80 m²) wordt doorberekend aan de huurder.

De subsidies die van toepassing zijn voor de particuliere woningvoorraad (zie 11.2) zullen ook beschikbaar worden gemaakt voor huurwoningen, met dien verstande dat het de woningcorporaties bij het gebruik maken van de regelingen niet is toegestaan een energieprestatievergoeding in rekening te brengen bij de huurder. De subsidieregelingen zullen zo worden ingericht dat de gebouweigenaar bij aanvraag schriftelijk afstand doet van het recht een energieprestatievergoeding met de huurder overeen te komen. Dit om rechtsongelijkheid tussen huurders en particuliere woningeigenaren te voorkomen.

De woningcorporaties hebben aangeboden er voor zorg te dragen dat de particuliere woningeigenaren in de nabijheid van een project van de woningcorporaties kunnen aansluiten bij de uitvoering van het gecombineerd versterken en verduurzamen. De NCG zal er voor zorgdragen dat de woningcorporaties voor invulling daarvan over voldoende capaciteit beschikken voor procesondersteuning en communicatie. (**capaciteit NCG/ BZK**).

De NCG zal, om een schaa sprong in energieneutraal (ver)bouwen te stimuleren en eigen investeringen niet te frustreren, de Minister van Financiën verzoeken een BTW vereveningsfonds in te stellen. Het doel hiervan is dat woningcorporaties en particulieren de BTW kunnen terugvorderen over de verduurzamingsstappen die boven de verplichtingen van het bouwbesluit uitgaan. (**zie discussiestuk 5**)

Commerciële huurwoningen

Naar analogie van de situatie in de sociale huursector kunnen gebouweigenaren in aanmerking komen voor de subsidies die ook voor eigenaar-bewoners gelden, maar niet voor de gebouwgebonden financieringsmogelijkheden. De subsidieregelingen zullen zo worden ingericht dat de gebouweigenaar bij aanvraag schriftelijk afstand doet van het recht een energieprestatievergoeding met de huurder overeen te komen.

9.4 Overig vastgoed

Voor overig vastgoed zijn in het bouwbesluit 2015 de volgende EPC's voorgeschreven bij nieuwbouw:

	2015
Bijeenkomstfunctie	1,1
Celfunctie	1,0
Gezondheidszorgfunctie met bedgebied	1,8
Gezondheidszorgfunctie anders dan met bedgebied	0,8

Kantoorfunctie	0,8
Logiesfunctie in logiesgebouw	1,0
Onderwijsfunctie	0,7
Sportfunctie	0,9
Winkelfunctie	1,7

In het territoriale bouwbesluit dat voor het aardbevingsgebied tot stand komt (zie 11.2) zal worden opgenomen dat de energieprestatie bij nieuwbouw ook wordt voorgeschreven voor de versterking van bestaand overig vastgoed.

In het SER Energieakkoord voor duurzame groei is afgesproken dat de gemeenten voor de utiliteitsgebouwen de Wet Milieubeheer gaan handhaven. Daarnaast dat gemeenten energiebesparing in de vastgoedsector aanjagen door het maatschappelijk vastgoed in hun beheer te bundelen naar bouwtype, gebied en functie, zodat een gebiedsgeoriënteerde aanbestedingsaanpak kan ontstaan waar niet-maatschappelijke vastgoedeigenaren op kunnen aansluiten. Deze algemene afspraken kunnen van bijzondere betekenis zijn in de aardbevingsregio, met name omdat er vanwege versterking aanleiding is voor een gebiedsgerichte grootschalige bundeling van aanbesteding en investeringen naar voren worden getrokken, zodat er een natuurlijk beoordelingsmoment in het kader van de Wet Milieubeheer. De NCG zal in de eerste helft van 2016 in overleg treden met de gemeenten over de condities voor invulling van deze afspraken.

Het is in dat verband van belang dat alle energiemaatregelen kunnen worden voorgeschreven die zich in een periode van vijf jaar terugverdienen. Daarvan zal sneller sprake zijn als er gebundeld wordt aanbesteed, synergie met bouwkundig versterken wordt gezocht en in de aardbevingsregio objectgebonden financiering tegen gunstige voorwaarden beschikbaar is. Om dat mogelijk te maken vindt de NCG het wenselijk om de activiteiten en faciliteiten van GrESCo (de energy service company van de gemeente Groningen) uit te breiden naar de categorie overig vastgoed in het gehele aardbevingsgebied. Overleg met de gemeente Groningen moet er toe leiden dat vanaf april 2016 het te versterken vastgoed gebruik kan maken van de activiteiten en faciliteiten van de GrESCo. (vraagt budget NCG of van gemeenten).

Uitgangspunt van de ESCo benadering is dat een verbeterde energieprestatie gefinancierd kan worden uit de daarmee gepaard gaande besparing op de energierekening, waarbij de ESCo verantwoordelijk is voor het garanderen van de beoogde energieprestatie bij normaal gebruik.

De NCG zal de Minister verzoeken een waarborgfonds in te stellen voor het afdekken van de financieringsrisico's van de GrESCo, of inruiming via de OZB mogelijk te maken.

Asbestdaken

In de aardbevingsregio zijn een groot aantal boerenschuren (zowel bedrijfsgebruik als bewoning) gedekt met asbestplaten. Er is sprake van een saneringsplicht in 2024 voor asbestdaken. In de aanloop naar die saneringsplicht zijn er (zeer beperkte) subsidiemogelijkheden voor boerenschuren met bedrijfsmatig gebruik om de asbestplaten te vervangen door andere bekleding en daarop zon-pv te plaatsen.

De bouw van Groningse boerenschuren, flexibele houten gebinten afgedekt met stijve asbestplaten, maakt dat ook bij een geringe grondversnelling scheuren en

beschadigingen in de asbestplaten kunnen ontstaan. De gevolgen daarvan kunnen milieu- en volksgezondheidsrisico's die mogelijk aardbevingsgerelateerd zijn. Voor oktober 2016 zal de NCG onderzoeken in hoeverre daarvan sprake is en indien er sprake is van aardbevingsgerelateerde milieu- en volksgezondheidsrisico's, hoe tot een versnelde sanering van asbestdaken in het risicogebied kan worden gekomen met de daarbij behorende regelingen en aansprakelijkheden.

In dat geval zal een andere verdeling van de kosten voor sanering en vervanging aan de orde zijn dan in andere delen van het land. In relatie daarmee wil de NCG tot een regeling komen waarbij gesaneerde daken van boerenschuren zonder vergoeding beschikbaar kunnen worden gesteld voor coöperatieve zon-pv projecten die tot stand komen in het kader van het gecombineerd versterken en verduurzamen van woningen (zie 11.2).

De Provincie Groningen zal worden verzocht de bestaande regeling "Asbest eraf, zonnepanelen erop" in 2016 voort te zetten en in lijn met reserveringen voor coöperatief gebruik aan te passen.

9.5 Energie-neutraal op gebiedsniveau

Gebouweigenaren kunnen er voor kiezen om, bovenop de energieprestatie die samenhangt met versterking, verder te verbeteren tot EPC 0 of nul op de meter (zie 11.2).

In een groot aantal situaties zal het echter niet mogelijk, effectief of wenselijk zijn de daarvoor benodigde duurzame lokale opwekcapaciteit (vaak in de vorm van zonnepanelen) op het eigen gebouw te installeren. Bijvoorbeeld omdat de woning geen (geschikt) dak heeft, monumentaal of beeldbepalend is, of omdat de eigenaar het afbreuk vindt doen aan het karakter.

In die gevallen kan er voor gekozen worden de benodigde duurzame energie voor EPC 0 of NoM in de directe omgeving, maar buiten de eigen woning op te wekken. Voorwaarde is daarbij dat het eigendom van de lokale opwekcapaciteit bij de gebouweigenaar ligt die gebruiker is.

Om de energieprestatie te behalen die samenhangt met de versterking van woningen is het in een aantal gevallen waarschijnlijk effectiever en kostenefficiënter om daaraan collectief invulling te geven door het realiseren van lokale duurzame opwekcapaciteit (bijvoorbeeld in de vorm van duurzame warmte). Het staat de NAM vrij dat te verkennen. De NCG staat welwillend tegenover verzoeken om op gebiedsniveau invulling te geven aan EPC normen die volgen uit het bouwbesluit, mits daarmee vergelijkbare financiële voordelen voor eigenaar-bewoners gerealiseerd kunnen worden.

Door beide mogelijkheden ontstaat financieringscapaciteit en behoefte aan coöperatieve decentrale energieprojecten.

Om dergelijke projecten te realiseren draagt de NCG zorg voor beschikbaarheid van een publiek ontwikkelbedrijf voor coöperatieve decentrale energieprojecten. Het coöperatieve ontwikkelbedrijf zal van start gaan in de eerste helft van 2016.

Naast een professioneel coöperatief ontwikkelbedrijf is ook een vorm van collectieve organisatie nodig om eigendomsverhoudingen en exploitatie van de decentrale opwekcapaciteit te organiseren. In de aardbevingsregio zijn enkele tientallen lokale

initiatieven waarbij gebouweigenaren zich met dit doel kunnen aansluiten, variërend van VvE's, en coöperaties tot verenigingen en stichtingen met de doelstelling een energie neutrale omgeving op te bouwen. Dergelijke initiatieven vragen om kennisopbouw, subsidiëring van opstartkosten, en advies bij organisatie- en marketingvraagstukken. In Groningen is daarvoor een stevige ondersteuningsstructuur ontstaan, die gefaciliteerd en gefinancierd wordt door de Provincie Groningen. Het Collegeakkoord van de Provincie Groningen geeft aan dat Gedeputeerde Staten de intentie heeft het financieren van de ondersteuningsstructuur voort te zetten. De NCG zal Gedeputeerde Staten verzoeken haar rol en taak in het faciliteren van lokaal initiatief voort te zetten en de organisatie van de ondersteuningsstructuur zodanig te herijken dat deze dienstig is aan de hiervoor beschreven opgave en het Energiebeleid van de Provincie Groningen.

Voorfinanciering van projectontwikkelkosten en kredietverlening is een punt van zorg bij het ontwikkelen van decentrale duurzame energieprojecten. De NCG zal de Economic Board Groningen verzoeken hier een regeling voor te treffen in het kader van de invulling van het speerpunt energietransitie in haar programma.

Voor het ontwikkelen van lokale duurzame energieprojecten is het verder nodig de langdurige beschikking te hebben over geschikte ruimte (long lease) tegen geringe kosten. De NCG zal de betrokken gemeenten verzoeken te inventariseren welke ruimtes daarvoor geschikt zijn en, waar nodig, deze daarvoor te bestemmen. Het gaat dan bij voorkeur over gesaneerde asbestdaken (zie 11.4), daken van maatschappelijk vastgoed, en braakliggende gronden als gevolg van sloop of stagnatie.

Subsidiëring

Als gevolg van de kosten die samenhangen met regelgeving voor energielevering, energietransport, energiedistributie en energiebelasting ontstaat ongelijkheid in financiële voordelen voor inwoners wiens woning geschikt is gebouwgebonden opwekkingscapaciteit en inwoners die gebruik moeten maken van collectieve opwekcapaciteit.

Noch de SDE+ subsidieregeling, noch de regeling verlaagd tarief energiebelasting (postcoderoos-regeling) passen om die reden qua condities, projectvolume en zekerheidsstellingen bij de opgave in de aardbevingsregio.

Om die reden zal de NCG bewerkstelligen dat eind 2016 de kern van het gebied is aangewezen als projectnet in het kader van het Experimenteerbesluit DDE in de Wet Stroom. Met een dergelijk projectnet wordt beoogd de onderlinge uitwisseling van energie tussen aansluitingen op het net van de netbeheerder mogelijk te maken, zodat binnen het projectnet collectief kan worden gesaldeerd. (zie discussiestuk 6)

Onbalans

Groei van het aantal gebouwen dat energie-neutraal is brengt grote pieken en dalen in vraag en aanbod van elektriciteit op het midden- en laagspanningsnet. Dit kan worden opgelost door netverzwaring en het vergroten van de distributiec capaciteit, of door toepassing van smart grids en lokale opslagcapaciteit.

De NCG wil nadrukkelijk de ontwikkeling van smart grids en lokale opslagtechnieken stimuleren, in lijn met het advies van de Commissie Meijer "Vertrouwen in een Duurzame Toekomst". Het gaat hierbij om een vraagstuk dat wereldwijd een centrale rol speelt in energietransitie. Het ontwikkelen van een technologische- en

kennisvoorsprong op dit terrein kan voor de economie en werkgelegenheid in Groningen van grote betekenis zijn.

Om die reden zal de NCG in de eerste helft van 2016 in overleg treden met Enexis, EnTranCe, Energy Academy Europe, EnergySense en enkele energiebedrijven. De doelstelling van die verkenning is om in de tweede helft van 2016 een onderzoeks- en ontwikkelprogramma voor toepassing van smart grids en lokale energieopslag in de aardbevingsregio vorm te geven. Van belang daarbij is dat die ontwikkeling plaatsvindt in de geconditioneerde testomgeving van EnTranCe en dat er betrokkenheid is van regionale onderwijs- en opleidingsinstellingen. (budget NCG en ERRIN subsidie EU mogelijk)

Randvoorwaardelijk voor het beheersen van lokale netbelasting is de plaatsing van zogenaamde "slimme meters". De NCG zal er bij netbeheerder Enexis op aandringen om hun uitrolschema's zo aan te passen dat in 2016 het aardbevingsgebied voorzien is van slimme meters.

(10)(2e) Gert-Jan (10)(2e)

Wat is het doel? (en wat is een middel?)

Definieer afspraak met NAM over epc 0.4: wanneer wel, wanneer niet **actie BZK**
Andere gemaakte en bestaande afspraken die hierbij helpen, bv met woco's.

Benoem Pilot woco's, eerste 205 met 7 verschillende aanpakken, uitrol naar 1650 woningen

Oplossing van het financieringsgat: resulteert dit in een sluitende aanpak, of in het aan het gereedschapskist toevoegen van een aantal tools? Zie aanbod bestaande energiebedrijven (gesprek met Nuon, RWE en Eneco is geweest), zie aanpak Slim, Stroomversnelling ed. Regeling waardevermeerdering werkt bij woco's, maar bij particulieren speelt dat veel van hen de regeling al hebben benut.

NoM: per object, per gebied.

Uitgangspunt: beter dan nmda, geen registratie BKR, maximaal ontzorgen

Oplossing zoeken voor ontijdig investeren (geldt niet alleen voor verduurzaming, maar ook voor levensloopbestendig etc), is hierbij een aanhaak op de methodiek van het fonds achterstallig onderhoud mogelijk?

Link naar innovatie in bouw? IBT en regeling innovatieve bouw

Uitkomsten werkconferenties, vervolgtraject onderzoek

Lokale duurzame energiecorporaties als doel of als middel? Ondersteuning van de NCG aan de orde, en zo ja, hoe? Activeren van andere partijen (zoals provincie) op dit onderdeel.

Provincie lijkt bereid in nieuwe programma capaciteit voor dit onderdeel te financieren (en te detacheren bij de NCG)

Experimenteergebied, aantrekkelijk of niet? Geen belasting, geen saldering...

Belemmering is wet op financieel toezicht, beperkt de mogelijkheden voor voorfinanciering.

Energie (transitie)

zie ppt

Energie (transitie)

Doelstelling: in 2025 wordt op gebiedsniveau d.m.v. zelflevering en lokale energiecollectieven evenveel energie opgewekt als in de gebouwde omgeving wordt verbruikt

- is niet NoM (financieel aspect in doelstelling betrekken?)
- gebied?
- van en voor de inwoners

(10)(2e) is het handig om doel en middelen te combineren?

Hoe wordt het gebied op een goede manier bediend?

vgl. Duits systeem van 6 stappen

op gebouwniveau begint het met gesprek over versterken, maar omdat mensen dan wel wat anders aan hun hoofd hebben is het mss beter om mogelijkheden aan te bieden.

>>> nauwkeurigheid keukentafelgesprekken heel belangrijk.

- uitgangssituatie EPC 0,4? (woningen)
- NAM hanteert bouwbesluit vs NAM respecteert nieuwbouwnorm
- 3 elementen:
- wijze van versterken: wie bepaalt dat?
- definities bouwbesluit
- mogelijkheid van ministeriële beschikking

• Afspraak NAM-NCG?

- zou vervangende maatregel zijn.
- welke extra kosten komen erbij kijken?
- wat is het doel: NoM, energiebesparing?
- om met de bestaande bouw aan de gang te gaan is heldere normering noodzakelijk, nationaal of specifiek voor dit gebied.

Voor verschillende categorieën woningen worden verschillende pakketten onderzocht.

van EPC 0,4 > NoM, helpt subsidiëren - is dat mogelijk?

doel = EPC 0,4 bij ingrijpende renovatie en uiteindelijk NoM

disbalans in uitruil van energie

experimenteerruimte = nodig

VERTROUWELIJK | CONCEPT | Ontwerp rapportlayout voor Rijksoverheid en derden, inclusief extra ruimte voor langere zinsopbouw vanwege lange titels | 14 juli 2008

10 Economie/arbeidsmarkt/opleidingen

10.1 Inleiding/Samenvatting

Binnen het NCG programma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen is de pijler economie, arbeidsmarkt en opleidingen een uitdaging. Dit vanwege de complexiteit van de opgave en de specifieke situatie van Groningen: de hogere werkloosheid, het lagere opleidingsniveau, de krimp en de aardbevingen als gevolg van de gaswinning, de vele spelers op het veld, de fragmentatie en de verschillen in economische situatie van Stad en Ommeland. De rol van de stad als economisch motor voor de regio is daarbij duidelijk, evenals de constatering dat arbeidsmarkt en economie zich niet houden aan geografische grenzen.

De focus van dit programma van de NCG is tweeledig: als eerste noodzakelijk gericht op het thema veiligheid, schadeafhandeling en bouwkundig versterken maar daarnaast ook gericht op een kansrijke regio. Dit is ook de focus van de lokale overheden. En dat betekent dat het programma zich richt op:

- het ontwikkelen van bedrijvigheid
- het vergroten van de werkgelegenheid voor onze inwoners in het samenspel van Stad en Ommelanden.

Om resultaten te bereiken zijn drie zaken noodzakelijk:

- Focus
- Eigenaarschap
- Resultaat

Vertaald naar de opgave betekent dat een focus van de NCG op:

- bouw, energie en duurzaamheid
- banen
- bedrijvigheid

Het programma van de NCG legt haar eigen prioriteit bij de sector Bouw met een stevige verbinding met energie en duurzaamheid omdat met deze verbinding ook de "plus" op de veiligheid gezet kan

worden. Niet alleen herstel is aan de orde maar ook een kwaliteitssprong voor de regio en haar inwoners. De programmering voor de Bouwsector wordt door de NCG gecoördineerd en geleid.

Vanuit de opgave en de focus heeft de NCG de volgende doelen geformuleerd voor zowel de kortere als langere termijn.

- Kortere termijn:
1. voldoende (lokale)bedrijven en medewerkers om te kunnen voldoen aan de versterkingsopgave (capaciteit en kennis)
 2. kwaliteitsslag in de combinatie, bouw energie en duurzaamheid

- Langere termijn :
1. werkeloosheidscijfers gelijk of beter dan op landelijk niveau
 2. landelijk en internationaal onderscheidende bouwsector

Het uitvoeringsprogramma van de NCG is gericht op het realiseren van de gestelde doelen maar kent vanwege de urgentie op veiligheid en de versterkingsopgave ook beperkingen en realistisch. De NCG wil de doelen bereiken door in te zetten op de volgende programmalijnen:

- Schaalessprong bedrijven (concurrentiekracht)
- Creëren en monitoring van de werkgelegenheid
- Kennisontwikkeling en Innovatie
- Kwaliteitsslag bouw, energie en duurzaamheid
- Verbetering aansluiting onderwijs arbeidsmarkt
- Versterken vestigings- en ondernemersklimaat
- Vereenvoudigen toegankelijkheid financieringsgebouw (kredieten sectorgelden, RIG, NOM/EB)
- Voorwaarden, wet en regelgeving
- Versterking imago gebied

Koppelkansen vanuit de bouw met andere sectoren, thema's en mogelijke initiatieven worden wel benoemd maar zijn in het programma niet verder uitgewerkt.

Naast de NCG heeft ook de Economic Board een specifieke rol bij de economische versterking van de regio. Dit omdat zij destijds op initiatief van het rijk, gemeenten en de provincie in het leven is geroepen om economie, infrastructuur en arbeidsmarkt in de

aardbevingsregio een stevige impuls en toekomstperspectief te geven. Daar waar de NCG kiest voor de focus op de bouwsector bestrijkt de Economic Board een breder terrein zoals zij laat zien met haar "brede horizon".

Voor de overige sterke en kansrijke sectoren kiest de NCG voor een meer agenderende rol waarbij met name de Economic Board gevraagd wordt om het eigenaarschap en de trekkersrollen met de sectoren zelf te organiseren. Deze sectoren zijn in dit deelprogramma niet verder uitgewerkt en maken geen deel uit van het uitvoeringsprogramma

Het programma economie, arbeidsmarkt en opleidingen start met een aantal aanbevelingen op basis van een analyse waardoor meer resultaat gehaald kan worden. Vervolgens beschrijft het programma de opgave voor de regio, de sterke en kansrijke sectoren en thema's en de doelen, rol en focus van de NCG en de Economic Board. Daarna komt het uitvoeringsprogramma voor de bouwsector aan bod, de programmalijnen en de daaraan gekoppelde aantal bestaande en nieuwe initiatieven. Deze initiatieven zijn voorzien van projectplannen (bijlage) die laten zien op welke wijze zij bijdragen aan de doelstellingen van het deelprogramma, wat de resultaten zijn, en wat de benodigde inzet aan middelen en capaciteit is. Het programma eindigt met een paragraaf over de organisatie, coördinatie en regie en de begroting van NCG Uitvoeringsprogramma Economie, arbeidsmarkt en opleidingen inclusief de begroting voor 2016 en 2017.

10.2 Huidige situatie; analyse en conclusies

Het programma Economie, Arbeidsmarkt en Opleidingen is gebaseerd op alle onderzoeken die gedaan zijn voor en door de Economic Board, het werk in de zogenaamde verkenningen, en bestaand materiaal en visiedocumenten van de lokale overheden, de commissie Willems etc. Vervolgens is Buck Consultants gevraagd om op grond van deze gegevens een korte en kernachtige analyse te maken van de huidige situatie op het gebied van economie, arbeidsmarkt en opleidingen en daar een aantal conclusies uit te trekken. De analyse van de huidige situatie is gedaan op basis van de drie thema's:

- bedrijvigheid,
- menselijk kapitaal
- investeringsklimaat.

De analyse laat zien wat de huidige 3 noordelijke speerpuntsectoren zijn: Agrofood/Biobased, Energie, Life Sciences & Health/Healthy Ageing. De overige 5 sterke sectoren zijn Bouw, Chemie, HTSM, ICT/Big Data en Toerisme. Dit geeft een totaal van 8 sectoren. Voor deze sectoren is in de analyse op hoofdlijnen in beeld gebracht wat de uitgangssituatie is, hoe de primaire productie georganiseerd is, wat de ambitie zou kunnen zijn wat een daarbij passende strategie kan zijn, inclusief uitdagingen voor doorgroeien met een aantal voorbeelden van mogelijke projecten.

Een uitgebreidere samenvatting van de analyse treft u aan als bijlage. De belangrijkste conclusies en aanbevelingen zijn gebruikt als kader voor de vormgeving van het programma Economie, Arbeidsmarkt en Opleidingen:

1. Op alle drie thema's is veel onderzoek gedaan, zijn veel organisaties actief en is veel geld beschikbaar.
2. Het ontbreken van focus en eigenaarschap heeft echter geleid tot een beperkte uitvoering/slagkracht en weinig resultaten.
3. Het goed inzetten van het menselijk kapitaal is de belangrijkste opgave voor de regio
4. Voor een verbetering van het vestigingsklimaat zijn voldoende aanknopingspunten maar zullen keuzes gemaakt moeten worden.

Daarbij is geconcludeerd dat we alles al wel bedacht en onderzocht

hebben in Noord-Nederland, dat er veel geld beschikbaar ligt op de planken maar dat we met elkaar nu nog tekort schieten in de praktische uitvoering en onvoldoende tot resultaten komen door gebrek aan focus, eigenaarschap en regie.

Op grond van het voorgaande zijn voor het programma de volgende aanbevelingen geformuleerd die als meetlat voor de inhoud van het programma worden gehanteerd:

- Geen duplicatie van wat al gebeurt maar zorg voor een 'plus' die leidt tot het 'verschil maken'
- Zorg voor balans tussen extra banen op korte termijn en economische structuurversterking op langere termijn
- Zorg voor een combinatie van bottom-up (lokale) én top-down ((inter)nationale) initiatieven
- Realiseer een investeringsprogramma (rendement centraal) i.p.v. subsidieprogramma (inspanning centraal)
- Zoek naar samenhang en synergie in investeringen (multipliers)
- Geen verder onderzoek maar "handen uit de mouwen": concrete instrumentatie van uitvoering
- Zorg dat acties toekomstbestendig zijn en organisatorisch en financieel verankerd zijn
- Gebruik selectiecriteria voor projecten en initiatieven
 - o Extra banen, m.n. aan onderkant arbeidsmarkt
 - o Vergroten concurrentiekracht: onderscheidende business-/kennispositie t.o.v. elders
 - o Versterken innovatievermogen MKB
 - o Opwaarderen menselijk kapitaal
 - o Efficiency: meeste 'waar' (economische en/of maatschappelijke TW) voor geld

VERTROUWELIJK | CONCEPT | Ontwerp rapportlayout voor Rijksoverheid en derden, inclusief extra ruimte voor langere zinsopbouw vanwege lange titels | 14 juli 2008

10.3

De opgave: werk en bedrijvigheid

De beschrijving en analyse van de huidige situatie maakt duidelijk wat de opgave voor de regio is; een "kansrijke regio" betekent structurele werkgelegenheid voor de bevolking in Stad en Ommeland. En dat betekent een programma economie, arbeidsmarkt en opleidingen voor de regio waarbij ingezet wordt op de drie pijlers: menselijk kapitaal, inzet op het versterken van de bedrijvigheid en het vestigingsklimaat.

Als het uitgangspunt is dat er werk moet zijn voor iedereen, komt de regio Stad en Ommeland nu tussen de 12.000 en 15.000 arbeidsplaatsen voor laag opgeleid personeel te kort. Om een werkloosheidscijfer te benaderen dat past bij het landelijk niveau (2014) zijn dan ??? arbeidsplaatsen voor met name lager geschoold werk nodig. De opgave voor de regio op het gebied van de arbeidsmarkt en opleidingen is dan ook om op de korte termijn zoveel mogelijk in te zetten op het creëren van werkgelegenheid en het begeleiden van onze beroepsbevolking naar werk. Dit via een Uitvoeringsprogramma met concrete acties en projecten.

De opgave voor de regio op het gebied van voor bedrijvigheid en vestigingsklimaat is te zorgen voor focus en eigenaarschap op de ontwikkeling van de sterke en kansrijke sectoren, thema's en nieuwe en bestaande initiatieven en projecten. Hieronder vallen ook het investeren in de economische structuur, duidelijkheid over de regelgeving, goed beschikbare (investerings) faciliteiten en het verkennen van toekomstige opgaven.

De opgave is expliciet niet nieuw onderzoek! Alles is al onderzocht en bekend. De opgave is vooral te zorgen voor dat focus en eigenaarschap ontstaat en dat daarbij zoveel mogelijk wordt aangesloten bij kansrijke sectoren en thema's, projecten en activiteiten die al in de Stad en Ommelanden plaatsvinden.

10.4 Doelen en rollen NCG, EB en lokale overheden

De NCG legt binnen de opgave voor de regio de prioriteit bij de versterking/veiligheidsopgave. Dat betekent een stevige inzet op de afhandeling van schades en op het bouwkundig versterken zodat de veiligheid voor de inwoners op een goed niveau komt. Dat betekent ook duidelijkheid over veiligheidseisen en het voorwaarden die leiden tot een goed vestigingsklimaat en investeringsmogelijkheden voor bedrijven en ondernemers. En het betekent ook dat de NCG in deze fase vooral wil inzetten op het ontwikkelen van de bouwsector met aandacht voor de arbeidsmarkt in de bouw, de innovatie en kennisontwikkeling, het aanpakken van belemmerende regelgeving en het verbeteren van het imago van het gebied. Daarbij gelden voor de NCG de volgende drie prioriteiten:

1. De eerste prioriteit wordt bepaald door de noodzaak van bouwkundig versterken en schadeafhandeling. Daarmee ligt de focus voor de NCG in deze eerste fase op het ontwikkelen van bouwsector met koppelkansen naar andere sectoren zoals innovatie, arbeidsmarkt en onderwijs, energie, wonen en zorg.
2. De tweede prioriteit voor de NCG wordt bepaald door perspectief te bieden aan de inwoners en dat betekent de focus op het vergroten van de werkgelegenheid voor de laag opgeleide beroepsbevolking. Hiervoor wil de NCG de coördinatie en het eigenaarschap neerleggen bij de lokale overheden in samenspel met de onderwijsinstellingen, de ondernemers en de bedrijven.
3. De derde prioriteit voor de NCG wordt bepaald door het perspectief te bieden aan ondernemers en bedrijven. Hiervoor stelt de NCG voor de coördinatie en het eigenaarschap neer te leggen bij de Economic Board in samenspel met de onderwijsinstellingen, de ondernemers en de bedrijven.

De NCG heeft haar eigen doelen voor zowel de kortere als langere

termijn geformuleerd. De doelen zijn gericht om zowel te kunnen voldoen aan het veiligheidsvraagstuk en de daarvoor benodigde bouwkundige versterkingscapaciteit maar ook om het gebied structurele kansen te bieden zodat we "overhouden" als de versterkingsopgave achter ons ligt.

Kortere termijn: 1. voldoende (lokale)bedrijven en medewerkers om te kunnen voldoen aan de versterkingsopgave (capaciteit en kennis)

2. kwaliteitsslag in de combinatie, bouw energie en duurzaamheid

Langere termijn : 1. werkeloosheidscijfers gelijk of beter dan op landelijk niveau

2. landelijk en internationaal onderscheidende bouwsector

De programmering en regie op de bouwsector betekent dat de NCG voor het overige deel van het terrein van economie, arbeidsmarkt en opleidingen niet zelf de programmatische coördinatie wil voeren. Maar vooral ziet de NCG voor de verschillende deelterreinen in de komende periode een stevige rol voor de Economic Board, de gezamenlijke lokale overheden en de (clusters van) bedrijven, organisaties en instituten. Zij zorgen gezamenlijk voor het aanbrengen van focus, de coördinatie, het zoeken van trekkers en het toedelen van eigenaarschap.

Wel geldt voor alle sterke en kansrijke sectoren dat de NCG voor zichzelf een stevige agenderende rol ziet met het motto: "Zorg voor succes bij de spelers die het kunnen en moeten doen". De NCG scant en monitort het veld op het behalen van resultaten en springt in daar waar nodig.

Op 27 augustus heeft een succesvolle werkconferentie Economie plaatsgevonden, waar een brede vertegenwoordiging van de belangrijke partijen en organisaties op het veld van Arbeidsmarkt en Economie naar aanleiding van een presentatie van de NCG en de Economic Board van gedachten hebben gewisseld. Geconcludeerd is dat er voldoende onderzoek en plannen beschikbaar zijn maar dat de hoeveelheid plannen en de hoeveelheid overlegorganen tot versnippering en fragmentatie leiden waardoor nog te weinig aantoonbare feitelijke resultaten geboekt zijn op het gebied van

werkgelegenheid en economie. Een vorm van overkoepelende regie en koers voor de regio is nodig. De Economic Board wordt als logische partner door de NCG gezien waarbij ook een stevigere relatie zal bestaan tussen het programma van de Economic Board en het programma van de NCG.

De Economic Board heeft een gezamenlijke horizon beschreven die door alle betrokkenen in de regio herkend kan worden en die voor de komende jaren richting en ambitie geeft zodat er een breed palet van acties ontstaat met de focus op dezelfde horizon. Deze ambitieuze horizon van de Economic Board stelt uitdagende doelen, maakt coördinatie en focus mogelijk en biedt de gelegenheid aan de verschillende partijen om voor de eigen sector een uitvoeringsagenda te maken. De NCG onderschrijft de horizon die de basis kan vormen voor een verdere uitwerking richting een breed uitvoeringsplan van de Economic Board en de overige partijen en stakeholders in de diverse sectoren.

HORIZON ECONOMIE NOORD-OOST GRONINGEN

In 2030...

...is het aardbevingsgebied een regio die gemiddeld welvarender is dan de rest van Nederland. De werkloosheid is lager dan het landelijk gemiddelde, en de economische groei is hoger. Groningen is een belangrijke vestigingslocatie geworden van (inter-)nationale bedrijven. Groningen groeit!

... zijn alle bedrijfspanden en huizen die bevingsschade hebben gehad, hersteld, verbouwd of opnieuw gebouwd. Groningen is voor bedrijven en inwoners een aantrekkelijk en veilig gebied om te ondernemen en te wonen!

... is (als gevolg hiervan) een kenniscluster en een maakindustrie in de regio achtergebleven, dat antwoord geeft op de behoefte bij bewoners en bedrijven als het gaat om: schone energie en verduurzaming, aardbevingsbestendige en innovatieve bouw, groene chemie, duurzame landbouw en gezonder oud worden. Groningen is (inter-)nationaal toonaangevend op al deze gebieden!

... is Groningen een gebied waar leerlingen en studenten na hun afstuderen makkelijker dan in de rest van Nederland aan een baan kunnen komen. De opleidingen sluiten naadloos aan op de arbeidsmarkt en tegelijk kent Groningen meer starters dan gemiddeld in Nederland. Er blijven 10% meer studenten in Groningen wonen na hun studie dan in 2015. Groningen heeft de toekomst!

... investeren bedrijven in Groningen gemiddeld meer dan bedrijven in de andere provincies. Toegang tot financiering en regelingen is eenvoudig en overzichtelijk. Groningen is de eerste provincie in Nederland waar daadwerkelijk maar 1 loket bestaat voor ondernemers. Groningen investeert!

... staat Groningen in het linker rijtje van best bezochte provincies in

Nederland. Vanuit de hele wereld komen toeristen naar Groningen om te genieten van cultuur, landschap en historie. Groningen is gastvrij!
... loopt Groningen op alle gebieden voorop als het gaat om 'connectivity'.
ICT is de belangrijke cross-over en aanjager van de topsectoren in Groningen. Groningen is een digitale hub van Europa en de wereld!
... heeft de overheid een ondernemersklimaat mogelijk gemaakt waar de gemeentelijke en provinciale procedures en regels tot een absoluut minimum zijn teruggebracht en samengevoegd. Groningen is de aantrekkelijkste provincie in Nederland om te ondernemen!

De Economic Board wil inzetten op 5 sectoren: Bouw, ICT, Chemie en agro, Energie en Toerisme. Daarnaast zet de Economic Board in op de volgende thema's : Versterken van het ondernemerschap, inzetten op de aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt, digitalisering van het gebied, verbetering van het vestigingsklimaat en gebiedsmarketing. Hierbij wordt gezocht naar de koppelkansen die ontstaan bij crossovers op deze sectoren en thema's. De Economic Board zorgt hier voor de benodigde impulsen en treedt op als aanjager. Zij zorgt in samenspel met de stakeholders en clusters van bedrijven en organisaties voor het beleggen van eigenaarschap en trekkers en zet in op het versterken van het ondernemers- en investeringsklimaat.

De provincie zet in op.....

De lokale overheden hebben in hun Uitvoeringsagenda aangegeven te willen in te zetten op vergroten van de werkgelegenheid voor de laag opgeleide beroepsbevolking door het vergroten van de bedrijvigheid in relatie met de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt . De sectoren waarop de lokale overheden daarbij hun focus richten zijn Bouw, Innovatie, Digitalisering, Toerisme, Gebiedsmarketing en Versterking ondernemersklimaat.

Samenvattend leidt dit tot de volgende onderverdeling van NCG, EB en lokale overheden:

NCG: Programma Bouw in relatie tot energie en duurzaamheid realisatie eigen doelen met verschillende partners (mogelijke rol voor VNO NCW?)
agendering overige sectoren in afstemming met EB

VERTROUWELIJK | CONCEPT | Ontwerp rapportlayout voor Rijksoverheid en derden, inclusief extra ruimte voor langere zinsopbouw vanwege lange titels | 14 juli 2008

eigenaarschap afhankelijk maken van de programmalijn en het eigen belang/kerntaak

EB : Horizon, Routekaart

Speerpunten bouw, vestigingsklimaat, financiering, marketing, onderwijs arbeidsmarkt

stuurt op en is eigenaar van de eigen speerpunten

onderlinge afstemming met NCG

Lokale overheden: Uitvoeringsagenda G11 (onderwijs en arbeidsmarkt)

Speerpunt werkgelegenheid via business cases en leer werkketens

Realisatie met onderwijs, instellingen en ondernemers

ketenregisseur van de leerwerkketens

10.5 Uitvoeringsprogramma

Het Uitvoeringsprogramma is opgebouwd uit de volgende programmalijnen:

- Schaalsprong bedrijven (concurrentiekracht)
- Creëren en monitoren van werkgelegenheid
- Kennisontwikkeling en Innovatie
- Kwaliteitsslag bouw, energie en duurzaamheid
- Verbetering aansluiting onderwijs arbeidsmarkt
- Versterken vestigings- en ondernemersklimaat
- Vereenvoudigen toegankelijkheid financieringsgebouw (kredieten sectorgelden, RIG, NOM/EB)
- Voorwaarden, wet en regelgeving
- Versterking imago gebied

Voor het Uitvoeringsprogramma is, op basis van de analyse van de huidige situatie, een afwegingskader geformuleerd dat meebepalend is bij het inzetten van middelen en capaciteit op de sterke en kansrijke sector bouw.

- Geen duplicatie van wat al gebeurt, maar zorg voor een 'plus' die leidt tot het 'verschil maken'
- Zorg voor balans tussen extra banen op korte termijn en economische structuurversterking op langere termijn
- Zorg voor een combinatie van bottom-up (lokale) én top-down ((inter)nationale) initiatieven
- Realiseer een investeringsprogramma (rendement centraal) i.p.v. subsidieprogramma (inspanning centraal)
- Zoek naar samenhang en synergie in investeringen (multipliers)
- Geen verder onderzoek maar "handen uit de mouwen": concrete instrumentatie van uitvoering
- Zorg dat acties toekomstbestendig zijn en organisatorisch en financieel verankerd zijn
- Gebruik selectiecriteria voor projecten en

initiatieven

- o Bijdrage aan extra banen, met name aan onderkant arbeidsmarkt
- o Zorgt voor vergroten concurrentiekracht: onderscheidende business-/kennispositie
- o Draagt bij aan het versterken van het innovatievermogen MKB
- o Leidt tot het opwaarderen van het menselijk kapitaal
- o Efficiency: leidt tot het meeste economische /maatschappelijke "waar" voor het geld

Het Uitvoeringsprogramma bestaat uit de volgende bestaande en nieuwe initiatieven waarbij ook is aangegeven wie de beoogde trekker is van de programmalijn en de betreffende projecten..

- Vestigingsklimaat (EB)
 - Ondernemersloket (NCG)
- Onderwijs- arbeidsmarkt (Lokale overheden)
 - EPI centrum (EPI)
 - Leerwerk ketens met zicht op werk (lokale overheden)
 -
- Kennisontwikkeling en innovatie
 - IBT (NCG)
 - Building (
 - Kenniscentrum aardbevingen RUG, lectoraat HH (RUG, HH)
- Schaalsprong bedrijven
 - Bouwplaats noord (VNO NCW?)
- Financiering en kredietverlening (EB)
 - Ondernemersimpuls Noord Groningen (EB)
- Voorwaarden, wet en regelgeving (NCG)
 - Gegarandeerde afzetmarkt voor lokale partijen door CVW (NCG)

10.6 Koppelkansen en Crossovers.

De bouwsector biedt koppelkansen met diverse sectoren en thema's. Energie en duurzaamheid zijn daarbij al vermengd in de opgave en opgenomen in de doelstellingen en worden niet apart benoemd als sectoren of initiatieven met koppelkansen.

Een eerste verkenning leidt tot de volgende koppelkansen:

- De bouwopgave. De herstel-, versterk- en nieuwbouwopgave zal leiden tot 2000-4000 extra banen in en direct gerelateerd aan de bouwsector. Daarnaast zullen er in diverse andere sectoren ook extra banen ontstaan (logistiek, juridisch advies, hoveniers). Dit is van belang voor de beroepsbevolking van stad en Ommelanden. Bouwplaats Noord is hierin op dit moment het belangrijkste project.
- Kennisontwikkeling en innovatie gerelateerd aan (geïnduceerde) aardbevingen, aardbevingsbestendig bouwen en alle daarmee samenhangende thema's. De kennisopbouw en de kansen die de versterkingsopgave met zich brengt zal ook structureel leiden tot innovatie in bouwtechnieken, materialen en productiemethoden als dan niet gekoppeld aan energie en duurzaamheid. Ons aardbevingsprobleem leidt zo mogelijk tot unieke kennis en specialisatie en als we het goed doen tot een koploperspositie in de bouwsector en bijbehorende 'export'-mogelijkheden, ook na de versterkingsopgave. Het zogenaamde "Nieuwe bouwen".
- Zorgsector. De nieuwe visie op de zorg vraagt om levensloopbestendig bouwen en stevige combinaties met ICT om zorg op afstand aan huis(Domotica) te kunnen realiseren.
- Gebiedsmarketing/imago/trots en aantrekkelijkheid. De kennisontwikkeling, de werkgelegenheid, nieuwe vormen van bouwen, een internationale bouwtentoonstelling dragen naar verwachting bij

nieuw perspectief en de identiteit en trots van het gebied.

- Chemie en industrie en agro.....,
- Logistiek en facilitair. Het bouwproces vergt transport van materiaal en mensen. Daarnaast betekent verstevigen ook dat mensen hun huizen soms voor langere tijd moeten verlaten waarbij facilitaire ondersteuning (verhuizen, inhuizen, inrichten schoonmaken etc) vereist zal zijn.
- Andere leerwerkketens. ICT, facilitair en zorg zijn leerwerkketens die weliswaar gekoppeld zijn aan de andere sectoren maar die bijdragen aan de vragen die gekoppeld zijn aan de bouwsector in brede zin.

10.7

Organisatie

De volgende fase (realisatie van het programma) betekent dat binnen de NCG een vorm van programmamanagement moet worden ingericht en waarbij ook voorzien moet worden in (gebruikmaken van) specialistische functies op arbeidsmarkt gebied, programma- en projectmanagement en ondersteuning. Voor de bestuurlijke afstemming wordt een lichte vorm van sturing en afstemming voorgesteld waarbij 2 x per jaar afstemming plaatsvindt tussen NCG, EB, lokale overheden en provincie. Deze overleggen worden voorgezeten door de NCG. Voordat het traject een volgende fase in kan gaan is terugkoppeling naar het veld noodzakelijk in het verlengde van de werkconferentie van september 2015.

VERTROUWELIJK | CONCEPT | Ontwerp rapportlayout voor Rijksoverheid en derden, inclusief extra ruimte voor langere zinsopbouw vanwege lange titels | 14 juli 2008

10.8 Financiële paragraaf

Bijlage 1

Analyse Buck

Bedrijvigheid, Menselijk kapitaal, Vestigingsklimaat en Financiering

1. Bedrijvigheid

De regio heeft in totaal 367.000 inwoners waarvan 55% in stad Groningen. De 11 gemeenten zijn relatief meer vergrijsd dan de provincie en Nederland als geheel. De stad Groningen is relatief jonger dan de provincie en Nederland als geheel, net als alle andere grote steden. In 2040 zal de provincie qua inwoners weer rond het niveau van 2015 zitten. De stad Groningen groeit nog wel, maar de noord-oostkant van de provincie Groningen krimpt en vergrijsst. Het besteedbaar inkomen in de gemeenten in het aardbevingsgebied ligt beduidend lager dan het Nederlands gemiddelde, maar boven dat van de provincie. De gemeenten in het aardbevingsgebied en de gemeente Groningen bevinden zich qua besteedbaar inkomen aan de onderkant van Nederland. De provincie Groningen scoort op gemiddeld besteedbaar inkomen het laagst van alle provincies. De regio heeft ruim 29.500 vestigingen met 192.000 werkzame personen waarvan grootste deel in stad Groningen. Er zijn relatief weinig grote bedrijven. Minder dan 5% (ca 1.250) vestigingen heeft 10 of meer werkzame personen. In de gehele provincie en alle gemeenten neemt het aantal vestigingen toe, terwijl slechts in de helft van de gevallen ook het aantal werkzame personen toeneemt. Over de gehele linie neemt de bedrijfsgrootte licht af. De werkgelegenheidsprognoses voor Noord- Nederland als geheel laten voor de komende jaren met name groei in detailhandel, bouw en zakelijke dienstverlening zien. De krimp zal vooral plaatsvinden in

sectoren als energie, chemische industrie, financiële dienstverlening en landbouw. De zorg krimpt ook, maar relatief niet zo sterk als andere sectoren.

Voor de provincie Groningen en de drie COROP-regio's zijn de voornaamste afwijkingen van deze trends: de metaalsector in de provincie en de chemie- en energiesector in Delfzijl e.o. in positieve zin en de voedingssector in de provincie in negatieve zin.

De specialisatiegraad van de topsectoren in Noord-Nederland verschilt aanzienlijk: Energie, Healthy Ageing, Agro&Food (en Water) zijn relatief sterk aanwezig en Chemie en HTSM minder.

De noordelijke speerpuntsectoren zijn: Agrofood / Biobased, Energie, Life Sciences & Health / Healthy Ageing. De overige sterke sectoren zijn Bouw, Chemie, HTSM, ICT / Big Data en Toerisme. Voor deze sectoren is in beeld gebracht wat de uitgangssituatie is, hoe de primaire productie georganiseerd is, wat de ambitie zou kunnen zijn wat een daarbij passende strategie kan zijn, inclusief uitdagingen voor doorgroeien en de dan mogelijke projecten.

Het MKB staat er niet goed voor. Het MKB in onze regio is onvoldoende in staat kennis aan te boren of zelf te genereren en onvoldoende in staat kennis om te zetten in nieuwe producten en diensten. Ook de business development blijft achter en het aandeel starters en spin-offs is beperkt. De positie van de regio ten aanzien van internationalisering is minder sterk dan de rest van Nederland. De regio kent aanzienlijk minder innovatie-koplopers, ontwikkelaars en toepassers, de R&D-uitgaven fors lager dan Nederland en de bedrijvendynamiek is lager dan gemiddeld in Nederland.

In vrijwel alle gemeenten is er sprake van starters en nieuwe oprichtingen, maar het aantal is beperkt. De meeste starters bevinden zich in de detailhandel en de consumenten- en zakelijke dienstverlening. In de periode 2010- 2014 is het aantal starters per jaar zowel in de 11 gemeenten, de gemeente Groningen als de provincie afgenomen.

De NOM richt zich met het FDI-team op het aantrekken van bedrijven van elders. Eén van de middelen die de NOM daarvoor inzet is de Regionale Investeringssteun Groningen (RIG). Deze regeling geldt voor nieuwe bedrijven en ondernemers in de Eemdelta-regio en op de Zernike Campus Groningen. In totaal is € 20 miljoen beschikbaar voor de komende 4 jaar.

2. Menselijk kapitaal

De beroepsbevolking is afgelopen jaren licht gedaald in 11 gemeenten en licht gestegen in gemeente Groningen. De vooruitzichten voor de beroepsbevolking zijn krimp -/- 7% in 2020 en -/- 13% in 2025 (NL +0,1% resp. -/- 2%). Voor wat betreft werkloosheid scoren de 11 gemeenten lager dan de rest van de provincie, maar de onderlinge verschillen zijn groot waarbij de stad Groningen en de provincie beiden een hogere werkloosheid dan Nederland als geheel. De stad Groningen is duidelijk minder vergrijsd (AOW-ers) dan de rest van de provincie en de 11 gemeenten en heeft ook minder WW-ers en arbeidsongeschikten. Wel zijn er in Groningen meer mensen in de bijstand. Met name bij arbeidsongeschikten scoren meerdere van de 11 gemeenten hoger dan het provinciale gemiddelde. Voor alle uitkeringen geldt dat er in Groningen relatief meer gebruik van wordt gemaakt dan in Nederland als geheel. Het aantal Wajongers in de 11 gemeenten is gemiddeld iets onder het provinciale gemiddelde en beduidend minder dan in de stad Groningen, maar ligt behoorlijk boven het Nederlands gemiddelde. Van alle gemeenten hebben alleen Delfzijl en Groningen een pendel overschot. Delfzijl, Loppersum en Groningen zijn de enige gemeenten met meer dan 50% werknemers die in de eigen gemeente blijven. Ca. 90% alle werkenden in de provincie Groningen blijven binnen de provinciegrenzen. Vanuit Bedum, Ten Boer en Winsum reist bijna 50% van de werkenden naar de stad Groningen. Met betrekking tot scholing van de beroepsbevolking is het aandeel middelbaar opgeleiden in de gemeenten hoger dan in Nederland als geheel en het aantal hoog opgeleiden lager. De stad Groningen onderscheidt zich door een hoog opgeleide beroepsbevolking. Het beroepsniveau van de bevolking ligt in vergelijking met Nederland lager, terwijl de Stad Groningen hoger scoort dan zowel de 11 gemeenten als Nederland. Ten opzichte van Nederland wordt er in Groningen vooral veel instroom verwacht bij HBO-paramedisch, HBO-economie en MBO-gezondheidszorg.

3. Vestigingsklimaat

Het vestigingsklimaat is geanalyseerd op kennisinfrastructuur, connectiviteit, gebiedsontwikkeling en hotspots, concurrentiekracht en financiering.

De kennisinfrastructuur is met name geconcentreerd in stad Groningen (Rijksuniversiteit Groningen, Universitair Medisch Centrum

Groningen, Hanzehogeschool Groningen en de Energy Academy Europe). De regio heeft een aantal toegepaste kenniscentra (in ontwikkeling); Carbonhydrate Competence Center (CCC) Groningen, Energy Transition Center (EnTranCe) Zernike Groningen, Center for Open Chemical Innovation (CoCi) Delfzijl en EPI-kennis- en praktijkcentrum voor aardbevingsbestendig bouwen Groningen. Gebiedsontwikkeling en het creëren van zogenaamde hotspots vindt grootschalig plaats bij de campussen in de stad Groningen (Zernike, UMCG, binnenstad) maar ook in de regio (Chemiecluster Delfzijl en het energiecluster in de Eemshaven). Kleinschalige ontwikkeling vindt nog weinig plaats maar er zijn wel mogelijkheden zoals hergebruik maatschappelijk vastgoed etc. in dorpen als broedplaats starters/ZZP en onderwijs.

De huidige concurrentie en innovatiekracht van de regio is beperkt. De stad Groningen behoort binnen de EU wel tot de top, maar binnen Nederland loopt Groningen achter op de Randstad en Noord-Brabant. In 2013-2014 scoort Noord-Oost Nederland lager dan de rest van Nederland op sociale innovatie en licht beter op technologische innovatie. Voor radicale en incrementele innovaties scoort Noord-Oost Nederland slechter dan de rest van Nederland. Wel worden er in Noord-Oost Nederland minder activiteiten naar het buitenland verplaatst dan in de rest van Nederland. Dit lijkt te komen door het effect van de Energy Valley. De stad Groningen is qua inwonertal 7e gemeente van Nederland, maar staat op de sociaal-economische index 27e en op de woonaantrekkelijkheidsindex op een 19^e plaats.

4. Financiering

De financiële infrastructuur voor bedrijfsfinanciering (subsidies, risicokapitaal, bancaire, etc) is aanwezig maar lijkt stroef te lopen. De beschikbare investeringsbudgetten zoals bij de NOM worden niet optimaal aangesproken. Wel ontstaan nu meer kredietmogelijkheden via Kredietunies, crowd funding.

Concept versie 0.3 NCG deelprogramma economie arbeidsmarkt en opleidingen

Datum 5 oktober 2015-10-01

Opstellers: [REDACTED] (10)(2e)

Indeling deelprogramma economie, arbeidsmarkt en opleidingen

0.1 10 Dilemma's en vragen

0.2 nog te verwerken punten

0. Inleiding

Pagina 152 van 212

1. Opdracht NCG
2. Opgave voor economie, arbeidsmarkt en opleidingen in het gebied
3. Van analyse huidige situaties naar conclusies en "meetlat"
4. Gezamenlijke horizon
5. Sterke, kansrijke sectoren, prioritering NCG
6. Eigenaarschap en doelen per sector en thema
7. Verbeteren investerings- en financieringsmogelijkheden
8. Uitvoeringsprogramma
9. Sturing en coördinatie van het Uitvoeringsprogramma
10. Begroting (benodigde budgetten en mogelijke dekking)

10.9 Inleiding

Binnen het NCG programma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen is de pijler economie, arbeidsmarkt en opleidingen een uitdaging. Dit vanwege de complexiteit van de opgave: de hogere werkloosheid, het lagere opleidingsniveau, de krimp en de aardbevingen als gevolg van de gaswinning, de vele spelers op het veld, de fragmentatie en de verschillen in economische situatie van Stad en Ommeland.

De focus van dit deelprogramma van de NCG is dan ook tweeledig: als eerste noodzakelijk gericht op het thema veiligheid, schadeafhandeling en bouwkundig versterken maar daarnaast ook gericht op een kansrijke regio. Dit is ook de focus van de lokale overheden. En dat betekent dat het deelprogramma zich richt op het ontwikkelen van bedrijvigheid en het vergroten van de werkgelegenheid voor onze inwoners in het samenspel van Stad en Ommelanden.

De Economic Board heeft hierbij een specifieke rol omdat zij destijds op initiatief van het rijk, gemeenten en de provincie in het leven is geroepen om economie, infrastructuur en arbeidsmarkt in de aardbevingsregio een stevige impuls en toekomstperspectief te geven. De rol van de stad als economisch motor voor de regio is daarbij duidelijk, evenals de constatering dat arbeidsmarkt en economie zich niet houden aan geografische grenzen.

Het lijkt daarmee een voor alle inwoners, bedrijven, ondernemers en organisaties gedeeld belang om de opgaven voor economische structuur versterking, onze arbeidsmarktproblemen en de opleidingsvraagstukken in samenhang en gezamenlijk op te pakken en zo de kansen te benutten.

Het programma economie, arbeidsmarkt en opleidingen start met een beschrijving van de opgave, een analyse van de huidige stand van zaken en een aantal aanbevelingen waardoor meer resultaat gehaald kan worden. Vervolgens zorgt het programma voor focus door het benoemen van de sterke en kansrijke sectoren en thema's in de regio. Het programma benoemt per sector of thema de doelen, mogelijke bestaande of nieuwe deelprojecten en initiatieven en stelt eigenaren/trekkers voor. Ook worden koppelkansen en mogelijke cross-overs benoemd. Het programma eindigt met een paragraaf over de organisatie, coördinatie en regie en de begroting van NCG Uitvoeringsprogramma Economie, arbeidsmarkt en opleidingen inclusief de begroting voor 2016 en 2017. Na besluitvorming van de minister zullen de eigenaren/trekkers van de sectoren en thema's tot 1 april 2016 de tijd hebben voor een noodzakelijke verdere uitwerking van het programma richting een meerjarenplan inclusief het "smart" maken van de

opgaven en het benoemen van gewenste inzet van instrumenten en/of middelen. Vanwege de urgentie op veiligheid en de versterkingsopgave wordt het uitvoeringsprogramma voor de bouwsector inclusief de koppelkansen met zoals de innovatie, energietransitie en de zorgsector, nu al zoveel mogelijk uitgewerkt.

10.10 Opdracht en rol NCG

De NCG legt vanuit haar opdracht binnen het deelgebied van economie, arbeidsmarkt en opleiding de prioriteit bij de versterking/veiligheidsopgave. Dat betekent een stevige inzet op de afhandeling van schades en op het bouwkundig versterken zodat de veiligheid voor de inwoners op een goed niveau komt. Dat betekent ook duidelijkheid over veiligheidseisen en het voorwaarden die leiden tot een goed vestigingsklimaat en investeringsmogelijkheden voor bedrijven en ondernemers. En het betekent ook dat de NCG in deze fase vooral wil inzetten op het ontwikkelen van de bouwsector met aandacht voor de arbeidsmarkt in de bouw, de innovatie en kennisontwikkeling, het aanpakken van belemmerende regelgeving en het verbeteren van het imago van het gebied.

De prioriteit voor de bouwsector betekent ook dat de NCG voor het overige deel van het terrein van economie, arbeidsmarkt en opleidingen niet zozeer zelf de programmatische coördinatie wil voeren maar voor het eigenaarschap en de coördinatie hier vooral een rol ziet voor de deelnemende overheidsorganisaties en andere partners in de verschillende sectoren.

Wel is voor de volle breedte van het deelprogramma economie, arbeidsmarkt en opleidingen al veel voorwerk gedaan vanuit de zomer 2015 uitgevoerde verkenningen, analyses van Buck Consultants, bestaande visies en economische programma's en de onderzoeken van de Economic Board. Hieruit blijkt dat de regio gebaat is bij een focus op de sterke en kansrijke sectoren en thema's, met daarbij een gecoördineerde samenwerking op die sectoren en thema's, gekoppeld aan de "gezamenlijke horizon" zoals door de Economic Board is beschreven.

Dit betekent dat de rol van de NCG voor een aantal sectoren en thema's meer programmerend is maar voor een groter deel meer agenderend zal zijn. Wel geldt voor het totale programma Economie, arbeidsmarkt en opleidingen dat de NCG de eindregie voert met het motto "Forceer het succes bij de spelers die het kunnen en moeten doen". De NCG houdt de uiteindelijke coördinatie en springt in daar waar nodig. Maar vooral ziet de NCG voor de verschillende deelterreinen in de komende periode een stevige rol voor de Economic Board, de gezamenlijke lokale overheden en de (clusters van) bedrijven, organisaties en instituten.

Dit alles op basis van de conclusie dat we alles al wel bedacht en onderzocht hebben in Noord-Nederland, dat er veel geld beschikbaar ligt op de planken maar dat we met elkaar nu nog tekort schieten in de praktische uitvoering en onvoldoende tot resultaten komen door gebrek aan focus, eigenaarschap en regie.

10.11 Opgave op economie, arbeidsmarkt en opleidingen

Kansrijk betekent dat er structurele werkgelegenheid is voor de bevolking in Stad en Ommeland. De conclusie dat daarvoor economie (de creatie van werkgelegenheid), arbeidsmarkt (wie moeten er aan het werk) en opleidingen aan elkaar verbonden zijn en goed op elkaar afgestemd zijn. En dat betekent dat het programma inzet op het versterken van de bedrijvigheid, ons menselijk kapitaal en het vestigingsklimaat. Als het uitgangspunt zou zijn dat er werk moet zijn voor iedereen komt de regio Stad en Ommeland nu tussen de 12.000 en 15.000 arbeidsplaatsen voor laag opgeleid personeel te kort. Als we de doelstelling formuleren dat we een werkeloosheidscijfer willen benaderen dat past bij het landelijk niveau (2014) dan is **een van onze doelstellingen het creëren van ??? arbeidsplaatsen voor met name lager geschoold werk.**

De opgave voor de regio op het gebied van de arbeidsmarkt en opleidingen is dan ook om op de korte termijn zoveel mogelijk in te zetten op het creëren van werkgelegenheid en het begeleiden van onze beroepsbevolking naar werk. Dit via een Uitvoeringsagenda met concrete acties en projecten.

De opgave voor de regio op het gebied van voor bedrijvigheid en vestigingsklimaat is te zorgen voor focus en eigenaarschap op de ontwikkeling van de sterke en kansrijke sectoren, thema's en nieuwe en bestaande initiatieven en projecten. Hieronder vallen ook het investeren in de economische structuur, duidelijkheid over de regelgeving, goed beschikbare (investerings) faciliteiten en ondertussen het verkennen van toekomstige opgaven.

Daarbij is alles al onderzocht en bekend, wil de NCG niet het wiel opnieuw uitvinden maar wil de NCG vooral zorgen voor dat focus en eigenaarschap ontstaat en dat zoveel mogelijk wordt aangesloten bij kansrijke sectoren en thema's, projecten en activiteiten die al in de Stad en Ommelanden plaatsvinden.

10.12 Analyse huidige situatie, conclusies en "meetlat"

De inhoud van het programma is gebaseerd op alle onderzoeken die gedaan zijn voor en door de Economic Board, het werk in de verkenningen, bestaand materiaal en bestaande visiedocumenten van de lokale overheden. Vervolgens is Buck Consultants gevraagd om op grond van deze gegevens een korte en kernachtige analyse te maken van de huidige situatie op het gebied van economie, arbeidsmarkt en opleidingen en daar een aantal conclusies uit te trekken. De analyse van de huidige situatie is gedaan op basis van de drie thema's bedrijvigheid, menselijk kapitaal en investeringsklimaat. De analyse is als bijlage beschikbaar. De belangrijkste conclusies en aanbevelingen zijn gebruikt als kader voor de vormgeving van het programma Economie, Arbeidsmarkt en Opleidingen:

- 1) Op alle drie thema's is veel onderzoek gedaan, zijn veel organisaties actief en is veel geld beschikbaar.
- 2) Het ontbreken van focus en eigenaarschap heeft echter geleid tot een beperkte uitvoering/slagkracht en weinig resultaten.
- 3) Het goed inzetten van het menselijk kapitaal is de belangrijkste opgave voor de regio
- 4) Voor een verbetering van het vestigingsklimaat zijn voldoende aanknopingspunten maar zullen keuzes gemaakt moeten worden.

NB. In de werkconferentie zijn deze constatering gedeeld en is expliciet toegevoegd dat het voor het investeringsklimaat van groot belang is dat actief ingezet wordt op duidelijkheid over de industriële veiligheidsopgave.

Op grond van het voorgaande zijn voor het economisch meerjarenprogramma de volgende aanbevelingen geformuleerd die als meetlat voor de inhoud van het programma worden gehanteerd:

- 1) Geen duplicatie van wat al gebeurt maar zorg voor een 'plus' die leidt tot het 'verschil maken'
- 2) Zorg voor balans tussen extra banen op korte termijn en economische structuurversterking op langere termijn
- 3) Zorg voor een combinatie van bottom-up (lokale) én top-down ((inter)nationale) initiatieven
- 4) Realiseer een investeringsprogramma (rendement centraal) i.p.v. subsidieprogramma (inspanning centraal)
- 5) Zoek naar samenhang en synergie in investeringen (multipliers)
- 6) Geen verder onderzoek maar "handen uit de mouwen": concrete instrumentatie van uitvoering
- 7) Zorg dat acties toekomstbestendig zijn en organisatorisch en financieel verankerd zijn
- 8) Gebruik selectiecriteria voor projecten en initiatieven
 - a. Extra banen, m.n. aan onderkant arbeidsmarkt
 - b. Vergroten concurrentiekracht: onderscheidende business-/kennispositie t.o.v. elders
 - c. Versterken innovatievermogen MKB
 - d. Opwaarderen menselijk kapitaal
 - e. Efficiency: meeste 'waar' (economische en/of maatschappelijke TW) voor geld

10.13

Gezamenlijke horizon

De NCG heeft de Economic Board gevraagd om een gezamenlijke horizon te beschrijven die door alle betrokkenen in de regio herkend kan worden en die voor de komende jaren richting en ambitie geeft zodat er een breed palet van acties ontstaat met de focus op dezelfde horizon. Deze ambitieuze horizon stelt uitdagende doelen, maakt coördinatie en focus mogelijk en biedt de gelegenheid aan de verschillende partijen om voor de eigen sector een uitvoeringsagenda te maken.

HORIZON ECONOMIE NOORD-OOST GRONINGEN

In 2030...

...is het aardbevingsgebied een regio die gemiddeld welvarender is dan de rest van Nederland. De werkloosheid is lager dan het landelijk gemiddelde, en de economische groei is hoger. Groningen is een belangrijke vestigingslocatie geworden van (inter-)nationale bedrijven. Groningen groeit!

... zijn alle bedrijfspanden en huizen die bevingsschade hebben gehad, hersteld, verbouwd of opnieuw gebouwd. Groningen is voor bedrijven en inwoners een aantrekkelijk en veilig gebied om te ondernemen en te wonen!

... is (als gevolg hiervan) een kenniscluster en een maakindustrie in de regio achtergebleven, dat antwoord geeft op de behoefte bij bewoners en bedrijven als het gaat om: schone energie en verduurzaming, aardbevingsbestendige en

innovatieve bouw, groene chemie, duurzame landbouw en gezonder oud worden. Groningen is (inter-)nationaal toonaangevend op al deze gebieden!
 ... is Groningen een gebied waar leerlingen en studenten na hun afstuderen makkelijker dan in de rest van Nederland aan een baan kunnen komen. De opleidingen sluiten naadloos aan op de arbeidsmarkt en tegelijk kent Groningen meer starters dan gemiddeld in Nederland. Er blijven 10% meer studenten in Groningen wonen na hun studie dan in 2015. Groningen heeft de toekomst!
 ... investeren bedrijven in Groningen gemiddeld meer dan bedrijven in de andere provincies. Toegang tot financiering en regelingen is eenvoudig en overzichtelijk. Groningen is de eerste provincie in Nederland waar daadwerkelijk maar 1 loket bestaat voor ondernemers. Groningen investeert!
 ... staat Groningen in het linker rijtje van best bezochte provincies in Nederland. Vanuit de hele wereld komen toeristen naar Groningen om te genieten van cultuur, landschap en historie. Groningen is gastvrij!
 ... loopt Groningen op alle gebieden voorop als het gaat om 'connectivity'. ICT is de belangrijke cross-over en aanjager van de topsectoren in Groningen. Groningen is een digitale hub van Europa en de wereld!
 ... heeft de overheid een ondernemersklimaat mogelijk gemaakt waar de gemeentelijke en provinciale procedures en regels tot een absoluut minimum zijn teruggebracht en samengevoegd. Groningen is de aantrekkelijkste provincie in Nederland om te ondernemen!

10.14 Sterke, kansrijke sectoren en prioritering NCG

De 3 huidige noordelijke speerpuntsectoren zijn Agrofood/Biobased, Energie, Life Sciences & Health/Healthy Ageing. De overige 5 sterke sectoren zijn Bouw, Chemie, HTSM, ICT/ Big Data en Toerisme. Dit geeft een totaal van 8 sectoren. Voor deze sectoren is op hoofdlijnen in beeld gebracht wat de uitgangssituatie is, hoe de primaire productie georganiseerd is, wat de ambitie zou kunnen zijn wat een daarbij passende strategie kan zijn, inclusief uitdagingen voor doorgroeien met een aantal voorbeelden van mogelijke projecten.

De Economic Board heeft aangegeven te willen inzetten op 5 van deze sectoren: Bouw, ICT, Chemie en agro, Energie en Toerisme. Daarnaast zet de Economic Board in op de volgende thema's : Versterken van het ondernemerschap, inzetten op de aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt, digitalisering van het gebied, verbetering van het vestigingsklimaat en gebiedsmarketing. Hierbij wordt gezocht naar de koppelkansen die ontstaan bij crossovers op deze sectoren en thema's.

De lokale overheden hebben in hun Uitvoeringsagenda aangegeven te willen in te zetten op vergroten van de werkgelegenheid door het vergroten van de bedrijvigheid. De sectoren waarop de lokale overheden hun focus richten zijn Bouw, Innovatie, Digitalisering, Toerisme, Gebiedsmarketing en Versterking ondernemersklimaat.

Voor de NCG gelden de volgende prioriteiten

- 1) Eerste prioriteit wordt bepaald door de noodzaak van bouwkundig versterken en schadeafhandeling. Daarmee ligt de focus voor de NCG in deze eerste fase op het ontwikkelen van bouwsector met

- koppelkansen naar andere sectoren zoals innovatie, arbeidsmarkt en onderwijs, energie, wonen en zorg.
- 2) De tweede prioriteit voor de NCG wordt bepaald door perspectief te bieden aan de inwoners en dat betekent de focus op het vergroten van de werkgelegenheid. Hiervoor wil de NCG de coördinatie en het eigenaarschap neerleggen bij de lokale overheden in samenspel met de onderwijsinstellingen, de ondernemers en de bedrijven.
 - 3) De derde prioriteit voor de NCG wordt bepaald door het perspectief te bieden aan ondernemers en bedrijven. Hiervoor stelt de NCG voor de coördinatie en het eigenaarschap neerleggen bij de Economic Board in samenspel met de onderwijsinstellingen, de ondernemers en de bedrijven.

Voor de overige sectoren en thema's worden partijen in het veld gevraagd zich te organiseren en gezamenlijk voor focus en visie en ontwikkeling te zorgen.

10.15 Eigenaarschap en doelen per sector

Het hierna volgend schema koppelt eigenaarschap, trekkersrol en doelen aan de sterke en kansrijke sectoren en laat zien welke bestaande en nieuwe initiatieven er zijn. In het Uitvoeringsprogramma wordt elke kolom verder uitgewerkt naar te behalen resultaten, projecten en initiatieven, budgetten en financiering.

	Bouw	Ict Big data	Toerisme	Chemie	Agrofood Biobases	Energie	Life Sciences aging	HTSM
Resultaat-doel	5000 p-jr structureel sector ondersch NL	regionaal internet	1 0 regionaleAr en p-jr	cie willemse		bijna nul meter		
Eigenaar	NCG	EB	Stad	SBE	SBE	NCG	UMCG-RUG	Stad
Partners	Bouweent	RUG.HH	regio G11	stad			zorginstellin	
Rol NCG	str. eindv	str. eindv	agenda	agenda	agenda	agenda	agendend	agendere
Realisatie voorwaarden								
gebiedsmarketing	IBT		Marketing C					
vestigings en onderne klimaat financiering	ondernem ondernem noord							
werkgelegenheid	uitvoering	Uitvoering	Uitvoerings					

	G11	G11	G11					
keten onderwijs arbeid	EPI Uitvoering G11	Uitvoering G11	Uitvoerings G11					
digitalisering		Google						
Kennisontwikkeling en	TNO							
Koppelkansen cross ov	zorg energie duurzaam krimp	MKB zorg		agro energie innovatie stad regio RUG HH			duurzaamhe zorg, wonen	ict
projecten initiatieven	Building Metselaca Experime leerwerkk	Entrance snel intern Experimet leerwerkk	Experimetn leerwerkket					
kosten								
beschikbare budgetten								
financiering								

10.16 Verbeteren investerings- en financieringsmogelijkheden

Onderdeel van het vestigingsklimaat is de beschikbaarheid en toegankelijkheid van kredieten. De huidige financiële infrastructuur voor bedrijfsfinanciering (subsidies, risicokapitaal, bancaire, etc) is aanwezig maar lijkt stroef te lopen. De beschikbare investeringsbudgetten zoals bij de NOM worden niet optimaal aangesproken. Wel ontstaan nu meer kredietmogelijkheden via Kredietunies, Ondernemersimpuls Noord-Groningen en nieuwe initiatieven zoals crowd funding.

De NOM richt zich met het FDI-team op het aantrekken van bedrijven van elders. Eén van de middelen die de NOM daarvoor inzet is de Regionale Investeringssteun Groningen (RIG). Deze regeling geldt voor nieuwe bedrijven en ondernemers in de Eemsdelta-regio en op de Zernike Campus Groningen. In totaal is € 20 miljoen beschikbaar voor de komende 4 jaar.

Hier overzicht van investeringsvehikels (NOM, Ec Board, RIG)

Beschikbare budgetten en fondsen in de regio

Rol en huidige werkwijze/resultaten Economic Board en NOM

Eigenaarschap EZ?

10.17 Inhoud en uitvoering

Om binnen de sterke en kansrijke sectoren en thema's te komen tot resultaten is, op basis van de analyse van de huidige situatie, voor het economisch meerjarenprogramma een afwegingskader geformuleerd dat meebepalend is bij het inzetten van middelen en capaciteit op de sterke en kansrijke sectoren en thema's:

- 1) Geen duplicatie van wat al gebeurt, maar zorg voor een 'plus' die leidt tot het 'verschil maken'
- 2) Zorg voor balans tussen extra banen op korte termijn en economische structuurversterking op langere termijn
- 3) Zorg voor een combinatie van bottom-up (lokale) én top-down ((inter)nationale) initiatieven
- 4) Realiseer een investeringsprogramma (rendement centraal) i.p.v. subsidieprogramma (inspanning centraal)
- 5) Zoek naar samenhang en synergie in investeringen (multipliers)
- 6) Geen verder onderzoek maar "handen uit de mouwen": concrete instrumentatie van uitvoering
- 7) Zorg dat acties toekomstbestendig zijn en organisatorisch en financieel verankerd zijn
- 8) Gebruik selectiecriteria voor projecten en initiatieven
 - a. Bijdrage aan extra banen, met name aan onderkant arbeidsmarkt
 - b. Zorgt voor vergroten concurrentiekracht: onderscheidende business-/kennispositie
 - c. Draagt bij aan het versterken van het innovatievermogen MKB
 - d. Leidt tot het opwaarderen van het menselijk kapitaal
 - e. Efficiency: leidt tot het meeste economische /maatschappelijke "waar" voor het geld

Hier moet begin gemaakt worden met uitvoeringsprogramma (welke bestaande en nieuwe projecten en initiatieven kunnen hier worden opgevoerd?)

10.18 Koppelkansen en Crossovers.

Het werd duidelijk dat de bouwsector met name kansen biedt zowel in de bouwopgave als op het gebied van kennisontwikkeling en innovatie.

- De bouwopgave. De herstel-, versterk- en nieuwbouwopgave zal leiden tot 2000-4000 extra banen in en direct gerelateerd aan de bouwsector. Daarnaast zullen er in diverse andere sectoren ook extra banen ontstaan (logistiek, juridisch advies, hoveniers). Dit is van belang voor de beroepsbevolking van stad en Ommelanden. Bouwplaats Noord is hierin op dit moment het belangrijkste project.
- Kennisontwikkeling en innovatie gerelateerd aan (geïnduceerde) aardbevingen, aardbevingsbestendig bouwen en alle daarmee samenhangende thema's. De kennisopbouw en de kansen die de versterkingsopgave met zich brengt zal ook structureel leiden tot innovatie in bouwtechnieken, materialen en productiemethoden als dan niet gekoppeld aan energie en duurzaamheid. Ons aardbevingsprobleem leidt zo mogelijk tot unieke kennis en specialisatie en als we

het goed doen tot een koploperspositie in de bouwsector en bijbehorende 'export'-mogelijkheden, ook na de versterkingsopgave.

10.19 Bijlage: Bedrijvigheid, Menselijk kapitaal, Vestigingsklimaat en financiering

1. Bedrijvigheid

De regio heeft in totaal 367.000 inwoners waarvan 55% in stad Groningen. De 11 gemeenten zijn relatief meer vergrijsd dan de provincie en Nederland als geheel. De stad Groningen is relatief jonger dan de provincie en Nederland als geheel, net als alle andere grote steden. In 2040 zal de provincie qua inwoners weer rond het niveau van 2015 zitten. De stad Groningen groeit nog wel, maar de noord-oostkant van de provincie Groningen krimpt en vergrijsd.

Het besteedbaar inkomen in de gemeenten in het aardbevingsgebied ligt beduidend lager dan het Nederlands gemiddelde, maar boven dat van de provincie. De gemeenten in het aardbevingsgebied en de gemeente Groningen bevinden zich qua besteedbaar inkomen aan de onderkant van Nederland. De provincie Groningen scoort op gemiddeld besteedbaar inkomen het laagst van alle provincies.

De regio heeft ruim 29.500 vestigingen met 192.000 werkzame personen waarvan grootste deel in stad Groningen. Er zijn relatief weinig grote bedrijven. Minder dan 5% (ca 1.250) vestigingen heeft 10 of meer werkzame personen. In de gehele provincie en alle gemeenten neemt het aantal vestigingen toe, terwijl slechts in de helft van de gevallen ook het aantal werkzame personen toeneemt. Over de gehele linie neemt de bedrijfsgrootte licht af.

De werkgelegenheidsprognoses voor Noord- Nederland als geheel laten voor de komende jaren met name groei in detailhandel, bouw en zakelijke dienstverlening zien. De krimp zal vooral plaatsvinden in sectoren als energie, chemische industrie, financiële dienstverlening en landbouw. De zorg krimpt ook, maar relatief niet zo sterk als andere sectoren.

Voor de provincie Groningen en de drie COROP-regio's zijn de voornaamste afwijkingen van deze trends: de metaalsector in de provincie en de chemie- en energiesector in Delfzijl e.o. in positieve zin en de voedingssector in de provincie in negatieve zin.

De specialisatiegraad van de topsectoren in Noord-Nederland verschilt aanzienlijk: Energie, Healthy Ageing, Agro&Food (en Water) zijn relatief sterk aanwezig en Chemie en HTSM minder.

De noordelijke speerpuntsectoren zijn: Agrofood / Biobased, Energie, Life Sciences & Health / Healthy Ageing. De overige sterke sectoren zijn Bouw, Chemie, HTSM, ICT / Big Data en Toerisme. Voor deze sectoren is in beeld gebracht wat de uitgangssituatie is, hoe de primaire productie georganiseerd is, wat de ambitie zou kunnen zijn wat een daarbij passende strategie kan zijn, inclusief uitdagingen voor doorgroeien en de dan mogelijke projecten.

Het MKB staat er niet goed voor. Het MKB in onze regio is onvoldoende in staat kennis aan te boren of zelf te genereren en onvoldoende in staat kennis om te zetten in nieuwe producten en diensten. Ook de business development blijft achter en het aandeel starters en spin-offs is beperkt. De positie van de regio ten aanzien van internationalisering is minder sterk dan de rest van

Nederland. De regio kent aanzienlijk minder innovatie-koplopers, ontwikkelaars en toepassers, de R&D-uitgaven fors lager dan Nederland en de bedrijvendynamiek is lager dan gemiddeld in Nederland.

In vrijwel alle gemeenten is er sprake van starters en nieuwe oprichtingen, maar het aantal is beperkt. De meeste starters bevinden zich in de detailhandel en de consumenten- en zakelijke dienstverlening. In de periode 2010- 2014 is het aantal starters per jaar zowel in de 11 gemeenten, de gemeente Groningen als de provincie afgenomen.

De NOM richt zich met het FDI-team op het aantrekken van bedrijven van elders. Eén van de middelen die de NOM daarvoor inzet is de Regionale Investeringssteun Groningen (RIG). Deze regeling geldt voor nieuwe bedrijven en ondernemers in de Eemsdelta-regio en op de Zernike Campus Groningen. In totaal is € 20 miljoen beschikbaar voor de komende 4 jaar.

2. Menselijk kapitaal

De beroepsbevolking is afgelopen jaren licht gedaald in 11 gemeenten en licht gestegen in gemeente Groningen. De vooruitzichten voor de beroepsbevolking zijn krimp -/- 7% in 2020 en -/- 13% in 2025 (NL +0,1% resp. -/- 2%). Voor wat betreft werkloosheid scoren de 11 gemeenten lager dan de rest van de provincie, maar de onderlinge verschillen zijn groot waarbij de stad Groningen en de provincie beiden een hogere werkloosheid dan Nederland als geheel.

De stad Groningen is duidelijk minder vergrijsd (AOW-ers) dan de rest van de provincie en de 11 gemeenten en heeft ook minder WW-ers en arbeidsongeschikten. Wel zijn er in Groningen meer mensen in de bijstand. Met name bij arbeidsongeschikten scoren meerdere van de 11 gemeenten hoger dan het provinciale gemiddelde. Voor alle uitkeringen geldt dat er in Groningen relatief meer gebruik van wordt gemaakt dan in Nederland als geheel.

Het aantal Wajongers in de 11 gemeenten is gemiddeld iets onder het provinciale gemiddelde en beduidend minder dan in de stad Groningen, maar ligt behoorlijk boven het Nederlands gemiddelde.

Van alle gemeenten hebben alleen Delfzijl en Groningen een pendel overschot. Delfzijl, Loppersum en Groningen zijn de enige gemeenten met meer dan 50% werknemers die in de eigen gemeente blijven. Ca. 90% alle werkenden in de provincie Groningen blijven binnen de provinciegrenzen. Vanuit Bedum, Ten Boer en Winsum reist bijna 50% van de werkenden naar de stad Groningen.

Met betrekking tot scholing van de beroepsbevolking is het aandeel middelbaar opgeleiden in de gemeenten hoger dan in Nederland als geheel en het aantal hoog opgeleiden lager. De stad Groningen onderscheidt zich door een hoog opgeleide beroepsbevolking. Het beroepsniveau van de bevolking ligt in vergelijking met Nederland lager, terwijl de Stad Groningen hoger scoort dan zowel de 11 gemeenten als Nederland.

Ten opzichte van Nederland wordt er in Groningen vooral veel instroom verwacht bij HBO-paramedisch, HBO-economie en MBO-gezondheidszorg.

3. Vestigingsklimaat

Het vestigingsklimaat is geanalyseerd op kennisinfrastructuur, connectiviteit, gebiedsontwikkeling en hotspots, concurrentiekracht en financiering.

De kennisinfrastructuur is met name geconcentreerd in stad Groningen (Rijksuniversiteit Groningen, Universitair Medisch Centrum Groningen, Hanzehogeschool Groningen en de Energy Academy Europe). De regio heeft een aantal toegepaste kenniscentra (in ontwikkeling); Carbonhydrate Competence Center (CCC) Groningen, Energy Transition Center (EnTranCe) Zernike Groningen, Center for Open Chemical Innovation (CoCi) Delfzijl en EPI-kennis- en praktijkcentrum voor aardbevingsbestendig bouwen Groningen.

Gebiedsontwikkeling en het creëren van zogenaamde hotspots vindt grootschalig plaats bij de campussen in de stad Groningen (Zernike, UMCG, binnenstad) maar ook in de regio (Chemiecluster Delfzijl en het energiecluster in de Eemshaven. Kleinschalige ontwikkeling vindt nog weinig plaats maar er zijn wel mogelijkheden zoals hergebruik maatschappelijk vastgoed etc. in dorpen als broedplaats starters/ZZP en onderwijs.

De huidige concurrentie en innovatiekracht van de regio is beperkt. De stad Groningen behoort binnen de EU wel tot de top, maar binnen Nederland loopt Groningen achter op de Randstad en Noord-Brabant. In 2013-2014 scoort Noord-Oost Nederland lager dan de rest van Nederland op sociale innovatie en licht beter op technologische innovatie. Voor radicale en incrementele innovaties scoort Noord-Oost Nederland slechter dan de rest van Nederland. Wel worden er in Noord-Oost Nederland minder activiteiten naar het buitenland verplaatst dan in de rest van Nederland. Dit lijkt te komen door het effect van de Energy Valley. De stad Groningen is qua inwonertal 7e gemeente van Nederland, maar staat op de sociaal-economische index 27e en op de woonaantrekkelijkheidsindex op een 19e plaats.

4. Financiering

De financiële infrastructuur voor bedrijfsfinanciering (subsidies, risicokapitaal, bancaire, etc) is aanwezig maar lijkt stroef te lopen. De beschikbare investeringsbudgetten zoals bij de NOM worden niet optimaal aangesproken. Wel ontstaan nu meer kredietmogelijkheden via Kredietunies, crowd funding.

Ondertussen heeft op 27 augustus een succesvolle werkconferentie Economie geweest, waar een brede vertegenwoordiging van de belangrijke partijen en organisaties op het veld van Arbeidsmarkt en Economie naar aanleiding van een presentatie van de NCG en de Economic Board van gedachten hebben gewisseld. Geconcludeerd is dat er voldoende onderzoek en plannen beschikbaar zijn maar dat de hoeveelheid plannen en de hoeveelheid overlegorganen tot versnippering en fragmentatie leiden waardoor nog te weinig aantoonbare feitelijke resultaten geboekt zijn op het gebied van werkgelegenheid en economie. Een vorm van overkoepelende regie en koers voor de regio is nodig. De Economic Board is als logische partner door de NCG gevraagd om na te denken over die rol en eind september met een korte beschrijving van de "gezamenlijke horizon" te komen. Deze "gezamenlijke horizon" is begin september beschikbaar gekomen.

Op deze wijze wordt een stevigere relatie gelegd tussen de Economic Board en een toekomstig economisch programma zoals de NCG heeft aangegeven nodig te hebben. De visie, de vraag om regie en pragmatische inzet sluiten goed aan bij de opzet van de Uitvoeringsagenda zoals deze namens de G11 is ingebracht in dit proces. Wel is de vraag hoe wij van een "gezamenlijke horizon" komen tot een pragmatisch uitvoeringsplan?

VERTROUWELIJK | CONCEPT | Ontwerp rapportlayout voor Rijksoverheid en derden, inclusief extra ruimte voor langere zinsopbouw vanwege lange titels | 14 juli 2008

11 Verbeteren leefbaarheid

(10)(2e)

Wie heeft de regie mbt de leefbaarheid? NCG, gemeenten of anderszins?
NCG heeft geen middelen voor leefbaarheidsmaatregelen, kan wel ontwikkelingen in beweging brengen. Zijn er mogelijkheden om budgetten te koppelen?

Van overheid richting zelf doen:

- Versterken Vastgoed Voorzieningen
 - Zorg
 - Onderwijs
 - Overig maatschappelijk
- Versterken Sociaal
 - Heft in eigen hand
 - Individueel spoor
 - Collectief spoor
- Sociale Versterking
 - Stimulering (focus op wat is er nodig in de omgeving, living lab)
 - Programma sociale cohesie (DEAL hele gebied)

In de zorg is momenteel een transitie gaande. Er komt druk te staan op het zorgvastgoed. De verschillende partijen kijken naar elkaar, resultaat impasse. Regierol NCG (inspecties intramurale instellingen/plannen en inzicht afbouw plekken in verzorgingshuizen): koppelen van inzichten. Wat is veilig en wat is nodig om te behouden? Afscheid nemen van kansarm vastgoed.

Regierol NCG (wat willen mensen zelf? In kaart brengen behoeften ouderen en kwetsbaren/versterking sociaal, rol wijkteams/keukentafelgesprekken) : combineren, wat en waar en wie? Via gemeenten en gebiedsteams.

Inspanningen:

- NCG schuift aan bij inspectietraject NAM zorgvastgoed -> in beeld brengen wat is veilig en wat is nodig aan vastgoed om te behouden? Koppelen aan inzichten vastgoed zorginstellingen en zorgkantoor.
- NCG vraagt experimenteerruimte, ontheffing van de ACM voor zorgpartijen om samen een plan te maken.
- In alle vier gebieden koppelpjecten bij aan te pakken woningen, met aandacht voor levensloopbestendig maken van woningen. Koppelen van beschikbare budgetten (NAM, sociale wijkteams, woningcorporaties en deel vanuit eigenaren).
- Zorgsector heeft het probleem nog niet goed in het vizier. Wat is de taak van de zorginstelling? Evt verkenners inzetten?
- Nog scherp te stellen; wat is de rol van NCG? Zorgen dat Van Rijn aan boord komt, met het oog op de toekomst.

Onderwijs inspanningen 2015:

- Urgentie: aan tafel komen als NCG en regie op uitkomsten rapporten inspecties NAM scholen.
- Uitzetten inspectie overige voorzieningen als sportvoorzieningen, kinderopvang en peuterspeelzalen. Vanuit regierol koppeling leggen

- uitkomsten inspectie en toekomstvraag. Wat is veilig en wat is er nodig?
- Verbinding leggen met trajecten als 'Ieder dorp een duurzaam dak'.
- NCG stelt communicatiestrategie op over uitkomsten inspecties en consequenties.

Rol NCG: Verbinden van partijen (OCW, schoolbesturen, gemeenten)

Overnemen werkprogramma Dialoogtafel (uitgangspunt is om bestaande afspraken te respecteren):

Over het overnemen van de leefbaarheidsprogramma's vande Dialoogtafel(relevante passage uit brief Maatschappelijke organisaties/dialoogtafel):

"Leefbaarheidsprogramma Het thema leefbaarheid heeft in het advies van de commissie Meijer een belangrijke plek gekregen en is in meerdere maatregelen vertaald, namelijk de herstructurering van de woningmarkt en winkelcentra (maatregel 7), het behoud en herbestemming van cultureel erfgoed (maatregel 8), impuls voor lokale energieopwekking (maatregel 9) en snel internet in het landelijk gebied (maatregel 10).

Voor leefbaarheid is in het akkoord van 17-1-2014 €35 miljoen gereserveerd voor vijf jaar. De NAM heeft zelf €25 miljoen beschikbaar voor leefbaarheidsprojecten. Door de Tafel (en stuurgroep leefbaarheid) is een programma opgezet, dat de volgende sporen hanteert: 1. Herstructurering; 2. Programma's; 3. Het Loket. Binnen spoor 2 zijn inmiddels vijf programma's in ontwikkeling/opgestart, namelijk: 1. Energietransitie; 2. Digitaal - breedband; 3. Dorpsvisies en landschap; 4. Ieder dorp een dak; 5. Erfgoed. De eerste drie programma's vallen onder verantwoordelijkheid van de Dialoogtafel en de laatste twee worden uit de middelen betaald die de NAM zelf beheert. De ontwikkeling en uitvoering van de programma's is zoveel mogelijk belegd bij maatschappelijke organisaties. Met de komst van de NCG is de situatie gewijzigd en zal nader bepaald worden hoe de verantwoordelijkheden ten aanzien van het programma leefbaarheid worden vormgegeven. Voor ons is van belang dat de door de Tafel ingezette koers herkenbaar in het meerjarenprogramma is terug te vinden.

Ten aanzien van het onderdeel herstructurering uit het leefbaarheidsprogramma van de Dialoogtafel is het logisch dat de regie hiervan bij de NCG komt te liggen (wel in afstemming met de maatschappelijke partijen). Wat betreft de vijf programma's en het Loket is het voor ons van belang dat de beleidsbepaling hiervan in ieder geval bij de maatschappelijke organisaties blijft en dat daarover afspraken worden gemaakt met de NCG. Ook aan de reeds gemaakte afspraken met maatschappelijke organisaties over de uitvoering van de programma's en het Loket kan wat ons betreft niet worden getornd. Eén en ander betekent ook, dat de regie die de NAM nu nog heeft voor een deel van het leefbaarheidsprogramma (25 miljoen euro) daar weggehaald wordt en dat over het totale pakket afspraken worden gemaakt tussen de NCG en de maatschappelijke organisaties. "

Programma op 3 schaalniveau's, etc (10)(2e)
uitvoering voor zover uitbesteed vooralsnog laten waar hij is.

Hoe staat het met de Woon-en leefbaarheidsplannen van die gemeenten die dat nog niet hadden? (dus muv MEDAL?) Combinatiekansen van voorzieningen? Zorg/onderwijs/sport/dorpshuizen...

Levensloopbestendig maken van woningen (ivm vergrijzing/ontgroening van het gebied)

Apart benoemen relatie met fonds van de NAM (25 M€) (10)(2e)

13 Vitaliteit

13.1 Inleiding

In het versterkingsprogramma gaat veel aandacht uit naar de versterking van woningen en panden. En dat is terecht: veel inwoners geven immers aan dat er eerst gewerkt moet worden aan de veiligheid van het huis, de school en andere plekken waar ze vaak komen, voordat zij weer ruimte ervaren om na te denken over de toekomst.

In augustus en september zijn er door de Nationaal Coördinator Groningen themabijeenkomsten georganiseerd. Bij deze themabijeenkomsten, die allemaal een verschillende thematiek en kleur hadden, is er vanuit verschillende mensen, achtergronden en expertise input geleverd over hoe zij de leefbaarheid of beter gezegd de Vitaliteit op het gebied zien en hebben aangegeven wat nodig is om de Vitaliteit van het gebied op peil te houden en te stimuleren. En ook na afloop van de themabijeenkomsten zijn veel reactie per post of e-mail binnengekomen en verzameld. De strekking van de reacties is als volgt:

- A. zorg dat het versterkingsproces dusdanig wordt opgepakt dat mensen 1) gevoel van regie op het eigen leven behouden of herkrijgen en dat 2) ook sociale structuren in dorpen en wijken in stand blijven.
- B. Herstellen van schade en versterken is niet meer dan het 'opruimen van de rommel' veroorzaakt door een ander. Maar hoe geef je weer perspectief aan het gebied? En hoe doe je dat niet alleen door oog te hebben voor de grootschaligheid (economie en leefbaarheid), maar ook door de kansen van het verbinden en versterken van kleinschalige, lokaal ingebedde bedrijvigheid.

Daarnaast is er ook in de gebiedsteams nagedacht over wat wij hier vanaf nu de 'Sociale versterking' noemen. De weerslag daarvan is te vinden in de verschillende gebiedsplannen.

De gedeelde visie is dat leefbaarheid veel meer is dan gebouwen. Het herstel van vertrouwen zal alleen ontstaan wanneer we de veiligheid én de leefbaarheid vergroten. Binnen het MJP zijn er twee vragen die centraal staan:

- Hoe geven we aandacht voor de inwoner(s) binnen de versterkingsopgave?
- Hoe kunnen we het gebied een nieuw perspectief bieden?

In het komende hoofdstuk besteden we hier aandacht aan. We beginnen in paragraaf 13.2 met het onderdeel waarin het allemaal om draait: de inwoner. In deze paragraaf begeben we ons op het privéterrein van onze inwoners: het eigen huis. Hie moeten we gevoeligheid en sensitiviteit betrachten: hoe gaan we om als we aan een deel van iemand leven en/ of eigendom komen? In paragraaf 13.3 concluderen we dat leefbaarheid veel meer is dan panden en woningen alleen. Hoe

kunnen we oog hebben voor het sociale kapitaal in het gebied en dat sociaal en economisch het meeste uitnutten?

13.2 Versterken, Sociaal

Herstel van vertrouwen zal alleen ontstaan wanneer we de veiligheid én de leefbaarheid vergroten. En wanneer we dit doen in gesprek met de inwoners. Zij zijn degenen die de gevolgen van de aardbevingen en van de versterkingsopgave moeten dragen, in alle opzichten. Door oog en oor te hebben voor hun belangen, behoeften en beweegredenen kunnen we de versterkingsopgave laten bijdragen aan het herstel van vertrouwen. De versterkingsopgave is even goed een sociale opgave als een fysieke.

Zodra we aan de slag gaan in het gebied met het versterken van de woningen, moet tegelijkertijd het gesprek met inwoners opgestart worden. In deze woningen wonen namelijk mensen. Inwoners die zich zorgen maken over hun eigen toekomst, over de toekomst van hun kinderen of over de toekomst van het dorp. Door hier serieus naar te luisteren, werken we aan de kwaliteit van de gekozen oplossingen, aan het behoud van de inwoners van onze regio en zetten we daadwerkelijk in op herstel van vertrouwen.

Daarom moet – parallel aan de versterkingsopgave – dit gesprek opgestart worden op twee niveaus: zowel individueel (A) als collectief (B). Daarnaast moet het 'Heft in eigen hand' (C) gefaciliteerd worden.

A. De individuele aanpak: richt zich op het proactief meenemen van mensen die uit hun huis moeten – tijdelijk of definitief – voor de versterkingsopgave. En op mensen die niet uit hun huis moeten, maar wel al lang in onzekerheid zitten en bijvoorbeeld angst hebben. Dit vraagt individuele gesprekken, zeker daar waar het gaat om particuliere woningvoorraad (circa 70% van de woningen). De ervaring van het CVW leert dat bij particulier eigendom 1 op 1 inzet nodig is. Bij bezit van woningcorporaties is soms gesprek mogelijk in blokjes van 3-5 woningen.

Vragen die spelen bij inwoners gaan over het eigendom / de huur en de financiële impact van de versterkingsopgave op de eigen woning, maar ook over de praktische aanpak van de versterking: kan ik hier blijven wonen of moet ik tijdelijk verhuizen? Daar waar mensen tijdelijk uit hun huis moeten, spelen er vaak ook zorgen rondom het dagelijkse gebruik van voorzieningen: onderwijs, zorg, sport, dagbesteding. Zeker voor kwetsbare doelgroepen is de eigen omgeving en bestaande sociale infrastructuur van groot belang op het veilig en prettig wonen. Denk aan een praatje over de heg en een buurvrouw die een oogje in het zeil houdt. Of aan professionele ondersteuning zoals de jobcoach of remedial teaching die nu voorhanden zijn in de lokale school of het dorps huis. Blijft dat (zorg)aanbod beschikbaar tijdens de opgave? En hoe geven we dat vorm in of bij tijdelijke huisvesting?

Tevens hebben we inmiddels geleerd van de aanpak in de gemeente Loppersum dat bij de sloop van een serie woningen veel verborgen sociale problematiek naar voren kwam. Hier was ondersteuning van WMO en MEE consultants voor nodig. Het ging bijvoorbeeld om problemen bij de kinderen, om psychische

problematiek, etc.. Bij zware maatregelen, zoals sloop of ingrijpende versterking, moeten we ook met deze inzet rekening houden.

Wat is hiervoor nodig?

De ervaring van het CVW leert dat voor deze individuele begeleiding 1 fte op 50 woningen nodig is. We gaan er dan vanuit dat deze woningen gesloopt moeten worden dan wel dat er stevige ingrepen nodig zijn. In de praktijk blijkt dat een bewonersbegeleider circa 2/3 van de tijd besteedt aan de gesprekken met de inwoners en daarnaast 1/3 van de tijd inzet voor de afstemming met andere projecten, het maken van nieuwsbrieven, het deelnemen aan projectteams, etc.

Daarnaast is bewonersbegeleiding vanuit sociaal oogpunt nodig, zoals van WMO consulenten. Wij schatten deze inzet op 1 fte op 100 woningen (**Op basis van straks gebleken de daadwerkelijke opgave in de versterking kunnen we dat straks uitrekenen**).

Voor het gebied betekent dit een inzet van in totaal **..tot ..fte*** per jaar, waarbij in de eerste drie jaar de verwachte inzet het hoogst is. Waar deze begeleiding van bewoners belegd moet worden, is nog niet uitgewerkt. Een samenwerking tussen CVW, de sociale wijkteams en de gemeentelijke organisaties ligt voor de hand. Daarbij ligt de begeleiding van de (technische) uitvoering/ versterking van de woning, bijvoorbeeld vragen over wat er gaat gebeuren met het huis of dat de inwoners tijdelijk moeten verhuizen, bij het CVW. En de bewonersbegeleiding vanuit sociaal oogpunt, zoals vragen over de kinderen, psychische problematiek etc. bij de gemeenten. Deze laatste soort begeleiding zal vaak alleen bij zware maatregelen, zoals sloop, nodig zijn. Bewoners moeten onzer inziens echter zelf een keuze moeten kunnen maken uit de geboden begeleiding en ondersteuning.

Daarnaast is een werkbudget nodig van **€ xxx.xxx per jaar** om te komen tot slimme oplossingen waar nodig: een busje om de leerlingen naar school te brengen, een tijdelijke huiskamer in het dorp voor een praatje en een kop koffie begeleid door maatschappelijk werk, etc. Dit zal enkel ingezet worden in actieggebieden waar een forse versterkingsopgave ligt (meerdere huizen in een straat of buurt).

- B. De collectieve aanpak:** richt zich op buurt-, dorp- en wijkniveau. Gelijktijdig met de versterkingsopgave van de huizen in het gebied, is er een versterkingsopgave voor de school, de voetbalkantine en het dorpshuis. Daarvoor moet het gesprek opgestart worden met de inwoners. Wat behoort tot het DNA van het dorp? Wat moet absoluut behouden worden en wat niet? En als er veel individuele woningen versterkt worden, wat betekent dit voor de bereikbaarheid van het dorp en voor de sociale samenhang? Wat kan een dorp aan? Dit gesprek moet gevoerd worden op buurt-, dorp- of wijkniveau. In ieder deelgebied en iedere kern zal dit namelijk anders zijn.

Wat is hiervoor nodig?

In veel dorpen en wijken ligt een dorps- en wijkvisie. Deze visies zouden geactualiseerd kunnen worden als de inwoners dit zien zitten. En in ieder geval is de noodzaak er om de dorpen en wijken te informeren over de voortgang, de vervolgstappen en hen uit te nodigen om mee te denken over de collectieve

problemen die de versterkingsopgave met zich meebrengt. Dit vraagt gespreksleiders, procesbegeleiders, informatieavonden en inloopcafés (€ xxx.xxx werkbudget en x tot x fte* per jaar).

C. Heft in eigen hand

Aanvullen. (10)(2e) van Titaangroep heeft hiervoor een projectplan geschreven. De strekking daarvan is dat er voor de versterking drie niveaus zijn:

- De eigenaar/ bewoner wordt volledig ontzorgt. Versterken wordt daarbij volledig geregeld door de CVW.
- De bewoner zit meer aan het stuur en kan 'versterken op bestelling': dit betekent dat de CVW de versterking wel regelt (en ook verantwoordelijk blijft), maar dat de bewoner aan kan geven wat zijn wensen zijn. (ook koppeling met gemeentelijke budgetten voor duurzaamheid of leeftijdbestendig maken? Zie ook 13.4)
- Tot slot kan de bewoner zelf de versterking ter hand neen. Hiermee vervalt de verantwoordelijkheid van de NCG naar de bewoner. Dit is het programma. 'Heft in eigen hand'.

Van belang is dat de NCG zicht en waar nodig coördinatie houdt over het programma 'Heft in Eigen Hand' om daarmee de koppelkansen met andere doelen te waarborgen.

Spoor	fte per jaar	werkbudget per jaar
De individuele aanpak	Aanvulling als de berekening gemaakt kan worden (op basis van aantal te versterken huizen)	idem
De collectieve aanpak	idem	idem
Heft in eigen hand	idem	idem
Totaal	idem	idem

*1 fte = 75.000 euro. Bewonersbegeleider bij CVW is ervaren Hbo'er, sociaal/juridische hulpverlening.

13.3 Sociale versterking

13.3.1 Inleiding

Naast het waarborgen van veiligheid, willen we de inwoners perspectief bieden. In het gebied liggen ondanks de aardbevingproblematiek veel kansen en perspectief. Uit eerder inventarisaties vanuit het krimp dossier blijkt dat het gebied voorop loopt in nieuw burgerschap en nieuwe vormen van ondernemerschap.

Dat is echter wel kwetsbaar. Door de recente ontwikkelingen komt dit zeer sterk onder druk te staan. Doordat de beeldvorming van het gebied en daarmee trots verminderen, doordat de sociale structuur in de omgeving in beweging is door de grootschalige versterking of dat mensen voorgoed uit het gebied vertrekken. Het gevoel komt meer en meer naar voren dat de regio het stuur over het eigen leven

en woonomgeving begint te verliezen. Veel mensen geloven daardoor niet meer in hun eigen situatie en in de regio.

De Nationaal Coördinator Groningen staat voor de opgave om dit om te keren en juist mensen en gemeenschappen stimuleren om het stuur wel zelf in de hand te nemen. Want controle over je eigen leven biedt hoop en zin in de toekomst. De voorwaarde voor een trots en kansrijk Groningen. De NCG doet dat op twee manieren:

- Faciliteren van 'Best Persons' of Ondernemende Burgers
- Opzetten van een gebiedsbreed Programma Sociale Cohesie.

13.3.2 Faciliteren 'Best Persons' of Ondernemende Burgers

Opgave 1 is om vooral aan te sluiten bij de kracht van het gebied. We willen ons dus niet richten op de groep die er momenteel niet meer in gelooft, maar juist in de energiemakers en de frisse denkers die wel een mooie toekomst voor zichzelf en het gebied zien. We gaan hierbij uit van het principe van 'Best persons' (zie tekstvak met uitleg over Best Person). Uit verschillende onderzoeken en de eigen ervaring uit het gebied blijkt dat dit vaak de mensen zijn die hun omgeving in beweging zetten. Dit zijn de mensen die mensen met ideeën, met ondernemerschap, met visie. Door hier bij aan te sluiten wordt ingezet op een beoogd sneeuwbal-effect.

Tekstvak Wat zijn 'Best Persons'?

Best Persons zijn informele leiders die door hun handelen hun directe en indirecte omgeving in beweging zetten. De term is bedacht naar aanleiding van onderzoek naar de aandachtswijken in de grote steden. Eigenschappen van de Best Persons:

- ze tonen durf, zijn ondernemend gaan eigenzinnig om met regels.
- ze zijn in staat om zich met veel gevoel van betrokkenheid in te leven in anderen.
- ze leggen verbindingen voorbij scheidslijnen.
- ze hebben een enorme drive maar doen (en kunnen) het niet alleen.

Oorspronkelijk is deze term bedoeld voor 'professionals' bij institutionele organisaties (gemeenten, woningbouwcorporaties etc.) die actief zijn m.b.t. de leefbaarheid van hun wijk of omgeving. In dit verband verbreden we de definitie door ook juist de 'veranderaars' die in onze dorpen en wijken wonen maar niet bij een institutie als gemeente of woningbouwcorporatie werkzaam zijn hierbij te voegen. Dat is bijvoorbeeld die ene voorzitter van de voetbalvereniging die zich inzet voor de leefbaarheid van zijn dorp of de docent van de Rietveldacademie die in een leegstaand dorpscafé een kennishotel is begonnen en daarmee weer reuring bracht in het dorp. In Noord-Groningen is er in veel, maar niet alle, gevallen sprake van een component van kleinschalige economie.

Wat heeft deze groep nodig?

Er zijn verschillende zaken nodig om deze groep te kunnen faciliteren.

- Soms middelen. Veel bestaande initiatieven kunnen gefaciliteerd worden door middel van budgetten als het Loket leefbaarheid.

Maar er zijn initiatieven die dat niveau ontgroeien, omdat er een 'ondernemersdeel' in zit. Helaas zijn ze te klein voor de regelingen van de Economic Board. Hiervoor dient van een stimuleringsfonds ingesteld te worden. Dit stimuleringsfonds kan ingezet worden voor experimenten en als procesgeld.

- Bij het faciliteren van deze groep gangmakers gaat het niet alleen om 'geld'. In de huidige samenleving is sprake van een netwerksamenleving: het is van belang dat iedereen toegang heeft tot dezelfde 'informatie' om zodoende zelf de leefbaarheid en economische vitaliteit van eigen buurt, dorp of omgeving te kunnen stimuleren. Ook de overheden hebben daarin een rol. Gemeenten hebben in de afgelopen jaren door middel van vitaliteits- en dorpencoördinatoren verschillende dorps- en kleinschalige economische activiteiten begeleid. Dit kan prima voortgezet worden, maar de focus moet zeker ook gelegd gaan worden op de uitbouw van de rol als verbinder in die netwerksamenleving. Het ACTIE instrument, zoals toegepast in de gemeente Delfzijl, biedt hier een goede handvat voor.

Aan welk doel draagt dit bij?

Het investeren in 'Best persons' draagt bij de doelstelling: *'het zelforganiserend vermogen in kern/ dorp en/ of stad is minimaal gelijk gebleven'*.

Welke partijen doen wat?

- Gemeenten ontwikkelen een aanpak om 'best persons' te faciliteren te versterken.

RoI NCG?

- De NCG ondersteunt en faciliteert gemeenten bij bovengenoemde inzet door inhuur van deskundigheid en de inzet van middelen.
- De NCG toetst de aanpak op de behaalde effecten.

13.3.3 Opzetten van een gebiedsbreed Programma Sociale Cohesie.

In paragraaf 13.2 is aandacht gegeven aan de effecten van de versterkingsopgave op de sociale structuur en het beheersen daarvan door middel van een 'Collectieve aanpak' (zie 13.2 bij B). Dat heeft dus als aanleiding de versterking. Met andere woorden: er volgen in een bepaalde buurt of straat aandacht en middelen voor de sociale structuur omdat daar op dat moment een versterking plaats vindt of plaats gaat vinden. In en iets bredere context gebeurt er in delen van het gebied al veel aan de verstreken van de sociale cohesie in relatie met demografische krimp, schaalvergroting en werkloosheid. Er ligt een meerwaarde (koppelkans) om deze programma's, die nu nog veelal het niveau van een of meerdere gemeenten hebben, met oog voor maatwerk te implementeren over het hele werkgebied.

Sociale cohesie is één van de programma's in het door de Eemsdelta opgestelde Woon- en Leefbaarheidplan (WLP). In dit plan geven de ondertekende partijen aan dat er geïnvesteerd wordt in vitale gemeenschappen in de dorpen en buurten en

daarmee in de sociale samenhang. Dit is belangrijk voor de leefbaarheid in deze krimpende regio.

In het WLP wordt aangegeven dat sociale cohesie te maken heeft met sociale contacten met bewoners waarbij ontmoetingsplaatsen een belangrijke rol spelen. Overeenkomsten in waarden en tolerant zijn ten opzichte van waarden van anderen speelt een rol. Ook het samen in stand houden van en verantwoordelijkheid nemen voor het verenigingsleven draagt bij aan sociale cohesie. Ten slotte wordt aangegeven dat sociale cohesie tot uitdrukking komt in de bereidheid elkaar te helpen; op vrijwillige basis diensten te verlenen aan elkaar.

Op basis van regiobreed plan is voor ieder van de vier gemeenten in de regio een aanpak ontwikkeld. Overkoepelend zijn de vier gemeenten op zoek naar nieuwe vormen van samenwerking tussen de overheid en bewoners van dorpen en wijken om zo de organisatiekracht van bewoners te versterken. In de gemeente De Marne kunnen bewoners in de periode 2015-2017 bij de gemeente terecht voor advies, ondersteuning en/of een financiële bijlage bij het organiseren van onderlinge hulp in straat, wijk of dorp. In de wijk Gorecht-West in Hoogezand is de afgelopen jaren veel aandacht besteed aan sociale cohesie.

Aan welk doel draagt dit bij?

Het doel is om de sociale cohesie in het gebied te versterken

Welke partijen doen wat?

- Gemeenten ontwikkelen een aanpak om sociale cohesie te versterken (daar waar dit nog niet gebeurt)
- Gemeenten staan in direct contact met bewoners in gebieden waar versterkt wordt en houden vinger aan de pols wat betreft de ontwikkelingen in sociale cohesie.

Wat is de rol van de NCG?

- De NCG ondersteunt en faciliteert gemeenten bij bovengenoemde inzet door inhuur van deskundigheid en de inzet van middelen.
- De NCG toetst de aanpak van de versterking door het CVW op effecten voor sociale cohesie

13.4 Leefbaarheid/ Vitaliteit algemeen

Nog uitwerken het gaat hier om de zaken die op andere plekken weg vallen:

- Koppelkansen tussen middelen particuliere woningverbetering (Gemeentelijke programma's, Provinciaal/ gemeentelijk programma 'Gronings gereedschap') in combinatie met keukentafelgesprekken CVW. De strekking hiervan is dat door koppeling van bepaalde bestaande budgetten met versterking en schadeherstel er 'meer' gedaan kan worden om de

woningvoorraad in stand te houden. Hiervoor is het keukentafelgesprek van de CVW met de bewoner essentieel: in dat gesprek kan ook andere onderdelen meegenomen worden die verder gaan dan het versterken of het schadherstel, bijvoorbeeld dat ook gesproken kan worden (als daar aanleiding voor is: sensitiviteit!) aan het leeftijdbestendig maken van de woning en de koppeling van de wens aan een gemeentelijk of provinciaal programma of WMO. Het doel hiervan is om breder te kijken naar wat de woning nodig heeft om het toekomstbestendig te houden.

- Er zijn al talrijke leefbaarheidsprogramma's en initiatieven in het gebied. Belangrijk is om stimuleringsprogramma's en -initiatieven van overheden om de leefbaarheid te faciliteren met elkaar te koppelen. Er is behoefte aan een actieve koppeling tussen inzet en maatregelen van diverse partijen op het vlak van leefbaarheid om daarmee versnippering te voorkomen. Het gaat hier met name om:
 - Sociale versterkingscomponent MJP,
 - Leefbaarheidsspoor Dialoogtafel (gehele piramide),
 - Leefbaarheidsprogramma Provincie Groningen.
 - Agenda Krimp 2015-2020.
 - Mogelijkheid met de middelen uit voorheen de Krimmaatstaf.
- Noord Groningen is een geruim aantal jaren LEADER-gebied geweest met veel goede resultaten. LEADER is bedoeld als een programma om een impuls te kunnen bieden in 'multi-probleemgebieden'. In 2013 heeft de provincie besloten om voor de nieuwe LEADER-periode alleen inzet te plegen op Oost-Groningen als nieuw LEADER gebied; deels is dit ingegeven door het feit dat er minder EU-middelen beschikbaar zijn, daarnaast speelt de de grote problematiek van Oost-Groningen wat betreft Economie en lage SES een rol. Noord-Groningen kende naar de mening van het toenmalige college van GS minder grote problematiek, Echter: op dat moment is nog niet gekeken naar de impact van de bevingen op het gebied. In combinatie met de demografische ontwikkelingen en de economische situatie, kan het nu verstandig zijn om deze beslissing te herzien.
- IAC Informatie- en adviescentrum. Door de beschikking over informatie en hulp bij de duiding daarvan kan de inwoner weer (meer) zelf sturing krijgen over zijn eigen leven. Ook (deels) relatie met onderstaand punt.
- Rol van de gemeenten in nieuwe samenleving. De transitie van de samenleving vraagt om een andere rol van de overheid. In de huidige samenleving is sprake van een netwerksamenleving: het is van belang dat iedereen toegang heeft tot dezelfde 'informatie' om zodoende zelf de leefbaarheid en economische vitaliteit van eigen buurt, dorp of omgeving te kunnen stimuleren. Ook de overheden hebben daarin een rol. Zijn zij daar allemaal op toegerust? Een aantal gemeenten in het gebied zijn voortrekker op dat terrein. Hoe kunnen we samen zorgen dat de gemeenten die rol als verbinder goed (leren) oppakken? Rol NCG (agenderen en faciliteren) Quick win en geen eigen middelen nodig. Ook Koppelen met opmerkingen daarover in (de aanstaande) Krimpagenda 2015-2020.

13.5 Middelen en financiën

VERTROUWELIJK | CONCEPT | Meerjarenprogramma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen 2016 - 2020 |
13 oktober 2015

Aanvullen als doorrekening gemaakt kan worden.

12 Cultureel erfgoed

[Ev1]De ruimtelijke kwaliteit van het gebied[Ev2], de landschappen, (dorps)structuren, karakteristieke bebouwing, cultureel erfgoed, kortom: onze cultuurhistorie, zijn de dragers van de identiteit van het gebied en zodoende bijzonder waardevol om te behouden!

12.1 Aanleiding

Al in het eindadvies van de Commissie Meijer, "*Vertrouwen in een duurzame toekomst*", staat opgenomen dat Groningen rijk is aan cultureel erfgoed: van de wierden en de middeleeuwse kerken, tot de dijken, molens en statige borgen. *'De kracht en het DNA van het gebied ligt voor een belangrijk deel besloten in het cultureel erfgoed.'*

Ook in het aanvullende bestuursakkoord "*Vertrouwen op herstel, herstel van vertrouwen*" is als taak opgenomen: *'Bijzondere aandacht besteden aan het behoud van het cultureel erfgoed en de karakteristieke bebouwing, waaraan het gebied zijn kwaliteit en identiteit in belangrijke mate ontleent.'*

'Ontwikkelen en vormgeven van een geïntegreerde regionale gebiedsaanpak door koppeling van alle hoofdpogingen in het gebied zodat de sociale, ruimtelijke, economische en cultuurhistorische samenhang en kwaliteit wordt behouden en versterkt.'

De Nationaal Coördinator Groningen gaat samen met de lokale overheden invulling geven aan deze gebiedsgerichte aanpak door de zorg te dragen voor het behoud en versterking van de gebiedsidentiteit, én door de bewoners en gebruikers van dit erfgoed te ontzorgen.

12.2 Ambitie

Groningen beschikt over een grote diversiteit aan cultureel erfgoed: rijksmonumenten, gemeentelijke monumenten, bijzondere stads- en dorpsgezichten, beeldbepalende en karakteristieke panden. Maar ook bijzondere tuinen, archeologische vindplaatsen, kenmerkende landschappen en waardevolle interieurs. Zo heeft de provincie Groningen bijvoorbeeld de mooiste orgels van de wereld in haar prachtige Middeleeuwse kerken staan. Het bijzondere aan het Gronings erfgoed is de ligging van de objecten en ensembles in de context van het landschap, een unieke waarde.

Cultureel erfgoed is een cruciaal deel van de identiteit van het gebied. De provincie Groningen heeft een divers cultuurlandschap; gebieden met een eigen identiteit die te maken heeft met de ontstaansgeschiedenis en cultuurhistorie van dat gebied. De regio's verschillen in ruimtelijke, sociale en economische dynamiek en zijn het resultaat van natuur en cultuur.

12.3

Opgave[Ev3]

Wat is meer opvallend dan de kerktoren in het centrum van het dorp? Een waddenzeedijk? De maren en wierden in ons eeuwenoude cultuurlandschap? Een borg, fabrieksterrein, of grote boerderij eenzaam tussen de aardappelvelden? Het melkfabriekje waar je puddingen van volle melk kan komen proeven, het middeleeuwse kerkje waar nu kamermuziek wordt gespeeld, een vroegere molen waar kan worden vergaderd, een borreltje kan worden genuttigd en zelfs kan worden geslapen... Erfgoed houdt het gebied levend!

In de veelheid en de urgentie van de aardbevingsproblematiek dreigt cultureel erfgoed ondergesneeuwd te raken en dat terwijl erfgoed juist voor de leefbaarheid en de beleving van groot belang is. Wanneer het erfgoed beschadigd raakt, of erger nog, verdwijnt, zal dit een grote weerslag hebben op de lees- en leefbaarheid in het gebied. Waar de ruimtelijke en sociale kwaliteit wordt aangetast en de leefbaarheid afneemt, wordt een gebied minder aantrekkelijk als vestigingsplaats en dreigt een neerwaartse spiraal.

Het Groninger cultureel erfgoed, de Groninger gebiedsidentiteit, mag niet verloren gaan, door aanhoudende aardbevingen en mede daaraan gekoppelde krimp. 'Op slot' zetten van al het erfgoed of te pleiten voor een 'openluchtmuseum' is niet de manier op de gebiedsidentiteit te behouden. Wel door te streven naar behoud van de identiteit en karakter van de regio, de culturele waarden te versterken en ruimte te geven voor ontwikkeling.

Het erfgoed van Groningen stond al enigszins onder druk door leegstand en achterstallig onderhoud, maar wordt nu met name bedreigd door mijnbouwschade. Het lijdt geen twijfel dat monumentaal vastgoed bijzonder kwetsbaar is voor aardbevingen. Bevingen en bodemdaling in combinatie met (grond)waterpeilfluctuaties veroorzaken scheuren en verzakkingen in monumentale gevels en in interieurs (plafonds en wandschilderingen), ontzetten constructies met instortingsgevaar tot gevolg en bedreigen de collecties die zich in de cultuurhistorisch waardevolle objecten bevinden.

Schade aan gebouwen als gevolg van aardbevingen is een gegeven. Echter, een minstens zo groot gevaar is de bouwkundige versterking op basis van de vereiste normen. Het is niet ondenkbaar dat de versterkende maatregel dermate ingrijpend is dat 'het middel erger wordt dan de kwaal... Herstel van bevingsschade, waardevermeerdering en 'prepareren' is maatwerk!

Ook kan het zijn dat 'vogelvrij' erfgoed (erfgoed zonder beschermde status) op basis van bijvoorbeeld een financiële afweging (de versterkingsopgave wordt 'te duur') of een technisch afweging (onmogelijk om (preventief) te versterken) moet worden gesloopt of vervangen door nieuwbouw. Een beschermde status is noodzakelijk om te voorkomen dat waardevol, maar nog niet geïnventariseerd erfgoed verdwijnt, terwijl het een belangrijk deel uitmaakt van de identiteit van de provincie.

Maar zelfs als uiteindelijk toch wordt besloten de sloophamer te hanteren, is het altijd nog een must om de (ruimtelijke) kwaliteit te bewaken: integraal en multidisciplinair. Laten we een gat over in een historisch lint? Of versterken we de dorpsstructuur? Bouwen we nieuw in staal- of houtconstructie met (volkern)

plaatmateriaal? Of zoeken we een passende architectonisch verantwoorde bouwtrant?

En vergeet de bewoners / eigenaren niet: beschik je over een monumentaal pand, dan heb je met allerlei verschillende instanties te maken! Gemeente voor de vergunningen, provincie en het rijk voor subsidie, het Nationaal Restauratiefonds voor laagrentende leningen, de Belastingdienst met een aparte afdeling Monumenten in Amersfoort, de monumentencommissie, welstand, en nu bij de NAM voor schadeherstel en bij de Nationaal Coördinator Groningen voor versterking... Het zou eigenaren helpen als alles via 1 loket kan worden geregeld; 1 loket waar zij terecht kunnen voor schademelding, aanvraag subsidie op achterstallig onderhoud, waardevermeerderingregeling, maar ook voor advies in de uitvoering van de werkzaamheden.

12.4

De identiteit van Groningen

Om inzichtelijk te krijgen welke vanwege schadeherstel en versterking kwetsbare cultuurhistorische waarden aanwezig zijn, moet een *cultuurhistorische verkenning* [Ev4] worden uitgevoerd. Enkele gebouwen hebben al een beschermde status, als rijksmonument, of als gemeentelijk monument, of een ruimtelijke beschermde status via een beschermd stads- of dorpsgezicht, maar veel van het erfgoed is niet beschermd: stedenbouwkundige structuren, historische bebouwing, etc. Dit erfgoed zal uit de verkenning naar voren komen en kan vervolgens dan ook een beschermde status krijgen.

Deze verkenning, samen met een *cultuurhistorische waardenkaart* [Ev5] die gemaakt als product van de cultuurhistorische verkenning, dient te worden gebruikt als ruimtelijk strategische onderlegger voor beleidsmatige regelingen / instrumenten / beslissingen, evenals leefbaarheid- en duurzaamheidsprojecten, maar ook binnen de uitvoeringsprocedures: herstel, HRBE's, versterking, waardevermeerdering (verduurzaming) en zelfs sloop. Bijvoorbeeld: waarom investeren in het dorpshuis aan de buitenzijde van het dorp (jaren '70 en met veel achterstallig onderhoud) als een monumentaal gemeentehuis, pontificaal in het centrum van het dorp, leegstaat? En: wat te doen met het slopen van panden zonder vervangende nieuwbouw? Ook passende terreininrichting is onderdeel van het herstellen en/of versterken van de ruimtelijke kwaliteit.

De inventarisatie zal van grof naar fijn worden uitgevoerd: van de landschappelijke kwaliteiten en structuren, dorpen en steden, de ensembles in deze stedelijke structuren, naar de kleine schaal: de objecten in het gebied en de collecties en interieurs in deze objecten. Bij de inventarisatie zullen ook de plaatselijke verenigingen, de erfgoedorganisaties en bewoners worden betrokken.

Uit de cultuurhistorische verkenning zullen keuzes (classificering, prioritering, afweging en aanpak) worden gemaakt voor behoud van het cultureel erfgoed. Verscheidene objecten, nu nog zonder status, zullen een juridisch bestemde status moeten krijgen. Ofwel door deze een monumentale status te geven (als *gemeentelijk of provinciaal monument* [Ev6] [-7]), ofwel door deze via een Bestemmingsplan of Omgevingsplan te laten vastleggen (*karacteristieke of beeldbepalende panden*).

- 12.5 Cultureel erfgoed als integraal onderdeel van de totale aanpak**
Na het uitvoeren van de cultuurhistorische verkenning en het selecteren van behoudenswaardig erfgoed dient van al het erfgoed een nulmeting te worden uitgevoerd (conditiemeting), ofwel een *erfgoedmeting*[Ev8]. Hiermee kan de staat van onderhoud, de mate van schade, de constructieve opbouw van het pand in kaart worden gebracht.
- Deze erfgoedmeting wordt uitgevoerd door *hybride teams*[Ev9], een team dat naast een schadetakateur bestaat uit zowel een bouwkundige monumentendeskundige als een cultuurhistoricus. Het inzetten van deze teams gebeurt volgens de planning van de versterkingsopgave.
- Samen met nog aanwezige tekeningen, maar ook de cultuurhistorische waardenstelling, kunnen deze gegevens over het erfgoed worden verzameld in een database, een *erfgoedmonitor*[Ev10].
- Deze twee instrumenten (de waardenstelling met cultuurhistorische waardenkaart en de erfgoedmeting met erfgoedmonitor) bieden een solide basis voor het behoud en het vitaal houden van het totale cultureel erfgoed in het bevingengebied.
- In de bijlage is het plan van aanpak voor de uitvoering van de cultuurhistorische waardenstelling en erfgoedmeting toegevoegd.
- 12.6 Monumenten zijn maatwerk**
Nu door de erfgoedmeting de basisconditie van het erfgoed in kaart is gebracht, kunnen werkzaamheden uit worden gezet om de gebouwen *'in hun oorspronkelijke kracht te zetten'* [Ev11] (vakkundig schadeherstel, bouwkundige gebreken wegwerken en constructief versterken). Tenslotte: monumenten in een goede onderhoudsconditie, zonder (constructieve) gebreken, zijn beter bestand tegen aardbevingen.
- Om monumenten in hun 'eigen kracht' te kunnen zetten is geld nodig: er zal dan ook een *garantiefonds achterstallig onderhoud* [Ev12] worden ingesteld met een aparte regeling voor monumentale panden.
- 12.7 Organiseren van het proces gericht op behoud van de kwaliteit**
Het is van belang om als in de vroegste fase van de planvorming *integraal en multidisciplinair te adviseren*[Ev13]. Dit geldt zowel voor de herstel-, 'HRBE-', versterking- als de waardevermeerdering- processen. Dat schept duidelijkheid vooraf en verkort bovendien de proceduretijd!
- Procedureel en tegelijkertijd kwaliteitstechnisch kan ook winst worden behaald door *flexibelere bestemmingsplannen* te maken (denken in bouwvlakken en in een mix van functies), door *loketcriteria* op te stellen voor kleine vergunningsplichtige bouwplannen, een *kwaliteitsatlas* samen te stellen voor vervangende nieuwbouw (voor woonhuizen, maar bijvoorbeeld ook voor agrarische schuren), *beleidsregels* uit

te werken voor de HRBE-trajecten, schadeherstel en versterking, en door *inspiratieboekjes* samen te stellen voor het ruimtelijk correct toepassen van duurzame maatregelen (zonnepanelen, zonnevelden, windmolens, etc.).

Naast procedurele ondersteuning, hebben de (regionale) overheden ook inhoudelijke ondersteuning nodig. Het rijk is, samen met de provincie, het *Steunpunt Cultureel Erfgoed Groningen* [Ev14] gestart om gemeenten bij te staan in hun wettelijke taken op het gebied van erfgoed. Daarnaast is de *Monumentenwacht* [Ev15] de aangewezen organisatie om de bewoners te begeleiden bij de (herstel)werkzaamheden.

Daarnaast is het aan te raden op het gebied van archeologie de capaciteit van het Noordelijk Archeologie Depot in Nuis te vergroten en in te zetten op meer *archeologisch onderzoek* [Ev16] (zeker nu met de versterkingswerkzaamheden ook de grond zal worden geroerd). Naast het uitbreiden van de capaciteit van het NAD zou een *depot voor historische bouwmaterialen* [Ev17] moeten worden geopend.

12.8 **Ontzorgen van eigenaren / bewoners**

Hoe eerder *een gelijkwaardige dialoog* [Ev18] start, des te sneller is er draagvlak voor de feitelijke planvorming. Bovendien ontstaat op deze wijze een helder inzicht in de werkelijke verwachtingen en de individuele behoeften. Indien op de juiste wijze geïnterpreteerd genereert dit voor de meerjarenprogramma's een realistisch perspectief en een zekere toekomstwaarde. Wel zo handig in een regio met actuele leegstands dreiging vanwege krimp door 'ontgroening en vergrijzing'!

Tegelijkertijd moeten de bewoners weten dat zij een vast contactpersoon hebben, op deze persoon op 1 plaats kunnen vinden voor al hun vragen. Het is dus van belang een *erfgoedloket* [Ev19] te openen.

En voor de schrijvende gevallen dient een vangnet in te worden gesteld (*opkoopregeling* [Ev20]).

12.9 **Werkwijze**
NOG INVULLEN

12.10 **Inzet / Capaciteit**
NOG INVULLEN

12.11 **Planning**
NOG INVULLEN

12.12 **Budget**
NOG INVULLEN |
[Ev21]

(10)(2e)

Verkenning 4

Operationalisering hiervan. Gebiedsgerichte pilot. Voorstel Onderdendam, mogelijk vervangen door een gebied dat in de eerste uitvoeringsfase zit? Of met de juiste argumenten toch met Onderdendam starten?

Ism structuurvisie bepalen "ruimtelijke context", criteria/spelregels voor hoe om te gaan met waardevolle objecten (meer dan alleen die op de monumentlijst staan van rijk of gemeente) en ensambles. Hard criterium voor de meeste categorieën is of het object een bestemming heeft of niet.

Dus:

- 1) Is alles wat van waarde is in het aan te pakken gebied in beeld?
- 2) Is het goed beschreven?
- 3) Wat is de staat van onderhoud en de bouwkundige kwaliteit?
- 4) Is het in gebruik, of is er een bestemming voor, zodat toekomstige exploitatie mogelijk is?

Voor de tekst, maak gebruik van Levende monumenten in een leefbaar gebied, vooral de samenvatting (p4) en H6 'Het vervolg' (p44).

(10)(2e) van SodM ("baksteenspecialist") doet verdieping op gebied veiligheid erfgoed bij aardbevingen, geeft terugkoppeling aan PvV)

Rol provincie in bepalen van criteria voor waardestelling?

Rol NCG: benut bestaande structuur, bepaal rol op basis van wettelijke taken, en organiseer zelf de "plus"

Achterstallig onderhoud bij woningen, daar is het garantstellingsfonds voor. Bij monumenten is dat lastig, omdat daarbij geen sprake is van een transactiemoment (tenzij in privébezit).

Rol gemeenten is om vast te stellen wat er beschermd moet worden (rol gebiedsmanagers).

Dilemma: voor veel monumenten is een publieksfunctie voorzien (met vaak veel mensen), terwijl juist monumenten iha moeilijk of niet aan de norm kunnen voldoen. NB de gemeente is en blijft verantwoordelijk voor de veiligheid. Of anders gesteld: hoe verhoudt de keuze van de bewoner om niet aan de norm te voldoen zich tot de publieksfunctie die het monument vaak heeft? Is er per evenement een ontheffing van de gemeente nodig?

Cultureel erfgoed - (10)(2e)

gebiedsgerichte aanpak > cultuurhistorische samenhang; versterking kwaliteit
 Groninger landschap: structuur is belangrijk voor leefbaarheid
 vb Stedum: kerk = rijksmonument, de rest van de gebouwen is onbeschermd
 incidenteel iets vernieuwen kan wel, maar niet voor geheel

verwachting = veel archeologie in wierdedorpen, dus archeologisch onderzoek is verplicht

dreigingen:

veel erfgoed is beschadigd (ca. 60 - 80 %)
 ook de versterking aan monumenten is een bedreiging
 leegstand

opgave goed formuleren!

erfgoed is de totale cultuurhistorische samenhang
 gebiedsgerichte opgave: behoud en versterken kwaliteit

- in kaart brengen cultuurhistorische samenhang
- in kaart brengen staat van onderhoud
- erfgoed instandhouden, toekomstbestendig en veilig maken

gemeentes maken nieuwe bestemmingsplannen, daarin worden adviezen meegenomen

provincie: omgevingsplan
 en dan?

in programma: beschrijving, waardeduiding (vastlegging)

noodzaak om alles goed in kaart te brengen is hoog voor Groningen
 rijksmonumenten
 gebouwen met regionaal belang
 veel kerken: Stichting Groninger Kerken

ruimtelijke kwaliteit in dorpen = heel belangrijk om te bewaren (gebouwen en structuren)

Ambitie CE:

- cultuurhistorische verkenning als ruimtelijk strategische onderlegger
- behoud en ontwikkeling erfgoed
- ontzorgen eigenaren en gebruikers erfgoed
- ondersteunen overheden
- flexibilisering procedures met behoud en versterking kwaliteit

(sommige gemeenten hebben al analyses laten maken)

fasering: ...

Steunpunt Monumentenzorg: kan gemeenten ondersteunen.

- Rijksmonumenten / gemeentemonumenten
- gebouwen die beeldbepalend zijn

Sommige gemeenten blijven achter. Hoe zijn die te helpen?

Randvoorwaarden zijn noodzakelijk. Scherp zijn op de rol v. provincie en gemeenten.

Als we hierin sturend willen optreden, wat hebben we dan nodig?
Waarom hebben gemeentes er weinig aan gedaan?
Het aantal actieve gemeentes is veel te laag.
Bescherming dmv provinciale monumentenverordening?
>>> vervolgstappen door gemeenten.

Monitoren = heel belangrijk

NCG: heeft kader nodig.
hoe te sturen? wie is verantwoordelijk?
model om te conserveren laten maken en aanbieden a/gemeenten?
welke samenwerking is efficiënt?

Dilemma's cultureel erfgoed:

- veiligheid vs behoud en verantwoordelijkheid
- aansprakelijkheid vs maatschappelijke verantwoordelijkheid
- ruimtelijke kwaliteit en landschap staan nu niet autonoom in het MJP (ook nadenken over herbestemming van lege plekken)
- archeologie

bijz. positie van monumenten met publieksfunctie
vbb. versterking: kerk Woltersum, molen W. > kunnen als pilots dienen

13 Uitvoering per gebied, Benadering per gebied

13.1 Werkwijze

[Gebiedsmanagers, (10)(2e)]

(organisatie met stuurgroep en gebiedsteams in hoofdstuk organisatie, of hier of beide?)

Vier clusters:

MEDAL

HSSM

BTW

G

Aanpak Stad- Dorpsvernieuwing

Let op: Bij herstructurering is een investering in de woonomgeving verplicht.

13.2 MEDAL

(10)(2e)

Speciale aandacht voor de gebiedseigen aanpak, keuzes en prioritering, + aangeven hoe dat is geland in het programma

Vorm geven aan participatie.

Project van Platform31 voor uitwerking van participatie-model

+meer informatie in PP

Kern

- waarborgen van veiligheid
- investeren in leefbaarheid
- verbinden van mensen
- presteren in uitvoering; doen wat we zeggen en kunnen waarmaken

Opbouw

- inbreng en keuzes per gemeente; wel verschil per gemeente met duidelijke uitleg
- samenhang in aanpak en prioriteiten
- gebiedsbijdrage als collectief met zichtbare gemeentelijke bouwstenen
- zover cluster binnen kerngebied ligt moet er zo snel mogelijk gestart worden met werkzaamheden (uit overleg gekomen met gemeenten)

Programma 2016, 2017 en 2018

- beginnen met projecten die al lopen

- beginnen met projecten die hierop voortduren (trachten om term pilots niet meer te gebruiken in MJP) - beide punten realiseren binnen 10 jaar.

Koppeling veiligheid/leefbaarheid

1. enkelvoudig versterken
2. actiegebied versterken met koppeling
3. actiegebied leefbaarheid
4. geen actie

Van objecten naar gebieden en mensen

- wat is het effect van de opgave op de bewoners
- wat is het effect op de woonomgeving; hier hoor een vorm van proces bij - dorp-specifiek (ook hier een keukentafelgesprek)
- ...
- ...

Aandacht voor:

- flexibilisering van het instrumentarium
- cultuurhistorische verkenning
- ...
- ..

Een goed overzicht van noodzakelijke

- kennis, capaciteit, middelen, regelingen, plannen en besluiten, informatie. (Geef in gebied ook goed aan wat de inhoud is en wat er verwacht mag worden als bewoner)

Aandachtspunten

- Hoe bereken je de kosten FTE/benodigde capaciteit voor versterking woningen. Wordt niet overal dezelfde rekensom gebruikt
- Hoe meer je differentieert in het gebied hoe onzekerder de aannames worden - wat heeft dit voor consequenties voor kerngebied; conclusie dat kerngebied niet zoveel zal veranderen met nieuwe/andere data. De gemeenten waar krimp/vergrijzing speelt (MEDAL) is ook het gebied het grootst is
- Wat is de status en kans van bepaalde woningen; in hoeverre zijn dit woningen die versterkt of gesloopt moeten worden en zijn dit woningen die je in voorraad moet houden/hebben
- NCG moet niet enkel een gebouwbenadering aanhangen. Anders versterk je gebouwen die wellicht geen functie hebben. Ook kijken wat de status van een gebouw is en hoe dit gebouw onderdeel is van de woon/leefbaarheid en hoe kansrijk. Geef gemeenten/overheden de kans om zelf met plannen te komen over aanpak en dit vanuit NCG aansturen. Voor onderwijs zijn hier al afspraken met de NAM gemaakt. Kijken of het akkoord op onderwijs een blauwdruk kan zijn voor de woningmarkt en zorg. Niet enkel een versterkingsoperatie maar voorsorteren op toekomstbestendig.
- De koppeling dat bewoners van koop naar huur kunnen gaan kan grote weerslag hebben op leefbaarheid en woningvoorraad en dus op de dorpen.
- Wegblijven van gesloten einde en definitieve bedragen over kosten. Concentreren op het begin
- NCG zal 'advies' Mijdam volgen

- Binnen MEDAL wordt goed samengewerkt, maar belangrijk om uitgangspunten vanaf het begin duidelijk te hebben en verschillen per gemeente/dorp helder te krijgen.
- Ambitie moet niet verwart worden met het doen van (een) specifieke belofte. Maar er wordt wel actie verwacht van bewoners. Opvatting van gebied moet niet onderschat worden.
- Als wij op 30 plekken gaan starten dan zal je per plek moeten fine tunen en specificeren wat er precies gebeurt. Daarnaast is het de vraag of je dit kan verwezenlijken en hier de capaciteit voorhanden is.
- Idee om casus te doorlopen en te kijken waar je tegenaan loopt. Naast het schrijven van het MJP moet je proces ook organisatorisch doorlopen.

13.3 BTW

(10)(2e)

1. Wat vertellen grote aantallen schademeldingen ons op basis van het gebruikte model (contourenkaart)
2. Hoe zorgen we ervoor dat het gebied meedoet
3. Wat mogen we van elkaar verwachten om op 1 januari 2016 te kunnen starten
4. ...

Hoe ga je om met een dorp of plek waar veel schade is maar niet wordt hersteld of visa versa op basis van kaarten en data. Hoe leg je dit uit aan de bewoners?

- objectivering van de criteria waarom de aanpak gediversifieerd is

13.4 HSSM

(10)(2e)

HSSM wil zich graag als één gebied presenteren in navolging gemeentelijke herindeling. HS industriestadje, Slochteren en Menterwolde landelijk gebied.

Uitgangspunten

- contourenkaart
- kwaliteit ontroerend goed
- kwetsbaarheid bewoners/gebruikers
- gebruik van gebouwen
- hanteren van groene NPR
- onduidelijk; brongegevens, invloed waterpeil, ondergrond, gebouw-specifieke eigenschappen

Korte termijn

- voortzetten NAM/CVW systematiek o.a. 1650 corporatiewoningen
- vanaf medio 2016 gebiedsgerichte aanpak; bewonersparticipatie, keuzemogelijkheden voor versterking, koppelingen aan vraagstukken rond leefbaarheid, economische ontwikkeling en duurzaamheid ('heft in eigen hand zou voor iedereen moeten gelden' - in gebied discussie over hanteren typologie/terminologie)

Gebiedsopgave

- binnen contour A; no regret - integrale aanpak; koppelen aan krimp, erfgoed, economie en zorg. HSSM ziet in dat opgave begint in kerngebied en daarna pas buitengebieden
- binnen contour B; oppakken van dossiers scholen en zorgvastgoed - strategie en positie bepalen, visie ontwikkelen t.a.v beeldbepalende panden, aanpak meest kwetsbare rijtjeswoningen (Martiniwoningen 102 in totaal gem. Slochteren)
- binnen contour C; Regie (Korengarst, aan de rand) - sociaal en fysiek en voorbereiding school - en zorgopgave, Onderzoek - zware industrie, hoogbouw, stadshart HS (cultuurcentrum wordt niet bevestigingsbestendig gebouwd), Nieuwbouwregeling - Gorecht-West
- Voor hele gebied HSSM; aandacht voor combinatie woon-werk, meer inzicht op versterkingsopgave vrijstaande woningen
- Voor HS en M; toegang tot alle regelingen, afstemming woningmarktonderzoeken

Randvoorwaarden

- Kennis en informatie, personeel, communicatie

Aandachtspunten

- Heldere kaders stellen wat beeld/gebieds-bepalende gebouwen zijn - rol van cultuurhistorisch element niet vergeten. Discussie of dit taak van afzonderlijke gemeente of NCG is?
- Aan de randen van het kerngebied ontbreekt publieke regie. Nu vooral tussen ondernemers/NAM waarbij er vaak geen regeling is
- Bijzondere projecten/pilots; discussie voeren over criteria waarom iets een prioriteit krijgt. Moet een mechanisme/instrument komen die hier over kan beslissen, anders constant discussie waarom wel, waarom niet

13.5 Groningen

(10)(2e)

Gebiedsanalyse

- Naast centrumfunctie ook platteland in gemeente
- grote variatie aan gebouwen die relatief dicht op elkaar liggen (veel in categorie CC2 een CC3)
- Nieuwbouwregeling; investeerders moeten geattendeerd worden op risico's aardbevingen
- bewonersavonden; sinds kort georganiseerd, worden beperkt bezocht, aardbevingen zijn niet direct een primair punt

Aanpak

- in hoeverre kunnen aardbevingen impact hebben op bepaalde stakeholders. Nog geen compleet verhaal, de wensen en bedenkingen van gemeenteraad worden meegenomen. Er zal concentratie plaatsvinden op de Oostkant van de stad
 - wensen en bedenkingen GR
- belang van herstel van vertrouwen
-

Visie

- Veilig en groeiende/innovatieve stad = voor Groningen Aardbevingsbestendig & Kansrijk
- Wat is een veilige stad

- scan openbare ruimte
- analyse woningvoorraad; focus hoogbouw
- milieuonderzoek
- bereikbaarheid economisch belangrijke werkgevers
- onderzoek/quick scan risico's scholen en maatschappelijk vastgoed
- onderzoek sociale onrust onder bevolking
- Groeiend en innovatief
 - regelingen gelijktrekken
 - kennisontwikkeling
 - stimuleren werkgelegenheid
 - energietransitie
 - cultureel erfgoed
 - organisatie moet op orde zijn
 - VHT moet versterkt worden
 - informatievoorziening; veel vragen over aardbevingsgerelateerde zaken dichtbij bewoners en ondernemers

Aandachtspunten

- Positie corporaties; er is een mismatch tussen ambitie gemeente en ambitie corporaties irt de verschillende wijken
- Stad kan aantal punten direct uitvoeren en er is voor een aantal ook budget, zou in 2016 gerealiseerd worden, maar hangt wel af van ambitie en getallen. Gemeente zou graag in samenwerking optrekken
- Stad is groter en meer middelen; hoe zorg je dat stad niet 'te snel' vooruitloopt op buitengebied - in hoeverre is het samen?
 - er bestaat een spanning tussen aparte positie stad en opgaven in buitengebied. Maar gelijke behandeling is wel een basis voor vertrouwen. Stad zal op bepaalde punten een magneet zijn, maar verschillen zullen in MJP uitgelegd moeten worden.
- Gelijke behandeling; wat heeft dit voor effect op bestaande regelingen bijv. WVM

13.6 Participatie/bewonersplatform

(10)(2e)

Benut kennis (10)(2e) (gem HS)

Per versterking een bepaalde opslag rekenen voor kosten van organiseren participatie.

Troonrede: "DE NCG stelt samen met de inwoners een Meerjarenprogramma op".

14 Uitvoering instrumenten

14.1 Ruimtelijke ordening

Bij het versterken van woningen en gebouwen hebben we te maken met diverse wet- en regelgeving. De nationale wetgeving (zoals het bouwbesluit) is hierin belangrijk. Van belang is dat deze voor het onderdeel aardbevingsbestendig bouwen met duidelijke regels en voorschriften komt. Op regionaal en lokaal niveau speelt de provinciale Omgevingsverordening (POV) respectievelijk bestemmingsplannen (en welstandsnota's).

De belangrijkste knelpunten zullen we tegenkomen op het vlak van de bestemmingsplannen. Dit heeft er mee te maken dat we in een effectieve aanpak eenduidig willen werken, maar geconfronteerd worden met bestemmingsplannen die een verschillend detailniveau hebben en verschillende regels en voorschriften bevatten. Om die reden is er een analyse gedaan naar welke maatregelen getroffen kunnen worden en op welk niveau dit het beste kan worden gedaan. Het opstellen van een regionale structuurvisie voor dit gebied is niet de oplossing de problemen op lokaal (lees bestemmingsplan) niveau.

Een door provincie en gemeenten onderschreven MJP en afspraken (zie paragraaf bestemmingsplannen) met gemeenten zijn een effectiever instrument dan een structuurvisie. Het toekennen van 'doorzettingsmacht aan de NCG' is niet aan de orde (*Huis van Thorbecke*). Wel kunnen op (deel)gebiedsniveau afspraken gemaakt worden die zorgen dat processen efficiënter en effectiever verlopen.

14.2 Bestemmingsplannen

(10)(2e)

Bestemmingsplannen in het gebied verschillen sterk in abstractieniveau en actualiteit. Daar waar een bestemmingsplan voor het gehele stedelijk gebied in een gemeenten beschikbaar is, zijn andere aanpassingen nodig dan bij gemeenten waar nog grote hoeveelheden zeer kleine bestemmingsplannen van toepassing zijn.

Er is dan ook niet één weg waarlangs alles sneller kan verlopen. Het gaat om een mix van instrumenten die zorgt dat belemmeringen in lokale regels en voorschriften worden weggenomen. We hebben 7 mogelijke instrumenten/ routes geïdentificeerd, die bijdragen aan een doelmatiger en sneller proces van verlenen van vergunningen. Met uitzondering van 3 wat een rijk verantwoordelijkheid is, liggen alle instrumenten bij gemeenten.

1. Convenant gemeenten met CVW voor werken met CMS
2. Welstandsnota aanpassen
3. Vergunningsvrij stellen specifieke zaken zoals meetapparatuur
4. Toepassen 'kruimelgevallenlijst' (bijlage II artikel 4 Bor)
5. Facet-bestemmingsplan
6. Afwijking d.m.v. een uitgebreide procedure
7. Herziening bestemmingsplan

Het zou goed zijn als de NCG voor in elk geval 1 tot en met 4 de regie neemt om hier met gemeenten en samen met de CVW werkafspraken over te maken. Voor de eerste fase van uitvoering (uitvoeringsplannen deelgebieden) wordt ervaring opgedaan welke set aan instrumenten het meest effectief is en wat nog ontbreekt. De eerste 4 zullen moeten worden toegepast. Een convenant met gemeenten waarin de werkafspraken met CVW worden vastgelegd is noodzakelijk. Dit vermindert de controledruk bij gemeenten en borgt toch kwaliteit wat tijdswinst oplevert. De welstandnota, vergunningsvrij stellen (verantwoordelijkheid van het Rijk) en kruimelgevallenlijst gaan met name over het vereenvoudigen van procedures rondom gevallen als: meer ruimte voor ingrepen aan gevels, vrijstellen van regels voor bv meetapparatuur, vrijstellen van bepaalde mate van versterking of tijdelijke huisvesting.

Vanuit de gebiedsuitwerking zal bekeken worden of en in welk mate 5,6,7 ingezet gaan worden. Het ene gebied (of daarbinnen gemeente) zal eerder kiezen voor een facet bestemmingsplan, in een ander geval zal een gemeente eerder kiezen voor een herziening. Wat belangrijk is, is dat in elk geval duidelijk is welke uitgangspunt wel en niet terug moeten komen in die plannen. Ok hierin kan de NCG ondersteunen.

14.3 Criteria waardestelling

(10)(2e)

(11)(1)

14.4 Ruimtelijke kwaliteit

Bij een operatie van de omvang waar de NCG voor staat moet de ruimtelijke kwaliteit geborgd worden. Het karakter van het gebied, de structuren, de dorpen en beeldbepalende panden op het spel. Het gebiedsgericht werken heeft als voordeel dat de uitvoering zowel in samenhang opgepakt kan worden, als dat er verschillende belangen en beleid meegewogen kan worden.

Ruimtelijke kwaliteit

Ruimtelijke kwaliteit wordt bepaald door de mate waarin binnen een gebied de gebruikswaarde, de belevingswaarde en de toekomstwaarde in onderlinge verhouding geoptimaliseerd zijn. Bij gebruikswaarde gaat het om een efficiënte inrichting van het gebied voor uitoefening van de daaraan toegekende of toe te kennen functies. Bij belevingswaarde gaat het om de sfeer en allure van het gebied, het behoud van gebouwd cultuurhistorisch erfgoed en de herkenbaarheid van de historisch gegroeide stedenbouwkundige en landschappelijke structuur. Bij toekomstwaarde gaat het om de toekomstbestendigheid van de maatregelen die ten behoeve van de gebruiks- en de belevingswaarde worden genomen.

Om de aantrekkelijkheid van het gebied te vergroten om er te wonen, werken en recreëren is het belangrijk dat er bij de gebiedsuitwerking voldoende aandacht is voor ruimtelijke kwaliteit. Ruimtelijke kwaliteit betekent niet slechts behouden. Ruimtelijke kwaliteit kan ook verbeterd worden door de juiste ingrepen te doen en bv storende bebouwing te verwijderen of aan te passen.

Het is belangrijk om in de gebiedsuitwerking de ruimtelijke kwaliteit goed te borgen. De wijze waarop dit geborgde wordt kan verschillend worden ingevuld:

- regie bij NCG
- regie bij een gebiedsteam

Het in kaart brengen en op waarde stellen van het cultureel erfgoed (breder dan monumenten) speelt een belangrijke rol bij het in stand houden en vergroten van de ruimtelijke kwaliteit van het gebied. Maar ruimtelijke kwaliteit speelt bovenal op het gebied van de regionale en lokale structuren. Op dat niveau zal dit moeten worden ingevuld.

14.5 Experimenteergebied

???

14.6 Woningbedrijf

Het uitvoeren van de drieslag (schadeherstel, bouwkundige versterking en waarde toevoegen) in de woningvoorraad van het aardbevingsgebied is een forse opgave die er toe moet leiden dat er weer veilig kan worden gewoond in aardbevingsbestendige woningen. De combinatie van veiligheids- en leefbaarheidsdoelstellingen leidt uiteindelijk tot een pakket ingrepen aan individuele woningen die kan variëren van niets doen tot slopen met alle denkbare varianten die zich tussen deze twee uitersten kunnen bevinden.

Dit leidt in bijzondere gevallen tot allerlei vastgoed gerelateerde activiteiten zoals het ontwikkelen van wisselwoningen of logeerhuizen tot het opkomen, beheren, verhuren en/of slopen van bestaande panden.

Het bedrijf NAM is daarvoor niet ingericht. Er dient gezocht te worden naar een organisatievorm die de beschreven activiteiten op een professionele wijze kan uitvoeren. Een regionaal woningbedrijf.

Uitgangspunt bij het schadeherstel en de versterking van de woningvoorraad is dat getracht wordt om zodanige maatregelenpakketten te ontwerpen dat de bewoners hun huis zo weinig mogelijk hoeven te verlaten. Maar voor een, nu nog onbekend, deel van de woningen zullen de ingrepen toch zodanig van aard zijn dat de bewoners voor een korte of langere periode tijdelijk elders moeten worden gehuisvest.

Daarbij doen zich een viertal modaliteiten voor:

1. Tijdelijke huisvesting bij schadeherstel
2. Tijdelijke huisvesting bij bouwkundige versterking
3. Tijdelijke huisvesting bij een combinatie van schadeherstel en bouwkundige versterking
4. Tijdelijke huisvesting bij acute uithuisplaatsing

Om de sociale cohesie in een dorp of wijk te behouden zal bij voorkeur tijdelijke huisvesting moeten worden gerealiseerd in de nabijheid van de permanente woning en de sociale omgeving van de betroffene. Ook de vorm of type van de tijdelijke huisvesting is van belang. Een gezin vraagt om een andere tijdelijke woning dan een alleenstaande of een zorgbehoevende oudere.

Er zijn in "technische zin" verschillende mogelijkheden voor de ontwikkeling van tijdelijke huisvesting van bewoners:

1. Opkopen/huren leegstaande/leegkomende woningen
2. Opkopen/huren leegstaand/leegkomend vastgoed in de regio dat, tijdelijk of permanent, geschikt wordt gemaakt voor bewoning zoals scholen, kantoren, cultuur-historisch erfgoed, etc.
3. Opkopen/huren van bestaande woningen bijv. van mensen die willen verhuizen
4. Nieuw bouwen van tijdelijke woningen die te zijner tijd worden afgebroken/verplaatst
5. Nieuw bouwen van permanente woningen die in een beginperiode worden gebruikt voor tijdelijke huisvesting maar uiteindelijk worden toegevoegd aan de permanente regionale woningvoorraad
6. Voor situaties waarbij de tijdelijke huisvesting slechts enkele dagen in beslag neemt kan ook gedacht worden aan hotelachtige faciliteiten.

Tijdelijke huisvesting moet een bijdrage leveren aan de stedelijke en landschappelijke kernkwaliteiten van het gebied. Denk hierbij aan de woningen die in verband met krimp in aanmerking komen voor sloop maar ook aan cultureel erfgoed. Dit laatste betekent dat gebouwen die beeld dragers zijn voor stad of platteland en die door "gebrek aan programma" dreigen te verpauperen hiermee een definitieve functie zouden kunnen verkrijgen. Hiermee is ook gelijk gezegd dat tijdelijke huisvesting, waar mogelijk en waar de prioriteit dat toelaat, dient te worden gecombineerd met projecten die in het kader van de woon- en leefbaarheidsplannen worden uitgevoerd.

De panden en/of woningen die in beheer komen van het regionaal woningbedrijf zullen getoetst worden op de geschiktheid voor de tijdelijke huisvesting. Daar waar dit redelijkerwijs niet mogelijk is worden andere bestemmingen gezocht (historisch erfgoed) of komt uiteindelijk wellicht sloop in zicht.

Het op te richten woningbedrijf is verantwoordelijk voor het primaire proces, zijnde het opkopen, huren, nieuwbouw, verbouw, exploiteren, beheren, afstoten of slopen en herinrichting. Het bedrijf is een faciliterende organisatie die opereert binnen, door de NCG, gegeven beleidskaders.

Vooralsnog wordt ervan uitgegaan dat het tijdvak waarin tijdelijke huisvesting moet worden ingezet om het programma bouwkundig versterken te realiseren, zeker tien jaar in beslag neemt. Het regionaal woningbedrijf wordt voor die periode ingezet. Het mag duidelijk zijn dat het regionaal woningbedrijf moet gelet op de urgentie van het schade- en versterkingsprogramma een vliegende start maken.

Het regionaal woningbedrijf zal moeten beschikken over voldoende (permanent) vermogen voor het opbouwen en exploiteren van een voorraad tijdelijke huisvestings- faciliteiten gedurende de looptijd van het versterkingsprogramma. De organisatie zal in termen van kapitaalbeslag zoveel mogelijk uitgaan van het idee van een "revoluerend fonds" door een tijdelijke voorraad te realiseren die tijdens of na afloop van het versterkingsprogramma zoveel mogelijk wordt verkocht cq. toegevoegd aan de permanente woningvoorraad.

Er zijn op dit moment diverse organisatievormen denkbaar. Deze dienen tegen het licht te worden gehouden. Gezien de benodigde kennis van het gebied en de

specifieke werkzaamheden is het wenselijk om aansluiting te zoeken met bestaande structuren en organisaties.

De NCG ziet het als zijn taak om de komende maanden regie te nemen in de ontwikkeling van het regionaal woningbedrijf, welke in 2016 operationeel moet zijn.

(10)(2e)

Herhuisvesting, oprichting Woningbedrijf. Deze moet gaan werken vanuit het model dat de woning die gebruikt wordt als wisselwoning/tijdelijke huisvesting uiteindelijk deel uitmaakt van de blijvende voorraad, of dat deze wordt gesloopt. Maw moet onderdeel zijn van de woningbouwprogrammering. (Input regiomanager) De 14 woco's zijn uitgedaagd om een 15e woco op te richten en te bemensen, die dan wel onder de aansturing van de NCG moet komen.

14.7 Ruimtelijke ordening

(10)(2e)

Juridisch kader voor doorzettingsmacht NCG

Of hoort dit bij hoofdstuk ruimtelijke context, structuurvisie/instrumentarium?

14.8 Bestemmingsplannen

(10)(2e)

Gaat NCG bp-wijzigingen voorbereiden?

14.9 Criteria waardestelling

(10)(2e)

14.10 Ruimtelijke kwaliteit

(10)(2e)

14.11 Experimenteergebied

(10)(2e)

14.12 Woningbedrijf

(10)(2e)

Het woningbedrijf heeft een tweetal doelstellingen:

1. het regelen van tijdelijke huisvesting in het kader van het schadeherstel en de versterkingsopgave;
2. het beheren van de woningen die in het kader van de opkoopregeling vrijkomen.

Het woningbedrijf vormt een instrument voor de woningbouwprogrammering. Deze programmering bepaalt ook de definitieve bestemming van de woningen die in het bezit dan wel in beheer komen van dit bedrijf: verhuur, verkoop (na versterking) dan wel sloop (Input regiomanager). De 14 woco's zijn uitgedaagd om een 15e woco op te richten en te bemensen, die dan wel onder de aansturing van de NCG moet komen.

14.13 Vergunningverlening

Hoofdstuk 17 Vergunningen, (systeem)toezicht en handhaving

17.1 Vergunningen en systeemtoezicht

17.1.1 Het doel

De uitdaging: grote werkstroom voor gemeenten en CVW

In de drieslag van schadeherstel, bouwkundig versterken en verduurzamen dienen wet- en regelgeving te worden nageleefd. Veel van deze regelgeving valt onder het bevoegd gezag van de gemeenten. Hierbij valt te denken aan de WABO, waarin onder meer bouw-, monumenten-, sloop- en milieuregelgeving is ondergebracht. Daarnaast geldt er nog aanhakende wet- en regelgeving, te denken aan de Flora en Faunawetgeving of Waterwet.

Het vergunningsvrij bouwen heeft de laatste jaren een enorme vlucht genomen. Daardoor kunnen veel schadeherstel werkzaamheden vergunningsvrij worden uitgevoerd. Ook het aanbrengen van bepaalde verduurzamingsmaatregelen, zoals het plaatsen zonnepanelen of isolerende beglazing kan in veel gevallen zonder vergunning worden uitgevoerd. Een uitzondering op deze verregaande deregulering zijn werkzaamheden die uitgevoerd worden aan Monumenten of in beschermde stads- en dorpsgezichten. Voor het bouwkundig versterken van gebouwen geldt echter dat de meeste activiteiten wel een vergunningplicht geldt.

In de verwachting van een enorme toename van het aantal vergunningaanvragen zien de gemeenten zich, als bevoegd gezag, voor de grote uitdaging: "Hoe organiseren wij vergunningverlening, behandeling meldingen, toezicht en handhaving efficiënt, effectief en slim?" Dat gaat niet op de klassieke manier waarbij aanvragen stuk voor stuk behandeld worden. Daar hebben gemeenten de menskracht niet voor en bovendien is het ook niet efficiënt. Aan de andere kant staat het Centrum voor Veilig Wonen (CVW) voor de opgave om het uitvoeringsprogramma snel, efficiënt en binnen de regels van de wetgeving aan te pakken. Daarom is een verkenning uitgevoerd om te zoeken naar een innovatieve oplossing bij het CVW én de gemeenten.

Hoe komen, in het belang van gedupeerden, de overheid en het CVW tot een gezamenlijke en afgestemde aanpak rondom vergunningverlening en toezicht? Dit vraagstuk heeft een projectgroep in opdracht van de provincie Groningen en de 12 gemeenten opgepakt. Het resultaat is een op 21 augustus 2015 vastgesteld concept-Uitvoeringskader voor Vergunningverlening, Toezicht- en Handhavingstaken in de Drieslag Aardbevingen.

De oplossingsrichting: compliance-management en systeemtoezicht

Voor schadeherstel, bouwkundig versterken of verduurzamende maatregelen dient het CVW rechtstreeks of namens afzonderlijke architecten/aannemersbedrijven en gedupeerden omgevingsvergunningaanvragen in bij het bevoegd gezag.

Een grote organisatie, zoals het CVW, werkt met managementsystemen. Onderdelen daarvan worden een compliance-management systeem (CMS) en een vergunningen management systeem (VMS).

Een CMS is een intern beheersysteem dat een organisatie onder eigen verantwoordelijkheid opzet ter voorkoming van onrechtmatig handelen binnen die organisatie.

In het VMS zijn alle zaken opgenomen die te maken hebben met vergunningen, meldingen en algemeen geldende regels, voor zowel de Wabo-procedure (en aanhakende wetgeving) als ook de feitelijke toepassing op de (bouw)locatie. Dat correspondeert met de term "VTH-taken" bij gemeenten (Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving). Het VMS van het CVW biedt voor de overheid grote kansen om sneller en efficiënter te werken. Het CVW heeft immers als uitgangspunt dat zij willen ontwerpen en uitvoeren volgens alle wettelijke regels, ongeacht de mate van toetsingen of controles door de overheid. Als de betrokken gemeenten zich als één overheid presenteren naar het CVW, dan ontstaan er kansen voor systeemgerichte invulling van VTH-taken. Systeemtoezicht is toezicht op systemen, processen en methoden die gericht zijn op het borgen van de naleving van de wettelijke eisen.

Het resultaat van een goedwerkend CMS moet zijn dat er kwalitatief hoogwaardige vergunningen worden aangevraagd en dat de feitelijke uitvoering van de werkzaamheden in overeenstemming gebeurt door/namens het CVW. Het CVW borgt dit. Doordat dit door het CVW geborgd wordt, betekent dit voor de gemeenten het volgende resultaat:

- Vereenvoudigde vergunningverlening
- Steekproef op (verleende) vergunningen, diepgaande toetsing
- Toezicht op verleende vergunningen (steekproef), diepgaande toetsing
- Audit op CMS
- Handhaving gericht op het CMS

Het VMS bouwen is één ding, het goed laten werken vergt een geruime periode waarin het CVW en overheid, ieder met behoud van eigen verantwoordelijkheid, investeren in optimalisatie. Bij een goed werkend systeem (gecontroleerd door de overheid in audits) kan de overheid systeemtoezicht uitvoeren en beperkt aanvullend fysiek toezicht (zie onderstaande figuur). Het CVW start in het oranje vak en komt na bewezen compliance in het gele vak terecht. Bij slecht functioneren geldt uiteraard een omgekeerde beweging.

Ter bescherming van de bewoners van het gebied moeten procedures weliswaar snel, maar ook zorgvuldig worden doorlopen. De rechtsbescherming die de Wabo biedt moet gehandhaafd blijven. Het werken volgens de beschreven systematiek van Compliance-management en systeemtoezicht staat dit niet in de weg.

17.1.2 Welke partners zijn hierbij betrokken?

Het strategische beleidskader om te komen tot een Uniform Uitvoeringskader is opgesteld in opdracht van de provincie en de 12 gemeenten. Het concept is op 21 augustus 2015 vastgesteld door de stuurgroep. De gemeenten zijn bevoegd gezag en daarom zal elk van de colleges van burgemeester en wethouders van de verschillende gemeenten het moeten vaststellen. De huidige/klassieke VTH-werkwijze van gemeenten is namelijk niet ingericht op een systeemgerichte werkwijze.

De Nationaal Coördinator heeft het kader positief ontvangen. Vooruitlopend op de formele vaststelling door gemeenten, wetende dat zij zich nog niet formeel aan deze aanpak hebben geconformeerd, heeft de NCG gevraagd om een voorstel ter verdieping van het kader. Deze verdieping moet inzicht geven op welke wijze en onder welke voorwaarden tot implementatie kan worden overgegaan, alsmede voorstellen te doen om een aantal maatwerksituaties te standaardiseren. Daarbij is de problematiek van de agrarische bedrijfsinrichtingen met name genoemd. Een voorstel met betrekking tot deze verdieping is door de Omgevingsdienst Groningen (ODG) in samenwerking met de Werkorganisatie DEAL-gemeenten op 2 oktober aangeleverd bij de NCG inclusief een planning en kostenraming.

17.1.3 De rol van de NCG

Het belang van uniforme uitvoeringskaders is onderkend door de afzonderlijke bevoegde gezagen. De systematiek van compliance-management en systeemtoezicht kan alleen maar slagen als gezamenlijk invulling wordt gegeven aan een aantal zaken. In het voorstel wat is gedaan door de Omgevingsdienst is daarom alvast een visie op de uitvoeringsorganisatie weergegeven. Daarin wordt geadviseerd een VTH-organisatie in te richten onder regie van de NCG, waarbij de gemeenten primair verantwoordelijk blijven voor het afgeven van vergunningen, het houden van toezicht en het toepassen van bestuursdwang. In elk geval de volgende zaken zullen gecoördineerd/gezamenlijk uit worden gevoerd:

- De audits;
- De steekproeven in de vergunningverlening;
- De steekproeven in het toezicht;
- Het bijstellen van het compliance-niveau omhoog of omlaag, en daarmee samenhangend de balans tussen audits/steekproeven en fysieke controles door de VTH-organisatie;
- Het periodiek actualiseren van werkafspraken/protocollen/overeenkomsten tussen overheden en CVW.

Daarnaast kan de organisatie de aardbevinggerelateerde werkvoorraad gezamenlijk oppakken, omdat als individuele gemeente hierop niet of nauwelijks te sturen en anticiperen is qua formatieve capaciteit.

(11)(1)

Daarnaast speelt de NCG een rol om verbinding te maken met andere zaken, zoals deze in de aanbevelingen van het uitvoeringskader zijn genoemd. Deze aanbevelingen hadden onder meer betrekking op het harmoniseren van gemeentelijke regelgeving, het vereenvoudigen van procedures en het inrichten van een uitvoeringsorganisatie. Hiervoor

dient afstemming te worden gezocht met adviserende partners zoals Libau welstands- en monumentenzorg, maar ook het CVW.

In het voorstel van de Omgevingsdienst zijn 7 urgente zaken verwerkt:

1. De grens tussen vergunningsvrij en niet-vergunningsvrij bouwen, als het kan ook voor monumenten. Voorgesteld wordt om op een top-10 van verwachte knelpunten voorstellen te doen om deze grens over alle gemeenten nader te bepalen;
2. Bestemmingsplantoetsen. Voorgesteld wordt om voorstellen te doen voor de wijze van toetsing, zodat het CVW en gemeenten op een uniforme wijze toetsen.
3. Bouwbesluit 2012. Voorgesteld wordt om afspraken te maken over de toepassing van de kwaliteitseisen voor het niveau van Bestaande bouw versus Nieuwbouw inclusief gelijkwaardigheid.
4. Monumenten en welstandkaders. Voorgesteld wordt om in een vroegtijdig stadium rekening te houden met en te anticiperen op beschermde stadsgezichten en beeldkwaliteitsplannen in nauwe samenspraak met Libau.
5. Calamiteiten die veiligheid gerelateerd zijn. In sommige gevallen is de veiligheid van bewoners in het geding en kan bij schadeherstel, het bouwkundig versterken e/o ontmantelen van risicovolle elementen niet worden gewacht op de officiële procedure. Er zullen voorstellen worden gedaan hoe verwacht wordt dat het CVW in casu handelt en hoe de gemeenten middels hun gedoogkader daar op reageren.
6. Asbest. Voorgesteld wordt om mogelijkheden aan te geven voor de grootschalige aanpak van asbestverwijdering middels best-practices in den lande die vertaald worden naar de problematiek van Drieslag;
7. Schade herstel Illegale bouw. Voorgesteld wordt dat voorstellen worden gedaan hoe het CVW in casu dient te handelen en hoe de gemeenten daar dan op zullen reageren, zoals een legalisatietoets.

→ Projectresultaten nog opnemen!!!!

17.1.4 Welke middelen zijn hiervoor nodig?

Op basis van indicatieve berekeningen wordt verwacht dat bij een goed functionerend compliance-systeem van het CVW een omvang van de VTH-organisatie van 40 fte volstaat, met een begrote omzet van € 4 miljoen per jaar. Deze begrote omzet omvat voor een deel de bestaande organisatie van de Omgevingsdienst Groningen en Werkorganisatie DEAL-gemeenten.

Bij een klassieke aanpak is naar verwachting een organisatie nodig van circa 130 fte, uitgaande van gemiddelde kengetallen van genoemde organisaties. De VTH-organisatie zal moeten bestaan uit vergunningverleners, toezichthouders die in het veld fysiek toezicht houden en adviseurs zoals constructeurs en juristen. Daarnaast zal de organisatie voor een deel ook bestaan uit medewerkers die gekwalificeerd zijn als (lead-)auditor om systeemtoezicht op het VMS en het CMS van het CVW uit te voeren. De inrichting van de VTH-organisatie vraagt om borging van haar eigen werkprocessen op certificeerbaar niveau.

De vormgeving en inrichting van de VTH-organisatie bedraagt minimaal 3 maanden voorbereidingstijd. Haast is geboden omdat het CVW reeds

het VMS en CMS aan het vullen is en hiervoor afstemming zoekt met de bestaande uitvoerende organisaties.

De kosten om te komen tot een uitgewerkt organisatie- en implementatie-voorstel bedragen € 122.500 conform het voorstel van de Omgevingsdienst. Het totaalbedrag geldt daarbij als een geraamd plafond.

17.2 Toezicht en handhaving op de bestaande gebouwvoorraad

17.2.1 Het doel

Gemeenten hebben als primaire taak om toe te zien op de bestaande gebouwvoorraad. Voor bouwwerken die niet voldoen aan de minimale kwaliteitseisen van het Bouwbesluit geldt dat daartegen handhavend kan worden opgetreden.

Gemeenten hebben de laatste decennia een terughoudend beleid gevoerd ten aanzien van de kwaliteit van de bestaande gebouwvoorraad. Het algemene beeld in heel Nederland is, dat toezicht op de bestaande bouw zich voornamelijk richt op zaken zoals brandveiligheidsvoorschriften en monumentenzorg. In enkele gevallen worden zogenaamde rotte appels aangepakt. In de aardbevinggemeenten is dit beeld niet anders.

In het versterkingsvraagstuk leert de ervaring inmiddels dat er vele gevallen in het veld voorkomen waarbij er sprake is van achterstallig onderhoud en/of een eigen gebrek. De NAM schaaft zich op het standpunt dat een woning eerst op minimaal niveau gebracht moet worden alvorens er bouwkundig versterkt kan gaan worden.

Enkele voorbeelden waaraan gedacht kan worden:

- De fundering (op staal) is geknakt waardoor de hoofddraagconstructie niet meer in tact is;
- Een gebouw in zeer slechte staat van onderhoud, waarbij het metselwerk geen constructieve verbinding meer kent;
- Een stabiliteitswand is weggehaald zonder dat een andere voorziening is aangebracht;
- Er zijn constructieonderdelen doorgeroest, verrot of verzakt.

17.2.2 Welke partijen zijn hierbij betrokken

Gemeenten, NAM/CVW

17.2.3 Wat is de rol van de NCG

Hoewel het toezicht en handhaving op de bestaande voorraad een reguliere taak is van de gemeente geldt dat in de aardbevinggemeenten in deze taak meer wordt verwacht dan in gemeenten in andere delen van het land. Een woning met bijvoorbeeld een gebroken fundering of doorgebogen dak kan daar nog jaren blijven staan en in gebruik blijven zonder ingreep. Dit geeft een gevoel van rechtsongelijkheid. Daarnaast zijn gedupeerden gebaat bij een uniforme aanpak. Dit rechtvaardigt de bemoeienis van de NCG.

De bevoegde gezagen hebben een toezichtbeleid en een handhavingstrategie. Deze is echter slechts gedeeltelijk toepasbaar op de genoemde problematiek.

Gemeenten moeten aangespoord worden om:

- Onderzoek te doen naar de staat van de bestaande gebouwenvoorraad. Het maken van een risico-analyse zodat een duidelijk beeld ontstaat bij welke type van bouwwerken (verhoogde) risico's aanwezig zijn of in welke gebieden hoge/verhoogde kans op schade is.
- Uitvoeringsprogramma opstellen voor toezicht op de bestaande bouw
- De implementatie van het beleid/uitvoeringsprogramma (inrichten processen en protocollen), reserveren budget.
- Inzichtelijk maken welke bestaande 'rotte appels' er al zijn (meenemen in programma)
- Nadere afspraken maken met NAM/CVW over de gegevens uitwisseling van gevaarlijke en acuut gevaarlijke situaties. Aandachtspunt hierbij is de privacywetgeving
- Onderzoek verrichten welke knelpunten nu al worden ervaren, wat handhaving in de weg staat (bv afkeurniveau versus bestaande bouw (input voor regelingen).
- Monitoren van ervaringen (input voor regelingen).
- Aanpassen handhavingsstrategie inclusief gedoogbeleid (conform Landelijke Handhavingstrategie)

Daarnaast Beleidsstandpunt inzake HRBE's (HoogRiscio BouwElementen)

17.2.4 Welke kosten zijn er mee gemoeid?

?

17.3 Toezicht en handhaving publieke veiligheid risicovolle inrichtingen in relatie tot aardbevingen

Ik begrijp wat het onderzoek moet inhouden en wat je op wilt leveren. Wat me niet helemaal duidelijk is geworden, is wat de eigenlijke taak nu is van het bevoegd gezag. Hebben de bevoegde gezagen hun werk nu op orde en is het voorstel nu nodig om inzicht te krijgen wat het effect van aardbevingen is? Of zit het anders?

En in de afhankelijkheid van je antwoord; wat is de rol van de NCG. Waarom moet die een rol krijgen?

17.3.1 Het doel

Voorgaande paragrafen van hoofdstuk 17 richten zich op de VTH-taken inzake private eigendommen (de bestaande en nieuw te bouwen gebouwen). De overheden hebben echter nog een andere VTH-taak; het spoor dat zich richt op de publieke veiligheid. In dat kader voert de Omgevingsdienst Groningen samen met de Veiligheidsregio Groningen (VR) en Inspectie Sociale Zaken en Werkgelegenheid (ISZW) in opdracht van de provincie en gemeenten een onderzoek uit om de veiligheid bij bedrijven waar gewerkt wordt met gevaarlijke stoffen, de zogenaamde BRZO-bedrijven, in relatie met de aardbevingen te toetsen.

Het onderzoek richt zich vooralsnog op vier bedrijven. Het onderzoeksteam zal eind oktober 2015 het (totale) onderzoeksresultaat opleveren. De eerste onderzoeksresultaten geven echter aanleiding om het onderzoek minimaal verder op te schalen naar andere BRZO-

inrichtingen, maar wenselijker is hetom ook andere risicovolle bedrijven in het nadere onderzoek mee te nemen.

Een deel van de inrichtingen zijn dermate risicovol dat een incident een groot effect kan hebben op haar externe omgeving. In het lopende onderzoek wordt het meest risicovolle insluitsysteem geïdentificeerd en wordt de constructieve veiligheid van dat systeem bepaald.

Een knelpunt die wordt ervaren bij de aanpak van een knelpunt is dat bij het afdwingen van maatregelen via handhaving alleen geldende wettelijke normen een titel bieden. Handhaven op basis van niet vastgestelde richtlijnen, is niet mogelijk. De provincie heeft op 30 juni 2015 daarom Minister Kamp gevraagd hierop actie te ondernemen.

Het is belangrijk om risicovolle bedrijven structureel te monitoren. De intensiteit van de monitoring is afhankelijk van de effectcontour en de ligging van de contour. Naarmate de ligging van de contour over een groter bebouwd gebied ligt en/of de PGA-waarde hoger wordt, is monitoring het grootst.

17.3.2 Welke partners zijn hierbij betrokken?

Binnen de twaalf aardbevinggemeenten (met Veendam en Oldambt vanwege overlappende contouren) bevinden zich 323 risicovolle bedrijven. Het betreffen 22 BRZO-, 51 BEVI- en 246 overige inrichtingen met gevaarlijke stoffen. Voor een deel is de provincie bevoegd gezag en voor een deel de afzonderlijke gemeenten.

Voor het verkrijgen van een beeld van de daadwerkelijke veiligheidssituatie is het belangrijk dat bedrijven hun eigen onderzoeksinformatie delen met de overheid. Dit is een gevoelig punt, waarover vooraf tussen bedrijven en overheden goede afspraken moeten worden gemaakt.

17.3.3 Welke rol speelt de NCG?

Onder regie van de NCG kunnen provincie en gemeenten een gezamenlijk onderzoek uitvoeren, waarbij onder regie van de NCG afspraken gemaakt kunnen worden tussen overheden enerzijds en bedrijven anderzijds over de wederzijdse verantwoordelijkheid over het leveren van onderzoeksinformatie.

Het onderzoek moet de volgende resultaten opleveren:

1. Gemeenten en provincie inzicht bieden op welke plaats en op welke wijze monitoringsgegevens verzameld moeten worden om de verantwoordelijkheid voor de publieke veiligheid in de omgeving van risicovolle inrichtingen waar te maken;
2. Nadere concretisering van de gewenste aanpassingen van wet- en regelgeving als gevolg op de brief van 30 juni 2015 aan Minister Kamp;
3. Een overzicht van alle risicovolle inrichtingen, gespecificeerd over aantallen naar bevoegd gezag met een nadere duiding inzake type-inrichting, QRA-verplichting, van toepassing zijnde PGS-richtlijnen, meest risicovolle insluitsysteem volgens de vigerende QRA;
4. Onderzoek naar de bestaande veiligheidsmarges ten opzichte van de normering uit het Bouwbesluit. Voor BRZO-bedrijven is

deze bepaling per inrichting. Voor de minder risicovolle inrichtingen bepalen we dit per inrichtingstype;

5. Het project levert per inrichting een voorstel op van monitoring, inclusief een beslis-ondersteunend document voor het bevoegd gezag;
6. Afspraken tussen bedrijven en provincie en/of gemeenten over hun handelen tijdens en na afloop van het onderzoek.

17.3.4 Welke kosten brengt dit met zich mee?

(10)(2e) ik zag er geen kostenraming bij. Heb je die al?

(10)(2e) ODG]

System sprong in de vergunningverlening: aandachtspunt is dat niet alle gemeenten meedoen.

Is klaar voor woningen, komt ook voor agrarische bebouwing en cultureel erfgoed.

15 Regelingen

De regelingen en de voorwaarden ervan moeten zo concreet mogelijk onderdeel worden van het MJP. Juridische tekst ook?

Aangeven wat tav uitvoering van de regelingen de lijn was in VoHHvV, en in het aanvullend maatregelenpakket, aangeven wat dat in de uitvoering (door NAM, Dialoogtafel) oplevert, en als conclusie presenteren dat de NCG het zou moeten/kunnen doen.

Uitgangspunten:

- Transparant, toetsbaar en met mogelijkheid tot bezwaar en beroep (geschillen)
- Niet treden in de aansprakelijkheid van de NAM
- Breuk forceren met wie betaalt (NAM) bepaalt (NCG)
- In het systeem dus voldoende waarborgen/comfort voor NAM creëren (NAM er helemaal uit kan niet)
- CVW wordt het pure UO voor het MJP, de aanbesteding vindt plaats door de NAM
- Het zou goed zijn de regelingen en fondsen regelmatig te evalueren en indien nodig te herzien
- Alle regelingen gelden voor het hele gebied (12 gemeenten? Wat IS het gebied?)

Mandaat moet geregeld worden voor NCG om regelingen uit te mogen voeren.

Wat publiek, wat privaat uitvoeren?

15.1 Regeling waardevermeerdering

(10)(2e)
[provincie: (10)(2e) aanspreekpunt NAM is (10)(2e)
(nu nog onder verantwoordelijkheid bij de provincie Groningen, met UO SNN als uitvoerder)

Moet open staan voor alle huizen die versterkt worden en voor alle huizen die schade hebben, ongeacht de locatie. Levert discussie op met NAM over extra budget of met G9 over verdunnen van de oorspronkelijke 125M€. Optie: Wel relatie van omvang schade / omvang uitkering (in gebied €1000-€4000)

15.2 Garantie/Opkoopregeling (opkoopregeling)

(10)(2e) ; NAM: (10)(2e)

Garantie op toekomstige waardevastheid van eigen investeringen is cruciaal voor de bewoners. Ook voor bv combi met verduurzaming.

15.3 Saneringsregeling

(10)(2e)

Voor wegnemen "rotte kiezen"

15.4 Garantiefonds achterstallig onderhoud

(10)(2e) NAM: (10)(2e)

NAM wil niet als enige geld in dit fonds stoppen.

15.5 Meerkostenregeling nieuwbouw

(10)(2e) NAM: (10)(2e)

% of redelijkerwijs toe te schrijven meerkosten

15.6 Waardedalingsregeling

[iemand van BZK; NAM: (10)(2e)]

15.7 Regeling nieuwbouw innovatie

[...; NAM: (10)(2e)]

NAM heeft nog protocollen voor:

- Afwegingskader Alternatieven herstel/versterking (10)(2e)
 - Veilig stellen (10)(2e): juist deze hoort in het publieke domein
 - Monumenten (10)(2e)
 - Mestkelders
 - Multicausaliteit (10)(2e)
 - Proces contra en 3e deskundige (10)(2e) (10)(2e)
 - Schrijvende situaties incl. ondernemers (10)(2e)
 - Regeling voor arbitrage/Geschillen cie (10)(2e)
- [Input van (10)(2e) hierop]

16 Onderzoeken

(10)(2e)

Onderzoeksbudget van Dialoogtafel/Groninger Gasberaad maakt deel uit van het onderzoeksbudget van de NCG. Niet apart afzonderen, in overleg met Gasberaad wordt onderzoeksprogramma ingevuld.

16.1 Woningmarktonderzoek

(10)(2e)

Woningmarktonderzoek iov Dialoogtafel door Boelhouwer/OTB is in December 2015 klaar. Structureel vervolg, ook door koppeling aan werkzaamheden CBS.

Te organiseren actie tbv MJP: bepalen inzet vanaf 2016, afstemming op inhoud zoeken tbv regelingen voor interventies in woningmarkt (garantieregeling en saneringsregeling).

Relatie met Kennisplatform ondergrond? (10)(2e)

Relatie met Kennisplatform bovengrond (10)(2e) wil gem Groningen graag aan bijdragen

Hoe kan de verstoorde woningmarkt worden hersteld? Link naar regelingen.

16.2 Onderzoek RuG Gezondheid

Aardbevingen: Sociale context en psychosociale gevolgen

(10)(2e) (Rijksuniversiteit Groningen)

De Rijksuniversiteit Groningen start per 1 januari 2016 een langjarig onderzoek onder bewoners van het aardbevingsgebied. De bewoners worden geselecteerd door een representatieve steekproef. Door deze bewoners jaarlijks enkele keren online vragen voor te leggen wat de aardbevingen en de maatregelen die naar aanleiding daarvan worden genomen betekent voor bijvoorbeeld hun gezondheid en welbevinden. De resultaten van dit onderzoek zijn voor iedereen toegankelijk en kunnen door de NCG en andere partijen worden benut om hun aanpak, beleid en uitvoering te verbeteren.

(10)(2e)

Aardbevingen: sociale context en psychosociale gevolgen, kwalitatief onderzoek via interviews en focusgroepen

16.3 Participatief vraaggericht onderzoek ZIF over woon- en zorgwensen (zie onder zorg)

ZIF: Lang zelfstandig en veilig thuiswonen vanuit een participatorische (sociale) benadering

Pagina 204 van 212

Karin Kalverboer (Directeur Zorg Innovatie Forum) heeft een conceptvoorstel voor het project 'Lang zelfstandig en veilig thuiswonen vanuit een participatorische (sociale) benadering' ingediend bij de NCG.

Het onderzoek richt zich op een onderzoek onder de bevolking naar wat wonen/thuis voor hen betekent; wanneer voelt men zich thuis en veilig; wat is de betekenis van de sociale en fysieke omgeving daarbij; wat vraagt dat van aanpassing van wonen en woonomgeving. Naast kwetsbare burgers worden ook worden hun naasten, vrijwilligers en professionals geraadpleegd, evenals mensen die maatschappelijk actief zijn in bijvoorbeeld de WMO adviesraden. Doel is om zicht te krijgen op de woonwensen en behoeften van burgers, die zelf of als mantelzorger, familielid, buurvrouw of vrijwilliger te maken hebben met ziekte, een chronische aandoening, verstandelijke beperking of GGZ achtergrond en wonen in het aardbevingsgebied. Bewoners en kunstenaars zullen betrokken worden bij het onderzoek. Verder staat er een hele reeks samenwerkingspartners genoemd in het conceptvoorstel. Een eerste kostenindicatie is €205.000

Rol NCG of niet?

Het is niet primair de rol van de NCG om dit onderzoek te starten. De volgende vragen komen op:

- Wie heeft belang bij dit onderzoek gezien de rollen en verantwoordelijkheden? Dat zijn de gemeenten, de woningbouwverenigingen, de professionele aanbieders van wonen/zorg, Hebben deze partijen belang bij dit onderzoek? Levert het onderzoek de juiste informatie op?
- Welke informatie levert het woningmarktonderzoek van de Dialoogtafel op? Wat is dan de toegevoegde waarde van onderhavig onderzoek? Dit laten uitzoeken.
- Welke informatie hebben andere partijen uit andere onderzoeken al beschikbaar?

Voorstel: Eerst bovenstaande vragen laten beantwoorden. Als er een sterke behoefte is aan dit onderzoek en het levert extra informatie op voor de aanpak in het aardbevingsgebied, dan overwegen om als medefinancier op te treden samen met gemeenten, corporaties en professionele aanbieders.

16.4 Onderzoek Buck

Economische analyses Buck Consultants International

Om het gebied ook in economisch opzicht vitaal te houden, is het van belang te investeren in verdere versterking van de economische structuur (zowel in speerpuntsectoren als het bredere MKB/startende ondernemingen), opwaardering van het menselijk kapitaal, alsmede de bedrijfsomgeving. Door de Economic Board, clusterorganisaties, overheden en kennisinstellingen worden al veel initiatieven genomen, maar de effectiviteit en efficiency kan worden verhoogd door een sterkere samenhang, eigenaarschap, resultaatgerichtheid en regie. Daarbij speelt de NCG vooral een rol bij de bouwopgave en koppelkansen met andere sectoren, terwijl de Economic Board, overheden en kennisinstellingen moeten zorgen voor de benodigde randvoorwaarden.

16.5 Kennisplatform ondergrond

Om de regie op de kennisontwikkeling rond de effecten van mijnbouw vorm te geven ontwikkelt het ministerie van Economische Zaken een onderzoekprogramma in nauwe samenwerking met kennis vragende en –aanbiedende partijen, langs de volgende lijnen:

- Focus op nationale en regionale vraagstukken, maar met internationale betrokkenheid (om lacunes in de nationale kennisbasis aan te vullen en onafhankelijke toetsing mogelijk te maken).
- Lange termijn kennisopbouw, om de verbinding tussen fundamentele en toegepaste kennis structureel te bevorderen en een solide, wetenschappelijk gezaghebbende kennisbasis te leggen onder de maatschappelijke besluitvorming omtrent mijnbouw.
- Onafhankelijk qua positionering, financiering en sturing, met onbetwiste maatschappelijke autoriteit.
- Integrale aanpak, waarin maatschappelijke vraagstukken leidend zijn, beschikbare en nieuw te ontwikkelen kennis worden samengebracht en er veel aandacht is voor brede beschikbaarstelling van de kennis.
- Focus op de ondergrondse aspecten van de effecten tot en met de duiding van veiligheidsrisico's. Voor bovengrondse vraagstukken in relatie tot Groningen wordt separaat een kennisplatform opgericht (buiten dit traject, maar in nauwe samenwerking).
- De betreffende mijnbouwactiviteiten zijn gaswinning, gasopslag, oliewinning, (voormalige) steenkoolwinning, schaliegaswinning, zoutwinning, waterinjecties, opslag (CO₂, waterstof, perslucht) en geothermie.

Op dit moment worden de inhoudelijke contouren en mogelijke organisatievormen van het programma ik kaart gebracht. Eind 2015 zal de concrete opzet van het programma duidelijk zijn, waarna in 2016 kan worden overgegaan tot de implementatie ervan.

16.6 Kennisplatform bovengrond

Komt nog ((10)(2e)

(10)(2e) levert overzicht van wat er in NCG DH is aan onderzoeken]

17 Monitoring & Rapportage

(10)(2e)

Bij monitoring dreigt ook versnippering.

Wat moeten we weten (ivm rapportageverplichtingen aan NAM, TK etc) en wat willen we weten om vast te stellen dat we de doelen van AKG bereiken?

Nulmeting doen, indicatoren bepalen. Kijken naar trends waar we rekening mee moeten houden, zoals krimp, bezuinigingen ("transformaties"), armoede, wijziging in gedrag.

Hoofdonderwerpen:

- Versterkingsopgave (is te tellen, hoeveel woningen veiligergemaakt, versterkt en op norm)
- Kansrijk – economisch (aantal bedrijven en arbeidsparticipatie), opleidingsniveau?
- Vertrouwen/veiligheid: lastigere indicatoren... (onderzoek RuG???)

CMO STAMM kan bijdragen aan bepalen juiste indicatoren (10)(2e) deels ook binnen bestaande opdracht van oa provincie.

Het is van belang om een eenduidige standaard te bepalen voor "sociaal" onderzoek; kijk ook naar het onderzoek van de Rug (19.2).

Bepalen wijze en frequentie van rapportage? Max 2x/jaar. Combi met moment van presenteren nieuwe pga-kaart etc?

18 Communicatie en informatievoorziening

(10)(2e)

18.1 Communicatie

(10)(2e)

Communicatieplan voor NCG

Uitvoeringskosten

18.2 Informatieplatform

(10)(2e)

Verkenning 3.

Beschikbaarheid van gegevens, beheer van gegevens, analyse en informatieverstrekking aan derden.

Informatieplatform

- Fase 1 winkel open
- Fase 2 volwaardig informatieplatform implementeren
- Fase 3 informatieplatform als basisvoorziening

19 Organisatie en staf

(10)(2e) Gert-Jan/ (10)(2e)

Organogram – stuurgroep overheden – gasberaad mts org

Aansturing CVW vanuit NCG (waar zetten we de afspraak hierover in het MJP?)

Rol gebiedsmanagers irt de uitvoering in hun gebied. Mijn beeld: de managers houden gebied betrokken, leggen plannen voor en halen plannen op, maar fungeren niet als opdrachtgever voor bv CVW in hun gebied: dat loopt via het MJP naar de afdeling Projecten van de NCG. Ter beschikking stellen van uitvoeringskracht uit "NCG centraal" aan bv een bepaalde gemeente om het project aldaar te doen.

Gebieds/bewonersbegeleiding, waar zetten we dat neer?

Hier benoemen taken van team MJP, team uitvoering etc.

monitoring en rapportage (wat, wanneer, hoe en aan wie) hier of in apart hoofdstuk?

Bedrijfsvoering

Zie bouwteamrapportages

ICT
P&O
Etc

Deel van NCG maken uit:

- secretariaat Groninger Gasberaad/Dialoogtafel
- Ombudsman/Onafh raadsmen
- Geschillencommissie
- Cie bijzondere gevallen

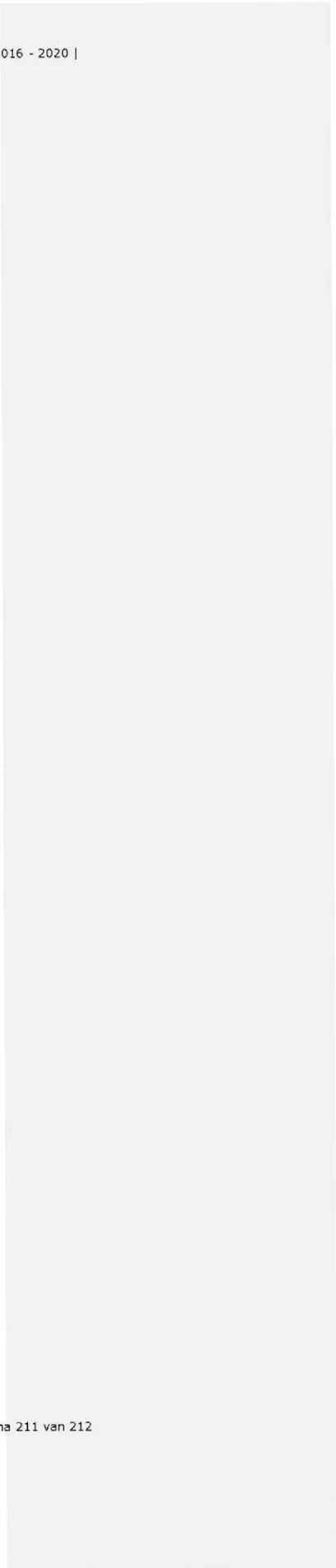
VERTROUWELIJK | CONCEPT | Ontwerp rapportlayout voor Rijksoverheid en derden, inclusief extra ruimte voor langere zinsopbouw vanwege lange titels | 14 juli 2008

20 Begroting

(10)(2e)

Vertaling naar begroting:
apparaatskosten NCG (voor 2016, met doorkijk naar de vier jaren daarna)
raming van kosten te maken door CVW/NAM
bijdragen van derden

VERTROUWELIJK | CONCEPT | Meerjarenprogramma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen 2016 - 2020 |
13 oktober 2015

21 Bijlagen

21.1 Definities

Veiliger maken – alle ingrepen (vaak ook tijdelijk) om de veiligheid gelijk te verhogen zonder aanpassingen aan de hoofddraagconstructie van een gebouw.
 Bouwkundig versterken – alle ingrepen om de hoofddraagconstructie van een gebouw (waaronder dak en/of foundering) te versterken, zonder noodzakelijkerwijs volledig te voldoen aan de beschikbare norm voor aardbevingbestendige (ver)bouw.
 Aardbevingsbestendige (ver)bouw – de ingrepen waarmee de hoofddraagconstructie van een gebouw wordt versterkt, zodat het gebouw voldoet aan de beschikbare norm voor aardbevingsbestendige (ver)bouw
 (referentie: brief Kamp 12-08-2015 aan Dialoogtafel, kenmerk NCG/15099891)

21.2 Verzamelstaat "wat nog te doen"

(10)(2e)

- Bepalen toekomstige rol bouw- en woningtoezicht in dit gebied (kan via gebied specifieke AmvB voor het gaswinningsgebied)
- Toekomstperspectief zorg
- Toekomstperspectief onderwijs
- Bijdragen andere overheden aan verschillende onderdelen van het programma
- Opstellen monitoringsprogramma
- Uitlijnen besluitvormingsproces MJP 2017-2021. Input/uitgangspunt fixeren rond (vlak voor) de zomer, en opstellen/besluitvorming daarna.

21.3 Verantwoording/samenvatting verkenningen

(10)(2e)

21.4 Verantwoording/samenvatting werkconferenties

(10)(2e)

21.5 Advies Stuurgroep 25/11

[invoegen]
 + verantwoording van de verwerking